

FETVALAR MEVDUDİ (3)

Kur'anın Tevilinde Doğru Metod

ABD Tufts Üniversite si'nden bir profesör bize birkaç soru yönelterek Kur'anı anlamakta çektiği zorlukları gidermemizi, açık ve teferruatlı bir şekilde kendisini aydınlatmamızı rica ediyor.

Sorular:

Benim anlamakta zorluk çektiğim İslâmî konuların başında tevil konusu geliyor.

Aşağıdaki soruları, zihnimdeki bazı karışıklıkları gidermek maksadıyla hazırladım. Ben bu soruyu özellikle Kur'anın tevilinin usûl ve metodunu anlamak ve böylece ilgili bütün meselelerin usulünü kavramak ve genel olarak nasıl kullanıldığını bilmek için sordum.

Kur'an diyor ki: "Dinde zorlama yoktur".^{1[1]}

1. İran'daki Banallere yönelik soykırım bu ayete ters düşmez mi? Eğer söz konusu soykırım bu ayete ters değilse, niçin değil? Pakistan'da Kadiyaniliğe karşı takınılan tavır bu ayete ters düşüyor muydu? Niçin?

2. İkraha" m mânâsı nedir? Bu lafız (ikrah), "kahr" (coerrion) lafzından daha geniş kapsamlı değil mi? Günümüz dünyasında herhangi bir ülkede müslümanların daha az vergi vermeleri veya vatandaşlık haklarından daha fazla yararlanmaları, gayri müslimlerin ise bunlardan mahrum bırakılmaları onlar için bir zorlama değil midir?

Şurası kesindir ki, gayri müslim bir küçük esnaf ticaretini sürdürebilmek için böyle bir ortamda İslâm'ı kabullenmeye kendim mecbur hissedebilir.

3. Burada "din" lafzı, genelde kullanılan geniş mânâsına oranla daha dar bir mânâda mı kullanılmıştır?

4. Bu ayetin tefrişinde bir müfessir diyor ki: "İktidar müslümanların ellerine geçince dinde zorlamaya başvurmama prensibini uygulamaları gerekir."

Bu müfessir ayetin hükümlerini niçin müslümanların iktidarı ellerinde tuttıkları zamana münhasır kılıyor? Siz, ayetin bu yorumuna katılıyor musunuz?

5. Eğer siz bu yoruma katılıyorsanız, bunun anlamı "müslümanlar iktidara gelene kadar ikraha devam edebilirler" demek olmaz mı?

6. Bir İslâm ülkesinde İslâm'dan dönenin (mürted) katledilmesi zorunlu ise, bu bir cebir (zorlama) değil midir?

Kur'an diyor ki:

"Kitab'ı sana O indirdi. Onun bazı ayetleri muhkemdir. Bunlar Kitab'ın anasıdır. Diğerleri de birbirine benzer. Kalplerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak, kendilerine göre yorumlamak için onun müteşabih ayetlerinin ardına düşerler. Oysa onun tevilini Allah'tan başka kimse bilemez, ilimde ileri gidenler, 'O'na inandık, hepsi Rabb'imiz katından-dır' derler. Akl-ı selim sahiplerinden baskısı düşünüp anlamaz."^{2[2]}

7. Muhkem ayetten maksat, mânâsı açık ve net olan, teviline ve açıklamasına gerek olmayan ayet mi demektir? Eğer böyleyse, muhkem ayetlerin mânâsının bütün insanlarca açıkça bilindiği farzedilebilir mi? Farzedilebilirse, bundan bütün insanların aynı şekilde düşündükleri ve aynı derecede akla sahip oldukları mânâsı çıkmaz mı?

8. Dinde zorlama yoktur" ayeti muhkem bir ayet midir? Eğer değilse, bu konuda açık ve anlaşılır birkaç muhkem ayet zikrediniz.

9. Teaddüdü zevcat'a, yani çok evliliğe cevazın zikredildiği Nisa Sûresi'nin üçüncü ayeti muhkem midir? Eğer muhkem ise, ayetin mânâsı üzerinde bu kadar fazla ihtilaf edilmesi nedendir? Niçin ayet üzerinde bu kadar çok teviller yapılıyor?

Eğer bir kimse söz konusu ayetin mânâsını açık olarak anladığım kabul ederse, konuyla ilgili olarak hadisleri araştırmasına ne gerek var? (Bilinmesi gerekir ki, ben çok evlilik meselesiyle değil, Kur'an-ı Kerim'in tevil meselesi ile ilgileniyorum.)

10. Kur'an-ı Kerim'de bir konuyla ilgili çeşitli ayetler varsa ve bu ayetler içerik itibarıyla farklılaşıyorsa, bir insan bunlardan hangisinin nâsih, hangisinin mensuh olduğunu nasıl anlayacak? Bir ayetin sonradan nazil oluşu, aynı konuyla ilgili bir önceki ayetin neshedildiğine dair yeterli delil olabilir mi? Eğer bu doğru kabul edilirse, Kur'anın nüzul sırasına göre tertib edilmesi daha sıhhatli olmaz mı?

11. Herhangi bir İslâm ülkesi'nde herhangi bir kimsenin muhkem bir ayeti anladığı gibi uygulama hakkı var

^{1[1]} Bakara: 256

^{2[2]} Al-i İmrân: 7

mıdır? Kendi anlayışına ters gelen bir ayetin yorumunu -hükümetin oluşturmuş olduğu herhangi bir komisyon yapmış olsa bile- kabullenmeme hakkı var mıdır? Eğer yoksa, o halde Âl-i İmran Sûresi'nin 7. ayetinin ne faydası var?^{3[3]}

12. İncil'in, Peygamberlerin İşleri Bölümünün onuncu babında dört ayaklı bütün hayvanların etlerinin yenmesinin helal gösterilmesine rağmen, incil'in Ahd-i Atik Bölümü'nde ve Kur'an-ı Kerim'de bazı hayvanların haram olduğu bildirilmiştir. Eğer bütün kitaplar Allah tarafından vahiy yoluyla indirilmişse, müslümanlar; kutsal kitaplar arasındaki bu farklılaşmayı nasıl tevil edebileceklerdir?

(Herhangi bir kısım etin yenmesi ya da yenmemesinin beni fazla ilgilendirmediğini belirtmek durumundayım. Benim asıl amacım, Semavî Kitaplar arasında görülen ya da bana öyle gelen tezatları ortadan kaldırmak.)

13. Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın muhtelif ümmetler hakkında çeşitli metodlar mukarrer kıldığı ve bu metodların hepsinin Allah'ın metodu olduğu bildirildiği halde, İslâm'da tebliğ konusunda görülen aşırı cezbe ve coşku nasıl haklı görülebilir?

Günden güne gelişen tabiat ilimleri, kimya, biyoloji vs. gibi ilimlerin iyi bilinmesi Kur'an'ı daha iyi anlamaya katkıda bulunabilir mi?

15. Kur'an-ı Kerim'de yer yer bazı yahudi ve hristiyan kitapları ilhama dayalı kitaplar olarak nitelendiriliyor. Ancak birçok İncil âlimi şu neticeye varmışlardır ki, bu kitapların sadece tarihi birer değeri olup, bunlardan bazılarının birden fazla müelliflerinin bulunması hasebiyle, bunların ilhama dayalı kitaplar olması ihtimali çok azdır. O halde Kuran bu kitaplar için vahiy ve ilham kelimelerini herhangi bir özel anlamda mı kullanmıştır? İncil alimleri bu konuda yanılıyorlar mı? Bir diğer deyişle, Hz. Peygamberden (s.a) sonra yahudi ve hristiyanların mukaddes kitaplarında bir değişiklik mi oldu?

Cevaplar:

Kur'an'ın Tevilinde Doğru Metod

Her şeyden önce, sizin Kuranın tevilinde doğru metodu güzel anlamanız gerekir. Hangi ayetin mânâsını anlamak istiyorsanız, o ayet üzerinde öncelikle Arapça açısından lügat ve terkip yönüyle gerektiği kadar durunuz. Sonra ayetlerin siyak ve sibakı üzerinde de durunuz.

Kuranın çeşitli yerlerindeki bu konuyla ilgili diğer ayetleri de toplayarak söz konusu ayetin olası yorumlarından hangisinin bu ayetlerle uyduğuna ve hangilerinin çatıştığına dikkat ediniz. (Şurası açıktır ki, herhangi bir görüş sahibinin bir görüşü, eğer iki ya da daha fazla yorum olasılığı taşıyorsa, onun, söz konusu konu ile ilgili diğer açıklamalarıyla mutabakat arzeden yorumu muteber sayılır.) Bu noktaya kadar, Kur'an'ı bizzat Kur'an'dan anlamaya çalıştıktan sonra, aslında, bu Kur'anı sunmakta olan kişinin (Peygamberimiz (s.a) kastediliyor) söz konusu ayetin anlamı bağlamında, kavil ve amel bazında ne gibi açıklamalarda bulunduğuna bakınız. Yine, Ona en yakın zamanda, O'nun haleflerinin ayete ne gibi anlamlar yüklediğine de dikkat ediniz.

Dinde Zorlama Yoktur" Ayetinin Mânâsı

Ben bu açıklamayı yaptıktan sonra, sizin de misal olarak verdiğiniz ayet üzerinde durmak istiyorum. Bu ayette şöyle deniliyor: "Dinde hiçbir zorlama yoktur". Arap grameri açısından "dinde" kelimesi iki anlama gelebilir. Birincisi; "dini kabul etmede veya seçmede", diğeri ise; "din düzeninde" demektir. Bu yorumlardan hangisi kabule şayandır? Buna karar vermek için ayetin sadece lafzı ile yetinmeyip, siyak ve sibakına da müracaat gerekmektedir. Ayet-i kerimenin gelişine göre bir defa Allah'ın vahdaniyeti ve sıfatları hakkında açık bir kavram ortaya konmuştur.

Ancak, bu kavram günümüzde şirkin çeşitli kısımlarına mübtela olmuş bütün dini grupların ilah kavramlarından farklıdır ve Kuranın davet ettiği dinin temel inancını oluşturmaktadır.

Daha sonra buyuruluyor ki: "Dinde hiçbir zorlama yoktur Doğruluk sapıklıktan seçilip belli olmuştur. Kira tağutu inkar edip Allah'a inanırsa muhakkak ki o kopmayan sağlam bir kulpa yapışmıştır. Allah işitendir, bilendir. Allah inananların dostudur. Onları karanlıktan aydınlığa çıkarır. Kafirlerin dostları da tağuttur. Onları aydınlıktan karanlığa çıkarır. Onlar ateş halkıdır. Orada ebedî kalacaklardır."^{4[4]}

^{3[3]} Bu ayetin meali şöyledir: "Eğer, velisi olduğunuz mal sahibi yetim kızlarla evlenmekle onlara haksızlık yapmaktan korkarsanız, onlarla değil, hoşunuza giden başka kadınlarla iki, üç ve dörde kadar evlenebilirsiniz; şayet aralarında adaletsizlik yapmaktan korkarsanız bir tane almalısınız veya sahip olduğunuzla yetinmelisiniz. Doğru yoldan sapmamamız için en uygunu budur." (Nisa: 3)

^{4[4]} Bakara: 256-257

Ayette geçen kelimelerin siyak ve sibakından altı çizili ibarenin mânâsı açıkça anlaşılıyor ve ifade ediliyor ki, Allah'la ilgili olarak, yukarıda söz konusu edilen inanç kimseye zorla kabul ettirilemez. Bu ayetler doğru akîde ile yanlış akideyi son derece belirgin ve net olarak ortaya koymuştur. Öyleyse bir kimse yanlış akideyi terkedip, ayette belirtildiği üzere doğru olanı, yani; 'Allah'a imanı kabul ederse, imanı kendisine fayda verir. Eğer yukarıda açıklandığı gibi, sahih imanı kabul etmezse hüsrandır.

Siz Kur'an'ın bütününi gözden geçirinca göreceksiniz ki, çeşitli suçlardan dolayı cezalar tahakkuk etmiş, birçok ahlâkî çöküntüyü yok eden kesin emirler verilmiş, pek çok şey haram, pek çok şey de farz kılınmış ve böylece insan hayatı için gerekli hükümler konmuştur.

Müslümanların Peygambere (s.a) ve ulu'l emre itaat etmeleri emredilmiştir. Bu itaatin sağlanması ve ilâhi hükümlerin tatbiki için zaman zaman devletin veya toplumun ahlâkî baskısının gücü şeklinde de olsa, behemehal kuvvete başvurma kaçınılmaz olur.

O halde "dinde zorlama yoktur" ayetinden, "İslâmî bir düzende İslâmî hayatın bekası için hiçbir zorlama yoktur" anlamı çıkarılamaz. Kur'an bu ayetle böyle bir mânâyı kastedmiyor. Kur'an'ın bu ayetiyle kastedilen, İslâm'a ilk defa giriş için böyle bir zorlama yapılamıyacağı hususudur. Kur'an İslâm'ı kabul etmek isteyen bu isteğinde özgür bırakmış, kabul etmek istemeyeni ise zorlamamıştır.

Rasûlullah'ın (s.a) ve O'nun terbiyesiyle yetişen sahabenin tatbiki, konuyu daha iyi aydınlatmaktadır. Onlar hiçbir gayr-i müslimi İslâm'a girmeye zorlamamışlar, ama İslâm'a giren müslümanların İslâmî hükümleri yaşamalarını zorunlu görmüşlerdir. Bunu gerçekleştirmek için sadece ahlâkî ve toplumsal baskıyla yetinmeyip, hükümetin gücünü de kullanmışlardır. Onların zamanında bir çok gayr-i müslim İslâm hükümetlerinin vatandaşı olarak yaşıyordu. Onlar inanç, ibadet, mezhep ve dinî merasimlerin icra etmekte özgürdüler. Kişisel hak ve hukuklarına hiçbir şekilde dokunulmamıştır. Ancak toplumsal hayatta İslâm hukuku müslümanlara nasıl uygulanıyorsa, onlara da aynen uygulanıyordu.

Buraya kadar konu ile ilgili ayetin açıklamaları üzerinde etraflıca durmaya çalıştım. Şimdi sorularınızı tek tek cevaplandırmaya çalışacağım.

Kadiyânîlere Nasıl Davranılmalı

1. İran'daki Bahailik ve bunlara nasıl davranıldığı konusunda yeterli bilgiye doğrusu sahip değilim. Bu itibarla Bahaîlik hakkında bilgi veremeyeceğim. Ancak Pakistan'daki Kadiyânîlere karşı yapılan davranışlar üzerine sorduğunuz soruları cevaplandırmak isterim. Bu sahadaki sorularınızın hiçbir ilmî dayanağı yoktur. Son derece yanlış bilgilerden hareketle fikir yürütüyorsunuz.

Her şeyden önce Pakistan'da, Kadiyânîlerin zorla memleketten çıkarılmaları, yok edilmeleri, vatandaşlık haklarından mahrum edilmeleri veya Kadiyânîliği terke zorlanmaları diye bir hadise yoktur. Ama ifade etmeliyim ki, Kadiyânîlerin bizzat kendileri İslâm inanç ve akidesini terkederek, toplumun değer yargılarını hiçe saymışlar ve toplumdan uzaklaşmışlardır. Bu uzaklaşmadan sonra, onları hâlâ müslümanların bir parçası kabul etmek mümkün değildir. Bu durumda, onları İslâm dışı görmek neden Kurana aykırı olsun? Kur'an'm hangi ayeti bizi bundan men ediyor?

Şimdi ben size soruyorum: "Dinde zorlama yoktur" ayetini ileri sürerek, dinden uzaklaşıp, bizzat dini tatbik edenlere "kafir" diyecek kadar zındıkça hareket eden bir gruba karşı hiçbir tavır konmayacak, öyle mi? Bunlar daha da ileri giderek müslümanları kendi batıl inançlarına çekmeye çalışıyorlar. Peki, biz bu durumda onlara karşı hiçbir tavır almayacak mıyız? Elbette müslümanca bir tavır alınacaktır,

1953 Mart'ında gelişen olaylara gelince: Bu olayların Kadiyânîlere karşı olduğu gerçek dışıdır. Söz konusu olaylara "Kadiyânîlik karşıtı olaylar" denilmesi, meselenin özünü bilmeyen müslümanlar arasında yanlış anlaşılmalara sebep olmakta ve müslümanların Kadiyânîleri öldürmek ve mallarını yağmalamak için kol gezdiği sanılmaktadır. Oysa meselenin aslı şudur: Bu olaylar, hükümetle halk arasında, bir taraftan müslüman halkın Kadiyânîler'in gayr-i müslim olduklarının anayasaya da yansıtılması için hükümete b; ski yapmak istemesi, diğer taraftan hükümetin müslüman halkı zor yoluyla bastırmak istemesi üzerine boy göstermişti. Öyleyse, çatışma Kadiyânîlerle müslüman halk arasında değil; hükümetle müslüman halk arasında olmuştu. Kadiyânîlerin can ve mallarına saldırılması ise, ancak, olayların başlaması üzerine bazı Kadiyânîlerin polis ve asker üniforması giyerek müslümanları öldürmeye başlamasının kesinleşmesi üzerine -ki bu yönde oldukça kesin deliller vardır- başgöstermişti. (Bu konu için Adli Rapor'un 156. sayfasına müracaat edilebilir.)

Müslümanlara Tanınan Ayrıcalıklar

2. Hiçbir İslâmî yasada, müslümanların kazançlarından doğan vergilerde gayr-i müslimlere karşı imtiyazlı olduklarını kabul eden bir madde yoktur. Ancak, İslâm'ın bidayetinde gayr-i müslim tacirlerden, müslimlere oranla daha fazla ticari vergi almıyordu. Ancak bu, ne herhangi bir şer'î hükme dayalı olarak ve ne de gayr-i müslim tüccarları müslüman olmaya zorlamak için yapılıyordu. Bilakis bu, müslümanları ticarete çekebilmek için uygulanan, o zamana has bir tedbir idi. Çünkü, o zamanlar müslümanların çoğu askerî ve sivil hizmetlerle meşgul idi ve yeni fethedilmiş ülkelerin tüm ekonomik hayatı (ticaret, sanat, ziraat vs.) gayr-i müs-limlerin ellerinde idi. Buna siz eğer, "vergi almadaki bu tercih yüzünden küçük esnafın (Marginal Businessman) kazancını devam ettirebilmek için müslüman olmaya mecbur olabilir" diye bir itirazda bulunursanız, ben, sizin bu tahmininiz yanlıştır, derim. Çünkü, gayr-i müslim, müslüman olmakla cizye ve ticaret vergisinin toplamından daha fazla olan zekat yükünün mükellefiyeti altına girer. Zekat, onun tüm ticari sermayesi, evindeki zinet eşyası ve toplanmış tüm parasının senede yüzde iki buçuğu hesabıyla alınır. Bunun aksine, en zengin gayr-i müslim'den bile senede 48 dirhemden [yaklaşık 3 dolar (1955 rayiçleriyle)] daha fazla cizye alınmayacak ve ticaret vergisi olarak da bir müslümana oranla en fazla yüzde 50 daha fazla ticaret vergisi ödeyecektir.

3. Bu sorunuzun cevabı benim birinci sorunuza verdiğim cevapta geçmiştir.

Devlet Eliyle Zorlama

4-5. Görüşünü bildirdiğiniz müfessirin demek istediği, "müslümanlar iktidarda olmadıkları müddetçe, kişileri zorla kendi dinlerine sokmaya çalışabilecekleri, ama iktidarı ele geçirince zorlamayı bırakacakları" şeklinde gözükmemektedir. Bilakis, büyük ihtimalle o, ayetin tefsirini zorlamanın ancak herhangi bir şahıs ya da grubun başka bir şahıs ya da grup üzerine şöyle ya da böyle zora dayalı bir etki yaptığı ya da iktidar ele geçirdiği zaman var olduğu varsayımından hareketle yapmıştır. Aksi halde, gücü olmayan bir kişiye zorlamada bulunma, diye söylemek manasızdır.

Beni bağışlayın ama, müfessirin sözüne verdiğiniz yanlış anlam akla da mantığa da terstir.

Mürted'in Cezası

6. Her ne kadar, dinden dönene İslâm kanunlarının verdiği ceza Kur'an'm bu ayetine ters düşüyor gibi görünse de, gerçekte bu böyle değildir. "Dinde zorlama yoktur" ayetinin taalluk ettiği mânâ henüz İslâm'a girmeyenlerle ilgilidir. Bu itibarla, İslâm'a yeni girecek kişilere davet sırasmda zor kullanılamaz. Bunun aksine, müslüman oldukları halde dinden çıkanlar (mürtedler) ise, mürtedle ilgili kanun hükümlerince serbest bırakılmazlar, cezaya çarptırılırlar. Mürtedlere verilen bu cezanın asıl gayesi onları dine dönmeye zorlamak veya dinde tutmak değil; İslâm toplumunun istikrarını korumak ve onun manevî dinamiklerini ayakta tutmaktır. İslâm kanunları, İslâm ülkesinde yaşayan bir müslümana "dini alenen terketme" müsaadesi vermediği gibi, İslâm ülkesinde yaşayan bir zımmîn'in de yaşadığı ülkeye "alenen ihanet etme"sine müsaade etmez. Benim bildiğim kadarıyla dünya üzerinde hiçbir devlet, kendi ülkesinin genel yapısını bozmaya yönelik faaliyetlere izin vermez. Bu konuda herkes "girmemiş olanla" "girip de çıkmak üzere olan" arasında fark gözetmekte ve bu iki durumda hiçbir kimse eşit muamelede bulunmamaktadır.

ABD ve İngiliz vatandaşlığını hiç sevmeyen biri ile, seçip de sonradan terkedene herhangi biri eşit tutuluyor mu? Birleşik devletlere girmemiş olan eyaletle, girmiş bulunup da çıkmak isteyen bir eyalete karşı ABD'nin tavrı aynı mı olmaktadır?

Muhkem ve Müteşabih Ayetlerin Mânâları

Gelelim sizin Al-i İmrân Sûresi'nin ikinci ayeti ile ilgili sorunuza:

Sorunuzun cevabına geçmeden önce, muhkem ve müteşabih ayetlerin ne demek olduğu üzerinde duralım. Öyle ki, bu konu iyice anlaşılın ve aralarındaki nüans belirgin hale gelsin.

Müteşabih ayetlerden murat, beşeri bilgi ve duyularla hakikat ötesinin izah edilmesidir. Bu gerçekler, dolaysız olarak insan tecrübe ve müşahedesiyle algılanamadığı ve bundan dolayı insan dilinde bu gerçekleri ifade etmek için kullanılan sözcükler bulunmadığı için, bunları açıklamada insanın aslında algılanabilir şeyler için kullandığı sözcüklerin kullanılması kaçınılmazdır. Örneğin; Allah Teâlâ için hayat, görme, işitme, konuşma gibi sözcüklerin kullanılması veya Ona arş ve kürsî izafe etme ve Onun göklerde olduğunu söyleme, ya da Allah'ın sevdiğini ya da kızdığını belirtme. Bu gibi sözcük ve beyan şekilleri gerçeğe ilişkin mücmel bir fikir verebilir ve verilmek istenen de aslında budur. Ancak, bu gibi sözcük ve beyanların

yardımla hakikati ayrıntılı bir şekilde tamı tamına ele geçirmek, duyu ötesi gerçeklerin keyfiyet ve tabiatını (nature) tam mânâsıyla ortaya çıkarmak behemehal mümkün değildir.

Bunun içindir ki, Kuran, müteşabih ayetleri tevile kalkışanların yanlış yolda olduklarını beyan buyurmaktadır. Çünkü müteşabih lafızları izahta insanın isabet etmesi, doğru anlayıp, doğru açıklaması mümkün değildir.

Muhkem ayetler ise, bu söylediklerimizin aksine, beşeri duygu ve bilgi Ölçüleri ile idrak edilebilen ayetler olup, tecrübe ve müşahede yolu ile anlaşılmaları mümkündür. İnsan hayatına sınırlar getirerek tatbik edilmesi emir buyurulan ayetler, işte bu ahkâm ayetleridir. Çünkü bu ayetlerin lafızlarında kullanılan kelimelerin ifade ettiği anlamlar, beşerî dille ifadesi mümkün olan anlamlardır. Bu ayetlerdeki ifadeleri belli mânâlara hamledip, kesin mânâları budur diye bir sonuca varmak, hem mümkün hem de caizdir. Bu gerçek, şeriat tarafından istenilen bir husustur. Çünkü Kur'an'ın aslını anlamak ve onun yönlendirmesini elde etmek için buna zaruret vardır. Bir şartla ki, bu ameliyenin samimiyet ve iyi niyetle ifası daima göz önünde bulundurulmalıdır. Müs-lümamn böyle bir tevili veya çalışmayı kesinlikle kendisine çıkar sağlamak için yapmaması gerekir.

Bu açıklamalardan sonra şimdi ben geri kalan cevapları takdim ediyorum.

7. Bu konuda soruların cevabını yukarıda açıkladığım için burada tekrar etmeye lüzum görmüyorum.

"Muhkem ayetler'm anlaşılabilir olmaları, bu ayetler üzerinde hiçbir yorum yapılamayacağı anlamına gelmez. Bilakis Kur'an, müteşabih ayetler üzerinde fazla durulmasını men ederken, muhkem ayetler üzerinde özellikle durulmasını hedefler. Ki böylece bu ayetler esas alınarak uzun çalışmalar yapılsın, yorumlar getirilsin, hükümler çıkarılsın ve bu hükümler insan hayatında uygulansın.

8. Dinde zorlama yoktur" ayeti, kesin olarak muhkem ayetlerdendir. Onun için "din", "zorlama", "dinde zorlama

olmadığı" şeklindeki ifadelerin açık ve net olarak anlaşılmasını lügat, gramer, kelimenin siyak ve sibakı, Kur'an-ı Kerim'in diğer ayetleri, hadisler, icma ve kıyas yardımıyla sağlayabiliriz. Aynı şekilde, insana bazı şeyleri kabul etmesini, bazı şeyleri reddetmesini, bazılarını yaşamasını ve bazılarını terketmesini emreden Kur'an ayetlerinin tamamı muhkem ayetlerdir.

Yine, algılanabilen ve görülebilen eşyaları zikreden veya insanın tecrübesi ile algılanabilen meselelerden bahseden tüm ayetler de muhkem ayetler sınıfına girmektedir.

Çok Evlilik

9. Yukarıdaki açıklamalardan sonra Nisa Sûresi'nin üçüncü ayetenin müteşabih olmayıp muhkem olduğunu anlamışsınızdır.

Sizin; "eğer bu ayet muhkemse, bunun teviline niçin bu kadar ihtilaflar meydana gelmiştir?" şeklindeki sorunuz, birtakım yanlış anlamalarınızın bir neticesidir. İlk yanlışınız şu: "Eğer ayet muhkemse, onun yorumunda bir ihtilaf olmaması gerekir". Sizin bu hataya düşmeniz sebebi, muhkem ayetlerin anlaşılmasında hiçbir tefsire ihtiyaç olmaması gerektiğini iddia etmenizdir. Düşüğünüz ikinci hata ise, ayetin yorumundaki ufak-tefek ihtilafları büyütmenizdir. Halbuki 12 asırdır İslam âlimleri, bir erkeğin birden fazla kadınla evlenmesi ve bu sayının en fazla dörde kadar ulaşabilmesi meselesinde, kadınlar arasında adaletli davranmanın sevgi bağında değil; hukuki muamelelerde olduğu konusunda ittifak halindedirler.

Şimdi de, 19. asrın sonlarından beri bazı müslümanların gündeme getirmeye başladıkları ve bu itibarla söz konusu âyet üzerinde geniş ihtilafların vuku bulduğu şekilde sizi de yanlış anlamaya sevkeden yorumlara değinelim. Ben açıkça söylüyorum: Bunların yaptıkları tefsir değil, manevi tahrifattır. Onların bu yorumlarının Kur'an-ı Kerim'in muteber tefsirleri arasında yeri yoktur. Haddizatında onların bu yorumları Kur'an'a dayanmıyor. Sizin gibi Batılı görüşe sahip insanlardan edindikleri görüşlerden kaynaklanıyor. Nerdeyse, sizin "doğru" dediğinize Kur'an'm da "doğru" demeşini zorunlu görüyorlar. Bence bir şeyi olduğundan başka göstermek münafıklıktır, hainliktir.

Bu mesele ya da başka herhangi bir meselede, eğer tam bir dürüstlikle Kur'an'm görüşünün yanlış ve Batıcıların görüşünün doğru olduğunu gorseydim, açık açık Kur'an'ı inkâr eder, sizin görüşlerinize iman ettiğimi duyurur ve müslüman olmadığımı söylemekte hiç bir tereddüt göstermezdim. Böyle bir davranışta bulunmak her ihlas ve sağduyu sahibinin vazifesi olmalıdır. Ancak, üzülererek belirteyim ki, sizler içimizdeki münafıkları daha da cesaretlendiriyorsunuz. Sırf, hayat muamelesinde (sosyal yaşantıda) sizlerle aynı görüşte oldukları için onları teşvik ediyorsunuz. Size, onların sizinle aynı görüşte olması güzel gözüküyor ve perde arkasındaki münafıklıklar ise kötü gözüküyor.

Kur'an'm Te'vilinde Hadis'in Önemi

Siz bu soruyla bir diğer soruyu da sormuş oluyorsunuz: "Eğer bir insan ayetin anlamını tam olarak kavrayabiliyorsa, hadise müracaat etmesinin ne gereği var?" Ben derim ki: Bir insanın, ister Kur'an'm Peygamber Efendimiz tarafından tasnif edildiğine inansın; isterse Kur'an'a, Kelamullah; Peygamber'e de Rasûlullah desin, her iki durumda da Kur'an-ı Kerim'i anlamak için Peygamberimizin sözüne ve tatbikatına gerek olmadığını iddia etmesi yanlış olur. Eğer bir kimse Kur'an'm tasnifinin Hz. Peygamber (s.a) tarafından yapıldığını kabul ediyorsa, musannifin o kitabı en iyi açıklayan olduğunu da kabul etmesi gerekir. Eğer bir kimse Kur'an'm Allah kelamı olduğunu ve onu açıklaması için Rasûlünü görevlendirdiğini kabul ediyorsa, Kur'an'ı açıklamada asıl söz sahibi olanın Hz. Peygamber (s.a) olduğunu O'nun açıklamalarının esas alınması gerektiğini de kabul etmesi gerekir.

Peygamberimize (s.a) nisbet edilen hadislerin sahih olup olmadığı ya da sahih olup olmamasını gerektiren durumların neler olduğu ayrı bir konudur Kur'an'ı anlamak için hadisin dışlanamayacağı gerçeğini kimse inkâr edemez.

Kur'an'ın Nüzul Sırasına Göre Tertibi Zaruri Değildir

10. Eğer Kur'an'da aynı konuda iki muhtelif hüküm bulunursa, sonra inen ayet önce inen ayeti nesh eder. Fakat bunu ortaya çıkarmak için Kur'an'daki ayetlerin nüzul (iniş) tarihi itibariyle düzenlenmesine, sıraya konulmasına gerek yoktur. Kur'an'daki mevcut tertip ve düzen sayesinde de biz, güvenilir rivayetler aracılığıyla, hangi ayetler önce inmiş, hangi ayetler sonra inmiş zaten bilmekteyiz.

Kişinin Ferdî Te'vil Hakkı

11. İslâmî bir devlette ilim sahibi her müslümanın Kur'an'ı te'vil etmesi, yorumlaması, şüphesiz imkân dahilindedir ve caizdir. Ancak, bu te'vil bütün müslümanlara şâmil bir hüküm olarak kullanılamaz. Söz konusu yorumun herkese şâmil bir hüküm olabilmesi için, üzerinde bütün ehl-i ilmin ittifakının olması veya çoğunluğun görüşüne uygun olması gerekir. Ya da yetkili bir makam tarafından bu görüşe uygun bir hüküm verilmiş olmalıdır. Kişisel meselelerde her ilim sahibinin şüphesiz kişisel te'vil (yorum) yapma hakkı vardır. Fakat toplumun genelini ilgilendiren işlemlerde bir şahsa ferdi te'vil hakkı nasıl tanınabilir?

Kur'an Hangi İncil'i Doğruluyor

12. Ahd-i Cedid" (New Testament) deki "Amal" (Acts) kitabı bir kenara, Dört İncil de (Gospels) vahye dayanmamaktadır. Kur'an-ı Kerim bu kitapları kesinlikle tasdik etmemektedir. Şu da var ki Kur'an Hz. İsa'ya (a.s) indirilen İncil'i tasdik etmektedir.

Şimdi siz "Kur'an-ı Kerimin kabul ettiği İncil nerede öyleyse?" diye bir soru sorabilirsiniz.

Ben de size derim ki, o İncil rivayetler halinde Ahd-i Ce-did'in ihtiva ettiği dört kitabın musanniflerine ulaşmış, onlar da kendilerine ulaşan bu rivayetleri yazdıkları kitaplarında İsa'nın (a.s) hayatını anlatırken muhtelif yerlere ser-piştirmişlerdir. Bu kitaplarda, yer yer İsa'ya (a.s) ait takrirler ve misaller bulunmaktadır. Bu sebeple, bugün şöyle bir zorlukla karşı karşıya bulunmaktayız: Acaba, Kur'an'la büyük çelişkiler ihtiva eden bu kitaplardaki "gerçek incil" parçacıklarını nasıl ayırdedeceğiz? Zaten o bölümlerde de Kur'anın ruhuna aykırı bir yer bulunmuyor.

İslâmî Tebliğ Cevazın Sebebi

13. Siz, sorunuzda söz konusu ettiğiniz meseleye dair Kur'an ayetini zikretmiyorsunuz. Eğer Hac Sûresi'nin 67. ayetini iddianıza kaynak olarak göstermek istiyorsanız, yanılıyorsunuz. Çünkü, o ayetin anlamı sizin düşündüğünüz mânâyı kesinlikle ifade etmez. Siz başka düşünüyorsunuz, ayetin mânâsı ise bambaşkadır. Bu ayetten anlaşılması gereken asıl mânâ, Allah'ın her peygamberin ümmeti için bir yol belirlediği şeklindedir. Allah'ın Peygamber Efendimiz vasıtasıyla inananlara gösterdiği yol ve tebliğ metodu zamanımız için de geçerliliğini korumaktadır. Günümüzde geçerli olan metod işte bu methodur. Müslümanların, ehl-i kitabı ve tüm gayr-i müslimleri İslam'a davet etmeleri için Allah'ın razı olduğu metod budur.

Kur'an-ı Kerim'in Anlaşılmasında Deneysel Bilimleri Bilmenin Önemi

14. Şurası bir gerçektir ki, bir müslüman deneysel bilimleri ne kadar iyi bilirse, Kur'an'a vukufiyeti, idraki ve anlama kabiliyeti o denli artar. Ancak bundan, deneysel bilimleri daha iyi bilen bir insanın Kur'anı Peygamber Efendimiz ve O'nun ashabından daha iyi anlayabileceği gibi bir mânâ çıkarılamaz. Aynı şekilde bir kimsenin astronomi, fizik, kimya vs. yi iyi bilmesi, onun mutlaka Kur'an'ı da her yönüyle kavradığını göstermez. Bir kimsenin Kur'anı her şeyden daha iyi anlayabilmesi için, onun bir Allah kelamı olduğunun idraki içinde olması, yegane hidayet kaynağı olduğuna can-ı gönülden inanması ve onun anlaşılmasına yardımcı olabilecek ilimleri iyi bilmesi gerekir. Bundan sonra da, İslâm, Kur'an ve onun hayat nizamı hakkında iyi bir mesai yaparak bilgi edinilmelidir. Gayet tabiidir ki, her şeye rağmen hiçbir kimse Kur'anı, Allah tarafından bizzat onun tebliğine memur kılman, insanlığı onun terbiye sistemi ile terbiye etmekle görevli Allah Rasûlundan daha iyi bildiğini iddia etme bahtsızlığında bulunamaz.

Kur'an Hangi Kutsal Kitapları Doğruluyor

15. Bu sorunun cevabı kısaca şöyledir: Kur'an ne Ahd-i Atik'i, ne de Ahd-i Cedidi tasdik ediyor. Kur'an; Tevrat, Zebur ve İncil'i doğruluyor. Yahudiler Tevrat'ı bir müstakil kitap olarak muhafaza etmeyip, asıl Tevrat'ı Ahd-i Atik'in ihtiva ettiği ilk beş kitap içinde Ben-i İsrail tarihine eklediler.

Bu kitaplar içerisindeki Tevrat'a ait parçaları şu şekilde ayırdedebürüz: "Rab Yahova Musa'ya dedi, Rab şu hükmü verdi, Musa İsrailoğullarına hitap etti ve şu kararı verdi..." diye başlayan bölümler büyük ihtimalle Tevrat'ın herhangi bir bölümünü oluşturmaktadır.

Bu durum aynen Zebur için de geçerlidir. Yani asıl Zebur, Ahd-i Atikte bulunduğu şekliye tam bir kitap olan Zebur değildir. Kur'anın tasdik ettiği sadece Davud'un (a.s) Zebur'udur. Bugün insanların ellerinde bulunan Zebur, asıl Zebur değildir. Ancak içinde gerçek Zebur'dan bazı parçacıklar bulunabilir, incil için de aynı şey söz konusudur. Yukarıda söylendiği gibi İsa'nın (a.s) havarileri de İncil'i aynen muhafaza edemediler, Hz. İsa'nın (a.s) biyografisini yazan tabi-lerden Luka, Markos, Matta, Yuhanna ve diğerleri kitaplarına ancak duydukları rivayetleri alabildiler. Onların kitaplarında naklettikleri gerçek İncil parçacıklarını, "Mesih şöyle dedi, Mesih şu misali verdi, halka şu konuşmayı yaparak vaaz etti." gibi ibarelerden anlamak mümkündür. Bugün elimizde mevcut bulunan Ahd-i Atik ve Ahd-i Cedidin yukarıda işaretlediğimiz parçacıklarını benim verdiğim formül ve belirttiğim yöntemlerin ışığında, Kur'an'a kıyaslıyorsanız göreceksiniz ki, Kur'an'la o kitapların söz konusu bölümleri arasında çok az bir fark vardır. Bu kadarlık bir farklılığın ise vahyin tarihi seyri içinde makul bir izahı mevcuttur.

Kur'an-ı Kerim, beşer eli değmemiş ilahi ve müstakil yapısıyla varlığını aynen koruyarak sürdürmektedir. Diğer üç kitap ise ne asıl lafızları^{5[5]} ve ne de bütünlükleri itibari ile asıl varlıklarını sürdürebilmişlerdir.

Benim için Hz. Muhammed (s.a) zamanında bu üç kitabın asli şekliyle var olduklarını söylemek oldukça güçtür.

Ancak en azından Ahd-i Atik'teki Tevrat'la ilgili açıklamaya binaen^{6[6]} ve hadi s çilerimizden öğrendiğimiz kadarıyla yahudilerin elinde Tervat'm belli bir süre aslını korumuş olduğunu ve Peygamber Efendimiz (s.a) zamanında da bir nüshasının Medine yahudilerinin elinde bulunduğunu söyleyebiliriz.^{7[7]}

Kendilerinden Peygamber Çıkmayan Kavimler

Soru:

"Kur'an'ı mütâlâa ederken, doğal olarak, zihnimizi kurcalayan öyle meseleler ortaya çıkıyor ki, aklımız karışıyor. Diğer taraftan da, Kur'an'a yapılacak bir itirazın imanına halel getireceği ve imanımda bir noksanlık meydana geleceği korkusuna kapılıyorum. Buna bir de ayetin mânâsını tam olarak anlayamamaktan doğacak olumsuzlukları eklersek şüphelerim daha da artıyor.

^{5[5]} Bir kimse bu kitapların asıl ibarelerini koruyarak günümüze kadar gelip gelmediği hakkında bir şüpheye düşerse; bir misal olması açısından, sadece, Dağlı'nın vaazını hem Matta ve hem de Luka'nın İncil'lerinden çıkararak karşılaştırması yeter. İki rivayet arasında o kadar fazla farklılık bulunmaktadır ki, bu durumda, vahyedilen asıl ibarelerin korunduğunu iddia etmek oldukça güçleşir. (Mevdûdî)

^{6[6]} Misal olması açısından bkz: 2 Sultanlar, Bab: 22-23 (Mevdûdî)

^{7[7]} Tercüman ul Kur'an, Safer, 1375 / Ekim, 1955

Ben içimdeki huzursuzlukları yenmek ve ayetlerin gerçek mânâlarını anlamak için Urduca ve Arapça tefsirleri okuyorsam da, biriken tereddütlerin ve soruların çözümü hususunda tam olarak mutmain olamıyorum ve zaman zaman size müracaat ediyorum. Ancak siz, muhtasar cevaplarla meseleyi geçiştiriyorsunuz. Kesinlikle belirtiyim ki bazı zamanlarda bu muhtasar cevaplarınız bile beni teselli ediyor. Bugün, alışkanlık haline getirdiğim üzere, tefsirleri incelerken Yâsîn Sûresi'nin aşağıdaki ayeti beni duraksattı:

"Babaları uyanlmamış, bu yüzden kendileri de gaflet içinde kalmış bir toplumu uyarman için (seni gönderdik)^{8[8]}

Bu ayetin tefsirinde:

"Kureyş kabilesine Muhammed'den (s. a.) önce hiçbir nebi gelmemiştir" ibaresi yer alıyordu.

Sorumuza gelince: "Peygamberimizin bi'setinden önce Arap yarımadasına hiçbir peygamber gönderilmediğine göre, o dönemde yaşayan insanlar cennetlik mi, cehennemlik mi, yoksa arasatta mı kalacaklar?"

Bu konuyla ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de başka ayetler de mevcut. Aklen sabit olduğu üzere; kendilerine bir peygamberin davetinin ulaşmadığı insanların, o peygamberin davetinden sorumlu olmamaları gerekir. Kendilerine herhangi bir peygamberin daveti ulaşan toplumlar ise, bu daveti kabul etmekle mükelleftirler. Bu konuyu teyid eden diğer bir ayet-i kerime de şöyledir:

"Biz elçi göndermedikçe hiçbir kavme azab edecek değiliz."^{9[9]}

Buna benzer, karışık bir meselem daha var. Sizden bu meseleyi de halletmenizi rica ediyorum.

Kalp ve akıl aynı mıdır, yoksa birbirinden ayrı iki şey midir?

Cevap:

Kur'an-ı Kerim'de asıl sözü edilen ve bizim araştırmalarımızla da vardığımız neticeye göre, Allah Teâlâ ilahi dinini kimlere ulaştırmışsa onları mesul tutmuştur. Bu din kimlere ulaşmış, kimlere ulaşmamış, kimler haberdar edilmiş, kimler haberdar edilmemiş... Bütün bunların gerçeğini ancak Allah bilir, takdir Onundur.

Bu konunun bizimle ilgili bir konu olmadığını ifade ettikten sonra, bu konuda niçin karar vermeye uğraşalım? Allah'tan başka kimse, dinin kime, nerede, ne zaman, nasıl ve ne şekilde ulaştığını bilemez. Eğer bir kimse, kendisine davet ulaştıktan sonra bu davete icabet etmezse, niçin etmediğini ve kendisine hiç davet ulaşmamış bir kimse varsa, bu kimseye de niçin davetin ulaşmadığını ancak Allah bilir. Hiç kimsenin bu duruma bir müdahalesi olamaz. Bu iki insan tipinden kimin neye karşı sorumlu, kimin de nelerden sorumlu olmadığını ancak Allah bilir. Dolayısıyla bizim bu soruları cevaplandırmak için aklımızı boş yere yormamıza, kendimizi sorumluluğumuz dışındaki alanlarda zora sokmamıza lüzum yoktur. Bizi ilgilendiren asıl mesele, davetin bize ulaştığı ve bundan dolayı da kesinlikle mesul tutulacağımızdır. Aynı şekilde, davetin kendisine ulaşmadığını bildiğimiz kimselere daveti ulaştırmak sorumluluğu da bizim üzerimize düşmektedir.

Kur'an'm "kalb" ve "fuâd" diye ifade ettiği kelimelerle kastedilen, tam olarak akıl değildir. Ancak akıl bunların yardımcılarından birisidir. "Fuâd" kelimesiyle insanın içindeki karar merkezi ve melekesini meydana getiren güç kastedilmektedir. İnsanın duyuları, bilgi, akıl, cezbe ve istekleri bu karar verme işleminde birer yardımcıdırlar.^{10[10]}

Recm Ayeti Bir Kuran Ayeti Midir?

Soru:

Kur'an'm neshi ile ilgili konuyu ele alırken "Reşâil ve Mesâü" adlı eserinizin ikinci cildinde şöyle diyordunuz:

"Recm ayeti Tevrat'a aittir. Kur'andan değildir." Sizin bu açıklamanıza son derece şaşırdım. Çünkü bu görüş, hakkında hiçbir ihtilaf bulunmayan bir konuya muhalif bir tutumdur. Selef ulemasından başlayarak şimdiye kadar gelen haleften bütün ehl-i sünnet uleması, Kuranda bazı ayetlerin lafızlarının mensuh, ama hükümlerinin baki olduğunda ittifak etmişlerdir.

Cassâs'm "Ahkâm'ul-Kur'an" adlı eserinin birinci cildi nin altmış yedinci sayfasında:

"Nesih hazan hükmünün devam etmesi ile birlikte lafız-da olur" ifadesi mevcuttur.

^{8[8]} Yasin: 6

^{9[9]} İsrâ: 15

^{10[10]} Tercüman'ul Kur'an, Ağustos, 1959

Şimdi ben, recm ayetinin Allah Rasûlü'ne (s.a) indirildiğini ve daha önce Kur'an'm bir ayeti olduğunu delilleri ile ısbat etmeye çalışacağım:

1- Ebu Hureyre ve Zeyd b. Halid'in (r.a) rivayetlerine göre, iki kişi zina suçundan dolayı Rasûlüllah'm (s.a) huzuruna geldikleri zaman, Rasûlüllah (s.a.) onlar hakkında şöyle buyurdu: "Allah'a yemin ederim ki, vereceğim hüküm Kitâbullah'a uygun olacaktır." Daha sonra Peygamber Efendimiz (s.a) evli olan zâniye recm cezasını uygun gördü.^{11[11]} Kitâbullah'tan kastedilenin Kur'an-ı Kerim olduğu açıktır.

2. İbn Abbas'm (r.a) rivayetine göre Hz. Ömer (r.a) bir konuşmasında dedi ki: "Allah Teâlâ, Rasûlüllah'a (s.a) Kitab'ı indirerek O'na hakikatleri vahyetti. Allah'ın inzal buyurduğu bu kitapta recm ayeti de mevcuttu. Recm ayetini biz okuduk, anladık ve ezberledik. Rasûlüllah da (s.a) recm cezasını uyguladı. Biz de aynı uygulamayı sürdürdük. Ancak biraz zaman geçtikten sonra, birisinin çıkıp, Allah'ın Kitabında recm ayeti yok demesinden ve Allah'ın indirmiş olduğu bir farizayı terketmekten dolayı insanların sapıklığa düşmesinden korkarım. Halbuki, Allah'ın Kitabında recm sabittir.^{12[12]}

3. Said b. Müseyyeb'ten rivayet edildiğine göre Hz. Ömer (r.a) diyor ki: "Dikkat ediniz. Recm ayetini inkâr etmeye kalkışmayınız. Hiçbir kimse her iki cezanın da (evli ve bekarlara uygulanan zina cezası) Allah'ın Kitabında bulunmadığını söyleyemez. Rasûlüllah (s.a) zinadan dolayı recm cezasını uyguladı. Biz de aynı uygulamaya devam ettik. Allah'a yemin ederim ki, Ömer b. Hattâb olarak Kur'an'a ilave yaptığım suçlamasına maruz kalma korkusu olmasaydı, şu ayeti Kur'an'a yazdırırdım:

Yaşlı bir erkek ve yaşlı bir kadın zina ederlerse her ikisini de mutlaka recm ediniz."

"Şüphesiz böyle bir ayet Kur'an'da mevcuttu ve biz bu ayeti okurduk.^{13[13]}

4. Allâme Âlûsî meşhur tefsirinde şöyle yazmaktadır:

"Kimi usûl alimlerinin kanaatlerine göre ayetin neshinden maksat; hükmünün "baki, ama lafzının tilavetiyle ibadetin kaldırılması şeklindedir.

Yaşlı bir erkek ve yaşlı bir kadın zina ederlerse, Allah'tan bir ceza alarak her ikisini de recmediniz. Allah aziz, hakim ve affedicidir" ayetinde görüldüğü gibi.^{14[14]}

Benim "Ahkâm'ul-Kur'an'dan nesih meselesiyle ilgili olarak nakletmiş olduğum bu görüş zihinleri altüst ediyor. Çünkü ayetin hükmü devanı ettiği halde, nasıl oluyor da lafzı ve tilaveti neshediliyor, bir türlü anlayamıyorum.

Yukarıda sunduğum delillerden de anlaşılıyor ki recm ayeti Peygamberimize inmiş olup, Kur'an'ın bir ayetidir. Buna rağmen Kur'an-ı Kerim'de neden yer almamıştır? Meselenin bir türlü halli mümkün olmayan ve beni yoran asıl yönü de budur. Kuranla ilgili şüphelerimi gidermeniz ve lütfedip gerçeği aydınlatmanız ümidiyle. Eğer benim delillerimi kendiniz için ikna edici bulursanız, "Resâil ve Mesâû"âeki konuyla ilgili ibarelerinizi iptal ediniz.

Cevap:

Şüphesiz, çeşitli rivayetlerde belirtildiği gibi, recm ayeti Kur'an'dan bir ayetti. Ancak bu konuyu kabulde beni tereddüt içinde bırakan birkaç mesele var:

1. Ayetin zikrinin geçtiği rivayetleri toplu olarak incelediğimizde anlaşılıyor ki, ayetin lafzında çok açık farklılıklar göze çarpmaktadır. Rivayetlerin bazılarında ÂİŞ\ "elbettete" lafzı var, bazılarında ise bu lafız yoktur. Bazı rivayetlerde ayet "elbettete" kelimesi ile son bulmakta, bazılarında ise "elbette"den sonra : Allah'tan bir azap olarak... Allah azizdir, hakimdir" lafzı geçmektedir. Bazı rivayetlerde de yukarıdaki lafızların yerine:

"O ikisi lezzetli bir an geçirdiler" lafzı kullanılmıştır. Eğer söz konusu recm ayeti Kur'an'ın bir ayeti ise, insanlar bunu ezberlemişse ve recm cezasına esas' olan delili teşkil ediyorsa, o takdirde ayetin metninin rivayetinde bu kadar farklılık olması nasıl izah edilecektir?

2. Mânâ itibariyle mütevatir sünnetle sabit olan hüküm başka, ayetin sarıh lafzının delaleti ile sabit olan hüküm başkadır. Sünnetle sabit olan hükme göre, zina yapan evli kadın veya evli erkek, yaşlı veya genç olmalarına bakılmaksızın recmedilirler.

Ayetten çıkan hüküm ise, yaşlı erkek veya yaşlı kadının zina yapmaları halinde, recmedilmelerine dairdir. Evli veya bekar olmaları şartı gözetilmez.

Ayetin bu şekildeki rivayeti sünnetle kesin olarak tesbit edilmiş olan hükme ters düşmektedir.

Arapçadaki günlük konuşma ve kullanım, istiare ve hatta kinayelere varıncaya kadar hiçbir yol, "eş-şeyh"

^{11[11]} Muvatta; tmam Malik, Sahih-i Buhari: Zinayı İtiraf Babı.

^{12[12]} Buhari: Zina için Recm Cezası Verilmesi Babı.

^{13[13]} Muvatta: İmam Malik: Evli Zâninin Recmedilmesi Babı.

^{14[14]} Rûh'ul - Meânî: 1/315

kelimesinin "seyyib", yani evli erkek; "Eş-şeyhetü" kelimesinin de "sey-yibe", yani evli kadın mânâsına alınmasına imkân tanımamaktadır.

3. Burada zikri geçen;

Yaşlı erkek ve yaşlı kadın zina ettiklerinde onları mutlaka recmedin" şeklindeki ibareye bakıldığında belagat ölçüsü o derece düşüktür ki, dil zevki Allah Teâlâ'nın bu lafızları Kur'an'da indirdiğine bir türlü inanmamaktadır.

4. Peygamber Efendimizin ayetin tilavetini neshettiğine veya Kur'an'dan çıkardığına ya da Kur'an'a yazılmamasını emrettiğine dair hiçbir merfu^{15[15]} rivayet yoktur.

5. Yahudiler bir zina fiili ile ilgili olarak Rasûlullah'a (s.a) müracaat ettiklerinde Efendimizin recme karar verdikten sonra onlardan Tevrat'ı istediği, Tevrat'taki zina ile ilgili hükmü recme delil gösterdiği ve:

"Allah'ım, ben Tevrat'ta zina ile ilgili olduğu halde unutulup yok sayılan hükmünü diriltir ilk kulunum" diye duâ ettiği Müslim ve EbuDauud'da zikredilmektedir.

6. Peygamberimizin (s.a), yahudilerin kendisine havale ettikleri zina davasında recm kararı verirken "Allah'a yemin ederim ki Allah'ın Kitabına uygun olarak karar vereceğim" buyurmasına bakılırsa, Allah Rasûlü burada "yaşlı erkek" ve "yaşlı kadın" tabirinin geçtiği bir ibare kullanmamıştır. Rasûlullah'ın (s.a) verdiği hükümde, kararını tilaveti mensuh; hükmü baki bir ayete göre verdiğini gösteren bir bilgi de mevcut değildir. Dolayısıyla, Rasûlullah'ın (s.a) yukarıda zikredilen sözüyle kesinlikle bu ayete işaret ettiği iddia edilemez. Konuyu şu şekilde tevil etmek de mümkündür: Kur'an'a göre uygulamada Rasûlullah'a (s.a) yetki verildiğinden, Peygamber Efendimizin kararı Allah'ın Kitabının kararı gibidir. Diğer taraftan şu şekilde bir tevil de yapılabilir: Yahudilerin bu davasında Peygamberimizin Tevrat'a uygun olarak verdiği recm hükmünü, Allah Teâlâ daha sonra Kur'an-ı Kerim'de bizzat tevsik buyurmuştur.

Bera b. Azib'in bu konu ile ilgili rivayetine göre:

"Ey peygamber, kalpleri ile inandıkları halde gıhtları de 'inandık' diyenlerle (münafıklarla),^{16[16]} ayetinden, "Ve demiştik ki, incil ehli, Allah'ın indirdiği hükümlerle hüküm versin. Kim Allah'ın indirdiği hükümlerle hüküm vermezse işte onlar fasıklardır (kâfirlerdir)^{17[17]} ayetine kadar olan bölümde bu davanın tam olarak açıklığa kavuştuğu ifade edilmiştir.^{18[18]}

7. Evli birinin zina etmesi nedeniyle recm ile cezalandırılması kanunu, ısbat için bu ayete muhtaç değildir. Bunu ıspat etmede Peygamber Efendimizin (s.a) bu hükmü uygulaması ve bir çok yerde bu şekilde karar vermesi yeterlidir. Hulefa-i Raşidîn de aynı yöntemi uygulamış ve bütün fakih ve mu-haddisler de bu konuda ittifak etmişlerdir.

Bütün bunlar kanunu ısbat etmeye kafi geliyorsa, tilaveti mensuh olan bir ayeti ısbat etmeye ne gerek var. Bu ısbat edilse bile, söz konusu recm kanunu için hüccet olamaz. Şöyle ki; yaşlılıkta zina suçu işlemeyi recmin illeti olarak görmekte olan söz konusu ayet, bu illeti evli olunmasına rağmen zina suçunu irtikap etmekte gören kanuna delil olarak getirilmiştir.

8. Bu ayetin yalnız lafzının neshedilmiş olduğunu söyleyip, hükmünün baki olduğunu kabul etmek de doğru değildir. Çünkü cârî olan hüküm, yaşlı erkek ve kadın evli olmasalar da zina ettikleri takdirde recmedilir demek değildir. Aksine taraflar ister yaşlı olsunlar, ister genç; recmin uygulanması için evlilik şartı vardır. Binaenaleyh, yaşlı bir bekar zina ederse; ona, genç birisine verilen kırbaç cezasının aynısı uygulanır. Bunun aksine evli genç birisi zina ettiği takdirde, ona da recm cezası uygulanır,

Allâme Alûsî bu konuda Allâme Ibn Hümam'm şu görüşünü dikkate şâyân bulduğunu nakletmektedir:

Zina suçunu işleyen evli biri hakkında varid olan:

"Zina eden bir erkek ile zina eden bir kadından herbirisi-ne yüzer kırbaç vurunuz^{19[19]} hükmünün, kesinlik arzeden sünnet (Sünnet-i kat'iyye) ile neshedilmiş olduğunu söylemek, bu hükmün söz konusu ayet ile (Eşşeyhu ve şeyhatü âyeti ile) neshedildiğini söylemekten daha sahih olur. Şöyle ki, bu ayetin nazil olduğu ve sonradan tilavetinin neshedildiği tam bir kesinlik arzetmemektedir.

Eğer Hz. Ömer (r.a) bir hutbesinde bu ayeti zikretmiş ve insanlar da sükut etmişse (rivayet edildiği gibi), bu da bu konuda kesin hüccet ifade etmez. Çünkü, insanların sükutta icmâının delil olarak alınmasında ihtilaf vardır. Eğer hüccet olarak alındığını kabul etsek bile bütün müctehid sahabile-rin kesinlikle orada bulduklarını söylememiz mümkün değildir.

Üstelik bu meselede Hz. Ömer'e (r.a) nisbet edilen rivayetler de zannîdir. Hz. Ali, Şuraha'ya kırbaç veya recm cezası verirken şöyle demişti: "Ben Allah'ın Kitabı'na uygun olarak kırbaç vurdurttum. Rasûlullah'ın

^{15[15]} Söz, fiil ve takrir olarak hassaten Hz. Peygamber'e izafe olunan ve isnadı muttasıl veya munkatı olan hadislere merfu denir. (Çev.)

^{16[16]} Maide: 11

^{17[17]} Maide: 47

^{18[18]} Müsned-i Ahmed, Müslim, Ebu Davud.

^{19[19]} Nur: 2

sünnetine uygun olarak da recmettirdim." Hz. Ali bu sözüyle, tilaveti mensuh olan ayeti recm cezası için delil olarak göstermemiştir.^{20[20]}

Usul âlimlerinin; metni mensuh, hükmü baki ayetler meselesi üzerinde durduklarında şüphe yoktur. Ancak, açıkça söylemek gerekirse, ısrarla üzerinde durmama rağmen, bu-meseleyi anlayamadığımı belirtmek isterim. Kaldı ki, tilaveti neshedilen bir ayetin hükmünün baki kalması yerine nes-hedilmesi uygun düşer. Bu konuda, beni ikna edecek şekilde açıklama yapacak biri çıkarsa ona müteşekkîr olurum.^{21[21]}

Metni Mensuh, Hükmü Bâki Ayetlerle İlgili Görüş Ek

Tercüman 'ul-Kur'an, Kasım 1955 sayısında yayımlı an "Resâil ve Mesâil" başlığı altındaki yazınızda, recm ayeti ile ilgili bir soruya cevap veriyor, "ayet mensuh olduğu halde hükmünün baki kalması" hakkındaki görüşünüzü beyan ediyordunuz.

Bu soruya verdiğiniz cevap, gerek aklî ve gerekse naklî deliller bakımından düşünen bir akıl sahibi için son derece makul, inandırıcı ve tatmin edicidir.

Aynı zamanda bütün ilim sahiplerini de bu konuyu aydınlatmaya davet ettiğiniz içindir ki, ben de muhtasar bazı bilgileri aşağıda sunuyorum:

1. Sizin de bir kaynak olarak gösterdiğiniz Rûh'ul Meânî, Cilt, 1; Sayfa, 335'te sabit olduğu üzere ayetin metni mensuh olduğu halde; hükmünün baki kalması görüşü kimi usûlcülerin şahsi kanaati olup, ehl-i sünnet'in tamamının üzerinde ittifak ettiği bir görüş değildir.

Bu durumda size bu konuda soru yönelten şahsın, Kur'an'daki bazı ayetlerin tilavetleri neshedüğü halde hükümlerinin baki olduğunu seleften halefe kadar bütün ehl-i sünnet uleması kabul etmektedir" şeklinde bir beyanda bulunması, delilsiz bir iddiadır. Hatta yanlış yönlendirme de denebilir. Şu bir gerçektir ki, bazı usûlcülerin görüşleri bu istikamette ise, bu görüş sadece kendilerini bağlar. Bütün ehl-i sünnet ulemasının görüş ve kanaatleri, usûl ulemasının görüş ve kanaatleri doğrultusunda olmak zorunda değildir.

2- Bazı usûlcülerin bu görüşlerinin doğruluğu ve yanlışlığı meselesine gelince: Bizim kanaatimiz, bu görüşlerin aklen ve naklen yanlış olduğu noktasındadır.

a) Aklen yanlıştır. Çünkü; Kur'an-ı Kerim'in içermediği bir ibare nasıl olur da Kur'anî bir hüküm ifade eder? Bu gülünç bir durumdur. Bu Kur'an'm 40 sûreden ibaret kabul edilmesi gibi gerçek olmayan, hayâli bir düşüncedir.

b) Naklen de yanlıştır. Çünkü; bu görüş esas alınır, Kur'an'm eksik kabul edilmesi gerekir. Zira, hükmü baki olan bir ayetin, lafzen Kur'an'da yer almaması, insanı Kur'an'da bir eksik arama düşüncesine sevkeder. Oysa Kur'an'da eksik olduğunu söylemek küfürdür ve:

Bu gün size dininizi tamamladım^{22[22]} ayet-i kerimesinin de açıkça hilafıdır.

3- Zina ile ilgili şeriat hükmü, ister yaşlı ister genç olsun; bekar erkek veya kadına yüz kırbaç vurulmasıdır. İster yaşlı, ister genç olsun; zina yapan evli erkek ve kadınların öldürülmesi, Sünnet ile, Hulefa-i Râşidîn'in tatbikatı ile ve bütün müslümanların icmai ile sabit olan, meşhur bir hükümdür. Hatta, evli olmayan zâni ve zâniyenin cezası Kur'an ayeti ile de sabittir. Çünkü Zani erkek ve zaniye kadına yüzer kırbaç vurun^{23[23]} ayetindeki elif-lâm (Ezzânî ve Ezzâniye'deki harf-i tarifler) kesinlik arzeden (Sünnet-i katiyye) sünnetle ahd-i haricidir ve bununla sadece evlenmemiş zâni ve zâniye kastedilmektedir.

Bu denli maruf ve meşhur, ümmetin üzerinde icma ettiği bir şeriat kanunu karşısında, size bu konuda soru yönelten şahsın Hz. Ömer'in hutbesini söz konusu etmesi, herşeyden önce dirayet bakımından muteber değildir. Hz. Ömer (r.a) gibi üstün bir İslâm müctehidine bu tür bir isnadm yapılması, ümmetin üzerinde icma ettiği böylesine kesin bir hükme karşı imiş gibi gösterilmesi, aklın alacağı bir şey değildir. Ona nisbet edilen sözün doğru olduğunu farzetsek bile, ümmetin üzerinde icma ettiği bu meşhur hükmün karşısında Hz. Ömer'in görüşü de ferdi kalır.

Peygamber dışındaki kimseler için bu şaşılacak birşey değildir.

"Müctehid hata da eder, isabet de".^{24[24]}

^{20[20]} Rûhu'l-Meânî; XVIII/71

^{21[21]} Tercüman ul-Kur'an, Rabülevvel, 1375 / Kasım, 1955

^{22[22]} Mâide: 3

^{23[23]} Nûr: 2

^{24[24]} Tercüman'ul Kur'an, Cemadiyelâhir, 1375 Şubat, 1956

Muta Bahsi

Soru:

Zâtîâliniz Mü'minin Sûresinin tefsiri sırasında, mut'a ile ilgili İbn Abbas (r.a) ve diğer sahabe ve tabînin sözlerini naklederken, bu zâtların mut'aya zaruret halinde müsaade edilebileceğine cevaz verdiklerim ifade etmekteyiz. Oysa birçok müfessir, İbn Abbas'm (r.a) mut'ayı helal gördüğüne dair görüşünden döndüğünü yazmışlardır.

Sizin, İbn Abbas'm bu ikinci görüşüne muttali olmayışınız beni hayrete düşürdü. Müfessirler, sahabe ve tabînin mut'anın haram olduğu hususunda ittifak halinde bulduklarını belirtmektedirler. Sizin de mut'ayı haram kabul ettiğinizde şüphe yoktur. Fakat hayâli bir zaruret durumunda mut'ayı caiz görmekteyiz.

Mut'a meselesinin ehl-i sünnet'in haramlığı hususunda üzerinde ittifak ettiği bir mesele olması hasebiyle bu alandaki görüşlerinizi bir defa daha gözden geçirmenizi temenni ediyoruz. Cevap:

Benim bu konuda yazdıklarımla ifade etmek istediğim; sahabe, tabîin ve fakihlerden mut'anın cevazına kail olan bir kaç büyük âlimin asıl maksadının bu fiili mutlak mânâda caiz görmekten öte, haram olduğunu bile bile, zaruret halinde buna cevaz verdiklerini ve onlardan hiçbirinin normal durumda mut'anın da nikah gibi alınmasına kail olmadıklarını anlatmaktır.

Sadece, zaruret halleri hakkında bir fikir vermek üzere o farazi misali gündeme getirdim. Dolayısıyla mut'aya cevaz verenlerin mezhebini benimsemeleri durumunda, şifhlerin, hangi zorunluluk durumlarıyla bunu sınırlamaları gerektiğini anlatmak istedim. Böylece, ben aslında, zorunluluk şartını aradan kaldırarak, mut'ayı mutlak mânâda helal görenlerin düşüncelerini ıslah etmeye çalıştım..

Üzülerek ifade edeyim ki, benim bu açıklamalarımı sizin gibi bazı arkadaşlar yanlış değerlendirdiler ve bizzat benim de zaruret halinde mut'aya cevaz verdiğim kanısına kapıldılar. Oysa, ben bunun katiyetle haram olduğuna inanıyorum. Daha önce de bunu, "Resâil ve Mesâil'in 2. cildinin 20 ve 22. sayfalarında açıkça ortaya koymuştum.^{25[25]} Buna rağmen yanlış anlamalara meydan vermemek için eseri ikinci defa gözden geçirirken konu ile ilgili yerleri düzeltteğime söz veriyorum. Bu konuda mutmain olabilirsiniz.

İkinci hicri asrın başlarına kadar mut'a meselesi ihtilafli bir mesele idi. Asıl ihtilaf da mutanın haramlığı hususunda değil; haramlığının kesin mi, yoksa Ölü ve domuz etinin zaruret halinde yenmesi gibi, mut'a hakkındaki hükmün de zaruret halinde değişip değişmediği konusunda idi. Ekseriyetin görüşü birinci görüş istikametinde idi. İkinci görüşü kabul edenlerin sayısı ise çok azdı. Daha sonraları, bütün ehl-i sünnet âlimleri mutanın kesin haramlığı hususunda ittifak etmişler, zaruret halinde caiz olacağına ait görüşü de reddetmişlerdir.

Şifhler ise tam tersine mut'anın kesin helalliyi inancını seçerek zorunluluk hali bir yana, gereklilik şartlarına kadar tüm şartları ortadan kaldırmışlardır.

Ben derim ki, mutanın haram oluşu behemehal sabittir ve mutlak mânâda helâl olması gibi bir görüş hiçbir şekilde kabul edilemez. Şu da var ki, seleften bazılarının zaruret halinde bunun cevazına kail oldukları vaki ise de, bu yolu izleyenlerin hiç olmazsa seleftin çizdiği sınıra aşmamaları gerekir.

Siz, mut'a konusunda İbn Abbas'ın ilk görüşünden döndüğünü zikretmekteyiz. Belirtmek gerekirse, ilim ehlinin İbn Abbas'ın ilk görüşünden döndüğüne dair iddiaları benim elimin altında da mevcuttur. Ancak, bu iddialar ihtilaflidir. Bu konuda nakledilen rivayetlerden İbn Abbas'ın (r.a) hatasını kabul ettiği sabit olmamaktadır. Öyle anlaşılmaktadır ki, o, sırf maslahat icabı mut'a hakkında fetva vermektan kaçınmıştır.

Feth'ül-Bârî'de Allâme İbn Hacer'in, İbn Battal'm şu sözünü naklettiği görülür: "Mekkeliler ve Yemenliler, İbn Abbas'ın (r.a) mut'ayı mubah gördüğünü rivayet ederler. İbn Abbas'ın bu sözünden döndüğüne dair olan rivayet zayıftır. Asıl doğru olan, İbn Abbas'ın mut'a'ya cevaz verdiğidir."

Gelelim bu işin gerçek yönüne: İbni Hacer, İbn Abbas'm görüşünden döndüğünün ihtilafli olduğunu söyler.^{26[26]}

Allâme İbn Kayyûm'un bu konudaki araştırmasında kullandığı üslûptan, İbn Abbas'm maslahat icabı fetva vermektan kaçınmasının eski görüşünden döndüğü şeklinde yorumlandığı açıkça anlaşılmaktadır

O şöyle demektedir: "İnsanlar bu konuda işi büyütüp zaruret halinde mut'a yapma sınırını aşarak, mut'a evliliğini yaygın hale getirince İbn Abbas (r.a) "mut'a helaldir" diye fetva vermeyi durdurdu ve bu fetvasından geri döndü.^{27[27]}

^{25[25]} Eserin Urduca ikinci cildi kastediliyor. (Çev.)

^{26[26]} Fethü'l-Bârî; İbn Hacer, IX/138

^{27[27]} Zâdü'l-Meâd, 11/30 Tercüman'ul Kur'an, Eabiulevvel, 1375 / Kasım 1955

Tefhimtl Kurana İtirazlar

Ben Kur'an'ı mütâlâa ederken, öncelikle sizin yazdığınızı

"Tefhim'ul Kur'an" olmak üzere, "Tefsir-i Celâleyn"den "Tefsir-i Hazîn"den ve diğer bazı tefsirlerden istifade ediyorum. Bazı ayetlerin tefsirinde sizin Önceki müfessirlere oldukça ters düşen görüşlerinize şahid oldum. Tabii olarak bu bazı şüpheleri de beraberinde getirdi. Sizin diğer müfessirlere ters düşen görüşlerinizden birkaç örnek vermek istiyorum. Bunlara ikna edici cevaplar vereceğinizi umarım.

1. Tefhim'ul Kur'an m birinci cildinde huruf-u mukatta afla ilgili olarak, o dönemin beyan üslupları içerisinde huruf-u mukattaat türü rumuzların yaygın olarak kullanıldığını, hem şair ve hem de hatiplerin bu gibi üslûplardan istifade ettiğini yazıyorsunuz. Bu ifadelerinizle cumhura aykırı bir değerlendirme yapıyorsunuz.

Tefsir-i Medârik ve Mealim de mukattaa harflerinin müteşabih ayetlerden olduğu ifade edilerek tefsiri cihetine gidilmemiş "Allah'u a'lem bi muradihi" denilip geçilmiştir. Şâbi'nin de dediği gibi Elif, Lam, Mim ve sûre başlarındaki diğer mukattaa harfleri müteşabihtir. Bu harfler Kur'ânî bir sır olup, Allah'ın kendi ilmine münhasırdır. Biz böyle iman eder, bu harflerin gerçek mânâsını Allah'a havale ederiz. Bunu böylece hatırlatmamız inancımızın bir gereğidir. Hz. Ebu Bekir'e (r.a) ait olan: "Her kitabın bir sırrı vardır. Kur'andaki sır da sûrelerinin önündeki bu harflerdir" cümlesi, bu konuya sahabe dilinden bir izahtır.

Hz. Ali (r.a) ve diğer sahabelerin görüşleri de bu doğrultudadır. Eğer hurûf-u mukattaa o devirde sizin görüşünüz doğrultusunda anlaşılıysaydı, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ali de (r.a) o şekilde izah ederlerdi. Oysa zikri geçtiği üzere selef ve haleften bütün âlimler bu harflerin mânâlarını ancak Allah'ın (c.c) bildiği hususunda ittifak halindedirler. Sahabelerin bu harflere hiçbir mânâ vermemelerinden de anlaşıldığı gibi, hatip ve şairler de bu harfleri sizin zannettiğiniz gibi kullanmıyorlardı.

Bu konuda Beydâvî'nin yaptığı şu açıklama oldukça uygun ve yerindedir: "Bu harflerle belagat ilminin zirvesinde bulunan Mekkelüere meydan okunmakta, adeta şunlar söylenmektedir: Allah (c.c) kitabını konuştuğunuz dilin temelini teşkil eden harflerden meydana getirdiği halde, siz aynı harflerle böyle bir kitabı ve muciz bir kelamı ortaya koymaktan acizsiniz."

2. Hz. İsa'nın (a.s) semaya çekilmesi hususunda da müb-hem bir ifade kullanarak, diğer müfessirlere farklı bir görüş beyan ediyorsunuz.

3. Kur'an Ashab-ı Kehf in mağarada uyuma müddetini açıkça ifade ettiği halde siz tarihi esas alarak görüş beyan ediyor, Kur'an'a ve onun tefsirlerine aykırı düşüyorsunuz.

4. Bulutu üstünüze gölgelik çektik" ^{28[28]} ayetinin tefsirinde diğer müfessirlere muhalif olduğunuz gibi, Kur'an'a da ters düşüyorsunuz. Zira, Kur'an'ın ikinci bir ye rinde geçen Sanki o bir gölgedir" ayeti sizin yapmış olduğunuz bu tefsiri red detmektedir.

5. Hz. İbrahim'in (a.s) hicreti sırasında yanında bulunan eşine zalim kral bir kötülük yapmak istemişse de Yüce Allah üstün gücüyle onu bunu yapmaktan alıkoymuştu. Sizin tef-, şiriniz burada da farklılık gösteriyor. Bu olayı da asılsız buluyorsunuz.

Bu konuyu bir daha gözden geçirerek eski değerlendirmelerinizden vazgeçeceğinizi veya bizi ikna edici deliller ortaya koyacağınızı umuyorum. Allah hidayet etsin, muhalifleriniz sizin aleyhinize konuşabilmek için her zaman fırsat kollamakla meşguller.

Sorularınızın cevabı aşağıda sıralanmıştır:

Hurufu Mukattat'm Mânâsı

1. Benim mukattaa harfleri ile ilgili olarak yazdıklarımın iki ana esası vardır:

a) Kur'an'ın ilk nüzülü sırasında kafirler her çeşit itirazı yapıyorlardı. Ancak, bu harfleri anlamadıkları gibi, gerekçeli bir itirazları da yoktu. Bu harflerin müteşabih olduğu, onların te'vilini Allah'tan başka kimsenin bilmediği şeklindeki bir yaklaşımın onları ikna edemeyeceği açıktı. Böyle bir yaklaşım müminleri ikna edebilirdi, fakat kafirleri nasıl ikna edecekti? İtiraz etmek için çeşit çeşit bahaneler arayan müşriklerin huruf-u mukattaata bir itirazlarının bulunmayışının makul bir sebebi olmalı değil mi?

b) Arap şair ve hatiplerinin bu harfleri kullandıklarına dair elimizde misaller vardır. Bu misallerden, bu tür üslûbun Araplar içerisinde yaygın olduğu anlaşılmaktadır. Bence kafirlerin bu harflere itiraz etmemelerinin sebebi, bu tür harflerin Araplar arasında kullanılıyor olması idi. Sahabelerden bir kısmı, "bu harflerin mânâlarını Allah'tan başka kimse bilemez" şeklinde bir kanaat sahibi iken, bir kısım sahabenin bu harflerin

anlamalarına dair rivayetlerinin bize kadar ulaştığı da bir gerçektir.

Şimdi bu ifadelerden sonra geriye ilginç ve yerinde diye belirttiğiniz Beydâvî'nin izahı kalıyor. Bana göre bu izah pek ikna edici değildir. Eğer sizin açınızdan inandırıcı ise bir diyeceğim yok. Asıl olan, insanın yürekten inanmasıdır. Ben sizin bu inancınıza niye gölge düşüreyim.

İsa'nın (a.s) Semaya Kaldırılmasının Keyfiyeti

2- İsa'nın (a.s) semaya yükselmesi ile ilgili olarak söylediklerim; Kur'an'm, Mesih'in göğe yükselişinin cismâni olduğunu açıkça ifade etmediği hususudur. Tabii ki bunun anlamı, cismâni olarak da göğe yükselmesinin mümkün olmadığı demek değildir. Ama bu lafızlardan kesin bir sonuç çıkarıp, "İsa (a.s) cismen göğe çekildi" dememize de imkân yoktur. Biz Kur'an-ı Kerim'deki ifade nasılsa onu öylece kabul ederiz. Allah (c.c) onu "yükseltti" ifadesinden çeşitli anlamlar çıkarılabilir. Bu anlamlar pekala Kur'an dışına çıkılarak da verilebilir. Ancak, yine de Kur'an'm bunu açıkça ifade ettiğini söylemek mümkün değildir.

Bu şekilde meselenin mübhem kaldığından şikayetçi olursanız, bu kıssanın diğer bazı bölümlerinin de mübhem bir şekilde açıklandığını söyleyebilirim. Meselâ: İsa (a.s) düşman esaretinde iken onu çarmıha germeye karar verdiler. Sonra nasıl oldu da onun yerine bir başkasını çarmıha astılar? Oysa onlar, İsa'yı (a.s) çarmıha astıklarını sanıyorlardı. Bu konuda tereddüt içinde olanlar sadece düşmanları değildi. İsa'nın (a.s) havarileri de aynı tereddüde düşmüşlerdi.

İsa'nın (a.s) suretinin bir başkasında tecelli ettiğine dair

Kur'an-ı Kerim'de ayrıntılı bir keyfiyet bulmak mümkün müdür? Biz bu ibareyi herhangi bir başka kaynaktan ayrıntılarıyla açıklamak istesek, bunu yapabiliriz. Ancak, bu ayrıntıları bizzat Kur'anın beyan buyurduğunu söyleyemeyiz.

Ashab-ı Kehf in Uyuma Müddeti

3. Ashab-ı Kehf in uyku müddeti ile ilgili olarak tüm kıssanın tefsirini okusaydınız, bana bu konu ile ilgili yapmış olduğunuz itirazın cevabını yine Tefhim'ul Kur'an'da bulurdunuz. Bana karşı çok ağır bir ifade kullanmışsınız. Beni, Kur'an-ı Kerim uyku müddetini açıkça belirttiği halde, tarihe başvurmak ve Kur'an'm açık beyanını reddetmekle suçlamışsınız. Kur'an'ı bırakıp da tarihi kabul eden bir şahsı müslüman olarak görebilir misiniz? Bana kalsa, ben böyle bir kimseyi kafir olarak nitelemekte bir an bile tereddüt etmem. Şimdi, Kehf Sûresinin şu ayeti üzerinde dikkatlice düşünün:

"(Onlar) mağaralarında üç yüz yıl kaldılar. Dokuz (yıl) da ilave ettiler. De ki: "Onların ne kadar kaldıklarını Allah daha iyi bilir. ^{29[29]}Gerçekten bu Allah Teâlâ'nın uyku müddetini belirlemesi midir? Eğer böyle olsaydı;

De ki: Onların ne kadar kaldıklarını Allah daha iyi bilir" ibaresi mânâsız olurdu.

Tûr Dağı'na Çıkış Keyfiyeti

"Bulut üstünüze gölge çektik" ^{30[30]} ayetine yaptığınız itirazı anlayamadım. Sanıyorum siz Jji <jV "Sanki o bir gölgedir" ^{31[31]} ayetini ele aldığınızı zan ederek

Bir zaman da sizin sözünüzü almış, üzerinize dağı kaldırmıştık" (Bakara: 63) ayetinin tefsirine itiraz ediyorsunuz. Eğer mesele bu ise, Tefhim'ul Kur'an'm birinci cildinin 183. sayfasını ve ikinci cildinin, 95. sayfasını iyice okuyarak, neye itirazınız varsa onu bize bildiriniz.

Hız İbrahim ve Üç Yalan

5. Hz. İbrahim'in (a.s) üç yalanı konusunu ben iki yerde inceleme konusu yaptım. İlkini "Resâil ve Mesâil" in ikinci cildinin 35'ten 39'a kadar olan bölümünde, ikincisini ise Tefhim'ul Kur'anda Enbiyâ Sûresi'nin tefsirini yaparken 60 nolu haşiyede bahsettim. Her iki yerde de bu meseledeki rivayetin sıhhati ile ilgili şüphelerimi ve gerekçelerini beyan ettim. Eğer siz benim delillerimden ikna olursanız ne âlâ. İkna olmazsanız, konuyu nasıl anlıyorsanız o şekilde anlamaya devam ediniz. Bu gibi konularda farklı düşünmenin ne sakıncası var? Size göre hadisin makbul ve inandırıcı oluşunun nedeni; güvenilir bir senede dayanması, Buharı, Müslim,

^{29[29]} Kehf: 25-26

^{30[30]} Bakara: 57

^{31[31]} A'râf: 171

Nesaî ve diğerk birçok büyük muhaddisin kitaplarında nakledilmiş olmasıdır. Benim doğru kabul etmeyiş nedenim ise, hadisin metninde bir peygambere yalan isnad edilmesi ve konunun bir kaç ravinin rivayeti ile doğru kabul edilebilecek basit bir konu olmayışdır.

Ben bu konuda meseleyi İmam Razi'nin vardırđđı boyutlara vardişmıyorum. O şöyle demektedir: "Peygamberlere yalan isnad etmektense, ravüerin yalan rivayette bulduklarını düşünmek kat kat daha evladır".^{32[32]} O şunu da söylemektedir: "Peygamber veya raviden birisine yalan isnad etmek gerekli olduğu zaman, bunun peygamber yerine raviye isnad edilmesi zorunludur."^{33[33]} Ben, bu rivayetin sika (güvenilir) ravileri için yalan rivayette bulunmuşlardır demiyorum, ama bu rivayetin nakli sırasındaki merhalelerden birinde herhangi bir ravi mutlaka bir dikkatsizlikte bulunmuştur, diyorum. Söz konusu rivayetin Peygamberimizin (s.a) bir sözü olduğuna inanmak bence uygun olmaz. Sadece senede itimat ederek, peygamberlere itimadı sarsacak bir muhtevaya sahip hadis metinlerini gözleri kapalı nasıl kabul edebiliriz? Gerçi, büyük muhaddislerin bu rivayeti savunageldikle-rinden haberdarım. Ancak, ben ikna edici olmadıklarını ifade ediyorum.

Ayette geçen:

"Hayır, dedi, (büyük putu göstererek) işte şu büyükleri yapmış" ^{34[34]}ve Ben hastayım" ^{35[35]} ifadelerinin asıl itibariyle yalan tanımına girmediđđi hususunda ve sığalarının böyle bir şeye delalet etme diğinde bütün müfessir ve muhaddisler müttetikirler. Siz bu olayın açıklaması için hangi tefsire bakmak isterseniz ilgili bölümü açıp bakın ve konuyu oradan araştırın. Meselâ: İbn Hacer, Aynî, Kastalânî ve başka hadisciler açıklamalarında bu konuya değinmişlerdir.

Bu alimlerden hiçbiri Hz. İbrahim'in (a.s) sözlerini yalan olarak kabul etmemişlerdir. Geriye Hz. İbrahim'in zevcesine "kız kardeşim" demesi meselesi kalıyor. Bu o kadar acııp bir rivayet ki, muhaddisler bir türlü tevil edememişlerdir. Biz de, şimdilik bunun mümkün olup olamayacağına şöyle bir bakalım. Bu vak'anm olduğu sırada Hz. Sâre'nin yaşı 65 idi. O yaşta bir kadına herhangi bir insanın tutulması nasıl mümkün olabilir?^{36[36]}

Kral, Hz. Sâre'yi elde etmek istediğinde İbrahim (a.s) Sâre'nin kız kardeşi olduğunu hangi maksatla söylemiş olabilir? Böyle bir durumda eşine "kardeşim" demekle ne gibi bir yarar temin edebilirdi?

Muhaddislerin bu sorulara verdikleri cevaplarda şu değerlendirmeler yer almaktadır:

1- O Kralın dininde sadece evli kadınlara taarruz etme geleneđđi vardı. Hz. İbrahim (a.s) eşi Sâre'ye "kardeşim" demekle, onu kocası olmayan bir kadın olarak tanıtıp, tecavüzden korumak istiyordu.

2- Hz. İbrahim (a.s) karısı Hz. Sâre için "kardeşim" sözünü, Rral'm karısını bırakmayacağını anladığı için söylemişti. Eğer kendisinin bu kadının kocası olduğunu söylerse, hem canı ve hem de karısı gidecekti. Oysa, eşine "kardeşim" demekle karısı gitse bile, en azından kendi hayatını kurtarmış oluyordu.

3. Hz. İbrahim'in (a.s) Hz. Sâre'yi kız kardeşi olarak tanıtması, onun zevcesi olduğunu öğrenirse Kral'ın boşamaya zorlayacağı endişesinden kaynaklanıyordu.

4. O Kral'ın dinine göre, bir kimse kız kardeşi ile aile hayatı kurmaya herkesten daha fazla hak sahibi idi. Hz. İbrahim (a.s) bu dini inançtan faydalanarak eşini kurtarmak için "bu benim kız kardeşimdir" demişti.^{37[37]}

Şimdi Allah için dikkat ediniz. Bu yorumlar meseleyi açıklığa mı kavuşturuyor, yoksa içinden çıkılmaz bir hale mi getiriyor?

Dünyanın neresinde ve hangi dinde bakire bir kadının bırakılıp da evli bir kadına göz dikildiđđi görülmüştür? Hele, bir peygamberin hayatını kurtarabilmek için namusunu feda edebileceğini düşünmek; bunu bir peygamberin üstün şahsiyetine yakıştırabilmek aklın alacağı bir şey değildir.

Sonra Kral'ın zorla boşandıracağı endişesiyle eşine "kardeşim" diyerek, onu boşamadan başkalarının faydalanmasına imkan tanımak hangi peygambere yaraşır? Ayrıca Kral'ın, kız kardeşin kocası olmaya erkek kardeşi herkesten daha fazla hak sahibi görmesine rağmen, kocanın kocalık hakim reddetmesine inanmak ne kadar mantıklı olur?

Bu gibi faydasız sözler üreterek mühmel bir hadiseyi doğru göstermeye çalışmak yerine, Peygamber Efendimizin (s.a) kesinlikle böyle bir söz söylemediğini ve herhangi bir yanlış anlaşılma üzerine bu kıssanın

^{32[32]} Tefsir-İ Kebîr, VI/113

^{33[33]} a.g.e. VII/145

^{34[34]} Enbiyâ: 63

^{35[35]} Şâffât: 89

^{36[36]} İncil'in Tekvin bölümünde de Mısır seferinde Sâre'nin yaşı yukarıdaki gibi verilir. Bu Kuran ve hadise de uygundur. Kaldı ki Mısır Kralı sefer sırasında Hâcer'i Hz. İbrahim'e verdi. Bu evlilikten Hz. İsmail (a.s) dünyaya geldi. Gene Kur'andan anlıyoruz ki, Hz. İsmail (a.s) büyüyünce, kurban edilmesi gerektiđđi babasına hatırlatıldı. Aynı zamanda Hz. ts^ak'in (a.s) doğum müjdesi de verilmişti. Bu müjde Hz. Sâre'yi son derece sarsar ve şaşırır. Çünkü o çok yaşlı idi. Bu iki vak'a arasında takriben 10-12 yıl vardır. Böyle ihtiyar bir kadının Mısır Kralının dikkatini çekeceğini düşünmek fazla abartma olmaz mı?

^{37[37]} Fethül Bârî, VI/247 Aynî, XV/249 Kastalânî, V/280

yanlış yolla nakledildiğini kabul etmek daha evlâ değil midir?

Bazıları, bu tür delil ve sebeplerle, muhaddislerin inceleyip seçtiği hadislerle şüphe gözü ile bakmanın bütün hadislerle şüphe ile bakılması neticesini doğuracağını beyanla bunun doğru olmadığını söylerler. Bu endişe yersizdir. Çünkü her hadisin metninden şüphe edilmez. Ancak rasullere oldukça yersiz birşey isnad edilir, hiçbir şekilde de te'vil edilemezse işte ondan şüphe edilir. Bir peygamberin şanına yakışmayan birşey duyulduğunda, ya konu dikkatle bir daha incelenir veya hadiscilerin dikkatlerinden kaçan birşey olduğuna inanılır. Ayrıca güvenilir bir raviden yapılan bir rivayet sırasında yanlış aktarmalar olabileceği de düşünülmelidir.

Biz bu açıklamaları sizlerin istifadesine sunuyoruz. Bu gibi bazı rivayetlerin metninin şüpheli olduğunun belirtilmesiyle, bu şüphe neden bütün rivayetlere teşmil edilsin ki? Hiçbir şekilde tevil yapılamayan yersiz sözlerin Peygamber Efendimize (s.a) nisbet edilmesi mi, yoksa muhaddislerin hadisleri inceleyip elemeye bazı eksiklikleri olduğunu veya bazı sika (güvenilir) ravilerin de rivayetlerin aktarılmasında bazı hatalarının söz konusu olduğunu kabul etmek mi daha tehlikelidir? Bunun üzerinde iyice düşünmek gerekir. Buyurun söyleyin, imanlı bir kimse bu iki seçenektan hangisini daha makul bulur?^{38[38]}

Birkaç İtiraz Daha

Bir okuyucumuz uzun bir mektupla Tercüman'ul-Kur'anda çıkan bazı yazılara itiraz ediyor. Faydalı olacağı ümidiyle soruları ve cevaplarımızı yayınlıyoruz.

Eserlerinizi devamlı ve güvenerek takip eden bir okuyucunuz olarak zihnime takılan ve beni üzen bir takım kuşkularım var. Cemeatten bazı şahıslarla istişare etmeme rağmen, şüphelerim azalacağı yerde çoğaldı. İtimat edilir kişilerle yaptığım istişare neticesinde sizlerle direkt irtibatın daha faydalı olacağı kanaatma vardık. Bu maksatla sorularımızı zâtîâlinize gönderiyoruz. Uygun görürseniz, herkesin faydasına olur düşüncesiyle derginizde de yayınlatabilirsiniz.

1. Tefhim'ul Kur'an'da, "bu noktada şunu bilmek bir hayli faydalıdır: Mekke'nin fethinden sonra İslâmî devrin ilk haccı Hicri 8. senede eski âdet üzere olmuştur. Hicrî 9. senede ise müslümanlar kendi İslâmî usullerine, müşrikler de kendi usullerine göre hac yapmışlardır. Ancak hicretin 10. senesinde gerçekleşen 3. hac ilk olarak tümüyle İslâmî usullere uygun olarak yapılmıştır ^{39[39]} diyorsunuz.

Acaba hicretin 8. senesinde hangi sahabe hacca gitti? Haccm farz kılınmasının kesin tarihi hicretin kaçınıcı senesi-dir? Haccm farz kılınmasıyla birlikte, ahkâm da indirilmemiş miydi? Peygamberimiz (s.a) hacca niyetlenenlere hiçbir yönlendirmede bulunmamış mıydı?

Hicretin 9. yılında Hz. Ebu Bekir'in (r.a) başkanlığında hacca gidenler İslâmî prensipleri terkederek, kendi prensip leri ile nasıl hac yaptılar? Peygamberimiz (s.a) ahabını bu gayr-i İslâmî usullerle yapılan haclarından dolayı uyarılmış mıdır? Müslümanlar da müşrikler gibi Kabe'yi çıplak mı tavaf ediyorlardı? Bütün ayrıntılarıyla cevaplandırmanızı istirham ediyoruz.

2- Tehfim'ul Kur'an'm ikinci cildinde Yûnus Sûresi'nin tefsirini yaparken, "Hz. Yunus (a.s) nübüvvet vazifesini ifâ ederken bazı hataları oldu" ifadesini kullanıyorsunuz. Peki, peygamberler masum değil midir? Bilhassa risalet yükümlülüğünü yerine getirirken hata yapmaları mümkün müdür?

"Eğer o, bazı lâflar uydurup bize iftira etseydi, elbette ondan sağ elini (gücünü, kuvvetini) alırdık. Sonra onun can damarını keserdik." ^{40[40]}

Bu ayetler peygamberlerin risalet vazifesini yerine getirme işinde hataya düşmediklerini güzel bir şekilde açıklamakta değil midir? Peygamberler dini ulaştırma konusunda bir noksanlık göstermiş olsalar, o zaman dinden geriye ne kalır? Sizin söz konusu şüpheli yazınız peygamberlere küstahlıkta bulunmak değil de nedir?

3. Tercüman'ul Kur'an'in Ekim-Kasım 1955 sayısında şöyle yazıyorsunuz: "Eğer toplumun ihtiyacı varsa, mensuh olan hükümlerle şimdi de amel edilebilir. Eğer Sâri (hüküm koyucu) şeriatın bir hükmünü mensuh kılmaşa, bu hükmü tekrar kim geçerli kılacaktır? Her ilim sahibine bu neshetme ve düzeltme hakkı verilir ve herkes kendi görüşü ile hareket etmeye başlarsa, bu dinle oynamak anlamına gelmez mi? Nesih hükümlerinde umumîlik mi yoksa tahsis mi vardır? Haram kılınmış bir şey, şimdi helal olabilir mi? Helal olan hükümler de şimdi mensuh olabilir mi?"

Lütfen konuyu genişçe anlatınız. Çünkü bu konu dinin temel esaslarıyla ilgilidir.

4. Tercüman'ul Kur'an'm Rabûlevvel 1955 sayısında Hz. Adem'in bulunduğu cennetin yeryüzünde

^{38[38]} Tercüman ul-Kur'an, Rabûussânî, 13251 Kasım, 1955

^{39[39]} Tefhimul Kuran, 11/174.

^{40[40]} Hakka: 44-45-46

olduğunu" belirtiyorsunuz. Cennet yeryüzünde ise niçin "inin" ^{41[41]} buyuruldu? Halbuki o takdirde "çıkın" denmesi gerekmez miydi?

"Sizin yeryüzünde kalıp bir süre yaşamanız lâzımdır" ^{42[42]} ifadesine dikkat edelim. Önceleri yeryüzünde, istikrar var idiyse, ikinci bir istikrarın mânâsı nedir? Kur'an-ı Kerim'in tasvirine göre Cennetin genişliği göklerle yer arası kadar"dır: ^{43[43]} Yeryüzünde bunun gerçekleşmesi nasıl mümkün olur? Ayet-i kerime şöyledir:

Sidre'yi kaplayan kaplamıştı (onu kaplayan şeyin içyüzünü akıllar anlayamaz.) Ki barınılacak cennet, onun yanındadır" ^{44[44]}

Sidret'ül Münteha da yeryüzünde midir? O zamanki cennetin yeryüzünde olduğunu farzetsek bile, söz konusu olan bu cennet şimdi nerededir? Şimdi biz uçaklarla niçin oraya ulaşamıyoruz? Yoksa cennet yeryüzünden kaldırıldı mı? Öyleyse delili nedir?

5. Tefhim'ul Kur'an da. şöyle diyorsunuz: "Allah'ın her nebisinden herhangi bir vakit muhafazasını kaldırıp, onu kendi haline bırakması ve onların zelle denilen küçük hata-cıkları yapmalarına müsaade etmesi ilahi bir hikmettir." ^{45[45]}

Peygamberler bütün günahlardan masum değil midir? Nübüvvet sırasında onların masumiyeti kaldırılırsa, onlar peygamberliğine ve peygamberlik öğretilerinin mükemmelliğine nasıl itimat edebiliriz? Bu denli Önemi haiz bir yerde şüpheye düşersek, böyle bir makamın masumiyetine kastedilmiş olmaz mı? Lütfen bu konuyu bize izah ediniz. Allah size bu alandaki çalışmalarınız için nice ecirler ve ihsanlar versin.

6. Tefhim'ul Kuranda "İsa'nın (a.s) semaya çekilişinin cismanî olduğunu söylemekten kaçınmak ve yine ölümünü ifade eden açıklamada bulunmamak Kur'an'm ruhuna daha uygun düşer" ^{46[46]} şeklinde bir ifade kullanılmıştır.

Bu husus Kur'an'da, sünnetle açıklandığında ancak anlaşılabilir şekilde kapalı bir tarzla mı ifade buyurulmuştur?

"Oysa onu öldürmediler ve asmadılar" ^{47[47]} ayetini İsa'nın (a.s) öldürüldüğü şekliyle anlasanız, onun göğe çekildiği'ni bildiren ayeti ^{48[48]} nasıl anlayacaksınız?

Aksi takdirde bu sakat bir görüş olan zamirlerin farklılığını gerektirmez mi? Mücmellik bu ayetin neresindedir? Burada İsa'nın (a.s) semâya cismânî olarak çekilmediğine delalet eden karine nedir? Halbuki, bu konuda rivayet edilen hadisler onun cismanî olarak semaya çekildiğini ifade etmektedir. Öyleyse, buradaki semâya çekiliş, neden cismen çekilişi ifade etmesin? Ümmet bu konuda ittifakla icma etmiştir. O halde Kur'an'm ruhuna uygunluğu üzerinde ittifak edilmiş bir mesele neden mücmeldir (açık değildir) denilerek-şüpheli hale getirilmek isteniyor? Kaldı ki, lafızlar Kur'an'm ruhuyla son derece mutabakat arz etmektedir.

7- Tefhim'ulKuran" adlı eserinizde "İslâm'da cezaların uygulanması anında suçlunun durumuyla birlikte zamanın şartlarının da nazarı itibara alınması gerekir. Meselâ; savaş sırasında hadd cezasının tatbiki durdurulur. Kıtık anında hırsızın eli kesilmez" ^{49[49]} diyorsunuz.

Lütfen, Allah'ın Kitabı ve Rasûlullah'ın Sünneti ışığında bu meseleyi delilleriyle aydınlatınız. Hz. Sa'd vak'asındaki

uygulama Allah'ın bu konudaki emrini yerine getirmeyi terketmek için kesin bir delil değildir. O, Kitap ve Sünnet'ten kesin bir delil göstermemiştir. ^{50[50]} Aynı şekilde Hz. Ömer (r.a) Hz. Hatib'ten aldığı bir bedel karşılığında onun kölelerine uygulaması gereken cezayı uygulamamıştır. Burada görüldüğü üzere suçluyu bırakıp, suçsuzdan bedel almanın mânâsı nedir? Demek ki, Hz. Ömer'e (r.a) göre bu suç, bir hırsızlık suçuna değil de basit bir gasb idi. Bu itibarla suçlunun efendisinden bedel alarak suçluyu bırakmıştır.

Lütfedip, bu konuyu da Kitap ve Sünnet'ten delil göstererek açıklarsanız size müteşekkire oluruz.

8. Tefhim ul Kur'an adlı tefsirinizde Hz. Havva'nın yaratılışı ile ilgili açıklamanızda, onun Hz. Adem'in kaburgasından yaratılmadığını ^{51[51]} ifade etmektesiniz. Halbuki Buhârî'de Hz. Adem'in kaburgasından yaratıldığı rivayet edilmektedir. Buna nasıl cevap vereceğiz?

^{41[41]} Bakara: 36

^{42[42]} Bakara: 36

^{43[43]} Al-i İmrân: 133

^{44[44]} Necm: 16-15

^{45[45]} Tefhim'ul Kuran, 11/43

^{46[46]} Tefhim'ul Kur'an, 1/421

^{47[47]} Nisa: 157

^{48[48]} Nisa: 158

^{49[49]} Tefhim'ul Kuran, 11/289.

^{50[50]} Sahabeyi tenkid etmeyi caiz görmeyen kişiler, bizzat kendileri bu işi sorumsuzca yapmaktadırlar. Hz. Sa'd'a hamledilen Kitap ve Sünnet'ten delil olmadan Allah'ın emrini terketme suçlaması, eleştiriden daha da öte bir itham niteliği taşımaktadır. (Mevdüdi)

^{51[51]} Tefhim'ul Kur'an, 1/319

9. Tefhim'ul Kur'an'da, Tûr dağının asiler üzerine kaldırılışı^{52[52]} konusunda muhakkik ve müfessirlere niçin karşısınız? Onların bu konudaki açıklamalarında ne gibi hatalar var?

"Bir zaman da üzerlerine dağı, bir gölge gibi kaldırmıştık"^{53[53]} ayetindeki neteka" kelimesi neye işaret etmektedir? Ayrıca zulle" kelimesini sizin yapmış olduğunuz tefsire nasıl uygun düşürüyorsunuz? Halbuki Talmut ve İncil'in rivayetine göre bu kavil doğrulanmaktadır. Gene "kaldırdık" ve üzerinize şeklindeki ifadelerin açık anlamı sizin yorumunuzu doğ rulamıyor.

"Kaldırılma" bir hakikati değil de bir hayali ifade ediyorsa, bunu açıkça belirtmenin ne mahzuru olabilir? Oysa Kur'an bu gibi hallerde meseleyi daima açıkça ortaya koyar. Örneğin:

Onları sizin gözlerinize az gösteriyor, sizi de onların gözlerinde azaltıyordu.^{54[54]} ayetinde "azlık" ve çokluk" asıl amaç olmadığı halde açık açık ibarelerle belirtilmiştir.

Büyülerinden ötürü onların ipleri ve sopaları hakikaten koşuyor gibi görünüyor.^{55[55]} ayetinde de durum aynıdır.

Bu konuda ümmetin icmaı olduğu halde, üzerinde ittifak edilen bir meseleyi neye dayanarak "mücmel" gösterip, şüpheli bir hale getiriyorsunuz? Üstelik bunu Kuranın ruhule tam bir mutabakat arzeden bir lafzın yorumunda yapıyorsunuz.

10. Resâil ve Mesâîi'de Mehdi ile ilgili meseleyi anlatırken, "dinde bu gibi bir konuma sahip her meselenin mutlaka Kur'an'dan delillerinin bulunması gerekir. İman ve küfür gerektiren bir meselede sadece hadise dayanarak bir karara varılamaz. Hadisler birkaç insandan birkaç insana aktarılarak gelmiş rivayetlerdir ve bunlarla ispat edilecek şey en fazla sıhhatli tahmindir, ilm-i yakın (kesin bilgi) değildir^{56[56]} diyorsunuz.

Yazmış olduğunuz bu umumi kaide sizi tehlikeye atmıyor mu? Meselâ; namazın rekatları, secdeler ve namazın edâ şekli Kur'an'da açıkça ifade edilmediği için bunu inkâr etmek küfrü gerektirmez mi?

11. Tercüman'ul Kur'anda recm ayetiyle ilgili yazınızda, bunun kesinliği hakkında tereddüt göstermişsiniz. Halbuki Buhârî'de yer alan bir hadiste zikredilen bir vak'ada hanımefendisi ile zina eden bir kölenin durumu görüşülürken çocukların babasının Rasûluilah'ın (s.a) huzuruna gelerek:

Aramızda vereceğin hüküm Allah'ın Kitabına uygun olsun" dediği, buna cevaben Rasûlullah'm da (s.a):

Nefsim yed-i kudretinde olan Allah 'a yemin ederim ki, aranızda vereceğim hüküm Allah'ın Kitabından olacaktır" buyurduğu ifade edilir. Bu iki yeminden sonra ortada şüphe kalır mı?

Rasûlullah'ın (s.a) yemini bizim inanmamız için yeterli sebep değil midir? Yoksa Buhârî-mn hadislerinin yanlış olduğunu mu söylemek gerekir? Hz. Ömer de (r.a) hutbede: "Recm ayetini Allah indirdi. Biz onu okuduk, üzerinde düşündük, iyice anladık" demişti ki, onun bu sözünü, Cuma günü o kadar fakih sahabenin gözleri önünde, Allah'ın Kita-bı'na ve Rasûlullah'a (a.s) yapılmış bir iftira kabul edebilir miyiz? Hâşâ, bu söz iftira idiyse o kadar sahabe imandan yoksun mu idi ki bu iftiraya cevap verip, itirazda bulunmadılar? Onlar ki Hz. Ömer'e (r.a), hutbe anında bir gömleğin hesabını soracak kadar titizdiler. Onunla mukayese edilemeyecek kadar önemli olan Kitabullah'a yapılan iftira -konusunda mı sessiz kalacaklardı? Yoksa bir gömlek, Kurandan daha mı kıymetliydi? Siz, bütün sahabenin orada bulunduğunun kesin olmadığını söyleyerek "Hz. Ömer'in (r.a) bu kavlinde icma yoktur" diyorsunuz. Yoksa sahabelerden Cuma namazına gelmemelik edende mi vardı?

Hz. Abdurrahman'm da (r.a) ifade ettiği gibi, "Medine bir hicret evi, sünnet otağı, fakirler beşiği ve ehl-i fikh'in.. en şerefli insanların yaşadığı bir yerdi." Bu söz o günkü Medine'nin durumunu bize açıkça bildiriyor. Ensar ve Muhacirden fakih sahabelerin o günlerde Medine'de mevcut oldukları malumdur. Farzedelim ki, fakih sahabilerin tamamı orada değildiler. Orada bulunanlar bulunmayanlara meseleyi naklederek, doğruluk veya yanlışlığını araştırmadılar mı? Eğer gerçekten sahabe, Allah'ın Kitabı karşısında bu kadar kolaylık ve gaflet içerisinde bulunuyor ve Allah'ın Kitabı'n-da azalma, eksilme oluyor idiyse, o halde Rafiziler kesinlikle haklıdırlar.

Lütfen bu meseleyi Allah'ın Kitabı ve Sünnetle delillen-direrek izah buyurunuz efendim. Rasûlullah'ın (s.a) yemini, Hz. Ömer'in (r.a) hutbesi ve Buhârî'nin hadisi karşısında daha güçlü delil gerekir. Herhangi bir müctehid ve müfessirin görüşünün bunlara karşı güçlü delil teşkil etmeyeceği açıktır.

12. Tercüman'ul Kuran m Rabîussânî 1375/1955 tarihli sayısında Hz. Ebu Bekir'in düz kefaleti yasaklamasını gayr-i İslamî hamiyet olarak yorumluyorsunuz. Hz. Ebu Bekir'in nübüvvet makamı ile olan bağı sadece kızı vesilesiyle mi idi? Bu, Hz. Ebu Bekir'e bir itham değil midir? Bu iftira Rasûlullah'ın (s.a) hanımlarından bir başkasına da yapılmış olsaydı, Hz. Ebu Bekir aynı titizliği göstermeyecek miydi? Nerede

^{52[52]} Tefhim'ul Kur'an, 1/83

^{53[53]} A'raf: 171

^{54[54]} Enfâl: 44

^{55[55]} Tâhâ: 66

^{56[56]} Resâil ve Mesâil (Urduca Baskısı), 1/ 67

sahih gibi gözükmemektedir. Çünkü, burada sadece kefaleti oldukça yumuşak bir lehçe ile açmak kastediliyordu. Nitekim:

(s.a) şahsiyeti ve büyüklüğünü tasavvur etmek İslâm'da yasaklanmış mıdır? Meselâ: "Fazilet ve servet sahibi kimseler"^{57[57]} ibaresi ve Allah'ın sizi bağışlamasını sevmez misiniz?^{58[58]} ibaresinden anlaşılan onun temiz hislerinden af dilemektir. Bunda itabın en ufak bir kokusu bile yoktur. Bunu vaid (korkutma) olarak almak bizim anlayışımızın dışındadır. Buna ilaveten, burada, sizin İslâm dışı hamiyetle yorumladığınız kefaletin temel muharriklerine değil de, kefalete muhalefet edilmiştir. Eğer bu muharrikler İslâm dışı olsaydı "yakınlığı bulunanlara vermeme"^{59[59]} yerine söz konusu muharrikler gelmiş olurdu.

"Allah hakiki söylemekten utanmaz"^{60[60]} Fesadın kaynağını bırakıp da ayrıntılarla uğraşmak yüce Kur'an'm şanına yaraşmaz. Kefalet o sözlerle sona erdirildi, ancak fesadın kaynağı olan İslâm dışı hamiyet onların kalplerinde aynı şekilde kalmaya devam etti.

Tercüman'ul Kur'anın Rabülevvel 1375/1955 tarihli sayısında "büyük ihtimalle Hz. Ömer'i kısa bir zaman için fnağlup eden, işte o şahsiyeti yüceltme düşüncesiydi."^{61[61]} Nebi'nin

"Allah'a yemin olsun ki, sizden biri beni canından daha fazla sevmedikçe gerçek mümin olamaz" hadisine ne diyeceğiz?

Rasûlullah'ı (s.a) sevmek imanî bir gerçek olarak ifade

edildiğine göre bu Kur'an'm ruhuna uygundur. Rasûlullah'ın (s.a) sağlığında şahısperest olmayan Hz. Ömer'e (r.a) bu şahısperestlik duygusu daha sonra nereden geldi?

Bedir esirleri, Hudeybiye musalahası, hicab olayı, münafıkların reisinin cenaze namazı ve sayısız hadiseler bu konuya ışık tutuyor.

Sahabe ve Hulafâ-i Raşidîn'e karşı ne derece kötü zanlı da bulunabiliriz. Bu konuyu daha başka bir şekilde te'vü edemez miydiniz?

"Ashabım hakkında Allah'tan korkun, Allah'tan, Benden sonra onları hedef almayınız. Kim onları severse ben de onları severim. Kim de onlara buğzederse, onlara buğzederim.

Ashabım yıldızlar gibidirler hangisine uyarmanız hidayet bulursunuz."

Bu hadislerle kasdolunan nedir?

13. Siz hatadan masum musunuz? Değilseniz, içtihadınız tenkit edilebilir mi? "Tenkit edilebilirse", neden tenkit eden âlimleri kötülüyorsunuz? İslâm öğretisi hakkında söz söyleyip anlatmayı yalnız kendi cemaatinizin alimlerine hasrederseniz; bu, İslâm'ı dar çerçevede bırakıp, gelişmesine engel olmak demek olmaz mı? Bir şeyi baskı ile tercihe zorlamak İslâm'ın ruhuna ters düşmez mi? Alimler arasındaki dine uygun ihtilaflar Allah Rasûlü'nün:

"Ümmetin ihtilafında rahmet vardır" sözü ile aynı mânâyâ gelmezler mi? Bu ihtilaflarla, akim işlerliği sayesinde değişik görüş ve düşünceler ortaya çıkıyor ve böylece ümmetin lehine neticeler elde edilmiyor mu?

14. Ashab tenkit edilebilir mi? Eğer siz tenkit edilebileceğini söylüyorsanız, şu hadisler hakkında ne düşünüyorsunuz?

Ashabım hakkında Allah'tan korkun, Allah'tan."

"Ashabım yıldızlar gibidirler. Hangisine uysanız hidayet bulursunuz."

Cevap:

Sorularınızın cevabına geçmeden önce şöyle bir açıklamayı zaruri görüyorum. Yazılarımdan şüpheye düşen veya bazı noktaları anlayamayanların bizzat bana müracaat ederek benden cevap istemeleri gerçekten memnuniyet verici bir husustur. Ancak şu kadannı söyleyeyim ki, eli kalem tutan ve kitaplardan araştırma imkânları olanların bu tür soruları bizzat kendilerinin araştırarak bir çözüme kavuşturmaları gerekirdi. Böyle bir çaba onların sadece biraz vakitlerini alır, hepsi o kadar. Şüphelerini gidermeleri için de bu kadarına katlanmalarını onlardan beklerdim. Bunun onlara zahmet olmayacağını umuyorum.

Şu da var ki, fitne çıkarıp milletin kafasını bulandırmak için benim yazılarımda açık arayan fitneciler iyi niyetle düşünmeye vakit ayırmazlar. Böylelerinin yaptığı tahrifatı gidermek için işimi gücümü terkederek bunlarla uğraşmaya vaktimin olmadığını da belirtmeliyim.

^{57[57]} Nûr: 22

^{58[58]} Nur: 22

^{59[59]} Nur: 22

^{60[60]} Ahzâb: 53

^{61[61]} Peygamberimiz vefat edince, Hz. Ömer (r.a): "Kim Muhammed (s.a) öldü derse boynunu vururum" demeye başlamıştı. Konu bu meseleye işaret ediyor. (Çev.)

Takdir edersiniz ki, bu gibi fitnelerden etkilenerek bana gönderilen sorular sadece sizin yazıp gönderdiğiniz bu on dört soru değildir. Pakistan'ın çeşitli yerlerinden ve Hindistan'dan bana sürekli sorular gönderiliyor. Çünkü, dünyadaki bir çok fitneci grup gibi buradakiler de bu gibi sorularla karşımıza çıkıyorlar. Bizden ne istiyorsunuz? Biz de bu tip sorularla değerli ömrümüzü onlar gibi fuzuli işlerde mi harcayalım? Onların sorduğu bu gibi sorulara cevap yetiştirmek için değerli ömrümüzü heba mı edelim? Şimdi sizin sorularınızın cevabına geçebiliriz:

1. Hac Farızasının Tarihinin Tesbiti

Eğer fitneciler sizin kafanıza bir şüphe sokmadılarsa, bu meselenin aslını anlamak için fazlaca vakit ayırmaya ihtiyacınız yoktur. Bu soruyu basit bir akıl yürütmeyle çözebilirsiniz. Benim asıl söylediğim şeydu: "Mekke'nin fethinden sonra ilk hac eski yöntemle hicretin 8. yılında yapılmıştır."

Bir defa, sahabe-i kiram'ın ne zaman olursa olsun, "eski yöntemle" hac yaptığını nereden, hangi ibareden çıkardınız? Bu konuda sorduğunuz bu kadar soruyu, bizim hangi ifademizden ,nasıl çıkardınız? Siyer konularını işleyen herhangi bir kitaba baktığınızda göreceksiniz ki, Mekke hicretin 8. yılı Ramazanında fethedilmiştir. Onu takip eden ayda Huneyn ve Taif savaşları meydana gelmiş, Zilkade ayında ise Rasûlullah (s.a) umre yapmış ve hac yapmadan ashâbı ile birlikte Medine'ye geri dönmüştür. O zaman için, yüzyıllardır bu usule uygun olarak hac yapmak üzere binlerce, yüz-binlerce müşrikin Mekke'de toplandığı ya da en kısa zamanda toplanmak üzere olduğu bir zamanda, cahiliye zamanında revaçta olan eski hac usûlünün hemen değiştirilmesi mümkün değildi. Şayet bu câhili usûle o anda engel olunsaydı, Huneyn'deki savaştan bir kaç kere daha şiddetli bir savaşın Harem-i Şerif çevresinde başgöstermesi kaçınılmazdı. Dolayısıyla o yıl câhili usûlle yapılan hacca itiraz edilmemiş ve hac eskiden nasıl yapılıyor idiyse, yine öyle yapılmıştır.^{62[62]}

Mekke'nin Fethi'nin ikinci yılı, yani; hicretin 9. senesi Rasûlullah (s.a) Hz. Ebubekir ve Hz. Ali'yi (r.a) haçtaki İslâmî değişimi ilân etmekle görevlendirdi:

"Bu yıldan sonra hiçbir müşrik ne hac yapacak, ne de çıplak olarak Kabe'yi tavaf edecektir."

Bu açıklama Kuranın hükümlerine istinad ediyordu:

(Allah'a) ortak koşanlar pisliktir, artık bu yıllarından sonra Mescid-i Harama yaklaşmasınlar.^{63[63]}

Fethin üçüncü, yani; hicretin 10. yılında Rasûlullah (s.a) bizzat teşrif buyurup menâsık-ı hacc'ı kamilen, ilelebet, ikâme ettiler.

Sizin "hac hangi yıl farz oldu?" sorunuzun cevabı ise, araştırmacılara göre; Hicri 9. yılın sonlarıdır. Bir başka tabirle, Hicri 10. yılın başlarıdır.

Haccm farziyet tarihinin yukarıdaki gibi oluşunun en büyük delili Buharı ve Müslim'de rivayet olunduğu üzere, ziyaretine gelen Abdulkays oğulları heyetine Rasûlullah'm (s.a) İslâm'ın şartlarından sadece dördünü zikredip, haçtan bahsetmemiş olmasıdır. Bu hadise de haccm o ana kadar farz olmadığını gösterir. Bu heyetin, hicretin 9. senesi Tebuk Gazvesinden sonra geldiğinde ittifak edilmiştir.^{64[64]}

Zira o yıl, câhili adetlerin revaçta olması, haccm Zilkade ayına tesadüf etmesi ve Allah Rasûlu nün müşriklerle yan-yana haccetmesinin şanına uygun düşmemesi gibi nedenlerdi le Efendimiz hac için bizzat gelmeyip; câhili adetleri kaldırıp, İslâmî hac usûlünü ilân etmek için Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ali'yi (r.a) gönderdi.

Bu alandaki İslâmî hükümlerin uygulandığı ilk hac hicretin 10. yılında Veda Haccı sırasında gerçekleşmiş oldu.

2. Peygamberlik Vazifesi ve Yûnus Aleyhisselâm

Bu konuda yapılan itirazlara kendimden değil de, bizzat Kur'an'dan cevap vermeyi tercih ediyorum. Yûnus (a.s) ile ilgili kıssa Kur'an'da dört yerde zikredilmektedir. Lütfen okuyun.

Yûnus Sûresi'nde:

"Keşke (azabı gördükten sonra) inanıp da, inanması kendisine fayda veren bir memleket olsaydı (azabı gördükten sonra inanmak hiçbir memlekete yarar sağlamamıştır.)" Yalnız Yûnusun kavmi (azâb henüz inmeden önce) inanınca dünya hayatında onlardan rezillik azabını kaldırmış ve onları bir süre daha yaşatmıştı.^{65[65]}

^{62[62]} Bu bilgiler, sadece benim tarih araştırmalarımın kaynaklanmıyor. Ayrıca siyer kitaplarında da belirtilmektedir. Siyer-i İbn Hişamda hicretin 8. yılı olayları anlatılırken, "İnsanlar, o yıl, Arapların eski âdetleri üzere hac yaptılar" denmektedir. fSiyer-i İbn Hişam, IV/144)

^{63[63]} Tevbe: 28

^{64[64]} Zâd'ul Meâd, 1/246, H/34-39

^{65[65]} Yunus: 98

Enbiyâ Sûresi'nde:

Zünnûn'a (balık karnına girmiş olan Yûnus b. Matta'ya) da (lütfettik). Zira (o kavmine) kızarak gitmişti, bizim kendisine güç yetiremeyeceğimizi (kavminin arasından çıkmakla kendisini kurtaracağını) sanmıştı.^{66[66]} Nihayet karanlıklar içinde (kalıp): "(Senden başka ilah yoktur. Sen eksikliklerden uzaksın, yücesin, ben zalimlerden oldum!" diye yalvardı.)^{67[67]} Sâffât Sûresinde:

"Yunus da gönderilen peygamberlerdendi. Dolu gemiye kaçmıştı. (Yükü fazla olduğundan gemi taşıyamamış, yolculardan birini denize atmak gerekmişti. Birini atmak üzere gemidekilerle) kur'a çekti. (Yûnus) yenilenlerden oldu. (Kur'a kendisine isabet etti.) (Yûnus, Rabbi'nden izinsiz olarak kavminden ayrıldığı için kendi kendisini) kınayarak (denize attı), balık onu yuttu. Eğer teşbih edenlerden olmasaydı (insanların) yeniden diriltülecekleri güne kadar onun karnında kalırdı.^{68[68]} Kalem Sûresinde:

Rabbinin hükmüne sabret, balık sahibi (Yûnus) gibi olma.^{69[69]} Hani o, sıkıntıdan yutkunarak (Allah'a) seslenmişti. Eğer Rabbi'nden ona bir nimet yetişmeseydi, yenilerek çıplak bir yere atılırdı.^{70[70]}

Bu ayet, ne de olsa Yûnus'un (a.s) bir kusurunun olduğunu ifade etmektedir. Onun için de hikmet-i ilâhî mucibince balığın karnına düşmüştü. Bunun sebebi bir çeşit sabırsızlıktı ki, olay Yûnus'un (a.s) nübüvvet vazifesini edası sırasında meydana gelmişti. Anahatlarıyla olay Yûnus'un (a.s) tebliğ sırasında karşılaştığı olumsuzluklara dayanamayarak Allah Teâlâ'dan izin almaksızın kavmini terkedip gitme-siydi. Bunun içindir ki, Allah (c.c) onlara başka kavimlere yapmadığı bir muamele ile mukabelede bulunmuş, onlara azabı gösterdikten sonra tevbelerin kabul etmiştir. Oysa biliyoruz ki, Allah'ın (c.c) azabı geldikten sonra tevbelerin kabul edildiği görülmemiştir. Bu durum Allah'ın (c.c) kendi beyanı ile sabittir. İfade etmeliyim ki, bu bilgiler bana ait değildir. Bizzat ilâhî buyruklardır. Öyle ise itirazcılann itirazları bana değil, bizzat Allah'ın (c.c) ilâhî Kitabı'na yapılmış demektir. Çünkü cevabını orada bulacaklardır. Bu cevap onun uhdesindedir.

"Bu sizin yazınız, enbiyâya saygısızlık yapmaya teşvik edici değil midir?" sorunuza karşılık, şimdi ben size soruyorum: Sizin, enbiyâya saygıda Allah'ı (c.c) neredeyse ikinci dereceye düşürmeniz; saygı duyduklarınızı onları yaratan Allah'ın üzerine çıkarırcasına aşırıya gitmeniz; işte bizzat bu, büyük bir saygısızlıktır. Eğer böyle yaratılanı yaratanın üstünde bir saygıya lâıyk görme hatasına düşmüyorsanız, ya neye karşı çıkıyorsunuz? Neye çözüm arıyorsunuz?^{71[71]}

3. Mensuh Hükümlerle Amel Etmek

Siz bu konu hakkında yanlış göndermede bulunuyorsunuz. 1955 yılı Ekim-Kasım aylarını ihtiva eden birleşik bir sayı yayınlanmamıştır. Öte yandan, bu konu ne Ekim sayısında, ne de Kasım sayısında bulunmuyor. Öyle anlaşılıyor ki, siz bu konulan kimden duydunuzsa, doğruluğunu araştırmadan duyduğunuz şekilde kaleme almış ve sorularınız arasına katmışsınız. Aslında bu konunun teferruatı "Resâil ve Mesâü"ün 2. cildinin 115. sayfasında mevcuttur. Söz konusu makalede, nesih konusunu duyduğunda bazı şüphelere kapılan halktan birisinin şüphelerini yok etmeye yönelik bir usûl izlenmiştir. Genelde halkın sorduğu soru şudur: "Neshedilmiş ayetlerin Kur'an'da bulunmasına ne gerek var, neden bu tür ayetlerin tilaveti de neshedilmedi?"

Şahsen ben, mensuh ayetlerin Kur'an'da bulunmalarının hikmetini şöyle açıklıyorum: Şayet biz mensuh ayetlerin neshinden önceki hayatı zamanın herhangi bir devresinde yeniden yaşayacak olursak, o konudaki mensuh ayetlerle amel edebiliriz. Meselâ: Bir müslüman, herhangi bir ülkede, Rasûlullah'm (s.a) ve ashabının Mekke devrinde karşılaştıkları zorluklarla karşılaşırsa -her ne kadar bir çok müfessir Medine döneminde nazil olan savaş ve cihad ayetleriyle Mekke devrinin sabırla ilgili ayetlerinin hükmünün neshedildiğini kabul ediyorsa da- Mekke devrinde amel edildiği gibi sabra ve tahammüle başvurur; Medine döneminin öğretileri olan cihad ve kıtale değil. Böylece, böyle bir durumda müslüman-lar Medine devrinde inmiş bulunan ve İslami hükümet olmadan amel edilmesi mümkün olmayan bir hükme ve kanuna uymaktan muaf olacaktır. "Neshedilmiş ayetleri hakiki kanun koyucu neshettiğine göre, hangi kanun koyucu yeniden yürürlüğe koyabilir" şeklindeki sorunuza gelince; bu sorunuzun muhatabı sadece ben değilim. Bunun muhatabı, daha birkaç sene öncesine kadar, İngiliz idaresi altında ulusal amel tarzı için Mekke ayetlere başvuran ve Medine devrindeki savaş ahkâmını ve hadlerin uygulanmasını askıya alan tüm âlimlerdir.

^{66[66]} Şah Abdulkâdir'in tercemesi: "Sonra, onu yakalayamayacağımızı zannetti" şeklinde, Mevlânâ Eşref Ali Tahanevî'nin tercemesi: "Ve o bizim onu (gitmesiyle) yakalayamayacağımızı sandı" şeklindedir.

^{67[67]} Enbiyâ: 87

^{68[68]} Sâffât: 139-144

^{69[69]} Mevanâ Eşref Ali Tahanevî'nin tercemesi şu şekildedir: "Ve (canı sıkılıp da) balık sahibi (karnına giden) gibi olma."

^{70[70]} Kalem: 48-49

^{71[71]} Bu mesele üzerinde ayrıntılı tartışma için Tefhim'ul Kur'an'da Sâffât Sûresi'nin tefsirine müracaat edilebilir. (Mevdûdi)

4. Cennetin Yeri

İtirazlarınızın cevabı kaynak olarak gösterdiğiniz "Tercüman 'ul Kur'an"'ın ilgili bölümünde mevcuttur. Eğer siz "Tercüman ul Kur'an'va Rabûlevvel H. 1375/1455 sayısını bizzat okusaydınız, sorduğunuz soruların cevabını orada mutlaka bulacak, itiraz' etmenize de gerek kalmayacaktı. Her ne kadar sorduğunuz bazı soruları cevaplandırmak mümkünse de ben bundan kaçmıyor ve şu anda gereksiz görüyorum ve bunu da bilerek yapıyorum.^{72[72]}

Hz. Adem'in (a.s) konulduğu cennetin yerinin asli bir mesele olmasından geçtik, fer'î bir mesele bile değildir. Delillerinin tamamını Kur'ân'dan veren ve Kur'an'a bağlı araştırma yapan bir kimsenin görüşü için ilgili konuda kabul veya reddetmenin dışında bir yol yoktur. İsteyen kabul eder, istemeyen reddeder. Bizim en büyük şanssızlığımız şudur: Bazen bir konuya yapılan itiraz o kadar büyütülür ki, mesele itikadı bir inanç esası haline alır ve böylece bu inanç esasları etrafında iki cemaat oluşur. İtilaflar o denli ileri götürülür ki, cemaatler arasındaki bağlar tümüyle kopar ve o mesele de böylece son bulur. Bu hastalıktan kurtulabilmek için ileri geri her konuyu sormamak, her öne gelen meselede soru sorup cevap alma alışkanlığından vazgeçmek gerekir. Gerçi bu sözlerim sizi ikna etmeyecek ve siz yine cevap bekleyeceksiniz ama, sizin kesinlikle inanmadığınız bir konuda kimse sizi inanmaya zorlayamaz. Kafanıza yatmayan şeyleri kabul etmeyebilirsiniz. Lüzumsuz konuları uzatmanın ve lüzumsuz konu üretmenin kime ne yararı olacaktır?

5- Peygamberlerin Masumiyeti

Peygamberlerin masumiyeti, şüphesiz, nübüvvetin temel esaslarından biridir. Peygamberlerini insanlara gönderen Allah, (c.c) onları biz, siz ve herkesten daha çok ve gerekli her türlü itimadı sağlayacak, şekilde göndermiştir.

Ancak, Allah (c.c) peygamberlerinin hata edebileceklerini yüce kitabının müteaddit yerlerinde tenbih maksadıyla zikretmiştir. Bununla beraber, Allah yine kendi kitabında enbiyaları hakkında yanlış bir kanaate varmamamız için bize onları küçük bir hata üzerine bile bırakmadığını ifade eder. Belki anında peygamberin yaptığı hataları telafi eder. Daha doğrusu peygamberlerin hatasını anında önler.^{73[73]}

Şurası bir gerçektir ki, sizler peygamberlerin hatası gibi bir vakıa ile karşılaştığınızda onlar hakkında asla olumsuz bir kanaata sahip olmamalısınız.

Burada bilinmesi gereken asıl gerçek, peygamberlerin hata yapmalarının mümkün olduğudur. Çünkü Allah ile O'nun sevgili kulları nebileri arasındaki fark; Allah'ın asla hata yapmadığı, ama peygamberlerin hata yapabildikleri ve bu hatanın Allah tarafından önlendiği hususudur. Böylece, peygamberlere uluhiyet ve namütenahi hatasızlık gibi sapık bir isnadın yapılması önlenmiş oluyor.

6. Bu itirazların cevabı, "Tercüman'ul Kur'an'ın Aralık 1955 sayısının 280'inci sayfasında açıklanmıştır.

7. Cezaların Uygulanmasında Suçlunun Durumu

Bu meseleyi iyice anlamak istiyorsanız, Allâme İbn Kay-yım'm "İlâm'ul Muvakkîn" adlı eserinin "Zaman, Mekan, Niyet, Durum ve Sebeplere Göre İhtilaflar" ve "Fetvaları Değiştirme" adlı bahislerine dikkatlice bakmalısınız.

Yine Allâme İbn Kayyım aynı eserinde, bu meseleyle ilgili hadisleri ve sözleri toplayarak zaman, yer, ilgili şahısların ferdî yaşantıları ve diğer birçok yönden incelemeye tabi tut-maksızım olaylar karşısında gözü kapalı hüküm vermenin yanlışlığını isbat etmeye çalışmıştır. Sizin bana sorduğunuz şeylerin hepsini mezkur alim, defalarca ve geniş örneklerle anlatmıştır.

8- Hz. Havva'nın Doğumu

Kur'an-ı Kerim'in hiçbir yerinde Hz. Havva'nın, Hz. Adem'in kaburga kemiğinden yaratıldığı ibaresine rastlanmamaktadır. Bu düşüncenin Kuranda teyid Duyurulduğu en fazla şu ayetle iddia edilebilir:

"O sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratandır."^{74[74]}

^{72[72]} Bu konuda daha detaylı bilgi sahibi olmak isteyenler Rûh'ul Meânî'nin 1/314. ve Tefsir'ul Menâr'ın 1/377. sayfalarına müracaat etsinler. Orada konuyla ilgili yeterli bilgi bulunmaktadır. (Mevdûdî)

^{73[73]} Bu meseleyi usul alimleri kitaplarında, enbiyâdan küçük hataların sâdır olabileceği ancak bu hata üzerine devam etmeyecekleri şeklinde açıklamaktadırlar. Çünkü onların ıslah ve terbiyesini bizzat Allah (c.c) deruhte buyurmuştur. (Usul us-Serahsî, 1/318, II/5, 86, 91)

^{74[74]} Nisa: 1

"Ondan da zevcini yarattı".^{75[75]}

Bu iki ayette geçen minhâ "ondan" ifadesinin mânâsı, "Onun nefisinden onun eşini yarattı" veya "Onun cinsinden eşini yarattı" şeklinde olup, ayetin bu iki mânâsından herhangi birisini tercihe vesile olan Kur'anî bir delil yoktur..Kurandaki diğer bazı ayetler ikinci mânâyı teyid ediyor olabilir. Meselâ, Rûm Sûresi'nde şöyle buyurulmak tadır:

"Size kendi nefislerinizden eşler yaratması O'nun ayetlerindedir."^{76[76]}

"O size kendi nefislerinizden eşler yaratandır."^{77[77]}

Nahl Sûresi'nin 72. ayeti de aynı mealdedir: "Allah size kendi nefislerinizden eşler yarattı."^{78[78]} Bu üç ayetten de anlaşılıyor ki, sizden" ayetinin mânâsı sizin cinsinizden" demektir.

Buradan "bütün eşlerin, kocalarının kaburga kemiğinden" yaratıldığı mânâsı çıkarılamaz. Eğer birinci meseleyi, yani;"nefislerinizden" tabirini esas alırsanız, Buhârî ve Müslim'de geçen Ebu Hureyre hadisi bunu teyid eden bir esas olarak kabul edilebilir. Ancak bu rivayetin de lafızlarında ihtilaf vardır. Ravilerden biri Peygamberimizden şu lafızlarla rivayet etmektedir:

"Kadın ege kemiği gibidir. Onu doğrultmaya kalkarsan kırarsın. Eğer ondan faydalanmak istersen eğriliğiyle faydalanırsın. "

Bir başka rivayette de şu lafızlar bulunmaktadır:

"Kadınlarınıza iyi davranın. Çünkü onlar ege kemiğinden yaratılmışlardır. Her ne kadar, ege kemiğinin en üst tarafı en eğri tarafı ise de onu doğrultmaya kalkarsan kırarsın. Ama kendi haline bırakırsan eğriliğe devam eder. Kadınlara hayırlı tavsiyelerde bulunun."

Bu iki hadisin birincisinde kadının yapısı ege kemiğine teşbih edilmektedir. Burada kadının ege kemiğinden yaratıldığına işaret eden bir ibare zikredilmemektedir. İkinci hadiste ise açıkça kadının ege kemiğinden yaratıldığı ifade edilmektedir. Ancak burada dikkate şâyân olan mesele; ilk olarak Hz. Havva'nın ege kemiğinden yaratılmış olması değil de, bütün kadınların ege kemiğinden yaratılmış olmasıdır.^{79[79]}

Gerçekten dünyadaki bütün kadınlar ege kemiğinden mi yaratılıyor? Eğer böyle değilse -ki kesinlikle böyle değildir o zaman bunun "o ege kemiğinden yaratılmıştır" mânâsına alınamayacağını kabul etmemiz gerekir. Burada kastedilen, kadının yapısında ege kemiği gibi bir eğriliğin bulunduğu.

Bunun örneği:

"insanın tabiatında acelecilik vardır. Öyle acelecidir ki, sanki insan aceleden yaratılmıştır" (Enbiyâ: 37) Bunun mânâsı insanın aceleden yaratıldığı şeklinde olmayıp, insanın hilkatinde acelecilik olduğu şeklindedir.

Bu açıklamalardan da anlaşılıyor ki, Hz. Havva'nın ege kemiğinden yaratıldığına dair kuvvetli ve kesin bir delile ne Kur'anî da ve ne de hadislerde geçen ibarelerde rastlanmıyor.

Gerçekte doğru olan bir şey varsa, o da; bu rivayeti müs-lümanların İsrailoğullarından naklederek kabullendikleri, bununla da kalmayıp büyük büyük alimlerin söz konusu rivayeti kitaplarına almış olduklarıdır.

Aslı esası olmayan bu tür rivayetleri dindenmiş gibi kabullenip, sonra da onlara itiraz edenleri sapıklıkla damgalamak insaf ölçüleriyle bağdaşır mı?

İmam Buhârî nin "Ehâdis'ul-Enbiyâ" bölümünde naklettiği ikinci rivayet ise şöyledir:

"Çünkü kadın ege kemiğinden yaratılmıştır".

Şu halde, buradaki "kadınla kastedilen; dünyada herkesten önce yaratılan tek bir özel kadın değil, her kadın, yani; kadınlar sınıfının tamamıdır. Soruyu soran şahsın Buhârî'ye gönderme yaparak, bulunmadığı halde

"Adem'in ege kemiğinden yaratıldı" ibaresini Buhârî'de göstermeye çalışması hayret verici bir şeydir. (Mevdûdî)

'Tûr Dağı'nın Kaldırılması' Hakkında Biraz Daha Geniş Açıklama

Tehfîm'ul Kur'an'm birinci cild 83. sayfası ve ikinci cild 95. sayfasında terceme ve teşrih olarak yazmış olduklarımı dikkatlice okuyunuz. Bu yazdıklarımın hiçbir yerinde dağın kaldırılmasının inkâr edildiğine rastlayamazsınız. Bu konuyla ilgili olarak, sadece bu kaldırılışın tafsilatlı keyfiyetini belirlemenin müşkil olduğu söylenmiştir. Dağın kaldırılışının bir şekli, büsbütün bir dağın yerden çıkarılarak yukarıya kaldırılmasıdır. İkinci bir şekli ise, dağın köklerinden sökülerek etekleri üzerinde durabilecek bir şekilde bir

^{75[75]} A'râf: 24

^{76[76]} Rûm: 21

^{77[77]} Şûra: 11

^{78[78]} Nahl: 72

^{79[79]} Bu ibareler Buhârî'de "Kitab'un-Nikâh" bölümünde bulunmaktadır.

tarafa eğdirilerek ona bakanların dağı sanki üzerlerine yıkılacakmış gibi görmeleridir. Bakara Süresindeki: üzerinize dağ kaldırmıştık.^{80[80]} ayeti birinci şekli akla getirmekte, ancak A'râf Sûresi'ndeki: "Bir zaman da üzerlerinize dağı bir gölge gibi kaldırmıştık, üstlerine düşecek sanmışlardı"^{81[81]} ayeti ise akli ikinci tarafa çekmektedir, Neteka'mn mânâsı bir şeyi sökmek ve şiddetli bir şekilde saklamaktır. Sözlükte mânâlarına gelmektedir. İmam Râğıb el-İsfahânî Müfredat'ül Kur'an isimli eserinde aynı mânâyı vermiş, Esâs'ül Belâğa'da da aynı anlamda kullanılmıştır. Bütün bunlara dayanarak, bana göre dağın kaldırılması hadisesinde (yukarıda açıkladığımız olası) iki şekilden herhangi birisini kesin olarak belirlemek mümkün değildir.

Şimdi ortaya şöyle bir sorun çıkıyor: Eğer bir kimse bu iki şekilden her birinin olasılığını eşit görüyor ve bunlardan herhangi birini vakıanın kesin oluş şekli olarak belirlemede duraklıyorsa, ortalığı bu derece gürültüye verecek ne gibi bir suç işlemiştir? Bu konuda bizi daha da üzen şey, ortalığı gürültüye verenlerin itiraz ettikleri konularda benim asıl kitaplarımı karıştırma zahmetine katlanmadan kulaktan dolma bilgilerle münakaşa etmeleridir. "Lafızları Kur'an'm ruhuyla daha fazla mutabakat gösterecek bir şekilde müekked olan ve üzerinde ittifak edilmiş bir meseleye mücmel diyerek onu şüpheli bir hale sokmanın ne alemi var" diye yazmanız da bu kadar şiddetli bir sorgulamaya tabi tuttuğunuz ibareleri Tefhim'ul Kur'andaki aslından okumadığınızı açıkça göstermektedir. Çünkü benim bu açıkladığım mücmel mânânın Kur'an'm ruhuyla daha fazla mutabakat sağladığı Tefhim'ul Kur'an'm hiçbir yerinde yazılmış değildir. Sizin bu sorgulamanızın ciddiyetsizliğine diğer delillerimiz ise şu şekildedir: Siz Tûr dağının kaldırılması ile ilgili yorumunuzu desteklemek babından incili de sorumsuzca kaynak gösteriyorsunuz. Halbuki bu konuyla ilgili olarak ben İncil 'in söylediklerini Tefhim'ulKur'anm 2. cilt, 95. sayfasında kelimesi kelimesine nakletmiş bulunuyorum. Naklettiğim bu görüşler sizin açıklamanıza tamamen muhaliftir. Talmud'a gelince; eğer Talmud'u mütâlâa fırsatı bulursanız, lütfen onun ibarelerini de bana gönderiniz.

Haber-i Vâhid ve Mütevatir Olmayan Hadisleri Red veya Kabul İman ve Küfrü İcab Ettirir mi?

10. Siz bu sorunuzda da benim tüm yazdıklarımın tamamını değil de sadece bir bölümünü nakletmişsiniz. Lütfen benim "Resâil ve Mesâü" adlı kitabımın birinci cildinin sayfa 66'dan 68'e kadar olan bölümünü dikkatlice okuyunuz. Ayrıca Hanefi fıkhnın meşhur imamlarından Şems'ül-eim-me Serahsi'nin bu bağlamda Usûl'üs Serahsî'âe yazmış olduğu ve benim de aşağıda aynen naklettiğim ibarelerini gözden geçiriniz. Bunları okuduktan sonra, belki, yazmış olduğum esasların benim uydurmalarım değil de selef-i sali-hın'den bu tarafa müselleme (kabul edilmiş) olarak gelen görüşler olduğuna kanaat getirirsiniz. İmam Serahsî haber-i vahidle ilgili olarak şöyle yazmaktadır:

"Haber-i vahid, ilm-i yakîni (kesin bilgi) gerektirmez.

Çünkü bunda ravinin hata etme ihtimali vardır. Tabiki oravi hakkında hüsn-ü zanna ve âdil olması durumunun belli olması dolayısıyla ravinin sıdk (güvenilirlik) yönünün tercih edilmesine dayanarak (haberi vahidden dolayı) kendisiyle amel edilmesi vacib olan bir delil mutlaka ortaya çıkmaktadır. O halde bu gibi haberlerin hükmü, delilinin kuvveti dolayısıyla sabittir ve bu hüküm şudur; Onu inkâr eden tekfir edilemez. Çünkü onun delili ilm-i yakîni gerektirmez. Ancak ona uygun olarak amel etmek vacib olur. Çünkü onun delili kendisiyle amel edilmeyi gerektirmektedir. Eğer bunu inkâr eden kişi, tevile dayalı olarak değil de doğrudan ha-ber-i vahid'i inkâr ediyorsa böyle bir kişi sapıktır. Ancak ha-ber-i vahid'le amel etmeyi vacib olarak kabul ettiği halde, onu tevile dayalı olarak inkâr eden kişi sapık olarak nitelendirilemez.^{82[82]}

İmam Serahsi mütevatir haber hakkında da şöyle yazmaktadır:

"Bunun (mütevatir) tarifi şu şekildedir: Birbirinden değişik bölgelerde yaşadıkları halde yalan üzerine ittifak etmeleri mümkün olmayan büyük insan topluluklarının devirden devire, Rasûlullah'tan (s.a) zamanımıza kadar muttasıl olarak naklettikleri haberdur. Buna örnek olarak, namazların sayısını, namaz rekatlarının sayısını, zekat miktarını, diyet vs. gibi diğer haberleri gösterebiliriz. O halde farklı bölgelerde yaşadıkları halde aynı haberi nakleden ravilerin çokluğu herhangi bir uydurma töhmetini ortadan kaldırır. Böyle bir haberi sanki Rasûlullah'tan (s.a) işitiyoruz gibidir. Böyle bir haber cumhur-u fukahaya göre ilmi yakîni gerektirir.^{83[83]}

Bundan sonra İmam Serahsî özü itibariyle haber-i vâhid kısmına giren, ancak birçok rivayette aynı müşterek mânânın bulunması hasebiyle bu müşterek mânânın tevatür derecesine yükselmesini söz konusu etmektedir. Hadis ıstılahında bu habere haber-i meşhur denmektedir. Bu konuda alimlerin ihtilaflarını zikrettikten sonra

^{80[80]} Bakara: 63

^{81[81]} A'râf: 171

^{82[82]} Usûl'üs, Serahsî, 1/112

^{83[83]} Usûl'üs, Serahsî, 1/282-283

İmam

Serahsî'nin tercih ettiği görüş şudur:

"Bu gibi haberlerin üçe ayrıldığını bildiren İsa b. Ebân şöyle demektedir: Bunlardan birinci kısmını inkâr edenlere sapık denilebilir, ancak kâfir denilemez. Örneğin; evli iken zina edenin cezasının recm olduğunu inkâr eden kimse gibi. İkinci kısmı inkâr edenlere ise sapık denilemez, ancak hatalı denilebilir ki, bu kişilerin günahkâr oldukları endişesi duyulur. Örneğin; mest üzerine meshetmeyi bildiren haberi veya bir cinsin doğrudan alış-verişinde tefâdül'ün^{84[84]} haram olduğunu bildiren haberi inkâr eden kişi gibi. Üçüncü kısmı inkâr edenlerin ise günahkâr olma tehlikeleri yoktur, ancak onların görüşlerinin yanlışlığı gösterilebilir. Bu kısıma ahkâm babında fukahanın kabul edilip edilmemesi hususunda ihtilaf ettiği birçok haber girmektedir.^{85[85]}

Bu konuyu dikkatle incellerseniz, reddedilmesi veya kabul edilmesinin iman ve küfrü etkilediği meselelerin, sadece, Rasûlullah'tan (s.a) bize kadar katiyet bildiren bir ilim kaynağından gelen meseleler olduğunu anlarsınız. Söz konusu kaynak ise ya Kur'an-ı Kerim'dir ya da İmam Serahsî'nin şartlarını açık bir şekilde bildirdiği mütevatir nakildir. Haber-i vâhid veya meşhur rivayetler olarak nakledilen şeyler ise delillerinin kuvvetine uygun ehemmiyeti haizdirler. Ancak bu haberlerden hiçbirisi, imam etkileyebilecek ve onu kabul etmeyi kâfir kılabilecek oranda önemi haiz değildir. Hadislerde Mehdi ile ilgili gelmiş olan haberler Hadis Usûlü'ne uygun olarak tenkide tabi tutulsa, bu haberlerin mest üzerine meshetmek ve riba'l-fazl rivayetlerin mertebesine bile çıkmadığı görülür.

Recm Ayeti Üzerinde Ayrıntılı Tartışma

11- Sizin bu itirazınız bana göre itirazlarınızın en acâibi. Bundan sizin, benim Tercüman'ul Kur'anım Kasım 1955 tarihli sayısındaki itiraz ettiğiniz makalemi tam anlamıyla okumaya gerek bile görmediğiniz anlaşılmaktadır. Sizin zikretmekte olduğunuz Buharî hadisinin yorumunu, Terfî cuman'ulKur'anımyukarıda zikrettiğim sayısının 58 ve 59. sayfalarında altı madde halinde oldukça açık bir şekilde yaptım. Bunu okuduktan sonra artık sizin itirazınıza mahal kalıp kalmadığını iyice düşününüz. Gelelim Hz. Ömer'in (r.a) konuşmasına. Bu konuda ben kendimden bir kelime bile yazmış değilim. Ben sadece, meşhur Kur'an müfessiri Allâme Âlûsi'nin Rûh'ul Meântde, Hidâye'nin meşhur şârihi Allâme İbn Hümmam'dan yapmış olduğu alıntının tercemesini yaptım. Ancak size göre hatalı yine de benim. Bu iki büyüğü muhatap alarak onlara bir şey söylemiyorsunuz. Bu konuda sizi daha iyi ikna edebilmek için burada Hz. Ömer'in hutbesindeki şu cümleleri de aktarıyorum. Hz. Ömer (r.a) şöyle buyuruyor:

"Allah'ın Kitabında, evlendikten sonra zina edip de şahitlik veya hamilelik ya da itiraf yoluyla (zina ettikleri kesinleşen) kadın veya erkeğe recm (cezası) uygulanması haktır."

Bu hutbedeki, hamileliğin tek başına recm cezası için yeterli bir delil oluşturduğu yolundaki bölümünü cumhur-u ulema kabul etmemektedir.

Allâme Şevkânî Neyl'ül Evtâr da bu konu ile ilgili olarak şöyle yazmaktadır:

"Cumhur sırf hamilelikle haddin sabit olmadığı görü-şündedir. Bilakis haddin sabit olabilmesi için ya zinanın şahitlerle ispatlanması ya da bizzat itiraf edilmesi zaruridir. Cumhur bu görüşlerini desteklemek için, şüphe halinde had uygulanmasını yasaklayan hadisleri delil olarak göstermektedir. Özetle söylemek gerekirse bu Hz. Ömer'inYşahsî) bir görüşüdür ve insan canını helak etmeye kadar götüren bu görüşe dayanarak bu kadar büyük bir uygulamaya konamaz. Hz. Ömer'in (r.a) bu meseleyi bir sahabe grubu içerisinde gündeme getirdiği halde hiç kimsenin itiraz etmemesi meselesi ise sahih bir istidlal (delillendirme) değildir. Çünkü, dinleyenlerin itiraz etmemesinden icma lâzım gelmez.^{86[86]}

Açıkça Bühtanda Bulunmaya Bir Örnek

1- Sizin bu itirazınız bir itirazdan öte bize açıkça bühtanda bulunmaktır. Açıkça görülüyor ki, bu itirazınızı da benim asıl yazdıklarımı okuyarak değil, oradan buradan işittiklerinize dayanarak yapmışsınız. Hz. Ebu Bekir'in düz bir kefalet uygulama hadisesi sizin göndermede bulunduğunuz gibi Tercüman'ul Kur'anım Rabûssânî 1375. sayısında kesinlikle zikredilmemiştir. Bu mesele Tercüman'ul Kur'anım Cemadiyelûlâ 1375. sayısında gündeme getirilmiştir ve Hz. Ebu Bekir'in (r.a) bunu gayr-i Islâmî hamiyetine binaen yaptığına dair işareten ya da kinayeten hiçbir şey yazılmamıştır. Lütfen, yukarıda zikrettiğim derginin 307.

^{84[84]} Tefadül: Fazla alma. (Çev.)

^{85[85]} Usûlûs Serahsî, 1/293

^{86[86]} Neyl'ül Evtâr, VII/88

sayfasını tamamıyla okuduktan sonra, bana böyle bir şeyin nerede yazılmış olduğunu bildirir misiniz? Yine Hz. Ebu Bekir'in (r.a) bu fiili dolayısıyla itaba mâruz kaldığı ve cehennemle korkutulduğunun makalemizin neresinde olduğunu bir zahmet bana yazınız!

Siz, aynı şekilde, Rabûlevvel 1375 sayılı Tercüman'ul Kur'an'ı kaynak göstererek Hz. Ömer'le (r.a) ilgili bir bölüm nakletmişsiniz. Ancak Tercüman'ul Kur'anm Rabûlevvel 1375. sayısında kesinlikle böyle birşey yok. Yeniden okuyarak, böyle bir ibareyi nereden bulduğunuzu bir zahmet bana bildiriniz. Sizin, sahabe-i kiram'ın aşkıyla yanıp tutuşarak bu gibi şeyleri yazdığınızdan şüphem yok. Ancak bana göre, herşeyden önce insanın kalbinde Allah korkusu olmalıdır.

Haksız Taassub

13. Ben, ne kendimi hatalardan masum gördüm ve ne de böyle bir şey söyledim. Benim söylediğim ve yazdığım her sözün tenkid edilebilirliğini uygun görmek bir yana, insanları buna bizzat teşvik eder ve bunu oldukça hoş karşılarım. Siz sadece benim değil, Cemaat-i İslâmî'ye bağlı kişilerden hiçbirinin herhangi bir sözünde, İslâm'ı doğru yorumlamayı sadece kendimize mahsus kıldığınıza veya kendimizi eleştiri ve tenkidlerin üstünde gördüğümüze dair suçlamayı gerektirecek hiçbir kelime bulamazsınız. Gücenmezseniz açıkça belirteyim ki, bu şıkta yazmış olduğunuz şeyler buram buram taassup kokmaktadır. Üzerime çeşit çeşit bühtanlar atan, yazdıklarımı çarpıtarak yanlış mânâlar çıkartan ve en kötüsü yalan yanlış iftiralarda bulunarak, beni sadece tekfir etmek ve dalalette görmekle kalmayıp, yer yer vaazlar ve propaganda vesilesiyle halkı benim aleyhime kışkırtarak günlerim gün eden beylerin yaptığı size göre sırf eleştiridir ve onların bu yaptıkları sizin açınızdan itirazın ya da şikayet kabilinden şeyler değildir.

Yalnız, binlerce haksızlığa sabrettikten sonra, eğer Cemaat-i İslâmî'den herhangi bir kimse dili ya da kalemiyle bu gibi iftiraları reddetme kabilinden bir kelime sarfederse, bu size göre ta'n oluyor ve hemen şikayete başlıyorsunuz.

14. "Tenkid" kelimesine 13 numaralı itirazınızda kullandığınız şekilde bir mânâ yüklenirse sahabe-i kiram bir tarafa, en aşağı derecedeki bir insanı bile tenkid etmeyi günah olarak görürüm. Ancak, ilim ehli arasında maruf ve meşhur olan tenkid söz konusu edilir ve bu mânâyâ alınırsa, Allah Teâlâ ve peygamberler dışında hiçbir insanı eleştirmenin üstünde görmem. Herhangi bir sahabenin sözü ya da davranışı o sözü söyleyen ya da o davranışı sergileyen kişinin şahsiyetine binaen hüccet değildir. Onun deliline bakılarak kabul edilip edilemeyeceği hakkında bir görüşe varılabilir. Delil açısından herhangi bir meseleyi araştırma "tenkid" olarak isimlendirilmektedir. Ben bu mânâdaki tenkidin herhangi bir devirde tecviz edilmediğinin görüldüğünü sanmıyorum. Fıkhnın bir çok meselesinde değişik sahabelerden sözlü veya amelî bir çok rivayet bulunmaktadır. Biz görmekteyiz ki, tabiîn, tebe-i tabiîn ve müctehid imamlar bunlardan bazılarını delil olarak kabul, bazılarını da reddetmişlerdir. Siz muteber fıkıh kitaplarından istediğiniz bir tanesini alıp bakın, söz konusu tenkide binlerce misal bulursunuz. Acaba size göre, sahabenin değişik kavil ve fiillerini bu şekil bir tenkide tabi tutan o insanların tamamı günahkâr mıydı? "Ashabım yıldızlar gibidir"^{87[87]} hadisini, her sahabenin, her söz ve fiiline ittiba etmek zorunluluğu vardır şeklinde mi yorumluyorsunuz? Ben selef ve halef içerisinde bu şekilde inanan hiçbir ilim sahibi bulamadım. Eğer siz bulduysanız, ismi bana da bildiriniz. Şu da var ki, tüm ümmet her dinî meselesini behemehal herhangi bir sahabe yoluyla çözümleyegelmiştir ve işte bu, söz konusu hadisin bildirmek istediği asıl mânâ olabilir.^{88[88]}

Cariyenin Tanımı Ve Helal Olmasının Delili

Soru:

Kur'an-ı Kerim cariyeye ne gibi bir tanım getirmektedir? Cariyenin nikahsız olarak helal olmasının delilleri nelerdir?

Cevap:

Kur'an-ı Kerim'de cariye, "bilek gücü ile elde edilen kadın" şeklinde tarif edilmiştir. Yalnız, Kur'an-ı Kerim "bilek gücünü kullanmayı sadece Allah yolunda savaşla sınırladığı için, Kur'an'm tarifine göre cariye, "Allah yolunda savaşta yakalanan ve müslümanların eline geçen kadındır."

^{87[87]} Bu hadisin senedi oldukça zayıftır. (Mevdüfî)

^{88[88]} Tercüman'ul Kur'an, Ramazan, 1375 / Mayıs, 1956

Bu tanım ve bu gibi kadınların helal olmasının delilini şu ayette bulmaktayız:

"Size anneleriniz. evli kadınlar haram kılındı, bundan sağ ellerinizin sahip olduğu (kadınlar) müstesnadır.^{89[89]} Arapçada sağ el; kudret, galebe, kahır, bilek gücü mânâlarında kullanılmaktadır. Bu ayet haddi zati tında cariyenin yukarıda zikredilen tarifi lehinde yeterli bir delildir. Buna başka bir delil de şudur: "haram kılındı" hükmünden istisna edilmiş bulunan evli kadın, behemahal nikahı Dâr'ul İslâm'da kıyılmış kadın değildir. Çünkü ayetin gelişinden Dâr'ul İslâm'da nikahlanmış kadın

"Sizlere haram kılındı" hükmüne giren evli kadınlara şamildir. O halde, şunda şüphe yoktur ki,

"Ancak ellerinizin sahip oldukları bundan müstesna" ibaresinden murad Dâr'ul Harb'te evlenmiş bulunan, ancak savaş sırasında ele geçirilen kadınlar olur.

Bu kadınların nikahsız helal olmalarına gelince: Buna ilk delil olarak yukarıda zikredilen ayet-i kerimeyi verebiliriz. Söz konusu ayette savaş yoluyla ele geçirilen kadınlar, haram kılınmış evli kadınlardan müstesna tutulmuştur. Ayette daha sonra şöyle buyurulmaktadır;

Bunlardan ötesini iffetli yaşamak, zina etmemek şar-tiyle mallarınızla istemeniz (mehirlerinizi verip almanız), size helâl kılındı.^{90[90]}

Bu ayet-i kerimeden açıkça anlaşılmalıdır ki "sağ elin sahiplendiği" kadınlara mehir vererek nikahlama zarureti yoktur. Onlar bu olmadan helaldirler.

Bu mânâyâ delalet eden ayet-i kerime şudur:

"Felaha ulaştı o müminler. Ki onlar, namazlarında saygılıdılar. ... Ve onlar ırzlarını korurlar. Ancak eşleri, yahut ellerinin sahip olduğu (cariyeler) hariç (bunlarla ilişkilerinden dolayı) onlar kınanmazlar.^{91[91]}

Bu ayeti kerimede ehl-i imanın iki çeşit kadınla cinsel ilişkiye girmesi caiz görülmektedir. Birincisi; "ezvac" yâni, eşler. Diğeri ise,

"Sağ ellerinin sahip olduğu kadınlar." Eşlerle anlatılmak istenen açıktır. Yâni; nikahlı hanımlar. O halde

"Sağ ellerinin sahip olduğu kadınlar" da nikahlı hanımlar sınıfına girseydi, onları eşlerden ayrı olarak zikretmek fuzuli olurdu. Bundan şüpheye mahal bırakmayacak bir şekilde şöyle bir netice çıkmaktadır: Sırf "sağ elin sahip olduğu" kadınlar olmasına binaen bunlardan istifade caizdir.^{92[92]}

Çok Evlilik (Taaddüd-Ü Zevcât) Ve Cariyeler

Soru:

Aşağıdaki ayet-i kerimeyi anlayabilmek için sizi rahatsız ediyorum:

"Şayet öksüz (kadınlarla evlendiğiniz takdirde on)lar hakkında adaleti yerine getiremeyeceğinizden korkarsanız, size helâl olan (başka) kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın. O (kadın)lar arasında da adalet yapamayacağınızdan korkarsanız bir tane alın; yahut sahip olduğunuz cariyelerle yetinin.^{93[93]}

Bu ayet-i kerimeyle ilgili şu soruları sormak istiyorum:

1. Bu ayet-i kerimeye göre dört kez evlenme müsaadesi, sadece yetim kızların velisi olan ve onlar arasında adaleti gö-zetmeyeceği endişesi taşıyan kişilere mi verilmiştir?

2. Nikahlı eşlerin sayısı ile ilgili bir sınır getirilmiş ve en fazla dörde kadar evlenme müsaadesi verilmiş olduğu halde, cariyelerle cinsel ilişkiye girme konusunda onların sayısı ile ilgili herhangi bir sınır konulmamıştır. Bunun sebebi nedir? Bu soruya "savaş anında ele geçirilecek kadınların sayısının belirlenmesine imkân olmadığından, cariyelerden istifade etme ile ilgili olarak da bir sayı belirlenmesine im-kan yoktur" şeklinde bir cevap verilirse, derim ki; şüphesiz bu doğrudur ve bu yüzden bir müslümanın hissesine ne kadar cariye düştüğünün belirlenmesi mümkün değildir. Bir kişiye on, bir diğerine ise 20 tane cariye düşebilir. Ancak, cariyelerle cinsel ilişki konusunda kişinin uhdesinde ne kadar fazla cariye bulunursa bulunsun, aynı nikahlı eşlerde olduğu gibi, behemahal, onlardan sadece bir ya da ikisiyle cinsel ilişkiye girme sınırı getirilebilirdi.

Böyle bir serbestliğin mevcudiyetinde, bir şahıs sadece ganimet mallarının bölüşülmesinden bir çok cariye elde etmekle kalmayıp, onlardan istediği kadarım da satm alabilir.

Böyle bir durum; bencil, sermayedar kişiler için istediği kadar cariye satın alıp, şehevî arzularını tatmin etme yolunda açık bir fırsat doğurur. Cariyelerden sayısını sınırlamadan istifade etmek gibi açık ve umumî bir cevaz verilmesinden dolayı, toplumda İslâm'ın zina diye tanımladığı ve şiddetli cezaları mucib gördüğü

^{89[89]} Nisa: 23-24

^{90[90]} Nisa: 24

^{91[91]} Mü'minûn: 1-2-5-6

^{92[92]} Tercüman'ulKuran, Şevval, 1375 / Haziran, 1956

^{93[93]} Nisa: 3

bozukluklar türer. Bana göre, müs-lümanların saltanatı büyüdükçe ve zenginlikleri arttıkça, müslüman toplumunda recm cezasının uygulanmasına karşılık, şehvetperestliğin artmasının nedeni de budur. Bu bozukluğu engelleyip, Önünü alabilecek hiçbir kanun yoktu. İşte bu sebeptendir ki, cariyelerin Emevi ve Abbasi halifelerinin haremelerini tıka basa doldurduğunu görüyor ve bu cariyelerin kölesi insanlar kanalıyla yapılan hiyanetleri tarihten okuyoruz. Eğer cariyelerden cinsel haz alma cevazı da bir sayıyla sınırlandıysaydı, yukarıda zikretmiş olduğumuz fesat ve sosyolojik bozukluklar İslâm toplumunda zuhuru etmezdi. Size göre, hüküm koyucu (Allah c.c) cariyelerden cinsel haz almaya müsaade ettiği halde, hangi sebep ve maslahatlara binaen buna herhangi bir sayısal sınır koymamıştır?

3. Eğer cariye müşriklerden olursa ondan istifade etmek de caiz olur mu?

Cevap:

"Şayet öksüz (kadınlarla evlendiğiniz takdirde onlar hakkında adaleti yerine getiremeyeceğinizden korkarsa ayeti üzerinde Tefhim'ul Kur'an da etraflıca durdum.^{94[94]}

Onu burada tekrara hacet görmüyorum. Bu ayetin tefsiri bağlamında, ayetten bir kaç mânâ çıkarılabilir. Örneğin, şöyle bir mânâ: "Eğer siz yetimlere karşı böyle bir adalet gös-teremezseniz, kocaları küçük küçük yetimler bırakarak ölmüş kadınlarla evlenin."

Bu sûrenin Uhud Savaşından sonra nazil olduğu ve söz konusu savaşta bir çok müslümanın şehid düştüğü göz önüne alınır, ayete bu mânânın verilmesi daha münasip gözükmektedir. Ancak, İslâm'da dört hanımla evlenmeye cevaz verilmesi, bir zamanda dörtten fazlasına müsaade edilmemesi ve bu hükmün yetimlerle hiçbir alakasının bulunmaması hükmü sadece bu ayet-i kerimeden çıkarılmamakta, bunun yanında Peygamber Efendimizin (s.a) bu ayetin nazil olmasından sonra yapmış olduğu sözlü ve fiilî açıklamalarla tam bir belirginlik kazanmaktadır. Bu ayet-i kerime nazil olduğunda Peygamber Efendimiz (s.a), nikahı altında dörtten fazla hanımı bulunanlara, dört tanesini bırakarak, ne kadar fazla olursa olsun, diğerlerini boşamaları yolunda emir vermişti. Halbuki, o zaman onların yetimler gibi herhangi bir sorunu yoktu. Yine, Peygamber Efendimiz (s.a) zamanında birçok sahabe dörtle sınırlı olmak kaydıyla birçok evlilik gerçekleştirmiş olmasına rağmen Allah'ın Rasûlü bir defacık olsun onlara; "sizin yetim çocuk yetiştirmek gibi bir sorununuz olmadığı için bu cevazdan istifade etme hakkına sahip değilsiniz" dememiştir. Aynı şekilde sahabe i kiramdan sonraki devirlere kadar ümmetin tüm fa-kihleri, bu ayetten; evlilik için bir zamanda dört sayısının sınır olarak belirlendiği, bu sınırı aşmaya cevaz verilemeyeceği, dörde kadar evlenme sınırının umumi olduğu ve bu meselede yetimlerle ilgili herhangi bir sınırlama getirilmediği mânâsını çıkarmışlardır.

Bizzat Peygamber Efendimizin (s.a) yapmış olduğu müteaddid evliliklerin hiçbirinde yetim meselesi söz konusu olmamıştır.

2. Siz, cariyelerle ilgili olarak "herhangi bir kimsen.n sayısal bir sınır olmadan cariye bulundurmasına cevaz verilmesi, ancak sadece bir-iki tanesinden cinsel haz alması yolunda sınır konulması" teklifini getirmişsiniz. Siz meselenin sadece bir boyutunu göz önüne alıyorsunuz. Haz alma yolunda sayısal sınır konulacak olursa, geriye kalan kadınların sorunu nasıl çözülecek? Acaba, onlar cinsel ihtiyaçlarını gidermekten tamamen mahrum mu edilmeliydiler? Yoksa onlara, ev içinde ya da dışında, kendi nefsi arzularını tatmin etmeleri için caiz olmayan vasıtalar aramaları serbestisi mi verilmeliydi? Veya çıkarılacak bir kanunla, cariye sahiplerinin onları mutlaka evlendirmeleri mecburiyeti mi getirilmeliydi? Böylece cariye sahiplerine, esir kadınların sorumluluğunu yüklenmeye ilave olarak, cariyeyle evlenmeyi kabul edecek kişiler peşinde koşma mesuliyeti de mi getirilmeliydi?

3. Şeriatte cariyeden cinsel haz alınabilmesi için onun ehl-i kitap'tan olması kaydı yoktur.

Akîen de böyle bir kaydın olmaması gerekirdi. Eğer böyle bir şey olsaydı, savaş esirlerini -esir değişimi

^{94[94]} Bu çeşit soru ve cevapları gören birçok kimse, bu gibi konuların içinde bu lunduğumuz zaman ya da gelecek için gündeme getirildiği zehabına kapılmaktadır. Halbuki, işin aslını söylemek gerekirse bu gibi sorular daha çok dünyada henüz savaşan milletler arasında esir değişiminin yaygınlık kazanmadığı ve fide üzerine bir anlaşmaya varmanın birbirine hasım imparatorluklar için oldukça müşkil olduğu bir zaman dilimiyle ilgilidir. Bugün bu meseleler üzerine tartışma açmaktan amaç, bizim şimdi de cariyelerin satıldığı pazarlar açmak istediğimiz şeklinde değerlendirilmemelidir. Bilakis bizim gayemiz, savaş esirleri sorununun esir değişimi ya da fide yoluyla halledilemediği zamanlarda İslâm'ın bu karmaşık konuya ne gibi bir çözüm getirdiğini aydınlığa kavuşturmaktır. Amacımızın diğer bir boyutunu ise, İslâm'ın bu meseleye getirmiş olduğu çözüme karşı bilgisi olmadan itiraz eden kişilerin itirazlarını cevaplamak oluşturmaktadır. Biz her ne zaman bu meseleden söz açmışsak, bu gibi amaçlarla açmışızdır. Ancak, üzülerek belirtmemiz gerekir ki, bazı fitneci insanlar, bizim bu gibi meselelerden söz etmemizi kasıtlı olarak saptırmakta ve bundan güya bizim -esir değişimi yoluyla ya da fide ile bu sorun çözüme bağlanmış olsun veya olmasın- bugün de kölelik devrini geri getirmek istediğimiz mânâsını çıkarmaktadır. Biz bu gibi kimselerin, bunu herhangi bir yanlış anlama sebebiyle yapmadıklarını gayet iyi biliyoruz. Onlardan bu yaptığımız açıklamalardan sonra bile, yapmış oldukları suçlamalardan geri dönme olgunluğunu göstermelerini de beklemiyoruz. Yine de biz bu açıklamamızı, kasıtlı suçlamalar sonucu bazı kimselerin içine düştüğü yanlış anlamaları ortadan kaldırmak için yapıyoruz. (Mevduf)

olmaması durumunda- kişilerin mülkiyetine verme usûlünün benimsetilmesi ve esir kadınların sahiplerine onlardan cinsel haz alma cevazının verilmesindeki maslahatların yarısından çoğu boşa gitmiş olurdu. Çünkü, böyle bir durumda sadece ehl-i kitab'a mensup kavimlerden ele geçirilmiş kadınların İslâm toplumuna cezbedilmesi mümkün olurdu. Ehl-i kitap dışındaki başka milletlerle savaş yapılması ve onların kadınlarının ele geçirilmesi durumunda, bunların Dar'ul İslâm'ı fesada uğratacak bir fitneye dönüşmelerinin önünün nasıl alınacağı sorunu gündeme gelirdi.^{95[95]}

Yedi Kat Gök" Ve Tûr Dağının Kaldırılması"Nın Sahih Tevili

Soru:

Bakara Sûresinin tefsirinin 34 nolu haşiyesinde yedi kat göğün hakikatini belirlemenin güç olduğunu yazmaktasınız. Öyle anlaşılıyor ki, siz yedi kat göğü inkâr ediyorsunuz. Veya, diğer bazı tefsirlerde olduğu gibi siz de hataya düşmüşsünüz. Eğer bu bir hata değilse, siz, bununla kastedilen ya şudur ya da budur diye neden yazıyorsunuz? Herhangi bir meseleyi kabul ya da reddettiğinizi neden açıkça yazmıyorsunuz?

Aynı şekilde yine Bakara Sûresinin tefsirinin 81 nolu haşiyesinde yazmış olduğunuz ibarelerden, Tûr Dağının kaldırılmasını da inkâr ettiğiniz anlaşılıyor. Bu konuyla ilgili olarak da, bu vakıyı kabul mü yoksa red mi ettiğinizi açıkça belirtmelisiniz.

Cevap:

Birinci sorunuzun cevabı şudur: Eğer yedi kat göğün hakikatini bilen herhangi biri varsa, lütfedip açıklasın. Ben bu meselenin hakikatini belirlemenin güç olduğunu söylüyorum. Eğer herhangi bir kimse, herhangi bir zamandaki astronomi ilmine dayanarak, Kur'an'da bu ibareyle anlatılmak istenenin o belirli zamandaki astronomi ilminin bildirdiğinin aynısı olduğunu iddia ediyorsa, müthiş bir hata işlemektedir. Astronomi ilminin teori ve gözlemleri değişip durmaktadır. Bu yüzden bu teori ve gözlemlerden herhangi bir şeyi Kur'an'a nisbet etmek doğru değildir. Sizin medreselerde okuduğunuz, okuttuğunuz ve ona dayanarak geçmişteki birçok müfessirin göklerin hakikatini açıklamaya çalıştığı astronomi ilminin üzerinden birçok devir geçti. Yeni buluş ve gözlemler bu ilmi temelinden değiştirdi. Eğer, sizler bugün de bu gibi şeyler üzerinde ısrar ederseniz, hata yaparsınız ve daha da kötüsü, bunları Kur'an'a nisbet ederseniz, insanların imanını tehlikeye atarsınız.

Bakara Sûresinin tefsirindeki 81 nolu haşiyeyi ve 83. ayetin mealini okuyarak, benim Tûr Dağının kaldırılmasını inkâr ettiğimi anlıyorsanız, Allah sizin anlayışınıza ve benim de halime acısın. Tûr Dağının kaldırılmasını inkâr ettiğim anlamını çıkardığınız ibareleri bir defa daha gözden geçiriniz. Ben sadece, bu konunun ayrıntılı keyfiyetini bilmenin zor olduğunu söyledim. Bunu söylememin nedeni de, bu olayın Kur'an'da iki yerde, iki değişik üslupla anlatılmasıdır. Bir yerde kaldırmak mânâsına gelen kelimesi kullanılırken, diğer bir yerde sökmek, kökünden sökmek mânâsına kullanılan neteka" kelimesi kullanılmıştır. Bu yüzden, dağın yerden tamamen mi kaldırıldığı, ya da bütünüyle kökünden sökülüp sanki onların üzerine yıkılacakmış gibi, kafaları üzerinde sallanacak şekilde mi konduğu kesin bir şekilde söylenemez.^{96[96]}

Berzah Hayatı Ve Ölülerin İştmesi

Soru:

Tefhim'ul Kur'an okuyorum. Elhamdülillah Kurandaki meseleleri güzel bir şekilde anlayabiliyorum. Ancak bazı meselelerde takılıp kalıyorum. Bunları size yazıyor, cevap vermenizi rica ediyorum. Bizim için oldukça faydalı olacak. Bunları size göndermemin nedeni şu: Ben sizin "Resâil ve Mesâil" isimli eserinizin birinci ve ikinci, yine Tefhim'ul Kur'an simli eserinizin de birinci ve ikinci ciltlerini dikkatle okudum. Bu eserlerinizde zikrettiğiniz ayet ve hadislerin mânâ ve mefhumlarını delillerle açıklıyorsunuz. Bu yüzden, ben de sormuş olduğum soruların delilleriyle cevaplanacağını ümid ediyorum. Bu beni iknaya bir vesile olacaktır.

^{95[95]} Tercüman 'ul Kur 'an, Şevval, 13751 Haziran, 1956

^{96[96]} Tercüman'ul Kur'an, Şevval, 13751 Haziran, 1956

1- Yûnus Sûresinde:

"Şimdi bizimle sizin aranızda Allah'ın şahit olması yeter; doğrusu biz sizin (bize) tapmanızdan tamamen habersizdik!" ^{97[97]} ayetini şerh ederken şöyle diyorsunuz: 'Yâni; bütün o melekler, cinler ve ruhlar, âba ve ecdâd, nebiler, veliler, şehidler vs. Allah'a mahsus olan hakları kendilerine vererek, Allah'a kendilerini ortak koşan ve kendilerine tapanlara açıkça şöyle diyecekler: "Biz, sizin bize taptığımızı bile bilmiyorduk. (Sizin hiçbir duanız, hiçbir iltica ve yakarışınız, feryadınız, hiçbir adak ve niyazınız, medhü senanız, hiçbir secdeye kapanmanız, eşikleri öpmeniz ve türbeleri tavaf etmeniz bize ulaşmadı." Bundan açıkça anlaşılacaktır ki, ölen insanlardan hiç biri- o peygamberlerden de olsa, evliya vb.den de olsa, kabirlerine gidip bağırıp çağırın, adak adayıp dilek dileyen kişilerden haberdar değildirler, hiçbir şey işitmemektedirler. Buna delalet eden birçok ayet bulunmaktadır. Örneğin:

Tapındıkları putlar onlara; "siz.yalan söylüyorsunuz. Biz sizi ibadete çağırmadık" diyecekler.^{98[98]} ayetinde de aynı şeyi açıklamışsınız. Ayrıca şu ayetler de var:

Sen de ölümlere (söz) dinletemezsin" ^{99[99]}

Ayetlerin Tefsiri ve Hadislerin Yorumu 187 'Sen kabirlerde bulunanlara işittirecek değilsin"

Eğer onları çağırırsanız, sizin çağırmanızı işitmezler ^{100[100]}

"Allah'ı bırakıp da kıyamet gününe kadar kendisine cevap veremeyecek şeylere yalvarandan daha sapık kim olabilir? Oysa onlar, bunların yalvardıklarından habersizdirler

Ancak, hadislere şöyle bir göz attığımızda açıkça ki, ölümler işitmekte, kendilerini ziyaret edenleri tanımakta ve selamlara cevap vermektedir. Bu noktada -hadisle ayetin zıtlıştığını görünce- insanın akli durmakta, zihinsel bir ızdıraba düşmekte; ne bu ikisinin ortasını bulabilmekte, ne de doğru bir te'vil yapabilmekte. Bu yüzden konuyla ilgili birkaç hadis sunmak istiyorum. Bu hadislerin manasını açıklayarak ufkumun genişlemesine yardımcı olacağınızı umarım.

1. Bedir savaşında öldürülen müşriklere hitaben Peygamber Efendimizin (s.a):

"Rabbinizin size vadettiklerinin hak olduğunu gördünüz mü şimdi?" diye buyurması karşısında, Hz. Ömer'in (r.a): kabrine konduğunda, dostları onu bırakıp giderken onların ayakkabılarının sesini işitir."

Açıklanması gereken ikinci mesele ise şudur:

"Ey Allah 'ın Rasûlü! Ruhları olmayan cesetler konuşur mu?" diye sorması üzerine Peygamber Efendimiz (s.a) şöyle cevap vermişti:

"Söylediklerimi siz onlardan daha iyi işitmezsiniz".

Bundan açıkça anlaşılıyor ki, ölümler işitmektedir. Hz. Ai-şe'den (r.a) nakledilen bu hadisin tevtilinde, Hz. Ömer'in (r.a) sorusuyla, Hz. Peygamberin (s.a) cevabı arasında hiçbir münasebet gözükmemektedir.

2. "İbn Abdil Berr'in tahriç ettiği ve Abdulhak'km: "Senedi İbn Abbas'tan merfu olarak sahihtir" dediği hadiste Peygamber Efendimiz (s.a) şöyle demektedir:

"Dünyada iken tanıdığı mümin bir kardeşini kabrinde ziyaret edip de selamlayan hiçbir kimse yoktur ki, (kabirdeki) onu tanıyıp da selamını cevaplamamış olsun."

3. Buhârî ve Müslim'in rivayet ettikleri bir hadiste Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuşlardır:

"Allah'tan başka çağırdıkları (tanrıları), hiçbir şey yaratamazlar, zâten kendileri yaratılmaktadırlar. ^{101[101]}

Siz bu ayeti şerh ederken şöyle diyorsunuz: "Burada reddedilen sahte mabudlar, melek, cin, şeytan ya da tahta veya taştan yapılmış putlar olmayıp, bilakis kabir ehli, yani; mezarlarda yatan ölümlerdir." Biraz daha ileride ise şöyle yazıyorsunuz: "Hiç şüphe yok ki bu ayette:

"Allah'ı bırakıp da taptıkları şeyler" ibaresiyle kastedilen nebiler, veliler, şehidler, salihler ve diğer sıradan olmayan kişilerdir." Şimdi, şunu söylemek isterim: Bakara

Sûresi'nde Allah Teâlâ şehidlere ölü denilmemesini buyuruyor:

Allah yolunda öldürülenlere 'ölümler' demeyin; hayır, onlar diridirler, ama siz farkında olmazsınız. ^{102[102]}

Bu ayette Allah Teâlâ şehidlere ölü denmemesini buyurduğu halde neden (sizin açıklamanıza göre) Nahl Sûresi 20-21'de:

"Onlar diri değildirler, ölüdürler" diye buyurmuştur. Zahirde, sizin açıklamalarımıza göre bu iki ayet arasında tezat varmış gibi gözükmektedir.

^{97[97]} Yûnus: 29

^{98[98]} Nahl: 86

^{99[99]} Rûm: 52

^{100[100]} Fâtır: 14

^{101[101]} Nahl: 20-21

^{102[102]} Bakara: 154

Siz, Onlar diri değildirler, Ölüdürler" ibaresinin genellemesine peygamberleri de (a.s) dahil etmişsiniz. Halbuki birçok hadisten, peygamberlerin cesetleriyle birlikte kabirlerinde diri olduklarını, namaz kıldıklarını, selamları işitip, selama karşılık verdiklerini öğreniyoruz:

"Peygamberler kabirlerinde dindirler ve ibadet etmektedirler.

"Musa'ya uğradım da, kabrinde kalkmış namaz kılıyordu.

"Kim kabrimin yanbaşımda bana salât getirirse işitirim, kim de bana uzaktan salât gönderirse bana ulaştırılır."

Dahası bazı büyükler, vefatından sonra Peygamber Efendimizin dudaklarının hareket etmeye başladığını ve: sonra bilecekler" buyurduğunu, kabrinde konuştuğunu ve bunu bazı sahabilerin işittiğini söylüyorlar. Bunlar vefattan sonra, ruhun cesedi tamamen bırakmadığı bir zamandı. Ancak, ruhun bedenle olan bu ilişkisi haşre kadar devam mı edecek?

Büyüklerin söyledikleri her neyse de, yukarıda zikrettiğimiz üç hadis sizin tefsirinizin aleyhine bir mânâ taşımaktadır. Lütfen bunu bir izaha kavuşturunuz.

Cevap:

Zikretmiş olduğunuz mesele zahiren oldukça karışık gözüküyor. Ancak, birazcık düşününce tüm karışıklıklar ortadan kalkmaktadır. Ölümle ilgili olarak genel akıl ve müşahede ile malumdur ki, halkın dilinde ölüm; bedenle ruh arasındaki hayat kelimesiyle ifade edilen irtibatın kesintiye uğramasına verilen isimdir. Bu anlamda diğer sıradan insanlar gibi nebiler, veliler ve şehidlerin hepsi vefat etmişlerdir. Bizzat şeriat da onların defnedilmelerine müsaade etmekte, onların miraslarını bölüştürmekte (yalnız peygamberlerin mirasının bölüştürülmesini yasaklamaktadır), onların hanımlarının yeniden evlenebilmelerine cevaz vermekte (yalnız, peygamberlerin hanımlarının, kocaları sağ olduğu için değil de ümmet için annelik sıfatını taşıdıkları için, evlenmesini haram kılmaktadır) ve onlar için ölüm, kati veya vefat kelimelerini kullanmaktadır.

Şimdi, onlar hakkında sabit bulunan hayat ya da dirilik kavramı, hiç şüphesiz yukarıda sözü geçen hayatın meşhur mânâsından farklıdır. Bu gerçeği göz önünde tutup, Kuran ve Hadis'in açıklamaları üzerine düşünürseniz, ölümden sonraki hayatla kastedilenin behemehal berzahdaki hayat olduğunu anlayacaksınız. Her ne kadar, bu hayatın dereceleri her bir zümre için farklı ise de, bu zümreler hakkında reddedilen ölüm, fena bulmak ve yok olmak manasındadır; meşhur mânâsıyla ölüm değil.

Söz konusu berzah hayatının nevi yukarıda da işaret ettiğim gibi her bir zümre için farklıdır. Kâfir ve fâcirler, hem kendileri yanlış anlamaya düşmekten kurtulur ve hem de başkalarını yanlış yola yönlendirmenin vebalini yüklenmezler.

Peygamber Efendimiz'in (s.a) vahyi yazdırdığı, Hz. Ebu Bekir'in (r.a) ilk mushafı oluşturduğu ve bunun aynısını Hz. Osman'ın (r.a) çoğaltıp dağıttığı yazı biçiminde, sadece esre-ötre vs. değil, noktanın dahi olmadığı tarihi bir gerçektir.

Çünkü o zaman daha bu gibi noktalama işaretleri icad edilmemişti. O yazı stilinde bütün Kur'an-ı Kerim ibareleri şöyle yazılmıştı: şeklinde de. Yine aynı şekilde: şeklinde de okunabiliyordu,

Lügat ehli bu stildeki ibareleri üzerinde düşünerek, behemehal mânâsını göz önünde bulundurarak okuyordu. Ancak, anlam itibariyle birbirine benzer lafızların gelmesi ya da dilin grameri ve konuşulması yönüyle tek bir ibarenin birkaç söyleniş biçimi ya da irabının söz konusu olması durumunda, dil ehli bile birçok yerde şüpheye düşebiliyor ve yazanın asıl amacının ne olduğunu belirleyebilmek zorlaşıyordu.

Örneğin:

Bu gibi ihtilaflar, bu stil yazıyı okurken lügat ehli arasında olabilirdi. Ancak, Arapça bir yazı, söz konusu yazı stiliyle yazılıp da lügat ehli dışında bir kimse tarafından okundu mu, yazıyı okuyan o derece büyük yanlışlara düşüyordu ki, ortaya yazıyı yazanın anlatmak istediğinin tam tersi bir mânâ çıkıyordu. Örneğin; bir defasında Arap olmayan bir şahıs:

Ebu'l Esved ed-Düeli'den Kur'an-ı Kerim'in daha kolay okunabilmesi için bazı işaretler önermesini talep etmiş, o da meftun (üstünlü) harfin üzerine, meksur (esreli) harfin altına ve mezmum (ötreli) harfin içine birer nokta konulmasını önermişti. Daha sonra Abdulmelik b. Mervan'm hükümet döneminde ^{103[103]} Irak valisi Haccac b. Yusuf iki âlimi Kur'an-ı Kerim'de birbirine benzeyen harfleri ayırmak için bir çare bulmakla vazifelendirmişti. Onlar da daha önce düzenlenmiş bulunan Arap dili harflerinin bir kısmını noktlayıp, bir kısmını öylece bırakarak ve noktadıkları harflerin altına ya da üstüne birden üçe kadar nokta koyarak birbirinden ayırmışlar ve Ebu'l Esved ed-Düelî'nin usûlünü değiştirerek, irab için nokta yerine bugün hâlâ

kullanılan üstün, esre ve ötre hareketlerini önermişlerdir.

Bu iki tarihi gerçeği göz önüne alarak şöyle bir düşününüz. Eğer Kur'an'ın yayılması sırf yazılmaya bağlı olsaydı, bu kitabın ümmete ilk gelişteki yazılış stiliyle okunması durumunda sadece telaffuz ve irab olarak değil, benzer harfler yüzünden sayısız ihtilaflar çıkardı. Sırf dil ve dilin grameri açısından bizzat dil ehli oturup harfleri noktalama ve hare-kelelendirmeye uğraşsaydı, Kur'an'ın her satırında ihtilaf edilir, onlarca mesele çıkar ve Peygamber Efendimize (s.a) inen asıl ibarenin ne şekilde olduğunu doğrulayacak hiçbir kaynak bulunamazdı. Bunu şöyle bir misalle daha iyi kavrayabilirsiniz: Urduca dilinde herhangi bir ibareyi noktasız olarak yazıp [Urduca Arap harfleriyle yazılmaktadır on-onbeş dilbilimcinin önüne koysak, bu dil bilimcilerden hiçbirinin ibareyi okuyuşunun bir diğer dil bilimci ile aynı olmadığını görürüz. Bundan anlaşılabilir ki, Kur'an- Kerim'deki harflerin noktalanması ve harekelenmesi işi sadece dil ve dilbilgisi maharetinin gücüyle yapılamazdı. Çünkü, böyle bir usulle bir tane değil, ibare ve hareketlerinde sayısız farklılıklar bulunan sayısız mushaflar ortaya çıkardı. Bu mushaflardan hiçbiri hakkında da onun Peygamber Efendimiz'e (s.a) indirilen vahyin aynısı olduğu iddiası güdülemezdi.

O halde bugün, sayesinde tüm dünyada bütün müslü-manları üzerinde ittifak edilmiş tekbir metin okuyabilmeleri nimetine kavuşturan ve kıraatlardaki farklılıkları büyük boyutlara ulaştırmak yerine sadece birkaç "mütevâtir".veya "meşhur" farklılıkla sınırlayan "şey" nedir? Bu, günümüzde hadis münkirlerinin tüm güçleriyle kadrini düşürmeye ve ona itimad ve güveni yok etmeye çalıştıkları "rivayet" nimetinin yüzüsuyu hürmetine gerçekleşmiştir.

Yukarıda zikrettiğimiz iki tarihi gerçeğe ilaveten bir üçüncü tarihi hakikat daha söz konusudur. Bu tarihi hakikat, Kuranın yaygınlaştırılmasının ilk olarak yazılarak değil de şifahî telkinle gerçekleştirilmiş olmasıdır. Kuşkusuz Nebi (s.a), Kur'an ibarelerini vahiy katiplerine yazdırarak muhafaza ediyordu. Ancak, halk içerisinde Kuranın yaygınlaştırılması asıl olarak şöyle gerçekleştiriliyordu: İnsanlar direkt olarak Peygamber Efendimizin (s.a) dilinden Kur'an-ı Kerim'i dinleyip ezberliyorlar ve sonra da Peygamberimizden (s.a) ezberlediklerini başkalarına öğretiyor ezberletiyorlardı. Dolayısıyla, Kur'an'm indirilişine aynen uyan sahih telaffuzu ve doğru harekelenmesi binlerce insana Peygamberimiz (s.a) tarafından öğretildi. Daha sonra da yüzbinlerce insan Peygamber Efendimizin (s.a) talebelerinden şifahî eğitimle Kuranın sahih telaffuz ve harekelenme-sini aldılar. Sahabeden birçok kimse Kuranın tamamını Peygamber Efendimizden (s.a) kelimesi kelimesine dinleyip ezberlemişti. Yine, sahabeden binlercesi Kur'an'm çeşitli cüzlerini Peygamber Efendimizden (s.a) dinleyip hıfzetmiş-ti. Aynı şekilde ashabtan birçoğu, Peygamber Efendimizin (s.a) mübarek hayatlarında Kur'an'ın sadece birkaç cüz'ünü öğrenmelerine rağmen, O'nun (s.a) vefatından sonra Kuranın tamamını kelimesi kelimesine bunu daha önceden Nebi'den (s.a) Öğrenmiş olan sahabilerden öğrenmişlerdi. Daha sonraki nesillerin Kur'an'ın sahih tilavetini belirlemek, öğrenmek için başvurdukları asıl kaynak işte bu saha-bilerdir. Kur'an'm doğru kıraatini belirlemek, sadece yazılmış mushaflara müracaatla mümkün değildi. Yazılı mushaflar, canlı mushaflardan okunarak Kur'an'ın asıl ibareleri belirlenebilirdi.

Hz. Osman'ın (r.a), Kur'an'ın müstened (senet kabul edilmiş) nüshalarını çoğaltıp ülkenin çeşitli merkezlerine koyduktığı ve her nüsha ile birlikte, halka bu nüshaları doğru olarak okumayı öğretecek bir kıraat üstadı tayin ettiği tarihle sabittir. Medine'de bu hizmeti Hz. Zeyd b. Sabit (r.a) yürütüyordu. Hz. Abdullah b. Sâib (r.a) özellikle bu vazifeyi yerine getirmek üzere Mekke'ye yollanmıştı. Şam'da Muğire b. Şihâb (r.a), Küfe'de Ebu Abdurrahman es-Sülemî (r.a) ve Basra'da Âmir b. Abdilkays (r.a) bu vazifeye memur edilmişlerdi. Bunlara ilaveten, Peygamber Efendimiz'den (s.a) dolaysız olarak ya da Ondan (s.a) sonra kurra sahabilerden Kur'an'm tamamını öğrenmiş bulunan sahabiler nerede bulunursa bulunsun, Kur'an'm doğru telaffuzu ve harekelenmesi-rilmesini lafzı lafzına öğrenmek amacıyla binlerce insan kendilerine müracaat ediyordu.

Kur'an'm bu umumî öğretmenlerine ilaveten, tabiîn ve tebe-i tabiîn devrinde, özellikle Kur'an-ı Kerimin kıraati üzerinde ihtisas sahibi olan büyüklerden bir zümre ortaya çıktı. Bu insanlar, her bir kelimenin telaffuzunu, söyleniş biçimini ve harekelenmesini öğrenmek amacıyla, Peygamber Efendimize (s.a) talebelik nisbetiyle daha yakın üstadla-ra ulaşmak için seferlere çıktılar. Öğrendikleri her kelimeyi kimden öğrendiklerini ve üstadlarının kimden öğrendiğini yazdılar. Bu merhalede, çeşitli sahabiler ve onların talebeleri arasında kıraat konusuyla ilgili olarak nerelerde ve neler üzerinde farklılıklar olduğu ortaya çıktı. Bunlardan hangi farklılığın "şaz", hangisinin "meşhur" ve hangisinin "mütevâtir" ve her birisinin senedlerinin ne olduğu belirlendi.^{104[104]}

^{104[104]} Şâzla kastedilen; herhangi bir kelimenin kıraatinin tek bir kaynaktan öğrenilmesi.

Meşhurla kastedilen; birkaç sahabiden rivayet edilen kıraat.

Hicri birinci yüzyılın sonlarından Hicri ikinci yüzyıla kadar İslâm dünyasında bu gibi kıraat üstadlarının oluşturduğu büyük bir grup vardı. Ancak, bunlardan özellikle bu bağlamda ilminin kemali bütün ümmetçe kabul edilen ve Kur-ra-ı Seb'a (Yedi Kurra) ismiyle meşhur olan yedi sahâbi şunlardır:

1- Nâfi' b. Abdurrahman (ö. 169 H.): Kendi zamanında Medine'de Reis'ül Kurrâ olarak kabul edilirdi. Onun talebelik silsilesi herkesten daha muteberdi. Hz. İbn Abbas ve Hz. Ebu Hureyre'den (r.a) Kur'an'm tamamını öğrenmişti. Onlar Übey b. Ka'b'tan (r.a), o ise Rasûlullah'tan (s.a) öğrenmişti.

2. Abdullah b. Kesîr: Mekke'de kıraat imamı idi. Hicri 45 yılında doğdu ve Hicri 120 yılında vefat etti. Asıl üstadı, Hz. Osman'ın (r.a) devlet tarafından çoğaltılmış Kur'an-ı Kerim nüshasıyla birlikte Kur'anı öğretmek üzere Mekke'ye gönderdiği Abdullah b. Sâib el-Mahzûmî idi. Abdullah b. Sâib ise Kur'an'm tamamını Hz. Ömer ve Hz. Übey b. Ka'b'tan (r.a) öğrenmişti.

3. Ebu Amr b. Âlâ el-Basrî: Hicri 68 yılında doğdu ve Hicri 155'te vefat etti. Haremeyn, Küfe ve Basra'daki birçok kıraat imamından ilim tahsil etti. Onun en fazla muteber talebelik silsilesi iki tane idi. Birisi, Hz. Abdullah b. Abbas vasıtasıyla Hz. Übey b. Ka'b'a ulaşan Mücâhid ve Said b. Cü-beyr silsilesi. Diğeri ise Ebu'l Âliye vasıtasıyla Hz. Ömer ibn Hattâb'a ulaşan Hasen'ül Basri silsilesi.

4. Abdullah b. Amir: Şam ehli tarafından kıraat imamı olarak kabul ediliyordu. Hicri 8'de doğdu ve Hicri 118'de vefat etti. Sahabelerin büyüklerinden kıraat Öğrendi. Asıl üstadı, Hz. Osman'dan kıraat ilmi almış olan Muğire b. Şihab el-Mahzûmî idi. Hz. Osman (r.a) zamanında Şam'a gönderilen resmi Kur'an nüshasıyla birlikte Muğire b. Şihâb da kıraat öğretmeye memur olarak gönderilmişti.

5. Hamza b. Habîb-el Kûfî: Hicri 80'de doğdu ve Hicri 157'de vefat etti. Onun kıraat ilmindeki silsilesi şöyledir: Hocası el-Â'meş idi. O, Yahya b. Vessûb'tan; o, Zerr İbn Hu-beys'ten; o ise, Ali, Osman ve İbn Mes'ud'tan (r.a) kıraat ilmini öğrenmişti. Hamza b. Habîb, döneminde Küfe'de kıraat ehlinin imamı olarak kabul ediliyordu.

6. Ali el-Kisâî: Hamza b. Habîb'ten sonra Küfenin kıraat imamı olarak kabul edildi. Hem nahiv imamı ve hem de kıraat imamı idi. Onun ilim meclislerinde, yüzlerce insan mus-hafları ellerinde derse oturur, o da Kur'an'm her bir kelimesinin doğru telaffuzunu, söyleniş şeklini ve harekele ndiril-mesini onlara Öğretirdi. Hicri 189 yılında vefat etti.

7. Âsimb. Ebîel-Necûd:Küfenin Şeyh'ul-Kurrâ'sı. Hicri 128'de vefat etti. İki kıraat ilmi silsilesi onun en muteber silsilesi idi. Birisi, Zerr ibn Hubeys vasıtasıyla Hz. Ali, Hz. Osman ve Abdullah ibn Mes'ud'a ulaşan silsile. Diğeri ise, Abdullah b. Habîb es-Sülemî vasıtasıyla Hz. Ali, Hz. Osman, Hz. Zeyd b. Sabit ve Hz. Ubey b. Ka'b'a ulaşan silsile. Hz. Ali, kıraat ilmini öğrendikten sonra Abdullah b. Habîb'i; İmam Hasan ve İmam Hüsey'n'e kıraat hocası olarak tutmuştu. Bugün elimizin altında bulunan Kur'an nüshası, Asım b. Ebî el- Necûd'un en meşhur talebesi Hafs'ın (H. 90-H. 180) rivayetine uygun olan nüshadır.

Bu yedi sahabeyle ilave olarak, kıraatlan meşhur olan sa-habiler şunlardır;

Ebu Cafer, Yakub, Halef, Hasen-ül Basrî, İbn-i Muhay-sın, Yahya el-Yezîdî ve el- Şenbuzî.

Bu kurraların zamanında yüzlerce, binlerce öyle insan vardı ki, bu kurralara ulaşan söz konusu kıraatların kaynak ve senetleri onlara da ulaşmıştı. Onlar da bu kurraların üs-tadlarının talebeleriydiler. Onlardan her biri, her bir kıraat için, herhangi bir sahâbi vasıtasıyla Peygamber Efendimize (s.a) kadar ulaşan tam bir senet silsilesine sahipti. Dolayısıyla, bu kıraat imamlarından hiçbirisi hakkında: "O kendi kıraatinin rivayetinde münferit idi" diye bir şey söylenemez. Aslında herbir imamın kıraatinin İslâm dünyasının her kesiminde birçok şahidi bulunuyordu. Bu yüzdendir ki, bu imamların kıraatlan ümmet içerisinde müsellemler^{105[105]} kabul edilmiştir.

Çeşitli kıraatlan red ya da kabul bağlamında bu ilmin otoritelerinin üzerinde hemen hemen ittifak ettiği şartlar şunlardır:

1. Hangi kıraat olursa olsun, Hz. Osman'ın (r.a) mushaf yazımıyla mutabakat arz etmelidir.

Bu mushaftaki yazımda yeri olmayan hangi kıraat olursa olaun hiçbir suretle kabul edilemez. Örneğin; Hz. Osman'ın (r.a) mushannda eğer herhangi bir kelime şeklinde yazılmışsa, bu kelimenin baid" ya da "ba'ade" şeklindeki kıraatlan kabul edilebilir. Ancak, oJbl' "ba'atte" şeklindeki bir kıraati kabul edilemez. Çünkü, böyle bir kıraat müstened resmi metnin dışına çıkmaktadır.^{106[106]}

2. Kıraatin, Arapça'nın dil, konuşma ve gramer kaidelerine aykırı olmaması ve ibarelerin siyak ve sibakıyla irtibatlı olması gerekir.

3. Bu iki şartla birlikte üçüncü önemli şart şudur: Bir kıraatin kabul edilebilir olması için senedinin güvenilir

Mütevatirle kastedilen; çok sayıda sahâbinin çok sayıda sahâbeden duyduğu ve yine bunu Peygamber Efendimizden (s.a) işitenlerin çok sayıda olduğu kıraat. (Mevdûdî)

^{105[105]} Müsellemler: Teslim olunmuş olan, doğruluğu seksiz kabul edilen. Herkes tarafından kabul edilip emniyet ve itimad edilen. Tasdik edilip inkâr edilmeyen. Ayrıplardan teberri olunmuş. (Çev.)

^{106[106]} Burada müstened resmi metinden amaç, Hz. Osman'ın düzenlediği ve üzerinde herkesin ittifak ettiği mushaftır. (Çev.)

ve mü-selsel (kesintisiz) ravilerle Peygamber Efendimize kadar ulaşması gerekir. Yoksa, bir kıraatin mushafm yazımında yerinin olması ve dilin grameri açısından da siyak ve sibaktaki herhangi bir kelimenin aynı şekilde okunabilir olması onun kabul edilmesi için yeterli değildir. Herhangi bir kıraatin kabul edilebilmesi için söz konusu kelime ya da ibarenin kıraatinin Peygamber Efendimize bizzat kıraat buyuruldu-ğunun ya da herhangi bir sahabeye bu şekilde okuttuğunun kesinlikle ispat edilmesi gerekir. İşte bu son şart sayesinde Hz. Osman'ın (r.a) mushafmdaki yazım; dil ve konuşma şeklinde çıkması muhtemel birçok farklılığın izale edilerek, birkaç müstened ihtilafla sınırlanmasını ve Peygamber Efendimizin okuttuğu şekliyle bizim de okumamızı sağlayan asıl nimettir.

Şimdi geriye şu soru kalıyor: Güvenilir kâri (Kur'an okuyuculan) vasıtasıyla müstevatir ve meşhur senetlerle bize kadar ulaşan çeşitli kıraatlardaki ihtilafların keyfiyeti nedir? Acaba gerçekten, bizzat Peygamber Efendimiz bazı lafızlan (kelimeleri) çeşitli şekillerde okuyup okutmuş mudur, yoksa bunlardan bazılarının okunuşu yanlış bir şekilde Peygamber Efendimize mi dayandırılmıştır? Acaba bu çeşitli kıraatlar mânâ itibariyle çelişki mi arz etmektedir, yoksa aralarında mutabakat mı göze çarpmaktadır? Bunun cevabı şudur: Gerçekten de Peygamber Efendimiz bazı lafızlan çeşitli şekillerde okuyup, okutmuştur. Ancak bu farklı kıraatlarda kesinlikle çelişki söz konusu değildir. Üzerinde iyice düşünüldüğünde farklı kıraatlar arasında mânâ itibariyle oldukça derin ilişkiler göze çarpmaktadır. şeklinde nakletmişlerdir. Ayetin birinci rivayet itibariyle mânâsı, "Din (ceza ve mükâfat) gününün sahibi", şeklinde tercüme edilirken, ikinci kıraat "Din (ceza ve mükâfat) gününün sultanı" şeklinde tercüme edilmektedir. Şimdi şöyle bir düşünelim. Bu iki mânâ arasında tezat var mıdır? Aslına bakılırsa, bu iki kıraat bir araya gelince mânâyı daha da genişletmekte, anlatılmak istenen daha da açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Senetleri göz önüne almasak bile, akıl ve mantık bize şunu göstermektedir: Cebrail (a.s) Peygamber Efendimize bu ayeti her iki kıraatıyla birlikte öğretmiş ve bilahere Peygamber Efendimiz de (s.a) ayeti bazan birinci şekliyle, bazan da ikinci şekliyle okumuştur, ikinci bir örnek olarak abdest ayetini verebiliriz:

Ki bundan abdest alırken ayakların yıkanması gerektiği hükmü sabit olmaktadır. Abdullah b. Kesir, Hamza b. Ha-bib, Ebu Amr b. el-Alâ ve Asım'ın kıraatleri ise

şeklinde ki, bundan da abdestte ayakların meshetilmesi hükmü çıkmaktadır. Bu iki kıraat şeklini gören bir kimse zahiren ikisi arasında çelişki olduğu zannına kapılabilir. Ancak Peygamber Efendimizin uygulamasından öyle anlaşılmalıdır ki, hakikatte bu iki kıraat arasında çelişki söz konusu olmayıp, her kıraat; iki farklı durumda, iki ayrı hükme işaret etmektedir. Yani, abdestsiz olan kişinin abdest alırken ayaklarını yıkaması gerekmektedir. Abdestli bir kimse ise abdestini tazelerken sadece meshle iktifa edebilir. Bir kimse abdest alıp da ayaklarını yıkadıktan sonra mest giyinirse, seferi olmadığı durumlarda bir gece bir gündüz, seferi olduğu hallerde ise üç gece, üç gündüz müddetince mestler üzerine meshedebilir. Hükmün bu genişliği bu iki kıraat sayesinde açıklığa kavuşmaktadır.

Aynı şekilde, Kur'an-ı Kerim'de yer yer bulunan mütevatir ve meşhur kıraat rivayetlerindeki farklılıklarda da, hiçbir yerde çelişki ve çatışma göremezsiniz. Her kıraat diğer bir kıraatla birlikte -üzerinde düşünülebilir- araştırıldığında yeni bir fayda vermekte, yeni bir noktayı vuzuha kavuşturmaktadır.

Farklı Kuran Tefsirleri

Soru:

Kur'an-ı Kerim'in neden birbirinden farklı tefsirleri vardır? Hz. Peygamberin (s.a) açıkladığı tefsir neden olduğu gibi yazılmamıştır? İnsanların kendi kişisel bilgilerine göre değişik tefsirler yapmalarına ve aralarında ihtilaflar, uyuşmazlıklar çıkarmalarına ne gerek vardır?

Cevap:

Hz. Peygamberin (s.a) bizzat kendisi gerek buyrukları, gerekse uygulamaları ile Kur'an-ı Kerim'deki dini gerçekleri, İslâm'ın emir ve hükümlerini gerektiği ölçüde tefsir etmiş, açıklamıştır. Fakat insanın kendisi de bir düzenlemede bulunsun diye bir bölümü onların araştırma ve incelemelerine bırakılmıştır. Bu bölümde farklı görüşlerin olması, ihtilafların ortaya çıkması normal bir şeydir. Eğer Allah Teâlâ, dünyada hiçbir şekilde farklı görüş ve ihtilaf olmasını istemeseydi, bütün insanlara doğrudan bir tek düşünce, bir tek anlayış bahşeder; akıl, düşünce ve tercih yetenekleri vermeye de gerek kalmazdı. Böyle bir durumda, insanın herhangi bir gayesinin olamayacağı gibi, yükseliş ve çöküş diye bir şeye de imkân kalmazdı.^{107[107]}

Cinler İnsanların Bir Türü Müdür?

Kur'an-ı Kerim'in yeni bazı tefsircilerinin görüşüne göre, Kur'an'da bildirilen cinler ve insanlardan maksadın iki ayrı yaratık olmadığı, bunun aksine, cinlerden kastedilenin köylüler ve insanlardan kastedilenin de şehirliler olduğunu biliyorsunuzdur. Bu günlerde de "İblis ve Adem" adında bir kitabı okumaktayım. Bu kitaptaki lüzumsuz, mânâsız yorumları bir tarafa atarsak, bir yerdeki görüş üzerinde durulma ya değer gibi geldi. Yazar şöyle diyor: A'raf Sûresinin 35. ayetinde insanoğullarına hitaben sizden" peygamber gelecek, denilmiştir. En'am Sûresinin 130. ayetinde ise cin ve insan zümrelerine hitaben, "sizden" peygamber ler gelmişti, denilmektedir. Kuran-ı Kerim'de (ateşten yaratılan) cinler için hiçbir zaman Peygamber kelimesi zikredil-memiştir. Bütün peygamberler hakkında, onların insanoğullardan oldukları ve insanların erkeklerinden oldukları sınırlaması yapılmıştır. Bu bakımdan insan ve cin zümrelerine "sizlerden peygamberler gelmişti" dendiğinde buradaki cin ve insan zümrelerinden kastedilenin insanoğullarından iki cemaat olduğu açıkça anlaşılıyor. Bununla, insanlardan ayrı, başka bir varlık kastedilmemiştir." Bu görüş ve kanaatin nereye kadar ve ne denli doğru olduğunu açıklayınız. Eğer cin başka bir varlık ve farklı bir yaratık ise, onlardan peygamber gönderilmemişse, o halde "sizden" hitabına nasıl ortak kılınmaktadırlar?

Cevap:

Cinler hakkında:

Size, sizden peygamberler gelmedi mi?"^{108[108]} ayetinin naklettiğiniz tefsirinden dolayı, kafanızda meydana gelen çıkmazı, eğer iki şeyi iyice incellerseniz kendi kendinize çözebilirsiniz.

1. Herhangi Bir şey, yalnız biriyle ilgili olduğu halde bütün topluluğa mal edilerek iki zümreye birden hitap edilmiş, bir tek toplulukmuş gibi muhatap alınmışsa bu yanlış mıdır? Eğer herhangi bir şey bir ibarede bütün topluluğa mensup kılınmışsa, bundan kastedilenin bütün topluluk olmadığı, aksine bir zümre olduğu sonucuna varmak doğru olmaz mı? Varsayalım ki, bir okulda bir çok sınıf vardır. Suçu o sınıflardan bir tanesi işlemiştir, ama okul müdürü terbiye etmek ve öğüt vermek için bütün sınıfları toplayarak hitabeder ve şöyle der: "Öğrenciler, sizden bazı gençler şu hataları işlemiştir." Bu tür bir sözden; okulda sadece bir tek sınıfın olduğu, başka hiçbir sınıfın bulunmadığı sonucuna varılabilir mi? Bu kanaat ve sonuca varmak nasıl doğru değilse, anlattığımız tefsirdeki o sonuca varış da aynı şekilde doğru değildir, yanlıştır. Allah Teâlâ, cin ve insanların hepsine birden hitab etmektedir. Bu toplulukların ve zümrelerin içinden bir tek zümreden peygamberler gelmiştir, ama peygamberler iki zümreye de dini tebliğ etmişlerdir. İki zümre de o peygamberlere iman etmekle yükümlüdürler. Bunun için her iki zümreyede topluca hitab edilerek, "Sizden peygamberler gelmiştir" denilmesi tam anlamıyla doğrudur. Böyle bir üslupla hitap edilmiş olması, bu iki zümrenin birbirinden farklı olmadığı, bir tek türle ilgili olduğu anlamına gelmez. Böyle bir iddianın hiçbir delili yoktur.

2. Kur'an-ı Kerim'in çeşitli yerlerinde açıkça insan ve cinlerin birbirinden farklı, iki ayrı cins yaratıklar olduğu bildirildiğine göre, "size sizden bir peygamber gelmedi mi?" buyruğundan, cinler de insanlardan bir parçadır mânâsını çıkarmak hiçbir şekilde doğru değildir. Aşağıdaki ayetleri örnek olarak ele alalım:

1. "Andolsun biz insanı pişmemiş bir çamurdan, değişmiş cıvık bir balçıktan yarattık".^{109[109]}

2. "insanı ateşte pişmiş gibi kuru çamurdan yarattı. Cinni de hâlis ateşten yarattı".^{110[110]}

3. "(Tuttular) cinleri Allah'a ortak yaptılar."^{111[111]}

4. "Doğrusu insanlardan bazı erkekler, cinlerden bazı erkeklere sığınarlardı da onların kibir ve azgınlıklarını arttırdılar."^{112[112]}

5. "Meleklerle: 'Adem'e secde edin!' demiştik, secde ettiler, yalnız İblis (etmedi). O cinlerdendi, Rabbi'nin emrinden (dışarı) çıktı."^{113[113]}

6. "(Allah) buyurdu: 'Sana emrettiğim zaman seni secde etmekten alıkoyan nedir?' (İblis): 'Ben, dedi, ondan hayırlıyım. Beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın.

7. "Ey Âdem, şeytan, ana babanızı, çirkin yerlerini onlara göstermek için elbiselerini soyarak cennetten çıkardığı gibi sizi de (şaşırtıp) bir belâyâ düşürmesin! Çünkü o ve kabilesi, sizin onları göremeyeceğiniz

^{108[108]} En'am: 130

^{109[109]} Hicr: 26-27

^{110[110]} Rahman: 14-15

^{111[111]} En'am: 100

^{112[112]} Cin: 6

^{113[113]} Kehf: 50

yerden sizi görürler. Biz şeytanları, inanmayanların dostları yaptık."

8. "% insanlar, sizi bir tek nefisten (nefes alan candan) yaratan ve ondan eşini yaratıp ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üreten Rabb'inizden korkun; adına birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık (bağlarını kır-mak)tan sakının. Şüphesiz Allah sizin üzerinizde gözetleyicidir."

9. "Bir zaman Rabb'in meleklere demişti ki: 'Ben kupkuru çamurdan, değişken balçıktan bir insan yaratacağım!' 'Onu düzenleyip insan şekline koydu)ğum ve ona ruhumdan üflediğim zaman hemen ona secdeye kapanın!' Meleklerin hepsi topluca secde ettiler. Yalnız iblis, secde edenlerle beraber olmayı kabul etmedi." (Hicr: 28-31)

Bu ayetlerde birkaç mesele kesin ve açık bir şekilde gözler önüne serilmektedir:

Birincisi: İnsan, beşer, nâs ve ben-i âdem kelimeleri Kur'an-ı Kerim'de aynı mânâyâ gelen eş anlamlı kelimelerdir. Kur'an-ı Kerim'de, ben-i âdem'in dışında hiçbir insan cinsinden söz edilmemektedir. Yani, Âdemoğlu'ndan başka bir insan türü olduğuna dair Kur'an-ı Kerim'de hiçbir ifade yoktur. Adem'den önce insan diye bir şey yoktu. Bu bakımdan ne Adem'den (a.s) önce ne de Adem'den (a.s) sonra dün-yada Adem oğullarından başka bir insan bulunmuştur. Şimdi de dünyada Adem oğullarından başka bir insan türü bulunmamaktadır. Bu insan türü de Adem'den (a.s) ve onun eşinden meydana gelmiştir. Adem ve Havva ise topraktan yaratılmıştır.

ikincisi: Cin başka bir varlık türü olup, yaratılış maddesi insan türünden ayırır. İnsan türü topraktan yaratılmıştır. Cinler ise ateşten veya eteş alevinden yaratılmışlardır.

Üçüncüsü: İnsan türü yaratılmadan önce, cin türü yaratılmıştı. Bu türün temsilcisine, insan türünün ilk kişisi olan Adem'in (a.s) önünde secde etmesi emredildiğinde o bunu reddetmişti. İddiası ve delili ise, tür ve cins bakımından ondan üstün olduğu kanaatiydi. Kendisinin ateşten, Âdem'in (a.s) ise topraktan yaratıldığını ileri sürmüştü.

Dördüncüsü: Cin türü insanları görebilen bir yaratık olduğu halde, insan türü cinleri görme imkânından yoksundur.

Beşincisi: Cahillikleri sebebiyle müşrikler, cinleri Allah'a ortak sayarlar ve kendilerini koruması için Allah'tan yardım isterlerdi.

Bu açıklamalardan sonra hâlâ yalnız "size, sizden peygamberler gelmedi mi?"îâhi buyruğuna dayanarak, cinleri ve insanları bir tek tür kabul etmek için yeterli delil mevcuttur demeye imkân ve ihtimal var mıdır? Âdemoğlu'ndan başka ve toprak yerine ateşten yaratılmış, Âdem'in (a.s) yaratılmasından önce de var olan köylü, ormanlı, dağlı insan nere-deymiş? İnsanların kendilerini göremediği, onlarsa insanları gördüğü insan türünden varlık neredeymiş? Gerçek şu ki, destek ve mesnedden yoksun bu çeşit tahmin ve yorumları; sadece Kur'an-ı Kerim'in peşinden gitme yerine, onu kendi hayâl ve düşüncelerinin peşinden sürüklemek isteyen insanlar yapabilir.^{114[114]}

Ankebut Sûresi'nin İki Ayetinin Tefsiri

Soru:

Ankebût Sûresi'nde anlayamadığım iki ayetle karşılaştım. Bende olan Kur'an-ı Kerim tefsirinde de bunlara açıklık getirilmemiştir. Dinî anlayış ve idrak gücünüzle bunları net bir şekilde açıklayacağınızı, bizi uyaracağınızı umarak, teşekkür ve memnuniyetimi arz ediyorum.

1- Ankebût Sûresi'nin 50. ayetinde:

"Dediler ki: 'Ona Rabb'inden ayetler (mucizeler) indirilmeli değil iniydi?' De ki: 'Ayetler (mucizeler) Allah'ın yanındadır. Ben ancak apaçık bir uyarıcıyım'" buyurulmaktadır.^{115[115]}

Dış görünüş bakımından bu ayetten, Allah Teâlâ'nın Peygamber Efendimize mucizeler vermediği mânâsı çıkmaktadır. Hz. Peygambere neden mucize verilmediğini bildiren Kur'an-ı Kerim ayetlerinde gösterilen sebepler Kur'an'da bildirilen Ölçü içerisinde elbette doğrudur. Ne var ki, Hz. Musa ve Hz. İsa'ya (a.s) mucize ve işaretler verildiği Kur'an-ı Kerim'de anlatılmakta ve Hz. Peygambere (s.a) bildirilmektedir. Bu durumda Hz. Peygamber'in (s.a) mucizelerden mahrum bırakılmış olması O'nun şanına hâlel getirmeyi mi?

Hz. Peygamberin (s.a) hayatını anlatan siyer kitaplarında Onunla ilgili bir çok mucizeler zikredilmektedir. Meselâ; ayın ikiye bölünmesi, az bir yiyecekte pek çok insanın doyması, çakılların kelime-i şâhadet getirmesi gibi mucizelerin Kur'an-ı Kerim'in anlatışının dış görünüşüne göre yanlış ve asılsız olduğu anlaşılmaktadır.

^{114[114]} Tercüman 'ul Kur'an, Şubat, 1962

^{115[115]} Ankebût: 50

2. Ankebut Sûresinin 27. ayetinde de:

"Biz ona İshak'ı ve (torunu) Yakub'u armağan ettik. Onun nesli içine peygamberlik ve Kitab koyduk (vahyimiz olan Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'an, onun neslinden gelen peygamberler vasıtasıyla insanlara gönderildi)" buyuruluyor.

Burada İbrahim'in (a.s) oğlu olduğu halde İsmail'in (a.s) adı anılmamış, terkedilmiştir. Halbuki İsmail (a.s) İbrahim'in (a.s) en büyük oğludur. Peygamber Efendimizin mübarek soyundan geldiği İsmail'in (a.s) yüce ismi zikredilmeli değil miydi?

Cevap:

Peygamberliğin Delili Olarak Mucize

1. Kâfirlerin, Hz. Peygamberden (s.a) mucize göstermesi Ayetlerin Tefsiri ve Hadislerin Yorumunu istedikleri Kur'an-ı Kerim'in çeşitli yerlerinde anlatılmıştır. Bu isteklere verilen cevaplar da Kur'an-ı Kerim'in değişik yerlerinde verilmiştir. Bunlar gözden geçirildiği zaman, peygamberliğine delil olarak Hz. Peygambere Kur'an-ı Ke-rim'den başka hiçbir mucizenin nübüvvet delili olarak verilmediği anlaşılmaktadır. Bu, Hz. Peygamber'e (s.a) mutlak mânâda mucize verilmediği anlamını taşımaz. Aksine Allah ve Rasûlün peygamberliğin alâmeti olarak bildirdikleri ve gözle bizzat görüldüğü halde inkar edilmesi halinde azabı gerektiren mucizeler verilmediği anlamını taşır.

Hz. İshak ve Hz. İsmail (a.s)

2. Kur'an-ı Kerim'in çeşitli yerlerinde Hz. İbrahim'e (a.s) oğulları Hz. İshâk ile Hz. Yakub'un (a.s) bir lütuf ve bağış olarak verildiği zikredilmektedir. Meselâ; En'âm Sûresi'nin 85., Meryem Sûresi'nin 50., Enbiyâ Sûresi'nin 72. ayetlerinde görüldüğü gibi.^{116[116]} Bütün bu ayetlerde Hz. İsmail'in isminin zikredilmemesinin sebebi muhtemelen Allah Teâlâ'nın lütuf ve ikramlarının büyüklüğünü anlatanıdır. Bu üstünlük ve değer ise, Hz. İbrahim'in oğullarından olan Hz. İshâk'tan (a.s) gelen kolda bulunmaktadır. Hz. İsmail'den gelen kol 2500 sene bedevi hayatı yaşamıştır. Bu kol içinde anılmaya değer büyük bir kimse Peygamber Efendimizin peygamber olarak gönderilmesine kadar ortaya çıkmamıştır. Hz. İshâk'tan (r.a) süregelen koldan ise pek çok peygamber gelmiş ve tarihte onların büyük başarıları bildirilmiştir.^{117[117]}

Birkaç Değişik Soru

Soru:

Kur'an-ı Kerim'deki "hak" deyimini hangi anlamlarda kullanılmaktadır? Kainatın hak ile yaratıldığını, Kitabın hak ile indirildiğini, hak ile gönderildiğini bildiren hakkı in hak olduğunu, hakkın bâtulı geçersiz kıldığını ifade eden ayetler-deki diziliş ve ölçü ile, hakkın sürekliliğine ve gelişmesine ışık tutan ayetlerdeki "kak" kelimesi nasıl aynı mânâyâ kullanılabilir?

2. Kur'an-ı Kerim'de, kitapla birlikte mizan (terazi, ölçek) indirildiği ileri sürülmüştür. Bu ne demektir? Vahiy ve ilhama dayanan kanunla birlikte indirilen terazi hangisidir ki, onunla biz toplumumuzun mücevherlerini ve çakıllarını tartalım da değerlerini anlayalım? Hangi şeyin mücevher, hangisinin taş kırıntısı olduğunu öğrenelim? Tefsir bilginlerinin söylediğine göre, insanlığın ahlâk normalliğinin adı mizan (terazi, ölçü)dür. Bu ifade doğru olamaz. Birincisi; insan vicdanının şahsî ahlâk duyguları doğruları tam ve sağlam şekilde değerlendiremez, doğruların değer ölçüsünü tam olarak ölçemez. İkincisi; mizanla birlikte kitap indirilmiştir. İnsan vicdanının mizanı (Ölçüsü) peygamberler ve kitaplarla birlikte indirilmiş olamaz. Çünkü insan vicdanı, peygamberler ve kitaplar gönderilmeden önce de vardı, peygamberlerin gönderilmesi ve kitapların inmesinden sonra da olmaya devam edecektir.

3- Dinlerin program ve prensipleri eğer insan fıtratı için çekicilik taşıyor, insanî duyguları kendisine

^{116[116]} Zikri geçen ayetlerin anlamları şöyledir:

"Zekeriyâ, Yahya, İsa ve İlyâs'a da (yol göstermiştik). Hepsini iyilerden idifler). (Enam: 85)

"Onlara [İshâka ve (İslâk'ın oğlu) Yakub'a] rahmetimizden (mal ve çocuk) lütfettik ve onlar için yüce bir doğruluk dili verdik (yâni bütün dm mensuplarınca onların övülüp hayır ile yâd edilmelerini söyledik). (Meryem: 50 "Onlara İshâk'ı hediye ettik, üstelik (torunu) Yakub'u da (verdük). Hepsini de sâlih (insan)lar yaptık.

^{117[117]} Tercüman'ul Kur'an, Receb, 1375 I Mart, 1956

bağlayalıyorsa, o halde neden hiç bir ülke ve millette takva sahibi kişiler ideal toplum ortaya çıkarmakta başarılı olamamışlardır?

Eğer din insanlık tarihi boyunca bunu başaramamışsa, bugün nasıl olur da güvenlik, huzur ve ilerleme ümitlerimizi ona bağlayabiliriz? Şunu demek istiyorum: İnsan karakterinde fenalık gizlenmişse, din nasıl faydalı olabilir?-Dinler, hakkı canlı ve ayakta tutmak; bâtılı yok edip, hakkı hakim kılmak için sürekli uğraş verirler, ama küçük aralıklar dışında daima bunun aksi olmuştur. Tarih selinin akış yönü değişmemiştir. Başka bir deyişle, şeytanın gücü kırılıp yok edilmemiştir.

4. Peygamberlerin geliş zinciri neden tıkanıp son bulmuştur? İnsan bilinci bugün onlara ihtiyaç duymamakta mıdır?

Cevap:

1. Hak Deyiminin Anlamı ve Kullanılış Şekilleri

Hak kelimesi Kur'an-ı Kerim'de üç ayrı anlamda kullanılmaktadır. Hak kelimesi bazen "gerçek" (reality) anlamında, bazen "insanların kendi hakkı" (right) anlamında, bazen de "ulaşılması hedeflenen nokta, ideal" (purposiveness) anlamında kullanılmaktadır. Kainatın yaratılması ile ilgili olarak bir yerde, "biz yer ile göğü hak ile yarattık" Duyurulmaktadır. Bu buyrukla bir taraftan bu kainatın sadece oyuncak olarak, maksatsız yaratılmadığı, hiçbir sonuç elde etmeden bir süre gönül eğlendirip yok edilmeyeceği anlatılırken, diğer taraftan da bu kainatın varlığının bazı filozofların sandıkları gibi maksatsız ve amaçsız olmadığı ifade edilmiştir. Kainatın yaratılmasının hiçbir yönden oyuncak kabul edilemeyeceği apaçık bir gerçektir. Hatta, bu buyrukla bu kainatın ve onun bütün düzeninin hak üzere kurulduğu, orada bâtılın hiçbir yerinin ve değerinin olmadığı da anlatılmak istenmiştir.

2. Mîzân İndirilmesinin Anlamı

Kur'an-ı Kerim'de indirildiği ifade edilen mizandan kasıt; peygamberler ile, peygamberlere indirilen ilahî kitaplar ve peygamberlerin çağrısına uyarak hikmet ve feyiz sahibi olan kimselerde meydana gelen fikri seviye, doğru ile yanlış tefrik etme kabiliyeti ve değerlendirme gücüdür. Sadece yaratılıştan gelen düşünce ölçülülüğü veya felsefi tarzda inceleme ve araştırma yoluyla elde edilen veya dindışı ahlâk öğ-retüeriyie kazanılan ölçü gerçek ölçü değildir. Çünkü bu yolla edilen ölçü pek çok ifrat ve tefriti bünyesinde taşır. Gerçek mizan yalnız, Kuran ayetleriyle nasıl amel etmesi gerektiğini öğrenen, peygamberlerin hayatlarını derinlemesine inceleyen ve bu yolla ilim elde eden, tutarlı bir bakışa ve mantıklı bir görüşe ulaşan kimselere nasip olur.

3. Hak Din Başarısız mı Olmuştur

Bu soruya verilebilecek cevap, sizin sorunuz kadar kısa değildir. Yine de eğer sadece küçük işaretlerle tatmin olabilirsiniz, cevabımız şudur: Sizin öncelikle din kelimesinden neyi kasdettiğinizi bütün açıklığıyla ortaya koymanız gerekir. Din kelimesinden kastınız bütün dinleri içine alan genel bir din kavramı ise, böyle bir soruya cevap vermek benim görevim değildir. Eğer din kelimesinden maksadınız, yaratıldığı günden itibaren doğru yolu bulabilmeleri için Allah (c.c) tarafından kendilerine gönderilen hak din ise -ki onun Kur'an'daki adı İslâm'dır insanoğlu ona inansa da inanmasa da İslâm; evrenin gerçekleri üzerine bina edilmiş temel kaidelerin ve doğru prensiplerin bir toplamıdır.

Sağlığı korumak için uyulması gereken bir takım prensipler vardır. Sağlıklı kalabilmek için bu prensiplere uygun davranmak gerekir. Yeme, içme, nefes alıp-verme, dinlenme hep bu prensiplere uygun olarak yapılmalıdır. Sağlıklı kalmak için bu prensiplere uygun davranmak şarttır. Bu prensipler herhangi bir insanın veya bütün insanların karşı koymasıyla geçersiz hale gelmezler. Bu prensiplere bağlı kalmanın insan fitratına aykırı olduğu da söylenemez. İnsanlar bu prensiplere uymadı diye, bu prensiplerin geçersiz hale geldiği, bozulduğu da iddia edilemez. Bu prensiplere uymamakla insanlar bu prensiplere değil, kendilerine zarar verirler. Başarısızlık prensiplere değil, insanlara ait olur. Sizin, dinin başarısızlığı olarak nitelendirdiğiniz husus da bunun gibidir. Buradaki başarısızlık dinin başarısızlığı değil, insanların başarısızlığıdır. Mesela; din insanlara güvenilir olmayı ve emanetleri korumayı emretmektedir. Yeryüzünde yaşayan bütün insanlar birlik olup emanetlere ihanet etme planları yapmaya başlasalar, bu, dinin başarısız olduğu anlamına mı gelecektir? Dinin başarısız kabul edilebilmesi için emanete riayet etmenin kainatın

karakterine ve insanoğlunun tabiatına aykırı düştüğünün ısbat edilmesi gereRir. İnsan fıtratı emaneti değil, ihaneti gerektirir denilebiliyor ve bu ısbatlanabiliyorsa, o takdirde din başarısız olmuş demektir. Eğer insanlığın medeniyeti ve gelişmesi emanete değil de ihanete bağlıdır denilebilir ve bu şekilde ıspatlanabilirse, işte o vakit din başarısız olmuş demektir. Ama eğer bu ıspat edilemezse -ki ıspat edilemez- o halde insanların güvenilirliği bırakarak ihaneti tercih etmesi ve bundan dolayı ahlâkî, medenî ve manevî zarara uğraması dinden kaynaklanan bir başarısızlık değil, insanlardan kaynaklanan bir başarısızlıktır. Hak dinin ortaya koyduğu prensiplere tenkitçi bir gözle bakınız. Bu prensiplerin doğru mu, yanlış mı olduğunu gözden geçiriniz.

Bu prensiplerin doğru ve gerçek olduğuna kanaat getirirseniz, bunların başarılı olup olmadıklarına, insanların bu prensiplere bağlı kalıp kalmadıklarına bakarak karar vermeyiniz. Zira, insanlar o prensiplere uygun davrandıkları zamanlarda başarılı olup, kazançlı çıkmışlar; aksi takdirde başarısızlığa düşerek zarara uğramışlardır.

4. Peygamberliğin Son Bulmasının Doğru Te'vil

Peygamberliğin geliş zincirinin son bulmasını insanların artık peygamberlere ihtiyaç duymayacak bir şuur seviyesine yükselmesine bağlayanlar, gerçekte bütün peygamberlere dil uzatmaktadırlar. Sadece özel bir şuur hali peygamberlerin getirdiği hidayete ihtiyaç duyar demek, bu seviyeyi aşan insanlar peygamberliğin yol göstermesine ihtiyaç hissetmezler demektir. Peygamberlik zinciri, peygamberin davet ve mesajının onun getirdiği helal ve haramların her yerde yayılmasına kadar devam etmiştir.

Ne zaman ki peygamberin daveti yayılmış, ilahi kelamı ve o ilahi kelamı getiren peygamberin hayatını ve onun getirdiği kitaba uygun amelî önderliği koruyabilecek ümmet ortaya çıkmış, artık peygamberlik görevi için yeni bir insanın görevlendirilmesine ihtiyaç duyulmamıştır.^{118[118]}

Peygamberliğin Son Bulması Ve Kadiyânîlerin Delilleri

Soru:

Kadiyânîler, Kur'an-ı Kerim'in bazı ayetlerinden ve bazı hadislerden yola çıkarak peygamberliğin son bulmadığına dair deliller çıkarmaya çalışmaktadırlar. Örnek olarak şu ayeti gösteriyorlar:

"Ey Âdem oğulları, size kendi içinizden elçiler gelip size ayetlerimi anlattıkları zaman (günâhlardan) korunup (kendisini) düzeltenlere korku yoktur ve onlar üzülmeceklerdir."^{119[119]} Ve diyorlar ki: Kur'an-ı Kerim nazil olduktan ve Hz. Muhammed (s.a) peygamber olarak gönderildikten sonra bu ayet ancak müslümanlara hitap edebilir. Ayette zikredilen Âdem oğullarından kasıt işte bu Muhammed (s.a) ümmetidir. Kur'an-ı Kerimde bu ümmet muhatap alınarak "size sizden bir peygamber geldiği zaman" buyurulmaktadır. Kadiyanilerin dediklerine göre bu ayetten, sadece ümmeti olan nebilerin değil, ümmeti olan rasullerin bile geleceği anlaşılmaktadır. Kadiyanilerin delil olarak ileri sürdükleri bir başka ayette Mu minûn Sûresi'nin Ey Peygamberler! diye başlayan "Ey elçiler, güzel şeylerden ye-yin ve yararlı iş yapın. Çünkü ben yaptıklarınızı bilmekteyim."^{120[120]} ayetidir. Onlar bu ayete dayanarak da peygamberliğin gelişinin son bulmadığını iddia etmektedirler.

Aynı şekilde Kadiyânîler. "Eğer İbrahim (Peygamberimizin vefat eden oğlu) yaşasaydı mutlaka peygamber olurdu" hadisinden de peygamberlerin gelmesinin devam edeceği hakkında hüküm çıkarmaktadırlar. Lütfen onların bu delillerinin iç yüzünü açıklayınız.

Cevap:

Kadiyânîlerin pek çok delilleri gibi naklettiğiniz bu delilleri de safsata ve laf salatasına dayanmakta ve baştan aşağı yanlışlar ihtiva etmektedir.

"Ey Âdem oğulları size kendi içinizden elçiler gelip size ayetlerimizi anlattıkları zaman (günâhlardan) korunup (kendisini) düzeltenlere korku yoktur ve onlar üzülmeceklerdir."^{121[121]} ayetini konuyla hiç ilgisi olmayan yönleri çekmekte, kendi arzuları istikametinde yorumlamaktadırlar. Böylece ayetin ifade ettiği anlam yüz seksen derece ters istikamete çevrilmiştir. Oysa konunun akışı ve anlatılış üslûbu buna

^{118[118]} Tercüman'ulKuran, Zihicce, 1373 I Eylül, 1954

^{119[119]} Araf: 35

^{120[120]} Mü'minûn: 5

^{121[121]} Araf: 35

katiyyen elvermemektedir. Ayetin ifade biçimine ve kelimelerinin dizilişine bakarak bunu anlamak son derece kolaydır.

Bu konudaki diğer Kur'an-ı Kerim ayetleri de Kadıyanilerin mânâlandırmalarından tamamen farklıdır. Bundan başka Kadıyanilerin ortaya çıkışından önceki geçmiş on üç asır boyunca, hiç kimse yukarıdaki ayetten Hz. Peygam-ber'den (s.a) sonra peygamberlik dizisinin devam edeceği şeklinde bir anlam çıkarmamıştır. Aşağıda bu üç ince ve hassas ifade ayrı ayrı açıklanacaktır.

Gerçekte, A'râf Sûresi'ndeki bu ayet Hz. Âdem ve Havva konusunun anlatılışı sırasında gelmiştir. Olayı anlatan ayetler zinciri içerisinde bu ayet de bulunmaktadır. Önceki ayetlerde Hz. Âdem ve Havva ile ilgili olaylar anlatılmış, bilahare bu olaylardan alınacak dersler bir kaç ayetle hatırlatılmıştır. Ayetlerin bu konu akışını göz önüne alarak ve kafamıza yerleştirerek ayeti okursak açıkça anlarız ki "Ey Âdem oğulları" hitabı ile başlayan buyrukta anlatılan şey, Kuran-ı Kerim'in iniş zamanı ile değil; yaratılışın başlangıç zamanı ile ilgilidir. Bu ayetle insanoğluna daha yaratılışının başlangıcında kurtuluşlarının ne ile mümkün olacağı hatırlatılmakta ve bunun da tek yolunun Allah'ın kendileri için koyduğu şeriata sınıksız sarılmalarıyla mümkün olduğu ifade edilmektedir. Bu konudaki ayetler Kur'an-ı Kerim'de bir yerde değil, üç ayrı yerde zikredilmektedir. Ve bu üç yerde de Hz. Adem'le Hz. Havva kıssası hikaye edilmektedir. Bunlar Bakara Sûresi'nin 38., A'râf Sûresi'nin 35. ve Tahâ Sûresi'nin 123. ayetleridir. Bu ayetlerin her biri gerek konusu, gerekse yeri ve konuları açısından birbirlerine benzemektedirler.^{122[122]}

Müfessirler, Bakara ve Tâhâ Sûrelerindeki ayetler gibi, A'râf Sûresi'ndeki bu ayetin de Hz. Âdem ile Hz. Havva kıssası ile ilgili olduğunda görüş birliği içindedirler. Allâme İbn Cerir tefsirinde bu ayetle ilgili olarak Ebu Seyyar Sülemî'den şöyle bir nakilde bulunmaktadır:

"Bu ayette, Allah Teâlâ, aynı anda ve bir arada hem Hz. Adem'e ve hem de onun soyundan gelenlere hitap etmektedir. " İmamı Razi de Tefsir-i Kebîr bu ayetin izahını yaparken şöyle yazmaktadır: "Eğer bu hitap peygamberlerin sonuncusu olan Hz. Peygambere (s.a) yapılmış olsaydı, o vakit bunun mânâsı, Allah Teâlâ bu ayette ümmetler hakkındaki sünnetini açıklamaktadır, şeklinde olurdu." Büyük âlim Alûsî, Rûh'ul Meânî adlı tefsirinde diyor ki: "Burada bütün milletlerin karşısına çıkan mesele anlatılmaktadır. Ayrıca, "Ben-i Adem" ifadesinden Hz. Peygamber'in (s.a) ümmetinin kastedilmesi imkânsızdır. Zahir bakılacak da böyle bir mânâ verilmesi yanlıştır. Çünkü ayette, rusulün" peygamberler kelimesi çoğul olarak kullanılmıştır.

Allâme Âlûsî'nin sözlerinin son bölümünden anlaşılan mânâ şudur: Eğer ayet-i kerime'deki hitapla kastedilen Mu-hammed (s.a) ümmeti olsaydı, o zaman bu ümmet için "sizin içinizden peygamberler gelince" ifadesinin tekrarlanmasına lüzum kalmazdı. Zira, Hz. Peygamberin (s.a) ümmeti için birden fazla peygamber'in gelmesi söz konusu değildir.

"Ey elçiler, güzel şeylerden yeyin ve yararlı iş yapın. Çünkü ben yaptıklarınızı bilmekteyim."^{123[123]} ayetinden de Kadıyanilerin çıkardığı mânâyı çıkarmak mümkün değildir. Onlar bu mânâyı ifadenin akışını ve mânânın bütünlüğünü bozarak çıkarmaktadır. Aksi takdirde böyle bir anlam çıkarmaya imkan ve ihtimal yoktur. Zira bu ayetin de içinde bulunduğu konu, yukarıdan itibaren anlatılıp gelen bir çok ayetle sürüp gelmektedir. Konunun akışı içerisinde Hz. Nuh'tan (a.s) başlayarak Meryem oğlu İsa'ya (a.s) gelinceye kadar farklı zamanlarda gönderilmiş bulunan peygamberler ve onların ümmetlerinden bahsedilmektedir. Ayrıca nerede ve hangi dönemde gelmiş olursa olsun her peygamberin aynı mesaj ve aynı Öğretiyle gönderildikleri vurgulanmaktadır. Onların hepsinin yolu ve metodu daima aynı olmuştur. Allah'ın lütuf ve keremi de onlar üzerine devam edegelmiştir. Hak yoldan sapmış ve haktan ayrılmış milletlerin de Allah'ın kendilerine gösterdiği hak yolu terketmeleri sebebiyle yanlışığa saplandıkları, bataklığa sürüklendikleri anlatılmıştır. Böyle bir anlatım içerisinde bu ayeti kerimeden, "Ey Peygamberler! Hz. Muhammed'den (s.a) sonra gelecek olanlar, güzel şeylerden yeyin ve yararlı iş yapın" şeklinde bir anlam çıkarmak mümkün değildir. Bu ayet-i kerimeden ancak şöyle bir mânâ çıkarılabilir: "Allah Teâlâ Nuh'tan (a.s) itibaren gelen bütün peygamberlere 'güzel şeylerden yeyin ve yararlı iş yapın' şeklinde ferman buyurmuştur."

Hiçbir müfessir bu ayet-i kerimeden, Hz. peygamberden (s.a) sonra da peygamberlerin gelebileceği, peygamberlik kapısının Hz. Muhammed'den (s.a) sonra da açık bırakıldığı şeklinde bir anlam çıkarmamıştır. Eğer biri daha fazla araştırma yapmak ve tatmin olmak istiyorsa, çeşitli tefsirlerde bu ayetin bulunduğu yere bakabilirler. Kadıy anîlerin, İbrahim yaşasaydı mutlaka peygamber olurdu." hadisini iddialarına delil getirmeleri dört bakımdan yanlıştır:

^{122[122]} A'râf Sûresinin 35. ayetinin meali metinde zikredilmiştir. Diğer iki ayetin meali ise şöyledir:

" Hepiniz oradan inin' dedik. Yalnız (iyi bilin ki) size benden bir hidâyet geldiği zaman, kimler benim hidâyetime uyarırsa artık onlara bir korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir". (Bakara: 38) Dedi ki: "Hepiniz oradan inin, birbirinize düşmansınız. İmdi benden size bir hidâyet geldiği zaman kim benim hidâyetime uyarırsa o, sapmaz ve sıkıntıya düşmez." (Tâhâ: 123)

^{123[123]} Mü'minûn: 51

Birincisi: Hz. Peygamberin hadisi olarak anlatılan rivayetin senedi zayıftır. Bunu sağlam kabul eden hiçbir muhadis yoktur..

İkincisi: Nevevi ve İbn Abdüferr gibi büyük hadisciler bu meseleyi tamamen önemsiz kabul etmişlerdir. İmam Nevevi (rh.a) Tehzîb'ul Esmâ ue'l Lügat isimli eserinde:

"Daha Öncekilerden bazılarının rivayet ettikleri, 'eğer İbrahim yaşasaydı mutlaka peygamber olurdu' sözüne gelince; bu tamamen bâtıldır, geçersizdir ve gaybla ilgili bir konuda düşüncesizce söz sarfetmektir" demektedir.

Allâme İbn Abdüferr ise Temhîd adlı eserinde, "böyle bir sözün nasıl söylenebildiğini anlayamıyorum. Nuh'un (a.s) çocukları peygamber değillerdi. Eğer her peygamberin oğlunun mutlaka peygamber olması gerekseydi, bugün herkes birer peygamber olurdu. Çünkü yeryüzünde yaşayan herkes Nuh'un oğulları durumundadır" diye yazmaktadır.

Üçüncüsü: Bu söz, bir çok rivayetlerde Hz. Peygamber'in (s.a) sözü olarak değil, sahabeye ait bir söz olarak nakledilmekte ve Hz. Peygamber'den (s.a) sonra herhangi bir peygamberin gelmesi söz konusu olmadığı için oğlu İbrahim'in bu dünyadan göç ettirildiği açık açık ifade edilmektedir. Bir örnek olması açısından Buhârînin şu rivayetine bir göz ata "İsmail b. Ebi Halid diyor ki: Abd ibn Evfâ'ya Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim'i gördün mü? diye sorduğumda bana: O küçük yaşta öldü. Eğer Allah (c.c) Hz. Peygamber'den sonra herhangi bir peygamberin gelmesini dilemiş olsaydı, o hayatta olurdu. Fakat Hz. Peygamber'den (s.a) sonra hiçbir peygamber gelmeyecektir"^{124[124]}

Hz. Enes'ten de (r.a) buna benzer bir rivayet nakledilmiştir:

"Eğer o (İbrahim) yaşasaydı, mutlaka peygamber olurdu, ama yaşamadı. Çünkü Peygamberimiz, (s.a) peygamberlerin sonuncusudur."^{125[125]}

Dördüncüsü: Bu hadis üzerinde sahabe-i kirâmın hiçbir açıklamasının bulunmadığını varsayalım. Hatta Peygamber Efendimizin hadisi olarak nakledilen bu rivayetin bir değer taşımadığı, zayıf olduğu şeklindeki muhaddislerin açıklamalarını da yok sayalım. Böyle olsaydı bile, bu söz değer verilecek, Önemsenecek bir şey olmazdı. Çünkü hadis ilminin prensiplerine göre, bütün sahih hadislere aykırı olarak rivayet edilen bir tek hadis kesinlikle makbul değildir. Bu tür rivayet asla kabul edilemez. Senet ve metin yönünden asla şüphe kabul etmeyen bir çok sahih hadis, Hz. Peygamber'den (s.a) sonra peygamberlik kapısının kapandığını ve hiçbir peygamberin gönderilmeyeceğini haber verip dururken, senet yönünden zayıf olan tek bir rivayetin peygamberlik kapısının kapanmadığı şeklindeki haberine itimat etmek mümkün değildir. Bir tek zayıf senetli rivayete dayanarak, senet ve metin yönünden sahih olan bir çok sahih hadisi reddetmek mümkün müdür?^{126[126]}

Peygamberliğin Sona Ermesi

Soru:

Müslümanların görüş birliği halinde, Hz. Muhammed'in (s.a) en son peygamber olduğuna, ondan sonra hiçbir peygamberin gelmeyeceğine kesin şekilde inandıklarında hiçbir şüphe yoktur. Buna rağmen Mirza Gulâm Ahmed Kadıyânî'nin ve ona bağlı olan Kadıyaniler topluluğunun bazı sözleri bana güzel gözüküyor, hoşuma gidiyor. Meselâ; Mirza Gulâm Ahmed'in çehresi bana göre masum ve saf bir çocuk gibi gözüküyor. Yalancı ve düzenbaz bir adamın çehresi öyle olabilir mi? Gökte evlenmesi^{127[127]} ve ona benzer bazı sözleri hariç, önceden verdiği haberler büyük ölçüde ortaya çıkıp gerçekleşti. Ona bağlı olan topluluk gün geçtikçe gelişmektedir. Bu toplulukta, iddiaları uğruna büyük bir heyecan ve fedakârlık görülmektedir.

Bütün bunlar insanı endişeye düşürüp, paniğe kaptırıyor. Kalbimi tatmin etme uğrunda, bu soruna öylesine açıklık kazandırmanızı istiyorum ki, bununla kalbim tamamen mutmain olsun, tereddüt ve panik ortadan kalksın. Hak ile bâtil arasında açık bir ayırım ortaya çıksın.

Cevap:

^{124[124]} Buhârî, Kitâbul Edeb

^{125[125]} Tefsîr-i Rûh'ul Meânî, XXII/3

^{126[126]} Tercüman ul Kur'an, Kasım, 1954

^{127[127]} Gulâm Ahmed Kadıyânî, İngilizlerin Hindistan'da müslümanları parçalamak için ortaya çıkarttıkları sahte bir peygamberdir. İngilizler büyük mali desteklerle, bunların İslâm ülkelerinde yayılmaları için yoğun çaba göstermişlerdir. Gulâm Ahmed deli saçması denecek eserler yazmış, kendine göre geleceğe ait haberler vermiştir. Fatma adında yakın akrabasından bir kıza aşık olmuş, kızın ailesi ve kız bunu reddetmiş, Mirza ise bu evliliğin mutlaka gerçekleşeceğini, Allah tarafından nikâhın göklerde kıyıldığı ileri sürmüştür. Ölüp gittiği halde bu evlilik olmamış, Kadıyaniler bu yalan sözü tevil için bu evliliğin kıyamet günü cennette gerçekleşeceğini ileri sürmüşlerdir. Buna benzer pek çok saçmalıkları ve yalanları vardır. (Çev.)

Mirza Gulam Ahmed hakkında sizi tereddüde sevkeden sebeplerin temelde hiçbir önemi yoktur. Peygamber olduğu iddiasıyla yola çıkan bir insanın davası için ileri sürdüğü deliller incelenmeye değer deliller değildir. Fakat ben diyorum ki, onların ellerinde iddialarının incelenmeye değer olduğunu gösteren daha güçlü deliller olsaydı, yine de onlara değer verilmeye değmezdi. Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflere göre peygamberlik dinin temelidir. Zira insanın inkarcı olması da, iman etmiş sayılması da buna bağlıdır. Ahiretteki kurtuluş ve felaket de doğrudan bununla ilgilidir. Herhangi bir kimse gerçek bir peygambere iman etmezse kafir olur, fakat sahte bir peygambere iman etmek de küfürdür. Bu kadar önemli ve hassas olan bir konuyu Allah ve Rasûlü kapalı, karmaşık, şüpheli ve anlaşılmasız biçimde bırakmamış, aksine insanların din ve imanı tehlikeye düşmesin, insanların dalalete düşmelerinin, hak yoldan sapmalarının sorumluluğu Allah ve Rasûlü ne, ait olmasın diye, açık ve net biçimde aydınlığa kavuşturulmuştur. Şimdi bakınız, bir kere Hz. Muhammed'den (s.a) önce gelen peygamberlerden hiçbirinin döneminde peygamberlik dizisi bitmiştir ve artık hiçbir peygamber gelmeyecektir şeklinde birşey söylenmiş değildir. Bu, peygamberlerin gelmesi için kapının her zaman açık olduğu anlamına gelir. Bu temel sisteme göre, hiç kimse artık hiçbir peygamber gelmeyecektir diyerek peygamberlik iddia eden birini inkâr etmekte haklı olamazdı. Önceki dönemde gelen peygamberlerin her biri kendi ümmetlerine, kendisinden sonra gelecek olan peygamberin niteliklerini söylüyor, evsafı belirtilen peygamber ortaya çıktığı zaman kendisine iman etmeleri konusunda ümmetinden söz istiyordu. Böyle yapmakla, peygamber olduğu iddiasıyla gelen kimsenin düşünülmeden derhal reddedilmemesini, aksine; onun karakterinin, davetinin, sözlerinin, hareketlerinin iyice incelenerek, gerçek bir peygamber mi, yoksa peygamberlik iddiasıyla yola çıkmış bir sahtekâr mı olduğunun araştırılmasını istiyordu. Hz. Muhammed'in (s.a) peygamber olarak gönderilmesiyle birlikte bu mesele sona ermiştir. Hz. Peygamber (s.a), ne herhangi bir peygamberin gelişini önceden haber vermiş ve ne de ümmetinden bu konuda bir söz almıştır. Bilakis, Hz. Muhammed'in (s.a) peygamberlerin sonuncusu olduğu Kur'an-ı Kerim'de kesin ve açık bir şekilde beyan edilmiştir. Hz. Peygamber'den (s.a) de sağlam ve güvenilir rivayet zincirleriyle, artık peygamberlik kapısının kapandığını, bundan sonra hiçbir peygamberin gelmeyeceğini, bundan sonra peygamberlik iddia ederek ortaya çıkanların Deccal olacağını haber veren açık ve net pek çok hadis rivayet edilmiştir.

Allah'ın ve Rasûlü'nün nazarında artık insanların inkâr etmelerinin veya iman etmelerinin hiçbir önemi kalmadı mı diye sormak isterim. Halbuki Allah ve Rasûlü nazarında en önemli mesele, iman ve inkâr meselesidir. Allah Teâlâ ve O'nun peygamberleri, bizden önce gelen ümmetlerin inkâra saplanmamaları için onlara peygamberlik kapısının açık olduğunu haber vererek, gönderilen peygamberi reddedip küfre düşmekten kurtarmış olsunlar da, bize sıra gelince peygamberlik kapısı kapanmıştır diyerek gönderilen peygamberleri reddedip küfre düşmemize tuzak hazırlamış olsunlar. Allah ve Rasûlü'nün bize böyle bir oyun oynayabileceğini tasavvur edebiliyor musunuz?

Kadıyânîler "Hatemennebiyyîn" "Peygamberlerin sonuncusu" ifadesi ile ilgili olarak ne kadar farklı yorumlarda bulunurlarsa bulunsunlar, hiçbirini hiçbir şekilde bu kelimenin peygamberlik dizisinin son bulunduğu anlamına da geldiğini inkâr edemez.

Alimi ve cahiliyle bu ümmetin on milyonda, dokuz milyon dokuz yüz doksan dokuz bin dokuz yüz doksan dokuzu "Hatemennebiyyîn" ifadesini peygamberlerin sonuncusu mânâsında anlamıştır. İnsanların kendisine inanıp inanmamaları bakımından iman ve küfürle doğrudan ilgili bir müessese olan peygamberlik konusunda Allah Teâlâ'nın bir grup Kadıyânî'nin saçma sapan iddialar ortaya atabilecekleri kapalı bir ifade kullanacağını, bu konudaki bilgiyi anlaşılmasız bir tarzla vereceğini kabul edebilir misiniz? Peygamber Efendimizin bu konudaki ifadeleri hiçbir yanlış anlaşılmaya ve hiçbir te'vile mahal bırakmayacak şekilde kesin ve açıktır. Sözün kısası -hâşâ- Allah ve Rasûlü'nün bize özel bir düşmanlığı mı vardır ki, peygamberlik zinciri son bulmadığı halde, bize yanlış bilgi vererek, hidayetimizi engellemeleri Söz konusu olsun?

Peygamberlik zincirinin tamamlandığını ve artık yeni bir peygamberin gelmesinin imkan dahilinde olmadığını anlamak için bu meseleler üzerinde birazcık düşünmeniz yeterlidir. Hal bu iken, sevimli ve cana yakın birinin kehanetlerinin, değil bazılarının; tamamının doğru çıkması halinde bile peygamberlikle ilgili iddialarını incelenmeye ve üzerinde durulmaya değer kabul edemeyiz. Zira, bu tür iddiaların bir değer taşınması için herhangi bir peygamberin gelme imkân ve ihtimali olmalıdır. Bu tür iddialar ancak o zaman üzerinde durulup, incelenmeye değer kabul edilebilir. Artık biz, peygamberlik iddia eden herhangi birinin peygamberlik iddiasını duyduğumuz zaman tam bir gönül rahatlığı ile reddedebilir, onun yalancı olduğunu söyleyebiliriz. Peygamberlik iddiasında bulunan kimsenin peygamberliğini ısbat sadedinde getirdiği delillerinden hiçbirini önemsemeyiz. Yaptığımız iş yanlış bile olsa, bize bir sorumluluk getirmez. Zira, elimizde hesap günü kendimizi müdafaa edip aklayabileceğimiz Kur'an-ı Kerim ayetleri ve Rasûlullah (s.a)

buyrukları vardır.^{128[128]}

Kadiyânilerin Yanlış Tevilleri

Soru:

Kadiyaniliği yaymaya çalışan propagandacılar bütün güçlerini peygamberliğin son bulmadığını ispat etmeye harcamaktadırlar. Bu konudaki iddialarının temelini şu iki ayete dayandırmaktadırlar: Allah'a ve Elçi(sin)e itaat ederse işte onlar, Allah'ın nimet verdiği peygamberler, sıddıklar, şehidler ve sâlihlerle beraberdir. Onlar ne güzel arkadaştır.^{129[129]}

Kadiyaniler bu ayetten yola çıkarak şöyle bir iddiayı dile getiriyorlar: "Ayet-i kerimede peygamberler, sıddıklar, şehidler ve salihler olmak üzere dört ayrı gruptan söz edilmektedir. Peygamberler dışındaki diğer üç grubun üçünün de (sıddıklar, şehidler ve salihler) Hz. Peygamberin (s.a) ümmeti içerisinde olduğu bir gerçektir. Fakat Muhammed (s.a) ümmeti içerisinde herhangi bir peygamber ortaya çıkmamış, sonraya bırakılmıştır. İşte Muhammed ümmeti içerisinde sonraya bırakılmış olan bu peygamberlik Gulâm Ah-med'e verilmiştir. Eğer ayet-i kerime'deki beraberlikten ahi-retteki beraberlik kastedilmiş olsaydı, bunun anlamı Hz. Peygamber'in ümmeti içerisinde hiçbir sıddık, hiçbir şehid ve hiçbir sâlih insan yoktu demek olurdu. Böyle olmadığına göre ayette zikredilen dört zümreden biri olan peygamberler zümresinin bu ümmet içerisinde olduğu gerçeğini inkâr etmek için hangi delile başvurulabilir?"

2. "Ey Âdem oğulları, size kendi içinizden elçiler gelip size ayetlerimi anlattıkları zaman (günâhlardan) korunup (kendisini) düzeltenlere korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir."^{130[130]}

Bu ayetten yola çıkarak şöyle bir hükme varmakta ve şu iddiayı ileri sürmektedirler: "Âdem oğulları hitabıyla insan cinsinin tamamı kastedilmiş olmasına rağmen, ayet-i kerime Hz. muhammed'e (s.a) indirilmiştir. Peygamberlik zincirinin devam ettirileceği kastedilmiş olmasaydı, bu ayet-i ke-rime'nin Hz. Peygamber'e (s.a) indirilmesinin bir anlamı kalmazdı. Üstelik ayet-i kerime'de te'kid anlamına gelen geniş zaman kalıbı kullanılarak "size benim peygamberim şüphesiz gelecek" anlamı yüklenmiştir. Bu ifadelerden, Hz. Peygamber'in getirdiği şeriata bağlı, O'nun emrini ve peygamberliğini tasdik edip doğrulayan bir peygamber gelebilir mânâsı çıkar".

Derginizde, herkesin istifade edebileceği delilli ispatlı bir açıklama yapmanızı istiyoruz.

Cevap:

Herhangi bir mesele hakkında açık ve net naslar bulunduğu, Allah ve Rasûlü o meseleyi bütün çıplaklığıyla ortaya koyduğu halde, Allah ve Rasûlü'nün bu açık ifadelerini ter-kederek o konuyla uzaktan yakından hiçbir alakası bulunmayan ayet ve hadisleri o konuda delil olarak ileri sürmek sapıklıktır. Onların peygamberlikle ilgili olarak ileri sürdükleri delillerden hiçbirinin peygamberlik kapısının kapanıp kapanmaması ile bir ilgisi yoktur. Konuyla hiçbir ilgisi olmayan ayet ve hadisleri, kendi sapık emellerine alet edip uydurma yorumlarla gerçeğinin tam zıddı bir hüküm çıkaranlar yalnızca dalalette değildirlen, onların yaptıkları Allah'a ve Rasulü'ne karşı girişilmiş bir başkaldırmadır, iğrenç ve adi bir isyandır. Bununla da yetinmeyip, Allah ve Rasûlü'nün buyruklarını maksatlarına uygun olarak tahrif edip değiştiren, ayet ve hadislere hakiki anlamlarının tam tersi bir anlam vererek iddiasını ispatlamaya çalışan insanlar çok daha büyük ve çok daha adi bir isyanı yaşamaktadırlar. Bu tür işleri pervasızca yapabilen insanların Allah'a ve Rasulü'ne iman edip, Allah'a ve Peygamberi'ne gönülden bağlandıklarına inanmak mümkün müdür?

Hız. Muhammed (s.a) son peygamber midir, değil midir? Ondan sonra herhangi bir peygamberin gelmesi mümkün müdür, değil midir? Böyle bir konuda kesin karara varmak için öncelikle Allah Teâlâ'mn ve Rasûlü'nün (s.a) o konuda özel, açık ve net bir buyruğunun (nass) olup olmadığına bakarız. Eğer bu konuda da Allah ve Rasûlü'nün sorumuza cevap teşkil eden çok açık ve çok net ifadeleri olmamış olsaydı, işte o zaman:

Kim Allah ve Rasûlü'ne itaat ederse".^{131[131]}

Ey Adem oğulları"^{132[132]} ayetlerine ve benzeri diğer ayetlere başvurmamız gerekirdi.

Peygamberlerin sonuncusu"^{133[133]} ayeti ve Hız. Peygamber tarafından ifade buyurulan pek çok sağlam ha-

^{128[128]} Tercüman 'ul Kur'an, Aralık, 1959

^{129[129]} Nisa: 69

^{130[130]} A'râf: 35

^{131[131]} Nisa 69

^{132[132]} A'râf: 35

disle, Özellikle bu soruya, açık, net ve kesin cevaplar verildiğine göre bunları bırakarak

Kim Allah 'a ve Rasûlüne itaat ederse..." ve

Ey Adem oğulları..." ayetlerine, benzeri diğer ayetlere başvurmak, bu ayetlerden kesin nasrlara ters düşen mânâlar çıkarmak, ancak yüreğinde zerrece Allah korkusu taşımayan, ölümünü müteakip Allah'ın huzurunda yaptıklarının hesabını vereceğine inanmayan kimselerin işi olabilir.

Bu iş şuna benzer: Herhangi bir memleketin ceza hukuku ile ilgili kanunlarından herhangi birinin çok açık ve net bir ifadeyle suç saydığı herhangi bir davranışı işleyen biri bu kanun maddesini görmezlikten gelerek, aynı kanunun konu ile hiçbir ilgisi bulunmayan bir başka maddesine dayanarak bir takım kelime oyunları yapmak suretiyle, bu şuna, şu buna delalet eder; o kelimedenden bu, bu kelimedenden şu mânâ çıkar diyerek kanunun açıkça suç saydığı davranışın suç olmadığını ispat etmeye çalışsa, mahkeme onun bu iddia ve delillerini geçerli sayar mı? Onun kendi keyfince yaptığı bu yorumlara herhangi bir değer verir mi? İnsanların koyduğu adalet kurallarında bile geçerliliği olmayan, insanları bile kandırmaya yetmeyen böylesine alengirli bir yöntemin Allah katında geçerli sayılabileceğini tasavvur etmek mümkün müdür?

Bu adamların hüküm çıkardıklarını iddia ettikleri ayetler okunup incelendiğinde, onların bu ayetlere nasıl olup da böyle bir mânâ verebildiklerine hayret etmemek mümkün değildir. Naklettiğiniz iki ayetten birincisinde haber verilmek istenen şey: "Allah'a ve Rasûlü'ne itaat eden kimselerin, peygamberler, sıddıklar, şehidler, sâlihlerle beraber olacağı'dır. Böyle bir ifadeden nasıl olur da "Allah'a ve Rasûlü'ne itaat eden kimse ya peygamberdir, ya sıddıktır, yahut da şehidler veya salihler zümresine dahildir", anlamı çıkarılabilir?

Artık Hadîd Sûresinin 19. ayetine bakabiliriz. Bu ayette şöyle buyruluyor:

"Allah'a ve Rasûlü'ne inananlar (yok mu) işte Rab'leri yanında onlar, sıddıklar (çok doğru olanlar) ve şehidlerdir ^{134[134]} Bu ayet-i kerimede ifade buyrulan açık mânâ, Allah'a ve Rasûlü'ne iman eden kimselere, sıddıklara ve şehidlere verilen ecir ve sevap gibi bir karşılık verileceğidir. Peygamberler konusuna gelince: İman etmiş insanlar için peygamberlerle birlikte olmak başlı başına bir nimettir. Bir kimsenin, herhangi bir güzel amelinin karşılığı olarak peygamber olması mümkün değildir. Bu bakımdan Nisa Sûresi'nde: "Kim Allah'a ve Elçi(sin)e itaat ederse işte onlar,

Allah'ın nimet verdiği peygamberler, sıddıklar, şehidler ve salihlerle beraberdir."

Hadid Suresi nin 19. ayetinde de:

Allah'a ve Rasûlüne inananlar (yok mu) işte Rab'leriyanında onlar sıddıklar (çok doğru olanlar) ve şehidlerdir." ^{135[135]} buyurulmuştur.

İkinci ayet ise A'râf Sûresi'nin 11. ayetiyle başlayan 36. ayetine kadar devam eden bir konu ile ilgilidir. Ayete bu konunun akışı içerisindeki yerine koyarak bakılacak olursa, açıkça görülecektir ki, Âdem oğluna yapılan bu hitap, onun yaratılışının başlangıcı ile ilgilidir. Ayrıca, bu konu Kur'an-ı Kerim'de sadece bu ayette anlatılmış da değildir. Bakara Suresinin 38 ve 39. ayetlerinde de aynı konudan söz edilmektedir. ^{136[136]} Bu ayetleri görüp okuyan bir insan nasıl olur da, bu ayetlerde Hz. Peygamberden (s.a) sonra da peygamberlerin geleceği haberi verilmektedir diyebilir? Böyle bir anlam nasıl çıkarılabilir? Zira, bu ayet-i kerimelerde Hz. Âdem ile eşi Hz. Havva'nın cennetten çıkarılıp yeryüzüne indirilmelerinden bahsedilmektedir. ^{137[137]}

Bazı İhtilaflara Rağmen Sahabe-İ Kiram Birbirine Sevgi Duyardı (Ruhamâu Beynehum)

Soru:

Bundan bir kaç gün evvel sahabe-i kiram'm faziletleri hususundaki düşüncelerimi arzetme imkânı buldum. Elimden geldiğince,

"Muhammed Allah'ın elçisidir. Onun yanında bulunanlar, kâfirlere karşı şiddetli, kendi aralarında merhametlidirler ^{138[138]} ayetini açıklamaya çalıştım. Açıklamalarım bittikten sonra bir dost şöyle bir soru yöneltti: Kur'an-ı Kerim, sahabe-i kiramı

^{133[133]} Ahzâb: 40

^{134[134]} Hadîd: 19

^{135[135]} Hadîd: 19

^{136[136]} Hepiniz oradan inin," dedik. "Yalnız (iyi bilin ki) size bir hidayet geldiği zaman, kimler benim hidayetime uyarıya artık onlara korku yoktur ve onlar üzülmeceklerdir."

"İnkâr edip ayetlerimizi yalanlayanlar ise ateş halkıdır, onlar orada ebedi kalacaklardır." (Bakara: 38-39)

^{137[137]} Tercüman'ul Kur'an, Mayıs, 1962

^{138[138]} Fetih: 29

"kendi aralarında merhametlidirler" şeklinde tavsif edi yor, ama hadiseler bunu doğrulamıyor. Cemal ve Sıffın Savaşlarında karşı karşıya gelenler arasında derece bakımından pek büyük olan sahabiler de mevcuttu. Hz. Aişe (r.a) bile bir gruba katılıp yola koyulmuştu. Bu hadiseleri de nazar-ı dikkate aldığımız takdirde "kendi aralarında merhametlidirler" ayetine ne tür bir yorum getirebiliriz?

Elimden geldiğince bu meseleyi tetkik etmeye çalıştım. Bir takım eserlere baktım, ilim erbabı bazı dostlara müracaat ettim. Fakat kalbim tam anlamıyla mutmain olmuş değildir. Lütfen siz, hadiseleri de dikkate almak suretiyle, Kur'an-ı Kerim'in buyruğunu doğru bir şekilde yorumlayıp, asıl amacını açıklayarak bu problemi ortadan kaldırınız.

Cevap:

Üzülerek belirteyim ki, sorularınızı ihtiva eden yazılarınızı cevaplandırmakta oldukça geciktim. Bu ay çok fazla meşguliyetim vardı. Bu bakımdan mektupları okuma zamanı bile bulamadım; kaldı ki, cevap vereyim. Büyük zorluklar içinde bulunduğumu göz önünde tutarak bu gecikmeyi bağışlayacağınızı umarım.

Kafirlerle karşı şiddetli, kendi aralarında merhametlidirler" ayeti ile ilgili soru soran değerli insanın şüphe ve tereddütlerinin temelinde iki tür varsayım yatmaktadır ki, bu varsayımların ikisi de gerçekten uzaktır ve gereksizdir. Soru soran kişi sanmaktadır ki, hakkında övücü bir söz seylonen kişi ya da kişilerde övüldükleri sıfatlara aykırı hiçbir sıfat bulunmaz. Halbuki insanlar ne zaman övülürlerse Övülsünler, bu onların üstün durumları açısından yapılır. Onlarda bu övülen sıfatlara zıt bir şeyin görülmüş olması genel hükümü bozucu kabul edilmez. Biz sahabe-i kiramı dünyanın en takva, en üstün, en temiz, en pırlanta yürekli zümresi kabul ederiz. Bu kanaat ve hüküm onların genel yaşayışından dolayıdır. Bunun mânâsı, insan olmanın tabii neticesi olarak bu zümrede en küçük bir kusurun, hiçbir zaman, hiçbir şekilde görülemeyeceği demek değildir.

Sonuçta o dönemde de kimine zina, kimine hırsızlık, kimine de taşlama cezası verilmişti. Cezaya uğrayan bu kimseler de sahabe olma şerefine sahipti. Zira, iman edip İslâmiyeti kabul ettikten sonra Peygamber Efendimizle görüşme şerefine erişen her müslüman mutlaka sahabidir. Bu hatalarından dolayı onlardan ne iman etmiş olma sıfatı, ne de sahabe olma sıfatı geri alınmaz. Bu toplumda zaman zaman hırsızlık, zina ve taşlanmayı gerektiren suç ve günâhların işlenmiş olması, o toplumun; üstünlük ve takvada kötülüklerden sakınmada ve iyilikleri yaymada başka hiçbir toplumun ulaşamadığı bir seviyeye ulaşmış olduğu gerçeğini değiştirmez. Sahabe-i kiram için kullanılan "kendi aralarında merhametlidirler" sıfatı, onların hayatlarının bütününde kendilerine hâkim olan hususiyetleri dolayısıyla verilmiştir. Sahabe-i kiram arasındaki sevgi ve kaynaşmanın, yardımlaşmanın, hoşgörünün, anlayışın, saygının, birbirlerinin hukukuna riayetinin, birbirlerinin hayrını istemenin bir başka toplulukta aynı Ölçüde yaşandığını söylemek mümkün değildir. Bundan sonrası için de söylenemez. Sahabe-i kiramın güzel sıfatları taşıma konusunda en üst seviyeye yükseldikleri görülür. Genelde durum budur. Fakat onların da birer insan olduklarını, aralarında bir takım ihtilafların, anlaşmazlıkların çıkabileceğini, hatta bu ihtilafların savaşımlara kadar götürebileceğini de göz ardı etmemek gerekir. Neticede sahabe-i kiram da birer beşerdirler, Hz. Peygambere (s.a) refakat edip, Onunla birlikte olmaları için gökten indirilmiş olağanüstü varlıklar değildirler. Birlikte yaşıyorlar ve toplumsal hayatın gerektirdiği her türlü aktiviteye katılıyorlardı. Toplumsal hayatın tabii bir neticesi olarak, zaman zaman aralarında ihtilaflar da çıkıyordu. Hatta bu ihtilafların aşırıya kaçtığı da oluyordu. Ama bütün bunlar sebebiyle onların üstün sıfatları olan "kendi aralarında merhametlidirler" genel hükmünde bir değişiklik olamaz. Çünkü onların genel ve üstün özelliği işte bu sıfatlarıydı.

Soru soran kişinin şüphesinin gerisinde iş gören ikinci tahmini, sahabe-i kiram arasında herhangi bir zamanda ortaya çıkan ihtilafların, "kendi aralarında merhametli" oluşları sıfatını alıp götürecek cinsten oluşudur. Bu anlaşmazlıklar, bu ihtilaflar devam ederken ve hatta birbirleriyle savaşırken bile sahabe-i kiram'ın birbirlerine karşı son derece merhametli olduklarını gösteren şahane tabloların sergilendiği tarihi bilgilere sahibiz. Onların Cemal ve Sıffın Savaşlarında karşılıklı meydan okudukları bir gerçektir. Fakat bu savaşlarda sahabe-i kiram'ın birbirlerine gösterdiği merhametin, dünyada gerçekleşen hiçbir savaşta gösterilmediği de bir gerçektir. Sahabe-i kiram'dan her iki grub da kendilerinin haklı olduklarına samimi bir şekilde inanmış oldukları ipin savaşa katılmışlardı. Yoksa herhangi bir dünya menfaatini gözettileri veya kişisel düşmanlıkları sebebiyle değil. Her bir grup, diğer grubun kendisini yanlış anladığı düşüncesiyle üzülüyor, fakat kendilerinin yanlış bir tavır içerisinde olabileceklerini düşünemiyorlardı. Birbirlerini ortadan kaldırmak gibi bir niyetleri yoktu. Onlar yalnızca, kendilerine göre yanlış yolda olan öteki grubu doğru yola ulaştırmaya azmetmişlerdi. Hiçbiri diğerinin imanı konusunda tereddüde düşmemiş, İslâm'ın ona verdiği hakları reddetmemişti. Diğerinin üstünlüğüne, fazilet ve erdemlerine dil uzatmıyor, İslâm'a yaptığı

hizmetleri inkâra kalkışmıyordu. Birbirlerini rezil ve zelil etmek gibi bir niyeti asla taşımıyorlardı. Savaş ensasmda ise, savaşın gereği ne ise onu yaptılar; ama yere düşenler için de baştan aşağı merhamet ve şefkat kesildiler. Esir alınanları yargılama, onları cezalandırma veya aşağılayıp, zillete düşürme şöyle dursun, hapsetmeye ve bir dereceye kadar da olsa azarlayıp hakaret etmeye bile gönülleri razı olmadı.

Hadiseye bakınız. Cemel Savaşı sırasında iki ordu karşı karşıya. Hz. Ali (r.a) karşı grupta bulunan Hz. Zübeyr'i yanına çağırıyor. Zübeyr de (r.a) onunla buluşup, konuşmak üzere öne çıkıyor. Ansızın saldırıp kendisine bir zarar verebileceği hususunda her ikisinin de zerrece kuşkuları yok. Karşı-karşıya gelmiş bulunan iki ordunun ortasında birbirlerine sarılıp ağlaşıyorlar. Askerler gelen iki kişinin kucaklaşarak ağladıklarını görmeyenlerin şaşkınlığı içindeler. Birbiriyle çarpışmaya gelen bu iki insan şimdi birbirinin boynuna el atmış sağlıyor diyerek hayretlerini ifade ediyorlar. Hz. Ali ve Hz. Zübeyr (r.a) تنها bir yerde görüşüp askerlerin arasma dönüyorlar. Kendi tarafında bulunanlar Hz. Ali'ye: "Yâ Emîr'al Mü'minin! Nerdeyse savaş başlamak üzere. Böyle bir durumda nasıl olur da bir adamla tek başına görüşmeye gidersen?" diye soruyorlar. Hz. Ali (r.a) onlara şu cevabı veriyor: "Onun kim olduğunu biliyor musunuz? O Allah Rasûlü'nün halası Safiyye'nin oğlu (Zübeyr) idi. Kendisine Rasûlüllah'ın (s.a) bir sözünü hatırlattım. Bana, keşke bu sözü daha önce hatırlatmış olsaydın, seninle savaşmaya yanaşmazdım, dedi." Bunun üzerine orada bulunanlar: "Allah'a hamd olsun. Yâ Emir'al Mü'minin! Zübeyr Rasûlüllah'ın (s.a) yakını ve süvarisidir. En çok ondan çeki-niyorduk" karşılığını verdiler. Hz. Zübeyr de (r.a) ordusunun yanına döndüğü zaman: "Bir savaşa katıldığım zaman o savaş hakkında benim bir basiret ve ferasetim olurdu. Fakat bu savaşta ne basiretim, ne iradem ve ne de reyim benimle beraberdir" diyor, askerlerin arasından ayrılıp gidiyor. Hz. Ali ile Hz. Talha da (r.a) karşı karşıya gelmiş iki ordunun safları arasında başbaşa görüşerek birbirlerini ikna etmeye çalışıyorlar.

Savaş başladığı sırada Hz. Ali (r.a) ordusuna: "Dikkat edin, kaçan bir kimsenin arkasından giderek öldürmeyin. Hiçbir yaralıya el kaldırmayın. Onların ordusunda bulunan malları alabilirsiniz, ama o şehidlerin evlerinde bulunan malları onların mirasçılarına aittir. Kadınlarının id-deÛerini beklemeleri vardır" diye ilan ettirmektedir. "Onların ordusunda bulunan malları elimize geçince bize helal oluyor da kadınları neden helal olmuyor" diye itiraz eden birine, Hz. Ali (r.a) kızarak şu cevabı veriyor: "Hanginiz, müminlerin annesi Hz. Aişe'yi hissesine düşen bir pay olarak almaya hazırdır!" Bu söz üzerine herkes bir ağızdan: "Hâşâ! Esteğfirullah" diye haykırır. Hz. Ali (r.a) savaştan sonra ölümler arasında dolaşırken Hz. Talha'nın (r.a) oğlu Muham-med'in cesediyle karşılaşır. Hz. Ali (r.a) kendinden geçerek şöyle der:

"Ey Muhammed! Allah sana merhamet buyursun. Sen çok ibadet eden biriydin. Geceleri devamlı namaz kılardın. Çok sıcak günlerde bile oruç tutmaya devam eden bir insandın. " Hz. Zübeyr'i Öldüren kimse mükafat elde etme ümidiyle geldiğinde kendisi cehennemle müjdelenmişti. Hz. Aişe'nin çevresini saran sahabe-i kiram ona ancak: "Ey hev-decte oturan! Allah sana evde oturmanı emretmişti. Sen ise savaşmaya geldin" demiş ve hürmetkar bir edayla Medine'ye geri göndermiştir. Onların bu güzel davranışı sebebiyle Hz. Aişe (r.a) "Allah Ebu Talib'in oğlunu cennetine koysun" diye dua buyurmuştu. Hz. Talha'nın oğlu Musa, Hz. Ali (r.a) ile görüşmek üzere geldiğinde, Hz. Ali (r.a) ona: "Ümit ederim ki ben ve baban, kendileri hakkında Allah'ın: "Biz, onların gönüllerinden birbirlerine karşı olan dargınlığı, kırgınlığı çıkaracağız, onlar cennette kardeşçe karşı karşıya tahtlarda oturacaklar" diye buyurduğu kimselerden oluruz" diyordu.

Biri, yanınıza kim gelmişti diye sorunca, Hz. Ali; yeğenim, dedi. Bunun üzerine o: "Madem ki o sizin yeğeninizdir, o halde biz çok bedbaht insanlar olduk" dedi. Hz. Ali (r.a) bu söze kızarak: "Yazıklar olsun sanal Allah Teâlâ Bedir ehline müjde göndererek dilediğinizi yapınız. Sizi bağışladım buyurdu" diye karşılık verdi.

Görüldüğü üzere sahabe-i kiram arasında cereyan eden savaşın durumu bu idi. Onlar birbirlerine kılıç kaldırırken bile merhameti elden bırakmış değillerdi. Birbirlerine karşı sevgi ve saygıda, birbirlerinin haklarını gözetmede o kadar hassas davranıyorlardı ki, onların kalplerine nüfuz etmiş bu yüce duygular, bu şiddetli iç savaş sırasında bile sarsılmadan, eksilmeden devam etti. Onlardan bir grubun savunuculuğunu yapıp, diğerine küfreden insanların yaptıkları edepsizliktir. Zira onlar, aralarında düşmanlık olduğu için savaşmadılar; savaşmaları için de birbirlerine düşman olmadılar.^{139[139]}

Müşriklerin Çocukları Cennetlik Midir?

Soru: 18 yaşında Sind bölgesinden bir gencim. Arapça eğitimi veren bir okulda iki seneden beri tahsil görüyorum. Şu anda son sınıfta okumaktayım. Bizim burada, Arapça öğretimi öyle bir tarzda yürütülüyor ki, başlangıçta bu öğretime karşı içimde bir bıkkınlık ve nefret meydana geldi. İşte bu tarz bir Arapça eğitimi

beni bir sene içerisinde "dinsiz" yapıp bıraktı. Fakat içimde doğru yolu bulma arzusu olduğundan durmadan beni "doğru yol"a ulaştırması için Allah Teâlâ'ya yakarıp durdum. Allah Teâlâ nihayetsiz lütuf ve merhameti ile, bana iman gibi bir serveti yeniden bahşetti. O'nun keremi ile şimdi İslâm'ı canı gönülden benimsemiş bir müslümanım. Kavmiyetçilik ve milliyetçilikten nefret ediyorum. Hümanizm'e bağlıyım. Bu bir senelik süre içerisinde hem mesned ve hem de minberle (okul ve mescid) tanıştım, her ikisini de denedim. Ama hiçbir yerden gönlüm teselli bulmadı. Bana herhangi bir yerden bir nimet nasip olmuşsa, o yalnızca insanların Kur'an-ı Kerim diye isimlendirdiği Allah'ın Kitabı'm incelemem sayesinde ulaşmıştır. Artık ben İslâm'ı şaşmaz dinim olarak kabul ediyor, o şekilde iman ediyorum. Okuma ve araştırmalarım sırasında zaman zaman karşılaştığım bazı hadisler ve fikhî meseleler sebebiyle perişan oluyor, endişeye kapılıyorum. Bunlardan biri de bugün okulda yaşadığım bir olaydır. Şöyle ki: Okulda hadis kitabı Mişkât okutuluyordu. Kadere iman bölümünde İbn Mes'ud'un Hz. Peygamber'den (s.a) rivayet ettiği:

"(Kız çocuğunu) diri diri toprağa gömen de, diri diri toprağa gömülen de cehennemdedir" hadisini okuyunca muhterem hocamıza sadece; "Efendim, ben bu hadisle anlatılmak istenen şeyi anlayamadım" dedim. Hocam karşılık olarak: "Sen kim oluyorsun ki onu anlayabilesin. Sana düşen sadece inandık, kabul ettik demekten ibarettir" cevabını verdi. Ben de edeple kendisine: "Benim anlayışımın kıt olduğu doğru, fakat şu kadarını iyi anlayabiliyorum ki, Peygamber Efendimizin mübarek ağzından saf ve vicdanla bağdaşmayan böyle sözler çıkamaz. Eğer O, bu hadisi buyurmuşsa, o zaman bunun mânâsı zahire bakılarak yapılan tercümeyle çıkan mânâ gibi olamaz. Eğer onun gerçek mânâsı bu sizin söylediğiniz gibi ise, o zaman bu hadis kainatın efendisi Hz. Peygamber e (s.a) ait olamaz" dedim. Ben bu sözü söyler söylemez kıyamet koştum. Sadece bu yüzden beni okuldan attılar ve sen hadisi inkar ediyorsun dediler. Halbuki ben hadisi inkâr edenlerin görüş ve tutumlarını doğru bulmuyorum. Onların yanıltıcı ve dalalete götürücü olduklarını düşünüyorum. Benim sormak istediğim, hadisleri anlama hakkımızın olup olmadığıdır. Biz düşünüp taşınmadan; aklımızı kullanıp, mantığımızı çalıştırmadan, bu tür hadislerle nasıl inandık, kabul ettik diyeceğiz? Ayrıca bazı muhaddisler bu hadisin rivayet zincirini zayıf kabul etmişlerdir. Lütfen, bu hadisi iyice açıklayarak bana yol gösteriniz.

Cevap:

Hadis dersi sırasında bir hadisin anlattığı konu üzerinde şüpheye düşmeniz üzerine, dersi okutan hocanın şüphenizi gidermekten aciz kalması ile ortaya çıkan durum sonunda sadece sizin kusurlu bulunarak okuldan çıkarılmanızı öğrenince üzüldüm. Asıl suç okutmakla görevli kılındığı dersin problemlerini çözmekten aciz olan o hocaefendidedir. Ama ne yazık ki, onun cezası size verilmiştir. Bir kısım alimlerimiz, maalesef bu türden yanlış davranışları sebebiyle, iyi niyetli ve kapasiteli bir çok insanın yanlış yollara itilmesine, dalalete sürüklenmesine vesile olmuşlardır. Sizi perişan duruma düşüren hadisin konusu, aslında büyük bir meselenin ayrıntıları ile ilgilidir. Meselenin özü şudur: Henüz ergenlik çağına ulaşmamış, kendi iradesiyle hak veya bâtil herhangi bir dine bağlanmamış, yâni; henüz mükellef olmamış çocuklar öldükleri takdirde, ahirette onlara ne tür bir muamele yapılacaktır? Konuyla ilgili pek çok hadis bulunmaktadır, ama bu hadislerin her biri haklı ifadeler taşımaktadır. Hadislerin bazısına göre, ergenlik çağına ulaşmadan vefat eden çocukların hepsi cennete gidecektir. Bir kısım hadislerle göre ise müslümanların çocukları cennete, kafirlerin çocukları da cehenneme gidecektir. Bir kısım hadislerden çıkan mana ise şudur: Allah Teâlâ ezeli ilmi ile, ergenlik çağına ulaşmadan ölen çocukların yaşadıkları takdirde iyi birer mü'min mi yoksa kâfir, münafık ve daha başka insanlar mı olacağını bilir. Onlar hakkındaki kararını buna göre verecektir. Bu değişik manâlı hadislerden biri de sizin anlattığımız hadistir. Bu hadis, müşriklerle, kâfirlerin çocuklarının cehenneme gideceğini belirten hadisler arasında gelmektedir. Başka bir ifade ile, kıyamet günü bu çocuklara, ana ve babalarına yapılan muamele yapılacaktır.

Aralarında bu kadar farklılık bulunan hadislerdeki ihtilafları ortadan kaldırıp, üzerinde herkesin ittifak edebileceği bir anlam çıkarmak mümkün değildir. Öyleyse yapılacak iş, Kur'an-ı Kerim'e ve dinin ruhuna uygun düşen, senet bakımından sağlam olan hadislerle bakmaktır. Böyle olan hadisler diğer bütün hadislerle üstün tutularak tercih edilecek ve ancak onlar kabul edilecektir. Bu kaide ve prensipler ışığında söz konusu hadisleri inceden inceye tektik eden mü-dekkik İslâm alimleri, buluş çağına ermeden ölen bütün çocukların cennete gidecekleri kanaatine varmışlardır. Çünkü bu mânâyı taşıyan hadisler, hadis ilmine göre en sağlam ve en güvenilir hadisler olduğu gibi, Kur'an-ı Kerim'in ruhuna ve İslâm'ın prensiplerine de en uygun olanlarıdır. Bu konu ile ilgili olarak, Müslim Şerhinde İmam Nevevî şöyle yazmaktadır: "Müşriklerin çocuklarına gelince; onlar hakkında üç görüş vardır. Pekçok kimse, o çocukların; babaları, atalarıyla birlikte cehenneme gideceklerini söylüyor. Bir başka zümre, onlar hakkında çekimser davranıyor. Üçüncü bir grub da onların hepsinin cennetlik olduğunu söylüyor, işte bu görüş doğrudur. Araştırmacı bilginler, işte bu görüşü

benimsemişlerdir. Bu görüş bir çok sebeple kuvvet kazanıyor. Meselâ; Buhâri 'de şöyle bir hadis mevcuttur; "Hz. Peygamber (s.a) rüyasında etrafında başka çocuklarla birlikte oynuyor olduğu halde oğlu Hz. İbrahim'i cennette gördüğünü söyledi. Bunun üzerine sahabe-i kiram: "Onlar arasında müşriklerin çocukları da var mıydı?" diye sordular. Rasûlullah (s.a) "Evet, müşriklerin çocukları da vardı" buyurdu. Allah Teala ise şöyle buyurmuştur:

"Biz elçi göndermedikçe (hiçbir kavme) azâb edecek değiliz".^{140[140]} Yâni; biz, kendisine peygamber göndermediğimiz bir toplumu, niçin iman etmedikleri, niçin doğru dürüst amel yapmadıkları hususunda bir sorgulamaya tabi tutmayız. Çocukların yükümlü sayılmayacakları hususunda İslâm alimlerinin de ittifakı vardır. Peygamberin (s.a) buyruğu ergenlik çağına ulaşmamış çocuklar için değildir. (Kitab'ul Kader; Her Doğan Fitrat Üzere Doğar Babı)

Kur'an-ı Kerim'in buluş çağına gelmemiş kimselerin hepsinin cennete gireceklerine dair çok açık bir ifadesi yoksa da, cehenneme ancak peygamberlerin davetinden yüz çevirip, şeytana uyanların gideceğine dair çok açık hükmü bulunmaktadır: "(Bunları) müjdeleyici ve uyarıcı elçiler olarak (gönderdik) ki, peygamberler geldikten sonra insanların Allah 'a karşı bahaneleri kalmamasın. Allah üstündür, hikmet sahibidir."^{141[141]}

"Senden ve onlar içinde sana uyan kimselerden (gelenler ile) cehennemi dolduracağım."^{142[142]} topluluk onun (cehennemin) içine atıldıkça onun bekçileri, onlara sordu: "Size bir uyarıcı gelmedi mi?" Dediler; "Evet, bize uyarıcı geldi ama biz yalanladık ve: 'Allah hiçbir şey indirmede, siz ancak büyük bir sapıklık içindesiniz' dedik"^{143[143]}

kimseye gücünün üstünde bir şey teklif etmez. Herkesin kazandığı iyilik kendi yararına, kötülük de kendi zarannadır."^{144[144]}

Bunlar ve daha pekçok ayet-i kerimeler konu ile ilgili çok açık ifadeler taşımaktadır.

Hadislere gelince: Onlar içinde pek çok sağlam ve sahih rivayetler vardır ki, onlarda çocukların cennete gideceğine ve ahirette azaptan korunmuş olacaklarına dair açıklık bulunmaktadır. Bu tür hadislerden en meşhuru, Buharı ve Müslim'in her ikisinde de rivayet edilmiş olan ve değişik se-nedlerle nakledilmiş bulunan şu hadis-i şeriftir:

"Her doğan çocuk ancak fitrat üzere doğar. Sonra annesi, babası onu yahudileştirir, hristiyanlaştırır, putperestleştirir. Bu hayvanın karnından, organları eksiksiz yavrunun doğmasına benzer. Siz o doğan yavrulardan hiçbirinin kulağının kesik olarak doğduğunu gördünüz mü? (Yâni; onun kulağını, cahil insanlar daha sonra, kendi adetlerine göre keserler.)"

Bu hadiste bildirilen fitrat üzere yaratılmaktan maksat İslâm fitratı üzere yaratılmaktır. Çünkü hadiste yahudilik, Hıristiyanlık ve putperestlik fitrat üzere yaratılmanın zıddı olarak anılmaktadır. Hatta bu hadisin diğer kollardan gelen başka rivayetlerinde;

"İslâm fitratı üzere" ve "bu milletin fitratı üzere" ifadeleri zikredilmektedir. Bu ifadeler bir araya getirildiğine, kendiliğinden şu neticeye ulaşılmaktadır: Çocuk, kâfir bir ana-babanın çocuğu da olsa, onların dini üzere değil; fitrat dini üzere doğar. Kî bu fitrat dini Kur'an-ı Kerimde şöyle ifadesini bulmaktadır:

"Allah'ın yaratma kanununa (uygun olan dîne dön)ki, insanları ona göre yaratmıştır. Allah'ın yaratması değiştirilemez, işte doğru din odur."^{145[145]}

Çocuk anne karnından küfürle birlikte doğup gelmez. Bilakis onun bulaştığı küfür, şirk, dinsizlik gibi her çeşit inançsızlık, daha sonra kendisine çevresi vasıtasıyla ulaşır. Eğer o; bu dış etkiler kendisine yapacağını yapmadan; onun kötü etkileriyle müşrik, kafir, dinsiz olmadan küçük yaşta ölürse o, Allah'ın yarattığı temiz fitrat üzere bu dünyadan göçmüş, küfür ve günâha bulaşmamış demektir. Böyle olunca onun, kâfirler ve fasıklar için hazırlanmış olan cehenneme gönderilmesi için de bir sebep yoktur.

Rasûlullah (s.a), aşağı yukarı aynı anlama gelen bir hadis-i kudsî'de, şöyle haber vermektedir: "Allah buyurdu ki:

"Şüphesiz ben kullarımı günahsız hanifler olarak yarattım. Daha sonra şeytanlar gelerek onları o hanif dininden uzaklaştırdılar."^{146[146]} Aynı hadisin değişik rivayetlerinde günahsız hanifler yerine:

"Müslüman hanifler" tabiri kullanılmakta, yani; "Allah (c.c) onları müslüman hanifler olarak yarattı" buyurulmak-tadır. Bundan elde edilen sonuç şudur: Şeytanın saptırmasına düşmeden, onun yoluna sapmadan ölen insan, yaratıldığı din olan hanif dini üzere ölmüş demektir. Onun ahiret azabına uğramasına hiçbir sebep yoktur.

^{140[140]} İsrâ: 15

^{141[141]} Nisa: 165

^{142[142]} Sâd-85 Ayet-i kerîme siyak ve sibakı ile birlikte okunduğunda görülecektir ki bu kelâm Allah Teâlâ tarafından İblise karşı söylenmiştir. (Çev.)

^{143[143]} Mülk: 8-9

^{144[144]} Bakara: 286

^{145[145]} Rum-30

^{146[146]} Müslim

Şimdi de, ister kâfir; ister mü'min olsun, bütün insanların çocuklarının cennete gireceğini açıkça haber veren hadisleri gözden geçirelim: Bu anlamdaki en geçerli ve en muteber hadis İmam Buhârî'nin "Kitab'ul Tabir" ve "Kitab'ul Cenâiz" bölümlerinde Semura b. Cündüb hazretlerinden naklettiği hadistir. Bu hadiste Semura b. Cündüb hazretleri şöyle anlatıyor: "Birgün sabah namazından sonra, Rasûlullah (s.a) o gece gördüğü uzun bir rüyayı anlattı. Rasûlullah'a (s.a) rüyasında mükâfat ve mucâzatınpek çok manzaraları gösterilmişti. Rasûlullah (s.a) cennette, etrafında pekçok çocuğun toplandığı uzun boylu bir zâtlâ karşılaştı. Kendisini gezdiren melek (Cebrail) bu büyük zâtın Hz. İbrahim (a.s) olduğunu ve çevresinde toplanan çocukların hepsinin de fitrat üzere ölen çocuklar olduğunu, bu çocuklar içerisinde fitrat üzere Ölen bütün çocukların bulunduğunu söyledi." Orada bulunanlardan biri bunun açıklanması arzusuyla; "Müşriklerin çocukları da mı onlar arasında bulunmaktadır?" diye sordu. "Evet, müşriklerin çocukları da" diye mukabele buyurdu." Bunu destekleyen bir başka hadiste Ahmed ibn Hanbel'in Müsnedinde Hansa binti Muâviye b. Harım'den rivayet edilmektedir. O diyor ki: "Halam, Rasûlullah'tan (s.a) kimlerin cennetlik olduğunu sordu da, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Peygamberler cennetliktir, şehidler cennetliktir, çocuklar cennetliktir."

Bazı İslâm alimleri Kur'an-ı Kerim'de "Ğılman" "Civanlar"^{147[147]} ve "Vildânün muhalledün" "Ebedî yaşamaya erdirilmiş gençler"^{148[148]} şeklinde zikredilenlerin bu hadiste sözü edilenler olduğu kanaatine varmışlardır. Bu kanaat akla yatkın ve diğer bilgilere çok uygundur. Cennetlik olmayan ana-babaların çocuklarının cennetin ebedi hizmetkârları kılınmaları, kıyas ve tahmine daha uygun gelmektedir. Doğruyu en iyi bilen Allah'tır. Esas itibariyle; bu ölçü, asıl ve temel olarak kabul edilmeli, diğer bütün hadisler bu ölçüler içerisinde yorumlanmalıdır. Bu yapılamadığı takdirde ise susmak gerekir. Mümkündür ki, farklı rivayetler de sahih ve sağlam hadislerdendir de rivayet esnasında kullanılan farklı ifadeler dolayısıyla anlam çıkarmakta güçlük çekilmektedir.^{149[149]}

Hz. Musa'nın Firavtjn'u Bir Miydi, İki Miydi?

Soru:

Kur'an-ı Kerim'in tefsiri konusunda ortaya çıkan bir tereddüdümü arz etmek istiyorum. Tercüman'ul Kur'an dergisinin 1961 yılı Ocak sayısındaki Kasas Sûresinin tefsirini yaptığınız yazınızdan anladığım kadarıyla, önceki müfessir-lerin görüşlerinin aksini savunuyor, Hz. Musa'nın (a.s) karşısında bir değil, iki Firavunun bulunduğunu söylüyorsunuz. Kur'an-ı Kerim'deki ilgili ayetler incelendiği takdirde görülecektir ki, orada kastedilen Firavun tek bir Fira-vun'dur. Hz. Musa'nın (a.s) hakka davet için gönderildiği Firavun ile Hz. Musa'nın (a.s) davetini inkâr etmesi seoebiyle suda boğulan Firavun aynı Firavun'dur. Firavunun karısının Hz. Musa'yı besleyip, büyüttüğü de Kur'an-ı Kerim'de anlatılmaktadır. Bu kadının müslüman olduktan sonra Firavun tarafından eziyet ve işkenceye tabi tutulduğunu da biliyoruz. Çünkü, o Firavundan kurtulmak için Allah'a dua etmişti.

Benim öğrenmek istediğim şu: Siz neye dayanarak, suda boğulan Firavun'la, Hz. Musa'nın (a.s) sarayında yetiştiği Firavunun ayrı ayrı kimseler olduğunu iddia ediyorsunuz?

Cevap:

Firavun adı Mısır krallarının müşterek adı, unvanı idi. Hz. Musa'nın (a.s) yaşadığı dönemde iki ayrı Firavun olduğuna dair İsrail oğullarının ittifakı vardır. Modern tarih araştırmaları da bunu desteklemektedir. Akıl mantık da iki tane Firavun olması gerektiğini kabul ediyor. Çünkü Hz. Musa (a.s) risaletle görevlendirilip, kendisine hakkı tebliğ etmek için Firavunun sarayına gittiğinde 50 yaşındaydı. Fi-ravun'un suda boğulması ve İsrail oğullarının Mısır'dan ayrılmaları ise bundan 30 yıl sonrasına aittir. Yani Firavun suda boğulup, İsrail oğulları Mısır'ı terk ettiklerinde Musa (a.s) 80 yaşında idi. Artık suda boğulan Firavun ile Hz. Musa'nın yeni doğmuş bir çocuk olarak sarayına ulaştığı ve karısının da evlatlık aldığı Firavunun aynı kimse olduğunu düşünmek pek mantıklı görünmemektedir. Kıyasa da uzak durmaktadır. Son anlatılan düşünceyi (yani aynı Firavun olduğu görüşünü) destekleme yolunda ortaya sürülen ayetler buna kesin bir ifadeyle delalet etmemektedirler. Meselâ, o ayetlerden birinde Firavunun şu sözü nakledilmiştir; "Biz senidimizde bir çocuk olarak, yetiştirmedik mi?"^{150[150]}

^{147[147]} Tûr: 24

^{148[148]} Vakıa: 17

^{149[149]} Tercüman 'ul Kur 'an, Zilhicce, 1376 i Eylül, 1957

^{150[150]} Şuarâ: 18

Babasının yanında büyüüp yetişen bir adama, o babanın oğlu, biz seni kendi yanımızda besleyip büyüttük, diyemez mi? Bazılarına göre, Kasas Sûresinde zikri geçen Fira-vun'un karısı ile Tahrim Sûresi'nde zikri geçen Firavunun karısının mutlaka aynı kimseler olması gerekir. Bu iki ayette anlatılan kadınların iki ayrı kimse olmasını engelleyen bir durum yoktur. Kur'an-ı Kerim'de, Hz. Musa'ya iman eden Firavun'un karısı ile Hz. Musa'nın süt emen bir çocukken, bir sepet içinde yüzerek karşısına geldiği ve onu öldürülmekten kurtarıp, evlat edinen Firavun'un karısının aynı kadın olduğuna dair de herhangi bir açıklık yoktur.^{151[151]}

Hz. Peygamberin "Ümmî" Oluşunun Gerçek Anlamı

Soru:

Tercüman'ul Kuran derginizin Ekim 1960 sayısındaki Ankebut Sûresi ile ilgili tefsirin 91 nolu dipnotunu incelerken zihnime takılan bazı meseleler oldu. Bunları arzlediyo-rum. Dipnottaki ifadelerin akışından anladığım kadarıyla oradaki "ümmî" kelimesi, Hz. Peygamberin (s.a) kendisine peygamberlik verilmezden önce okuma bilmediği, fakat peygamberlik geldikten sonra okuyup yazabilen biri olduğu anlamına gelmektedir. Hz. Peygamberin (s.a) özel bir gayreti olmaksızın, Allah Teâlâ tarafından, kendisine bir mucize eseri olarak okuma yazma öğretilmiş olması pekala mümkündür, diye düşünüyorum. Sizin bu konudaki kanaatiniz nedir?

Cevap:

Bana göre bu konudaki doğruların neler olduğunu sizin göndermede bulunduğunuz Tercüman'ul Kuran sayısında bütün delilleri ile birlikte yazmıştım. Yazımın üslûbu ve ortaya koyduğum deliller sizin için yeterli değilse, siz kendinize göre doğru kabul ettiğiniz şeylerin peşine düşmekte serbestsiniz. Ben, size sadece Kur'an-ı Kerim'deki:

"Öyle olsaydı o zaman (Allah'ın sözlerini boşa çıkarmaya çalışan) iptâlciler^ kuşkulanırlardı, (ama şimdi ne diye şüpleniyorlar)^{152[152]} buyruğunu hatırlatmak ve onun üzerinde az da olsa düşünmenizi salık vermek istiyorum. Allah Teâlâ doğrudan Peygamberine hitap ederek, eğer sen okuma yazma bilen biri olsaydın, o takdirde bâtılın peşinden sürüklenenlerin senin peygamberliğinden şüpheye düşmelerine fırsat verilmiş olacaktı, buyuruyor. Bunun mefhumu muhalifinden çıkan açık anlam ise şudur: Hal böyle iken onların senin peygamberliğin konusunda şüphe ve tereddüt göstermeleri için ellerinde en küçük bir fırsat ve ihtimal kalmamıştır. Zira, sen okuma yazma bilen biri değilsin. Eğer sizin söylediğinize uygun olarak, peygamber olur olmaz, Allah Teâlâ tarafından mucize yoluyla peygamberine okuma yazma öğretilmiş olsaydı, burada anlatılanların hiçbir anlamı kalmazdı. Eğer peygamberliğinden sonra kendisine okuma yazma öğretilmiş olsaydı, şüphe ve tereddütlerin ortadan kalkması ihtimali olmazdı. O zaman Mekke kâfirleri;, sen bugüne kadar bizden gizledin, artık anlaşıldı ki sen gizli gizli okuma yazma öğrenmişsin ve gizlice kitaplar okuyarak bu bilgileri toplamışsın diyebilirlerdi.

Bir de bu ayetin Rasûlullah'ın (s.a) nübüvvetle görevlendirilmesinden sonra geldiğini düşününüz. Bu ayetten açıkça anlaşıldığına göre, Hz. Peygamber'e (s.a) bir mucize olarak Allah tarafından okuma yazma öğretilmemiştir. Bu ayetin gelişinden sonra, hangi tarihte bu mucize ortaya çıkmıştır? Rasûlullah'a (s.a) peygamber olur olmaz okuma yazma Öğretilmeyip de daha sonraki bir tarihte okuma-yazma öğretilmesinin hikmeti ve faydası nedir? Bunları da uazar-ı dikkate alarak, konuyu yeniden incelemenizi ve üzerinde düşünmenizi tavsiye ediyorum. Konuyu daha fazla uzatmakta bir yarar yoktur.^{153[153]}

Yahudilerin Zillet Ve Meskeneti

Soru:

İki mesele kafamı sürekli meşgul etmektedir. Yahudiler "Üzerlerine alçaklık ve yoksulluk damgası vuruldu."^{154[154]} ayetinde anlatılmak istenen şeyin tam ve doğru olarak hangi anlama geldiğidir. Eğer bu ayette kastedilen genelin anladığı mânâ ise, yahudilerin Filistin'de devlet olmaları ne ile izah edilebilir? Ben bu ayetin tefsirini anlamakta güçlük çekiyorum. Eğer bu ayet,

^{151[151]} Tercüman ul Kur'an, Şubat, 1961

^{152[152]} Ankebü: 48

^{153[153]} Tercüman'ul Kur'an, Şubat, 1961

^{154[154]} Bakara: 61

'Kur'an-ı Kerim nazil olduğu sıralarda yahudiler zillet içerisinde idiler, zelil bir vaziyette bulunuyorlardı demekse, müfessirler niçin sürekli bir zilletten ve rezillikten söz ediyorlar? Her ne hal ise, yahudilerin bugünkü gücünü ve hakimiyetini gördükten sonra onların nasıl olup da zelil ve rezil olduklarını anlamış değilim.

Cevap:

"Üzerlerine alçaklık ve yoksulluk damgası vuruldu.^{155[155]} ayeti hakkında benim de inancım o ki, onların zillet ve aşağılanmaları kıyamete kadar devam edecektir. Filistin'de kurulmuş olan İsrail devletinden dolayı durumda hiçbir değişiklik meydana gelmez. Birincisi, bu ayetle bildirilen hüküm, yahudi ırkının genelini ilgilendiren toplu bir hükümdür. Yahudi olan fertlerle, yahut belli bölgelerde yaşayan yahudi toplulukları ile ilgili bir hüküm değildir. Bu ayetle; Allah'ın yahudiler hakkında koyduğu hükmün konulusundan kıyamete kadar geçerli olduğu, onların zillet içerisinde yaşamalarının kıyamete dek süreceği ve bu hükmün yahudilerin tamamını içine aldığı anlaşılmaktadır! Bu, bu kadar uzun bir zaman dilimi içerisinde, yahudilerden bir topluluğun herhangi bir yerde ve kısa bir süre için de olsa hâkimiyet kuramayacakları anlamına gelmez. Bu ayeti bütünüyle anlayabilmek için yahudilerin Hz. İsa'dan (a.s) bugüne kadar geçen tarihi süreç içerisindeki durumlarını çok iyi bilmek gerekir. Gerek tarihi, gerekse yeryüzündeki genel durumları dikkatlice incelenecek olursa Kur'an-ı Kerim'in yahudiler hakkındaki şu buyruklarının eksiksiz olarak doğrulanmış olduğu görülecektir.

"Rabb'in, 'Elbette tâ kıyamet gününe kadar onlara azabın en kötüsünü yapacak kimseler gönderecektir!' diye ilân etmişti." ^{156[156]}

"Nerede olsalar, onlara alçaklık (damgası) vurulmuştur (ezilmeye mahkûmdurlar). Meğer ki Allah'ın ahbine ve insanların ahbine sığınmış olsunlar." ^{157[157]}

Bütün tarihler, dünyanın neresinde olursa olsun, ortaya çıkan güçlü idarelerin yahudileri devamlı olarak hırpaladıklarını ve onlara eziyet ettiklerini haber veriyor. Yahudilerin zaman zaman sulh ve sükun içerisinde yaşamış olmaları, onların haysiyet ve şereflerini koruyarak, güçlerini ortaya koyarak gerçekleştirdikleri bir hadise değildir. Onlar bunu başka milletlerin himayeleri ile gerçekleştirebilmişlerdir. Şu anda İsrail'de kurulu bulunan yahudi devleti de varlığını İngiltere ve Amerika'nın himayesine borçludur. Onların himayeleriyle ayakta durabilmektedir. İngiltere ve Amerika'nın himayesi ortadan kalktığı gün İsrail devletinin başına gelecekleri bütün dünya ibretle görecektir. Ben şahsen, Allah Teâlâ'nın onları yok etmek istemediğini, aleme ibret olsun diye varlıklarını sürdürmelerine müsaade ettiğini düşünüyorum. Bunlara sürekli olarak azab edilmiş, sırtlarına işkence kırbağı yağdırılmış olsaydı, belki soyları kurur, yok olurlardı. Allah (c.c) kendi hikmetiyle, bazen bunların imha edilmelerini, bazen de birilerinin himayesinde yaşamalarını takdir buyurmuş.

"Orada ne ölür, ne de yaşar" ^{158[158]} ayetinin mânâsına uygun olarak, dünyada sürünüp durmaktadırlar. ^{159[159]}

Hz. İsa'nın Babasız Doğması

Soru:

İnsanlardan öyle bir grup var ki, Hz. İsa'nın (a.s) babasız doğduğunu kabul etmeye yanaşmıyor. Onlar kendi anlayış ve mantıklarına dayanarak ayetlerden değişik mânâlar çıkarmakta ve şöyle demektedirler: Melek, Hz. Meryem'e, senden tertemiz bir çocuk dünyaya gelecek müjdesini verdiği zaman Hz. Meryem ona şöyle cevap vermişti: "Henüz ben evlenmiş değilim, kötü bir iş de işlemedim". Melek kendisine bu haberi ulaştırdığı sırada bakire bir kız olan Hz. Meryem, Yusuf Neccar'la evlendikten sonra İsa'ya (a.s) hamile kalmış ve onu dünyaya getirmiş olsa, Allah Teâlâ'nın vadi gerçekleşmiş olmaz mı?

Onların diğer bir delili de şöyledir: 'Allah Teâlâ sünnetini değiştirmez. Bunun en bariz örneği:

"Allah'ın kanununu değiştirme(ğe imkân) bulamazsın." ^{160[160]} ayetidir. Herhangi bir çocuğun var olması için bir kadınla bir erkeğin izdivacı gerekir. Bu durum Allah Teâlâ'nın ezelden beri süregelen bir sünneti olup hâlâ da devam etmektedir. Böyle olunca, Hz. İsa'nın (a.s) babasız olarak dünyaya gelmiş olması Allah

^{155[155]} Bakara: 61

^{156[156]} A'râf: 167

^{157[157]} A-li İmrân: 112

^{158[158]} Tâhâ: 74

^{159[159]} Tercüman'ul Kur'an, Nisan, 1962

^{160[160]} Ahzâb: 62

Teâlâ'nın bu sünnetine aykırı düşmektedir".

Böyle bir anlayışın ne derece tutarlı ve ayetten böyle bir anlam çıkarmanın ne derece doğru sayılabileceğini lütfen bize açıklayınız. Uzun uzun cevaplandırmaya vaktiniz elver-miyorsa, sadece kaynakları bildirmeniz bile bizim için yeterli olacaktır.

Cevap:

Hiz. İsa'nın (a.s) babasız olarak dünyaya gelmesi ile ilgili bilgileri Tefhim'ul Kur'an'da. Âl-i İmrân ve Meryem Sûrelerinin tefrişini yaparken teferruatlı olarak vermiştim. Onları okuduğunuz zaman, Hiz. İsa'nın (a.s) Allah'ın bir mucizesi olarak babasız dünyaya getirilişini inkâra yeltenenlerin anlayış ve delillerinin yeterli olup olmadığını göreceğ ve anlayacaksınız.

Allah'ın, sünnetinde bir değışme bulamazsın" buyruğuna gelince: Bu ifade elbetteki doğrudur. Fakat, Allah Teâlâ'nın sünnetinin ne olup olmadığı konusunda karar verme yetkisi bize değıl, doğrudan doğruya Allah Teâlâ'ya aittir. O'nun "benim sünnetimdir" buyurduğu bir şeyin aksi va-rid olamaz. Ancak bizim, Allah'ın sünnetidir dediğimiz şeyin aksinin olması ise her an için mümkündür. Zira, Allah Teâlâ için bizim verdiğimiz hüküm ve kararların sorumluluğunu taşıması düşünülemez. Allah Teâlâ, nerede ve ne zaman, er-keksiz bir kadının çocuk dünyaya getirmesi benim sünnetime aykırıdır, bir kadının çocuk dünyaya getirebilmesi için mutlaka bir erkekle buluşması gerekir, diye buyurmuştur? İlk insan olan Âdem'in (a.s) yaratılışı hangi erkekle kadının buluşması sonucu olmuştur! Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de, "Biz Adem'i topraktan ve eşini de kendisinden yarattık" buyuruyor. Hiz. Âdem (a.s) ile Hiz. Havva'nın yaratılması Allah'ın sünnetine aykırı olmuyor da, Hiz. İsa'nın (a.s) babasız olarak dünyaya gelmesi Allah'ın sünnetine neden aykırı oluyor! Bizzat Allah Teâlâ, Hiz. İsa'nın yaratılışını, Hiz. Âdem'in yaratılışına benzeterek, Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

"Allah yanında isa'nın durumu, Âdem'in durumu gibidir. Onu topraktan yarattı, sonra ona 'Ol' dedi, artık olur^{161[161]}

Çok Evliliğın Yasaklanması

Soru:

Sizden öğrenmek istediğim bir husus var. Herhangi bir İslâm devletinde yaşayan kadın nüfus erkek nüfustan daha az olduğu takdirde, o İslâm devletinde erkeklerin birden fazla kadınla evlenmelerine bir yasak getirilebilir mi? Böyle bir soruyu şunun için soruyorum: Anladığım kadarıyla, bir erkeğın birden fazla kadınla evlenebilmesine izin veren Kuran ayetleri bunu normal olmayan şartlar için koymuştur. Olağüstü durum ve şartlar sebebiyle yıllarca cihad edilmiş ve bunun neticesi olarak da kadınlar dul, çocuklar yetim ve himayesiz kalmışlardır. Birden fazla kadınla evliliğe izin verilmesinin sebebi bu olağüstü durumdan kurtulmak, dulları ve yetimleri topluma kazandırarak kimsesiz ve bakımsız kalmalarını önlemek ve daha iyi bir hayat sürmelerini temin etmektir.

Cevap:

Birinci sorunuzun cevabı şudur: Herhangi bir toplumda kadınların sayısının erkeklere oranla toplum düzeninde büyük bir sorun çıkaracak kadar az olması binde bir ortaya çıkabilecek bir olaydır. Genellikle bunun aksi gerçekleşmekte, erkeklerin sayısı kadınlardan daha az olmaktadır. Bir toplumda kadınların sayıca daha az olmasının sebepleri erkeklerin sayısını azaltan sebeplerle aynı değıldir. Bunun sebebi, Allah Teâlâ'nın kadınları daha az yaratmış olmasıdır ki, bu da eşine ender rastlanan bir hadisedir. Böyle bir sorunun kanun yoluyla halledilmesini gerektirecek boyutta ortaya çıktığı şimdiye kadar görülmemiştir. Çok küçük ölçüde olabileceğini farzetsek bile, dul ve boşanmış kadınların evlendirilmesinin yaygınlaştırılması ile bu problem çözülür.

Diğ er yazdıklarınıza gelince, Kuran-ı Kerim'i iyi anlamadığınız ortaya çıkmaktadır. İslâm'ın hiçbir döneminde birden fazla evlilik yasaklanmış değıldir ki, herhangi bir menfaat temini için o yasaklama kaldırılmış ve birden fazla evliliğe yeniden izin verilmiş olsun.

Birden fazla evliliğın bütün peygamberlerin şeriatlerin-de caiz ve geçerli olduğu ve bu geleneğın cahiliye

^{161[161]} Âl-i İmrân: 59 Tercüman 'ul Kur 'an, Şubat, 1963

dönemi Arap toplumu tarafından da yaygın biçimde sürdürüldüğü bilinen bir vakıdır. Rasûlullah'ın (a.s) risaletle görevlendirilmesinden sonra hem sahabe-i kiram ve hem de Rasûlullah'm (s.a) bizzat kendisi bu hükmü uygulamışlardı. Kur'an-ı Kerim'de hiçbir ayet yoktur ki, o ayet gelmezden önce birden fazla evlilik caiz değildi de, bu ayet indikten sonra onu caiz kıldı diye bir şüphe varid olsun. Eğer siz böyle bir ayetin varlığından haberdar iseniz, lütfen o ayetten bizi de haberdar ediniz.

Soru:

Beni bağışlayacağınızı umarak, birinci soruma verdiğiniz cevabı yeterli bulmadığımı ifade etmek istiyorum. Benim sizden istediğim cevap sadece herhangi bir İslâm toplumunda kadınların sayısı erkeklerden daha az olduğu takdirde devlet idaresinin birden fazla evliliğe mani olan bir kanunu çıkarıp, çıkaramayacağı idi. Siz ise, kadınların erkeklerden daha az olmasının eşine ender rastlanan bir hadise olduğunu yazmışsınız. Zaten ben de eşine ender rastlanan bu durumda ne yapılacağını öğrenmek istemiştim. Siz de biliyorsunuz ki, nüfus sayımına göre, bugün Pakistan'daki kadın nüfus erkeklere oranla daha azdır. Bu durum aynı şekilde devam edecek olursa, devlet idaresi birden fazla evliliğe mani olan bir kanun çıkarabilir mi?

Ben önceki sorumda zâtîâlinize şunu arz etmişim: Birden fazla kadınla evlenmeye izin verilmesinin sebebi; herhalde, Rasûlullah'm (s.a) insanları İslâm'a davet etmekle meşgul olduğu dönemlerde yıllarca süren cihad hareketi sonucu dul kalan kadınların ve yetim kalan çocukların sorununu çözmek amacıyla yönelik olmalıdır. Çünkü, bu işin en iyi çözümü birden fazla kadınla evliliğe izin verilmesiydi. Birden fazla evliliğe izin verilen ayet, cihadın konu edildiği ayetlerin hemen akabinde zikredilmiştir. Ben buradan hareketle -doğru veya yanlış olabilir- birden fazla evliliğe izin verilmesinin bu tür özel durumlar için söz konusu olduğu kanaatine varmışım. Nitekim, siz bu kanaatin yanlış olduğunu ve Kur'an'ı yanlış anlamam sonucu bu yargıya vardığımı yazmışsınız. Bunu bir yana bırakalım. Hehangi bir toplumda kadınların sayısı erkeklere oranla çok daha fazla olduğu takdirde ikişer, üçer, dörder kadınla evlenmeye izin verildiğini düşünerek, bunun aksi söz konusu olduğunda, yâni; erkek nüfusla kadın nüfus eşitlendiğinde ya da kadınların sayısı erkeklerden daha aza indiğinde bu iznin kullanılmasına gerek yoktur, denilebilir mi?

Cevap:

Pakistan'ın nüfus sayımında kadınların sayısının erkeklerden daha az gösterilmesi, gerçekte ülkemizdeki kadın nüfusun erkeklerden daha az olduğunun delili ve ispatı değildir. Aksine, bu az görünüşte ülkemizin gelenek ve âdetlerinin büyük rolü vardır. Bu âdetler sebebiyledir ki, insanlar ailelerindeki kadınları nüfusa yazdırmaktan kaçınıyorlar. On milyonlarca nüfus içinde birkaç yüz bin fark olduğunu kabul etsek bile, bundan öyle sanıldığı kadar büyük bir toplumsal sorun ortaya çıkmaz. Bunun için de birden fazla evliliği kanun yoluyla engellemeye gerek yoktur. Bu mesele dul ve boşanmış kadınların tekrar evlendirilmesiyle halledilebilir. Varsayalım ki, küçümsenmiyecek boyutta bir azalma oldu. Bu durumda geçici bir süre için kanun yoluyla birden fazla kadınla evlenmeye engel konulabilir. Bu engellemenin ana sebebi sadece kadınların azlığı olmalıdır, başka sebepler değil. Ama biz şunu neden gizlemek zorunda kalalım ki, ülkemizde birden fazla evliliğe yasak koyma zorunluluğu duymak, aslında kadın nüfusun azlığından dolayı duyulan bir zorunluluk değildir. Aksine bunun asıl itici gücü ve ana nedeni, Batı düşüncesinin birden fazla evliliği doğrudan kötü bir şey kabul etmesi ve kanunla tek eşliliğin yaygınlaştırılmak istenmesidir. Bu itici güç ve sebep, bizce şiddetle reddedilmeye layıktır. Biz bu Batı düşüncesinin kökünün kazınması gereğine inanıyoruz.

Önce de yazmışım. Şimdi yine yazıyor ve tekrar ediyorum ki, Kur'an-ı Kerim'de birden fazla evliliğe izin veren hiçbir ayet gelmemiştir. Birden fazla evlilik öteden beri geçerli ve caiz olarak sürüp geliyordu. Nisa Suresinin 3. ayeti nazil olmazdan evvel bizzat Rasûlullah'ın (a.s) evinde üç tane tertemiz peygamber hanımı olduğu gibi, sahabe-i kiram arasında da birden fazla hanımı olan pek çok kimse vardı. Nisa Sûresi 1 nin anılan ayeti bu caiz harekete izin vermek için gelmedi. Bilakis o, Uhud Savaşı esnasında şehit düşen pek çok sahabenin geride bıraktığı yetimler sebebiyle karşı karşıya kalman sosyal bir sorunun çözümlenmesine ışık tutmak için inzal buyurulmuştu. Deniyordu ki, eğer yetimleri doğrudan himayenize alamıyorsanız, ikişer, üçer, dörder kadınla evlenmek suretiyle onları himaye ediniz. Bununla müslüman-lara bir çözüm yolu önerilmiş oluyordu; yoksa birden fazla evlilik ancak bu gibi durumlarda caizdir denilmek istenmiyordu.

Bu sistem, İslâm toplumunda 13-14 asırdan beri uygulanan bir sistemdir. Önceleri birden fazla kadınla evlenmeye izin verilmesinin bir takım şartlara bağlandığı ne zaman açığa çımıştır? Bu tür düşünceler Batı

emperyalizminin ülkemizdeki hakimiyetinden sonra ortaya atılır olmuştur.^{162[162]}

Deccal İle İlgili Hadisler Verasûlullahın (S.A) Bazı Sözlerinin Vahye Dayalı Olmaması

Soru: Tefhim'ul Kuran adlı tefsirinizin birinci cildinin 221. sayfasında, Necm Sûresinin:

"Akadasınız sapmadı, azmadı. O havadan konuşmaz, Ona inen Kur'ân veya onun söylediği sözler), kendisine vah-yedilen vahiyden başka bir şey değildir" ^{163[163]} ayetlerini açıklarken şöyle yazıyorsunuz:

"Bu ayetlerde Rasûlullah'm (s.a) her sözünün Kur'an-ı Kerimle aynı olduğunu belirten hiçbir şey yoktur. Bu ayetlere göre, herhangi bir söze 'bu Peygamberin (s.a) sözüdür' diyebilmek için o sözün mutlaka vahye dayalı olması gerekir."

"Resâil ve Mesâil" adlı kitabınızın 55. sayfasında Dec-cal'le ilgili ibir soruya cevap verirken ise şöyle diyorsunuz:

"Deccal hakkında Rasûlullah'tan (s.a) rivayet edilen ha-dis-i şeriflerin tamamını topluca gözden geçirecek olursak açık bir şekilde şunu görürüz: "Rasûlullah'a (s.a) Allah Teâlâ tarafından bu konuda verilen ilim, Deccal'in çıkmak üzere olduğu, sıfatlarının keyfiyeti ve hangi özelliklere sahip olduğu ile ilgili idi. Onun ne zaman, nerede, Rasûlullah'm (s.a) döneminde mi, yoksa aradan uzun bir zaman geçtikten sonra mı ortaya çıkacağı hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir. Bu bakımdan Rasûlullah'm (s.a), Deccal'm çıkışı, nitelikleri ve özellikleriyle ilgili buyruklarında asla bir çelişki yoktur. Çünkü bu bilgiler vahye dayanmaktadır. Fakat ne zaman ve nerede ortaya çıkacağı ile ilgili rivayetler birbirleriyle çelişmektedir. Bu rivayetler arasında bir uyum sağlamak da mümkün görünmemektedir. Çünkü zaman ve yer hakkındaki bilgiler vahye dayanmamaktadır.""

Biraz ileride ise şöyle diyorsunuz: "Bu meselelerle ilgili nakledilen hadislerdeki farklılıktan ve Rasûlullah'm (s.a) ifade tarzından anlaşılıyor ki, Rasûlullah (s.a) bunları vahye dayanarak değil de kendi zan ve tahminine dayanarak irad buyuî nuştur."

Yukarıdaki ifadelerinizde de açıkça görüldüğü gibi bu hadislerin birbirleriyle çeliştiklerini iddia ediyorsunuz. Birinci bölümde, "herhangi bir söze 'bu Peygamberin sözüdür' diyebilmek için o sözün mutlaka vahye dayalı olması gerekir" diyordunuz. İkinci bölümde ise, "Rasûlullah'm (s.a) vahye dayanmayan buyrukları da vardır. Deccal'in ne zaman ve nerede ortaya çıkacağını haber veren buyrukları gibi. Bu buyruklara da Rasûlullah'm kelamı denilebilir" diyorsunuz. Aşağıdaki sualer cevap bekleyen sualerdir:

1- Rasûlullah'm (s.a) hangi buyrukları Kur'an-ı Kerim'de desteklenmemiştir? Rasûlullah'm (s.a) buyruklarının hangilerinin vahye dayalı olduğu, hangilerinin olmadığı konusunda neye göre karar verilecektir? Eğer bu sorunun cevabı, sizin yukarıda söylediğiniz gibi; 'aralarında çelişki bulunmayan hadisler vahye dayanır', 'aralarında çeliki bulunanlar ise vahye müstenid değildir' şeklinde olacaksa ortaya şöyle bir soru daha çıkmaktadır: Hadis kitaplarında birbirleriyle çelişen öyle hadisler vardır ki, bu hadislerin vahye dayanan hadisler olduğu kabul edilmekte ve ümmetin mücte-hidleri tarafından onlardan hükümler çıkarılmaktadır. Bu tür hadisler hakkındaki kanaatiniz nedir?

2- "Herhangi bir şey Hz. Peygamber'in (s.a) tahminine mutabık olarak gerçekleşmemişse, bu ne O'nun nübüvvet makamını zedeler ve ne de masumluğuna bir zarar verir" sözünüz kabul edilebilir bir söz değildir. Çünkü, yanlış tahminlere saplanmak ancak bir felsefecinin işi olabilir. Peygamberin durumuna gelince: O, derece ve rütbe bakımından filozoflarla mukayese edilemeyecek bir makamın sahibidir ve bütün (s.a) kusurlardan arınmıştır. Eğer biz, Rasûlullah'm (s.a) filanca tahmini yanlış çıkmıştır, buna benzer yanlış tahminlerde bulunması da tabiidir diye inanacak ve öyle kabul edecek olursak, Rasûlullah'm (s.a), Allah Teâlâ mn kendisine yol göstermediği kimi sözlerinde doğru yoldan çıktığını kabullenmek zorunda kalırız ki, bu aynı zamanda Arkadaşınız sapmadı, azmadı ^{164[164]} ayetinin yeterli bir delil olduğunu reddetmek anlamına gelir.

Cevap:

Tefkim'ul Kur'anın birinci cildinde anlattığım Necm "Akadasınız sapmadı, azmadı. O havadan konuşmaz, O(na inen Kur'ân veya onun söylediği sözler), kendisine vahyedilen vahiyden başka bir şey değildir" ^{165[165]} ayetlerini açıklarken şöyle yazıyorsunuz:

"Bu ayetlerde Rasûlullah'm (s.a) her sözünün Kur'an-ı Kerimle aynı olduğunu belirten hiçbir şey yoktur. Bu

^{162[162]} Tercüman ul Kur'an, Mayıs, 1963

^{163[163]} Necm: 2-3-4

^{164[164]} Necm: 2

^{165[165]} Necm: 2-3-4

ayetlere göre, herhangi bir söze 'bu Peygamberin (s.a) sözüdür' diyebilmek için o sözün mutlaka vahye dayalı olması gerekir."

"Resâil ve Mesâil" adlı kitabımızın 55. sayfasında Dec-cal'le ilgili bir soruya cevap verirken ise şöyle diyorsunuz:

"Deccal hakkında Rasûlullah'tan (s.a) rivayet edilen ha-dis-i şeriflerin tamamını topluca gözden geçirecek olursak açık bir şekilde şunu görürüz: "Rasûlullah'a (s.a) Allah Teâlâ tarafından bu konuda verilen ilim, Deccal'in çıkmak üzere olduğu, sıfatlarının keyfiyeti ve hangi özelliklere sahip olduğu ile ilgili idi. Onun ne zaman, nerede, Rasûlullah'm (s.a) döneminde mi, yoksa aradan uzun bir zaman geçtikten sonra mı ortaya çıkacağı hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir. Bu bakımdan Rasûlullah'm (s.a), Deccal'm çıkışı, nitelikleri ve özellikleriyle ilgili buyruklarında asla bir çelişki yoktur. Çünkü bu bilgiler vahye dayanmaktadır. Fakat ne zaman ve nerede ortaya çıkacağı ile ilgili rivayetler birbirleriyle çelişmektedir. Bu rivayetler arasında bir uyum sağlamak da mümkün görünmemektedir. Çünkü zaman ve yer hakkındaki bilgiler vahye dayanmamaktadır.

Biraz ileride ise şöyle diyorsunuz: "Bu meselelerle ilgili nakledilen hadislerdeki farklılıktan ve Rasûlullah'm (s.a) ifade tarzından anlaşılıyor ki, Rasûlullah (s.a) bunları vahye dayanarak değil de kendi zan ve tahminine dayanarak irad buyû nuştur."

Yukarıdaki ifadelerinizde de açıkça görüldüğü gibi bu hadislerin birbirleriyle çeliştiklerini iddia ediyorsunuz. Birinci bölümde, "herhangi bir söze 'bu Peygamberin sözüdür' diyebilmek için o sözün mutlaka vahye dayalı olması gerekir" diyordunuz. İkinci bölümde ise, "Rasûlullah'm (s.a) vahye dayanmayan buyrukları da vardır. Deccal'in ne zaman ve nerede ortaya çıkacağını haber veren buyrukları gibi. Bu buyruklara da Rasûlullah'm kelamı denilebilir" diyorsunuz. Aşağıdaki saller cevap bekleyen sallerdir:

1- Rasûlullah'm (s.a) hangi buyrukları Kur'an-ı Kerim'de desteklenmemiştir? Rasûlullah'ın (s.a) buyruklarının hangilerinin vahye dayalı olduğu, hangilerinin olmadığı konusunda neye göre karar verilecektir? Eğer bu sorunun cevabı, sizin yukarıda söylediğiniz gibi; 'aralarında çelişki bulunmayan hadisler vahye dayanır', 'aralarında çelişki bulunanlar ise vahye müstenid değildir' şeklinde olacaksa ortaya şöyle bir soru daha çıkmaktadır: Hadis kitaplarında birbirleriyle çelişen öyle hadisler vardır ki, bu hadislerin vahye dayanan hadisler olduğu kabul edilmekte ve ümmetin müctehidleri tarafından onlardan hükümler çıkarılmaktadır. Bu tür hadisler hakkındaki kanaatiniz nedir?

2- "Herhangi bir şey Hz. Peygamber'in (s.a) tahminine mutabık olarak gerçekleşmemişse, bu ne O'nun nübüvvet makamını zedeler ve ne de masumluğuna bir zarar verir" sözünüz kabul edilebilir bir söz değildir. Çünkü, yanlış tahminlere saplanmak ancak bir felsefecinin işi olabilir. Peygamberin durumuna gelince: O, derece ve rütbe bakımından filozoflarla mukayese edilemeyecek bir makamın sahibidir ve bütün (s.a) kusurlardan arınmıştır. Eğer biz, Rasûlullah'm (s.a) filanca tahmini yanlış çıkmıştır, buna benzer yanlış tahminlerde bulunması da tabiidir diye inanacak ve öyle kabul edecek olursak, Rasûlullah'ın (s.a), Allah Teâlâ'nın kendisine yol göstermediği kimi sözlerinde doğru yoldan çıktığını kabullenmek zorunda kalırız ki, bu aynı zamanda

"Arkadaşınız sapmadı, azmadı ^{166[166]} ayetinin yeterli bir delil olduğunu reddetmek anlamına gelir.

Cevap:

Tefkim'ul Kur'an'm birinci cildinde anlattığım Necm havadan konuşmaz" ^{167[167]} ayetinin tefsirini bütün genişliğiyle okuma zahmetine katlanmadığınız, sadece bir paragrafını okumakla yetindiğiniz anlaşılıyor. Bunun içindir ki, Tefhim'ul Kur'an'da yazdıklarımla, daha sonra yazdığım yazıyı okuyunca aralarında çelişki olduğunu zannettiniz. Lütfen Tefhim'ul Kur'an'ı 85. sayfadan 89. sayfaya, 220'den 222'ye, 238'den 240'a ve 244'e, 258'den 259'a kadar yeniden ve dikkat ederek bir kere daha okuyunuz. ^{168[168]} Böyle yaptığınız takdirde, bu konu ile ilgili yazdıklarımın tamamını bir arada görme ve değerlendirme imkânına sahip olacaksınız. Bununla birlikte, gizli vahyin Rasûlullah'ın (s.a) söz ve hareketlerinde ne ölçüde rol oynadığı ve Rasûlullah'm (s.a) bir kısım sözlerinin vahye dayalı, bir kısım sözlerinin de vahye dayalı olmadığı hususundaki düşüncelerimin neler olduğunu da daha iyi anlamış olacaksınız.

Bunu yaptıktan sonra, sizin daha sonra sıraladığınız soruların cevaplandırılmasına gerek olmadığını göreceksiniz. Ben yine de herhangi bir tereddün doğmasını engellemek maksadıyla o soruları da cevaplandırıyorum.

^{166[166]} Necm: 2

^{167[167]} Necm: 3

^{168[168]} Burada verilen sayfa numaralarının Urduca baskılar için geçerli olduğu dikkatlerden uzak tutulmamalıdır. (Çev.)

1. Hiçbir yazımda, 'hadis-i şeriflerde çelişki bulunması, onların vahye dayalı olmadığı; çelişki bulunmaması da vahye dayalı olduğunun tek ve kesin işaretidir' demedim. Benim yazdıklarımın, aralarında çelişki bulunan hadislerin vahye dayalı olduğunu inkâr ettiğim anlamı da çıkarılamaz. Bazen diğer bir takım işaret ve karinelere dolayı vahye dayandığı açık olan hadisler arasında da görünüş bakımından çelişki ve ihtilaf göze çarpmaktadır. Böyle durumlarda çelişkileri te'vil etmek ve başka hadislerle karşılaştırmakla hadisler arasındaki ihtilaf kolayca ortadan kaldırılabılır veya o hadislerden birinin nâsîh (öncekinin hükmünü ortadan kaldıran), diğerinin mensuh (daha sonra bildirilen buyrukle hükmü kaldırılan) olduğu ortaya çıkmış olur. Bazı rivayetler de kesinlikle çelişki olmamasına rağmen başka bir takım karinelere açıkça anlaşılıyor ki onlar kanaat ve görüşlere göre söylenmiştir. Benim söylediğim sadece şu olur: Vahye dayanan buyruklar, yorumu yapılamayan çelişkilerden arınmıştır. Vahye dayanmayan buyruklarda ise bazen bütün karinelere uygunluk göstermesine rağmen bir tek karinenin çelişki gösterdiği de olabilmektedir.

2. Rasûlullah'm (s.a) buyruklarından hangilerinin Allah Teâlâ'nın bildirdiği bilgiye yani; vahye, hangilerinin de O'nun şahsî kanaat ve tahminlerine dayandığını çoğunlukla Rasûlullah'm (s.a) kendi beyanları vasıtasıyla anlamak imkânına sahibiz. Diğer karinelere de buna yardımcı olmakta, delil teşkil etmektedir. Meselâ; Deccal konusundaki hadis-i şeriflerde belirtilen yer, zaman ve Deccal'in kişiliği ile ilgili bilgilerin Rasûlullah'a (s.a) Allah tarafından verilmiş bir bilgi olmadığı, bizzat Hz. peygamberin (s.a) kendi beyanlarından anlaşılmaktadır. İbn Sayyâd'ın Deccal olabileceği konusunda Rasûlullah'm (s.a) o kadar güçlü tereddüdü vardı ki, Hz. Ömer (r.a) Rasûlullah'm da (s.a) hazır bulunduğu bir mecliste, İbn Sayyâd'ın Deccal olduğuna yemin etti. Rasûlullah (s.a) ise bu sözü reddetmedi. Fakat Hz. Ömer öldürmek için izin isteyince:

"Eğer o gerçekten Deccal ise senin asla ona gücün yetmez. Ve eğer, o gerçekten Deccal değilse, senin onu öldürmede hiçbir fayda yoktur" buyurdu.^{169[169]} Rasûlullah (s.a) başka bir hadiste de Deccal'i anlatırken şöyle buyurmaktadır: aranızda (hayatta) iken Deccal ortaya çıkarsa ben sizin adınıza ona karşı koyarım. Eğer ben aranızdan ayrıldıktan sonra (dünyadan göçtükten sonra) ortaya çıkarsa her fert kendi adına ona karşı koymalıdır. Benden sonra her müslümanın koruyucusu Allah'tı.^{170[170]}

Temim ed-Dâri, Rasûlullah'a (s.a) bir deniz yolculuğunda Deccalle karşılaştığım söylediği zaman Rasûlullah (s.a) onu ne doğruladı, ne de yalanladı. Bilakis,

"Temim'in söyledikleri beni hayrete düşündü. Çünkü onun söyledikleri, benim size söylediklerime uyuyor" buyurduktan sonra şunları ilave etti.

'Ama o, Suriye denizinde midir, Yemen denizinde de mi? Belki de doğu tarafındadır.^{171[171]}

Bu rivayetler için herhangi bir söz söylemeye hacet yoktur. Zira her biri kendi anlamlarını bizzat kendileri açıklamaktadırlar.

3. ikinci sorunuzda çok ağır bir söz söylemişsiniz. Böyle bir söz söylemeden Önce, bunu Kitap ve Sünnet'ten araştır-saydınız ne kadar iyi ederdiniz. Kur'an-ı Kerim, Yunus (a.s) hakkında şöyle buyuruyor:

"Zünnûn'a (balık karnına girmiş olan Yûnus ibn Mat-ta'ya) da (lütfettik). Zira (o, kavmine) kızarak gitmişti, bizim kendisine güç yetiremeyeceğimizi, (kavminin arasından çıkmakla kendisini kurtaracağını) sanmıştı.^{172[172]} Bu ayette bizzat Allah Teâlâ bir peygamberi için zan (tahmin) kelimesini kullanmakta ve yine Kur'an-ı Kerim'de bu tahminin doğru olmadığını haber vermektedir.

Sahih-i Müslim'de, Kitab'ul-Fedâil adı altında müstakil bir bölüm vardır. Bu bölümün başlığı şöyledir:

"Rasûlullah'ın (s.a) şer'i yolda söyledikleri şeylere uymanın vacib olduğu, şahsî kanaatine dayanarak dünya meseleleri ile ilgili sözlerine uymanın ise vacib olmadığı hakkında."

Bu konuda İmam Müslim; Hz. Talha, Hz. Râfi b. Hadîc, Hz. Âişe ve Hz. Enes'ten naklederek şu olayı anlatmaktadır:

"Rasûlullah (s.a) Medine'ye geldiklerinde gördüler ki, Medine halkı dışı hurmalara erkek hurmaları aşlamaktadırlar. Bunun üzerine O:

'Bunun herhangi bir yararının olacağını sanmıyorum, buyurdu. Halk bunu işitince hurmaları aşlamaktan vazgeçti. Fakat ağaçlar o sene iyi mahsul vermedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a):

"Eğer yaptığınız iş size bir fayda temin ediyorsa, onu yapmaya devam ediniz. Ben o sözü bir tahmin olarak söylemiştim. Bu sebeple bana tarizde bulunmayınız. Ama ben size Allah tarafından bir söz söylersem onu mutlaka alınız ve kabul ediniz. Çünkü hiçbir zaman Allah adına yalan söylemem mümkün değildir." Bu açıklamalar bizzat Allah Rasûlü'nün açıklamalarıdır. Yukarıda Allah Teâlâ'nın açık ifadelerini de gördünüz. Bundan sonra, kendi görüşünüzün mü, yoksa Allah ve Rasûlü'nün anlattıklarının mı doğru olduğuna karar

^{169[169]} Müslim, İbn Sayyad Bahsi.

^{170[170]} Müslim, Deccal Bahsi.

^{171[171]} Müslim, El-Cessase Kıssası.

^{172[172]} Enbiyâ: 87

vermek size düşer. ^{173[173]}

Hadis Ve Sahabeleri Aşağılama

Soru:

Buhârî'nin Kitâb'ul-Enbiyâ Bölümünde Hz. İbn Ab-bas'ın (r.a) rivayetinin bir bölümü şu şekildedir:

Peygamber Efendimiz şöyle buyurdu: "Kıyamet gününde ashabımdan bazıları sol taraflarından yakalanır da ben: (Onlara birşey demeyin) onlar benim ashabımdır, onlar benim ashabımdır' derim. 'Senin vefatından sonra onlar topuklarının üzerinde geri döndüler' diye cevap gelir."Cevabı işitince ben Hz. İsa gibi: 'Ey Allah'ım, ben onların arasında kaldığım sürece onları gözettim, ama sen beni vefat ettirdikten sonra onları gören, gözetleyen sendin' derim."

Bu rivayetten sahabe-i kiramın (r.a) sanma leke geldiği açıktır. Bu rivayetin doğruluk derecesi nedir?

Bu rivayetten anlaşılmaktadır ki, kıyamet günü melekler Peygamber Efendimizin ashabından bazısını suçlu sıfatıyla sol taraflarından yakalarlar. Buna sebep ise onların Peygamber Efendimizin vefatından sonra O'nun (s.a) yolunu terkedip, yanlış yola girmeleridir.

Ashâb' ile kastedilen Peygamber Efendimizin sahabeti-dir. Buna delil olarak şunları söyleyebiliriz:

1. Ashâb 'kelimesinin bizzat kendisi, Peygamber Efendimiz hayatta iken iman etmekle birlikte O'na (s.a) yardımcı olan ve yanında bulunanlara ashâb ismi verildiğine delalet etmektedir.

2. Bir rivayette bizzat Rasûlullah (s.a) şöyle bir açıklamada bulunmaktadır: "Ey sahabe topluluğu! Siz benim asha-bırnsınız, sizden sonra gelecek iman ehli ise bizim kardeşi-mizdir."

3. Sahabe-i kiram hazeratının (r.a) fazilet, büyüklük ve övgüleri bağlamında gelen rivayetlerde de 'ashab' ibaresi sahabeyi kirama ıtlak edilmektedir.

4. Peygamber Efendimizin (s.a) (hadiste zikredilen) itirazından sonra melekler cevaben, "sizin dünyayı değiştirmenizden sonra onlar sizin yolunuzu bıraktılar ve kendilerine yeni bir yol icad ettiler" derler.

Mişkât'ül-Meşâbih'te zikredilen:

"Senden sonra ne icad ettiklerini bilmiyorsun" hadisin-deki ibareler buna delildir. Yani, onlar Peygamberimiz hayatta olduğu müddetçe, O'nun vefalı dostları gibi, O'nun dinine bağlı kaldılar, ama Rasûlullah'm (s.a) bu alemleri terket-mesinden hemen sonra dini yozlaştırmaya başladılar.

5. Bu yüzden Peygamber Efendimiz de (s.a), Hz. İsa (a.s) gibi özür diler.

Kur'an'm bu ifadelerinden hadisteki konunun asıl odak noktasını Peygamberimizin ashabının oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Cevap:

İmam Buhârî bu hadisi Kitâb'ul-Enbiyâ Bölümünde iki yerde İbn Abbas (r.a) referansı ile rivayet etmiştir.

Birincisi:

"Allah, İbrahim'i dost edinmişti. ^{174[174]} ayetiyle başlayan bapta, diğeri ise:

"Kitâb'da Meryem'i de an" ^{175[175]} ayetiyle başlayan baptadır.

Buna ilaveten, İmam Buhârî (rh.a) bu konudaki çeşitli hadisleri Kitâb'ur-Rikâk'm Fil-Hauz Babında Enes b. Mâlik, Sehl b. Sa'd, Ebu Sa'îd el-Hudrî ve Ebu Hureyre'den (r.a) nakletmiştir. Bu bu rivayetlerin bir arada değerlendirilmesinden iki nokta açıklığa kavuşmaktadır:

1. Bu konu, Peygamber Efendimiz (s.a) zamanında ashâb zümresinden sayıldıkları halde, daha sonra mürted olanlar hakkındadır. Nitekim bir rivayette şöyle buyurulmaktadır:

"Onlar sen ayrıldıktan sonra topukları üzerine döndüler ve geri dönmediler" (yâni, mürted olduktan sonra bir daha tevbe etmediler). Başka bir rivayette ise:

"Onlar geri döndüler; yâni, küfürden gelmişlerdi, o tarafa geri döndüler."

2. Bu konu Peygamber Efendimiz devrinde İslâm'ı kabul ettikleri halde, sonraları kötü ameller işleyenlerle de ilgilidir. Nitekim çeşitli rivayetlerde şöyle buyurulmaktadır:

"Onların senden sonra ne yaptıklarını bilmiyorsun."

"Senden sonra onların ne yaptıkları hakkında bilgi sahibi değilsin."

Her iki durumda da konu bütün sahabelerle değil de, ashâbtan bazıları ile ilgilidir. Peygamber Efendimiz

^{173[173]} Tercüman ül Kur'an, Cemadiyelevvel, 1375 / Ocak, 1956

^{174[174]} Nisa: 125

^{175[175]} Meryem: 19

(s.a) zamanında İslâm'ı kabul eden yüz binlerce insan Rasûlullah'm (s.a) ashabı sayılıyordu. Ancak, onlardan bir kısmı irtidat fitnesinde^{176[176]} yer almış ve o durumda can vermişti. Yine onlardan bir kısmının münafıkça davranarak İslâm'ı kabul etmiş gibi gözükmesi ve bu münafıklığını gizli tutmuş olması da ihtimal dışı değildir.

Kendi ashabı içerisinde bu gibi insanların var olması ihtimalini göz önünde bulundurarak, Peygamber Efendimizin tenbih kabilinden bazı şeyler buyurmuş olması o kadar yadırganacak bir davranış değildir. Bundan dolayı da tüm ashâb töhmet altına girmez. Yukarıda zikredilen hadisler söz konusu tenbihler kabilinden şeylerdir. Bu hadislerle anlatılmak istenen, imanını muhafaza edemeyen veya günah-ı kebîre'ye mübtela olan kimselerin, sırf Peygamber Efendimizin sohbet şerefine nail olmakla Allah Teâlâ'nın yakalamasından kurtulamayacaklarını bildirmektir.^{177[177]}

"Ben İlim Şehriyim..." Hadisinin İlmî Tahkiki

Soru:

Dine oldukça fazla muhabbeti olan bir dostum Şîf mezhebine geçti. Bu dostum Ehl-i Sünnet'e aşağıda naklettiğim itirazları yapıyor. Tatmin edici cevaplar vererek bizi sevindirmeniz ümidiyle.

1. Peygamber Efendimizin şu hadisinin mânâsı nedir?

"Be/i i/im. şehriyim, Ali de onun kapısıdır. Her kim şehre girmek isterse, kapıya gelsin".

2. Bu hadistan dolayı şöyle bir zorunluluk söz konusu olmaz mı? İlim -dini ilim- elde etmek için tek ve en muteber kaynak sırf Hz. Ali'nin (r.a) muhterem zatlarıdır. Bu kaynak dışı elde edilen dini ilimler noksandır. Bunun içindir ki, bu yolla inanılan dinin hiçbir önemi yoktur.

Cevap:

Hadisleri delil gösterebilmek, hangi ölçüde güvenilir kaynaklardan rivayet edildiğini bilebilmek için öncelikle yapmanız gereken, hadisin rivayet zincirine bakmaktır. Daha sonra da mânâsı üzerinde düşünüp, sahih olması şartıyla, asıl mânâsının ne olduğunu anlamaya çalışmalıyız. Herhangi bir hadisten, Peygamber Efendimizin diğer birçok buy-ruklarıyla çatışacak ya da birçok karışıklıklara yol açacak bir mânâ çıkarmak hiçbir şekilde doğru değildir. Bunun yerine, Peygamber Efendimizin diğer buyrukları ile hem aynılık arzeden ve hem de her türlü karışıklıktan uzak bir mânâ çıkarılabiliyorsa, işte bu; her anlayış sahibi insan için kabul edilebilir olanıdır.

Bu kaideyi göz önünde bulundurarak, bizim öncelikle:

"Ben ilim şehriyim ve Ali de onun kapısıdır..." hadisinin rivayet yönüyle derecesine bakmam gerekir. Kutub-u Sıtte içerisinde bu hadisi yalnız Tirmizî nakletmektedir. Tirmizî'deki rivayet te de yerine;

"Ben hikmetin eviyim ve Ali de onun kapısıdır" ifadesi kullanılmıştır. Bu hadisin ravisi de Hz. Ali'dir. İmam Tirmizî bu hadisi naklettikten sonra, hadisin rivayet Özellikleri üzerinde şu yorumu yapmaktadır:

"Bu hadis garip ve münkerdir. Bazı raviler bunu sadece Şüreyk'ten (Tabîinden biri) rivayet etmişler ve senedinde Sunabihî'den bahsetmemişlerdir. Şüreyk dışında, sika (güvenilir) ravilerden hiçbirinin bu hadisi rivayet ettiğini bilmiyoruz".

Garip hadis, hadis ıstılahında, rivayet zincirindeki ravi sayısı herhangi bir merhalede tek raviye düşen hadise denilmektedir. Münker ise, hadisin sadece garip olmayıp ravisi-nin de zayıf olması durumunda, hadise derece itibarıyla verilen addır. Bunlardan, senet itibarıyla Tirmizî'nin bu rivayetinin derecesinin ne olduğu ve bütün bir dinin bu rivayet üzerine kurulmasının ne ölçüde doğru olabileceği anlaşılmaktadır.

Tirmizî'den sonra, bu konudaki rivayetlerin tamamının, zaten kendisi de muteber hadis kitaplarından sayılmayan Hâkim'in Müstedrehi ile sınırlı olduğunu görüyoruz. Hâkim Müstedrek'inde; İbn Abbas ve Cabir b. Abdullah'tan (r.a) iki farklı rivayeti nakletmektedir. İbn Abbas'm rivayeti şu şekildedir:

"Ben ilim şehriyim, Ali ise onun kapısıdır. Her kim ki şehre gelmeye niyetlenirse, kapısından gelsin". Cabir b. Abdullah'ın rivayetinin son bölümü ise şu şekildedir.

"Her kim ilim tahsil etmek isterse, kapıya gelsin." Hâkim bu iki hadisin sahih olduğunu iddia etmektedir. Ancak, hadis ilminde liyakat sahibi olan büyük hadis tenkitçileri sadece bu iki rivayetin değil, bu konudaki bütün rivayetlerin sâkıt'ul itibar (güvenilirliğini kaybetmiş) olduğu görüşünü savunmaktadırlar. İbn Abbas'm rivayeti ile ilgili olarak Hafız Zehebi (rh.a) ise, sahih olmak bir tarafa, mevzu (uydurulmuş) olduğu kanaatini

^{176[176]} Büyük bir ihtimale Hz. Ebu Bekir (r.a) dönemindeki irtidat hareketleri kastediliyor. (Çev.)

^{177[177]} Tercüman'ul Kur'an Cemâdiyeluhrâ, 1375, 1 Şubat, 1956

taşımaktadır. O, Câbir b. Abdullah'ın rivayeti ile ilgili olarak da şu görüşü belirtmektedir:

"Hâkim'in, hangi cüretle, çıkıp da bu ve bu gibi bâtil rivayetlere sahih dediğine doğrusu şaşılır. Bu Ahmed (Hâkim'in onun senedine dayanarak bu rivayeti naklettiği, Ahmed b. Abdullah b. Yezid el-Mehrâni) Deccâl'dır ve çok yalancı birisidir."

Yahya b. Muîn bu hadisle ilgili olarak: "Bunun aslı yoktur" demektedir. Buhârîye (rh.a) göre ise:

Bu rivayet 'münker'dir ve nakil yollarının hiçbirisi sahih dç ğildir."

Nevevî ve Cezerî bu rivayete mevzu (uydurulmuş) demektedirler. İbn Dakik'ıl-Iyd nezdinde de bu rivayetin sa hihliği sabit değildir. İbn Cevzî (rh.a) konu üzerinde uzun bir bahis açarak Ben ilim şehriyim" rivayetinin, hangi yolla rivayet edilmiş olursa olsun, hepsinin mevzu olduğunu isbat etmiştir.

Şimdi üzerinde düşünülmesi gereken konu şudur: Senet itibariyle durumu bu olan hadis üzerinde bizim Rasûlullah'tan (s.a) din ahkâmım sadece Hz. Ali (k.v) vasıtasıyla elde edeceğimiz ve diğer sahabeyi ilim öğrenme kaynağı olarak kesinlikle görmeyeceğimiz gibi büyük ve hayati bir karara varmamız ne derece doğru olabilir? Bunun öyle basit bir karar olmadığı açıktır. Kur'an-ı Kerim'den sonra bizim için bir hidayet ve önderlik kaynağı varsa, o da Peygamber Efendimizin (s.a) usve-i hasenesi (güzel örneği)dir. Rasûlullah'm (s.a) hayatın çeşitli merhalelerinde ne gibi yönlendirmelerde bulunduğunu kendileri aracılığıyla öğrenebileceğimiz kaynak ise sahabe-i kiram'dır. Eğer biz yukarıda sözü geçen hadise itimad edip de ilim için kendimizi sadece Hz. Ali b. Ebi Talib'le (k.v) sınırlarsak, hiç şüphesiz diğer sahabiler aracılığıyla nakledilmiş bulunan ilmin büyük bir bölümünden mahrum kalırız. Bu ölçüde önemli ve büyük bir karara varmak için Peygamber Efendimizin böyle bir buyruğunun, bu hadise göre daha fazla kavi, imjstened ve güvenilir yollardan bizlere ulaşması gerektiği daha mantıklı ve akıllıca değil midir? Hatta, böyle bir buyruğun sıhhatinde hiçbir şüpheye mahal bırakmamak için çok daha sahih ve kuvvetli senetlerle rivayet edilmesi gerekirdi.

Şimdi de bu hadisin zahiri ibareleri itibariyle ortaya çıkan mânâsını kabul etmemiz durumunda, bunun Peygamber Efendimizin (s.a) birçok buyruğuyla ve bir ömür yapmış olduğu amellerle nasıl çatıştığını görelim: Rasûlullah (s.a) mübarek hayatları boyunca birçok sahabeyi ordunun başına geçirerek, bazı vazifeleri yerine getirmek üzere göndermiştir. İslâm ülkesinin çeşitli bölgelerinde memuriyet vermiştir. Sadakaları toplamaya memur etmiştir. Namaz kıldırmakla görevlendirmiştir. Eğitim ve tebliğ faaliyetleri için oraya buraya göndermiştir. Bunlar, hiç kimsenin inkar edemeyecekleri gerçeklerdir. Bu noktada sorulması gereken soru şudur: Acaba bütün bu hizmetler dinî ilimlerde bilgi sahibi olmadan mı gerçekleştiriliyordu? Yoksa, bütün bu sahabeler Rasûlullah'ın (s.a) değil de Hz. Ali'nin mi (k.v) talebeleri idiler? Eğer bunun ikisi de yanlışa geriye doğru olarak sa dece şu kalmaktadır: Söz konusu sahabeler "Medine-tul ilim" (ilimşehri)den veya "Dar'ul-hikme" (hikmet evi)den doğrudan ilim ve hikmet Öğrenmişler. Onların hepsi de aynı Hz. Ali (k.v) gibi "İlim şehri'nin veya "Hikmet evi"nin kapılarıydılar.

Dahası, Peygamber Efendimizin (s.a) pâk sîretlerini mütalaa etmiş olan herkes, O'nun (s.a) nübüvvetle şereflenmesinden sonra dünya hayatının son saatine kadar dinin talim ve terbiyesini bizzat kendisinin doğrudan yapmış olduğunu bilir. Din ile ilgili bilgilenmek isteyen herkes sorularını doğrudan Rasûlullah'a (s.a) yöneltir ve cevabını alırdı. Peygamber Efendimizin (s.a) Allah'tan kendisine ulaşan hükümleri yalnız Hz. Ali'ye (k.v) açıklayıp, bu hükümleri tüm dünyaya ulaştırma hizmetini yalnızca Hz. Ali'ye (k.v) vermesi gibi bir durum mu söz konusudur? Veya, herhangi bir kimse, din ile ilgili herhangi bir meseleyi sormak istediğinde, Peygamber Efendimizin (s.a), "Git Ali'ye sor" ya da "Ali vasıtasıyla bana gel" buyurduğu vâki midir? Eğer 23 senelik nübüvvet yaşantısı boyunca böyle bir şey olmadıysa, "ilim şehrinin yalnız bir kapısı vardır, o da Hz. Ali'dir" sözünün ne anlamı olabilir?

Bu hadisi büyük bir şevkle sahih olarak gösteren Hâkim, kendi kitabı Müstedrekte diğer sahabelerden de binlerce hadis nakletmektedir. Bu hadisler içerisinde öyleleri vardır ki, Hz. Ali'den (k.v) aynı mânâyâ gelen herhangi bir hadis rivayet edilmiş değildir. Burada şunu sormak gerekir: Eğer Hâkim'e göre bu hadis sahih ve ilim şehrine vasıl olma kapısı yalnız bir tane idiye, bu diğer kapılar nereden ortaya çıkmış ve o neden bu kapılara gitme gereği duymuştur?

Aynı şekilde Hz. Ali (k.v) Rasûlullah'm (s.a) başkalarına vermediği bir ilmi yalnız kendisine verdiği gibi bir iddiada da bulunmamıştır. Buharı, Müslim ve Ahmed b. Hanbel'in Müsnedinde sahih senetlerle Hz. Ali'nin (k.v) bu gibi düşüncelere sahip kimseleri herkesin önünde yalanladığına dair bir rivayet zikredilmektedir: Hz. Ali (k.v) kılıcının kınından bir kağıt parçası çıkararak etrafındakilere göstermiş ve kendisinin Peygamber Efendimizden bundan başka bir şeyi duyarak yazmadığını söylemişti. O söz konusu kağıt parçasında ise dört-beş fikhî hüküm vardı. Hz. Ali'nin (k.v) bu kavli Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde on üç ayrı senetle nakledilmektedir. Bütün bu rivayetlerin topluca değerlendirilmesinden çıkan sonuç şudur: Rasûlullah'm (s.a) başkalarına bildirmediği dinin bazı sırlarını kendi damadına gizlice söylediği şeklinde

halk arasında dolaşan yalan-yanlış söylentileri Hz. Ali'nin (k.v) bizzat kendisi bir çok kez düzeltmiştir. Birçok kişi, Hz. Ali'nin (k.v) bu bâtil düşünceyi yalanladığını bizzat onun kendi ağzından duymuştur. Bu yalanlama o kadar çeşitli senedlerle muhaddislere ulaşmıştır ki, bunun sıhhatinden şüphe etmek oldukça güçtür.^{178[178]}

Bundan sonra, Peygamber Efendimizin (s.a) diğer sahabelerle ilgili olarak zikretmiş olduğu hakkında irşad buyurduğu birçok sahih hadisi gözden geçirince, yukarıda sözü geçen hadisin (Hz. Ali'nin ilim şehrinin kapısı olduğu şeklinde ki hadis 'Çev.') açıkça bu hadislerle çalıştığını görüyoruz. Ahmed b. Hanbel'in Müsned i ve Tirmizide Peygamber Efen dimizden (s.a) Zeyd b. Sabitle (r.a) ilgili olarak şu rivayet nakledilmektedir: Ashab arasında miras ilminde en maharetli olanıdır."

Muaz b. Cebel'le (r.a) ilgili olarak:

"Helal ve haramı hepsinden daha iyi bilendir."

Übey b. Kab ile ilgili olarak da: Kuranı engü zel okuyanlarıdır" şeklinde buyurduğu nakledilmektedir.

Ahmed b. Hanbel'in (rh.a) Müsned'inde bizzat Hz. Ali'nin şöyle bir rivayeti vardır: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Hiçbir nebi yoktur ki, gök ehlinden iki veziri ve yer ehlinden iki veziri olmasın. Benim gö'k ehlinden iki vezirim, Cebrail ve Mikail; yer ehlinden iki vezirim ise, Ebu Bekir ve Ömer'dir."

Tirmizî'de Ukbe b. Amir'in şöyle bir rivayeti vardır: Peygamberimiz şöyle buyurdu:

"Eğer benden sonra peygamber olsaydı, Ömer olurdu." Buharı ve Müslim'de Hz. Sa'd b. Vakkâs'tan şöyle bir rivayet nakledilmektedir: Peygamber Efendimiz (s.a) Hz. Ömer'i muhatab olarak şöyle buyurdu:

"Eğer ümmetimden birini meşveresiz emir yapma durumunda olsaydım İbn Umri Abd'i (Abdullah b. Mesud) emir yapardım."

Tirmizî de Hz. Huzeife'nin (r.a) şöyle bir rivayeti vardır: Rasûlullah (s.a) buyurdu ki:

"Daha ne kadar aranızda kalırım bilemem. Benden sonra iki kişiye tabi olun: Ebu Bekir ve Ömer."

Hz. Ebu Saîd Hudrî'nin de şöyle bir rivayeti nakledilmektedir: Peygamber Efendimiz (s.a) şöyle buyurdu:

Hattâb'ın oğlu! Nefsimi elinde tutan Zât/a yemin olsun ki, şeytanın seninle karşılaştığı hiçbir yol yoktur ki, yolunu değiştirip de seninkinden başka bir yola gitmesin."

Ebu Davud da Hz. Ebu Zer (r.a) Hz. Peygamberin (s.a) şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir:

"Allah Teâlâ hakkı Ömer'in dili üzerine koymuş. O, ona uygun olarak konuşmaktadır".

Buharı ve Müslim'de Ebu Saîd Hudrî'den (r.a) şöyle bir rivayet nakledilmektedir: "Bir gün Hz. Peygamber (s.a) şöyle buyurdu: "Geceleyin rüyamda küçük, büyük cellabiye giymiş insanların bana arzedildiğini gördüm. Kiminin elbiseleri göğüslerinde, kiminin de daha aşağıda idi. Ömer benim önüme getirilince onun cellabiyesinin eteklerinin yerleri süpürdüğünü gördüm". Hz. Ebu Saîd'den, Peygamber Efendimizin (s.a) bunu nasıl te'vil ettiği sorulunca: O'nun (s.a), cellabiyeden muradın din olduğunu buyurduğunu söyledi."

Bu rivayetler değişik sahabelerden nakledilmiştir. İsterseniz şimdi de bizzat Hz. Ali'den (k.v) oldukça sahih ve güvenilir senedlerle hadis kitaplarında nakledilen hadislere bir göz atalım:

Buhârî'de, Hz. Ali'nin oğlu Muhammed b. Hanefiyye'den şöyle bir rivayet vardır: Muhammed b. Hanefiyye diyor ki: "Bir gün babamdan, Peygamber Efendimizden sonra en ef-dal insanın kim olduğunu sordum. "Ebu Bekir" diye cevapladı. "Ondan sonra kim?" dedim. "Ömer" diye cevap verdi. Bundan sonra aynı soruyu sorarsam, "Osman" diye cevaplayacağımdan kuşkulandığım için "Ondan sonra da sen misin?" diye sordum. O da:

"Ben müslümanlardan birisiyim, başka bir şey değilim" diye karşılık verdi." Bu Efendimiz Ali'nin (k.v) o yüce ve temiz mizacına aynen uyan bir cevaptır. Kendi fazilet derecesini açıklamaktan kaçınmak, kendisini diğer müslümanlar-la aynı safta göstermek, onun gibi yüce karakterli insanların şanındandır.

Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde, İmam Hasan b. Ali'den (r.a) şöyle bir rivayet vardır: (Bu rivayet Tirmizî ve İbn Mâce'de de zikredilmektedir.) Efendimiz Ali (k.v) şöyle buyurmuştur:

"Peygamber Efendimizin (s.a) yanında oturuyordum. Tam o sırada Ebu Bekir ve Ömer görüldü. Peygamber Efendimiz bana şöyle buyurdu: "Ey Ali, bu ikisi peygamberlerden sonra, yaşlı ve genç cennet ehlinin seyyidleri^{179[179]} (efendileridir. "

Yine Müsned'de, Bezzâr ve Taberânî'de Hz. Ali'den (k.v) sahih senetle nakledilen şöyle bir hadis vardır: Peygamber Efendimizden (s.a) kendisinden sonra kimin emir olacağı hususunda sorulduğunda O (s.a) şöyle cevap verdi:

"Eğer Ebu Bekir'i emir yaparsanız, onu; emin, dünya işlerinde zâhid, ahireti özleyen biri olarak bulursunuz.

^{178[178]} Bakınız: Müsned-i Ahmed b. Hanbel (Mısır, Dârul-Maârif Matbaası baskısı) Hadis numaraları: 599, 615, 782, 798, 858, 874, 954, 959, 962, 993, 1037, 1297, 1306. (Mevdûdi.)

^{179[179]} Müsned-i Ahmed, Hadis no: 602

Eğer Ömer'i emir yaparsanız, onu güçlü, emin ve Allah yolunda kınayanın kınamasından korkmayan biri olarak bulursunuz. Yapacağınızı zannetmiyorum ama eğer Ali'yi emir yaparsanız, onu; doğru yolda ve sizi de doğru yola ulaştıracak birisi olarak bulursunuz.^{180[180]}

Aynı Müsned'de yirmi altı sahih senetle şöyle bir hadise daha nakledilmektedir: "Hz. Ali minberde hutbe verirken, açık açık şöyle buyurdu: Nebî'den (s.a) sonra ümmetin en ef-dali Ebu Bekir, ondan sonra da Ömer'dir."

Bu rivayetlerin çoğunda bütün raviler sikadır ve onlardan herhangi biri cerh (herhangi bir noksanlıkla suçlanmak) edilmemiştir. Yirmi üç rivayet hadis usûlü açısından sahih, ikisi ise hasendir. Sadece bir tanesi zayıftır. Bunlardan on ikisinin ravisi olan Ebu Huceyfe sahabidir ve Hz. Ali'nin (k.v) hilafet döneminde emniyet ve Beyt'ülmâl âmiri olarak vazife yapmıştır. O şöyle demektedir: Hz. Ali (k.v) hutbe esnasında "Nebî'den (s.a) sonra, bu ümmetin en efidali kimdir, biliyor musunuz?" diye sorunca, ben: "Ey Mü'min-lerin Emiri, o sizsiniz" diye karşılık verdim. O, cevaben: "Hayır" dedi. "Peygamberimizden sonra bu ümmetin en ef-dali Ebu Bekir (r.a) ve ondan sonra da Ömer'dir."

Bir başka ravi ise Abdi Hayr Hemedânî'dir. Ona da on üç rivayet zinciri ulaşmaktadır. Ona: "Sen, Hz. Ali'nin (k.v) bu sözünü bizzat onun ağzından mı işittin?" diye sorulunca, o: "Eğer ben bunu bizzat onun ağzından işitmediysem, kulaklarım sağır olsun" diye cevap vermiştir.

Bir diğer ravi İbrahim Nehaî şöyle demektedir: Alkâme Küfe Mescidi'nin minberine elini vurarak dedi ki: "Ben bu minberde Hz. Ali'yi (k.v) şöyle buyururken dinledim:

"Rasûlullah'tan (s.a) sonra bu insanların en hayırlısı Ebu Bekir, sonra da Ömer'dir."^{181[181]}

Beyhaki ve Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde Hz. Ali'nin (k.v) şöyle bir kavli nakledilmektedir:

"Vakar ve huzur Ömer'in diliyle konuşur sanardık." Buharı, Müslim ve Ahmed b. Hanbel'in Müsnedinde İbn Abbas'm şöyle bir rivayeti vardır: Hz. Ömer vefat edip, yıkanılmak üzere teneşir tahtasına konulduğunda, halk'dört bir yanını sardı ve ona hayır duada bulunmaya başladı. Bu arada kalabalıktan biri dirseklerini omuzuma dayayarak eğildi ve şöyle konuşmaya başladı: "Allah sana rahmet eylesin. Allah'ın huzuruna onu alıp giderek hazır olacağım, amel defterimin aynen senin amel defterin gibi olmasını canı gönülünden arzu ettiğim bir başkası yoktur. Allah Teâlânın sana mutlaka kendi iki yoldaşının (Rasûlullah'ın (s.a) ve Hz. Ebu Bekir'in (r.a)) yanında yer vereceğine inancım sonsuzdur. Çünkü ben çoğu zaman Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğunu işitirdim: "Falan yerde ben, Ebu Bekir ve Ömer vardı. Falan işi ben, Ebu Bekir ve Ömer yaptık. Falan yere ben, Ebu Bekir ve Ömer gittik. Falan yerden ben Ebu Bekir ve Ömer çıktık". İbn Abbas (r.a) diyor ki: "Dönüp baktığımda bunları konuşanın Hz. Ali (k.v) olduğunu gördüm."

Şimdi üzerinde düşünülmesi gereken konu şudur: "Ben ilim şehriyim..." hadisi eğer sahih ve hadisin metninden anlaşılan mânâ doğru ise; diğer sahabe-i kiramla ilgili olarak söz konusu hadisten daha fazla güçlü ve güvenilir se-nedlerle nakledilen çok sayıdaki hadis hakkında ne söylenecektir? Hangi delile dayanarak zayıf ve oldukça şüpheli bir senede sahip bu hadise karşılık diğer birçok sahih hadis yalanlanabilir? Eğer sahih hadisler yalanlanamazsa, o halde bir taraftan Hz. Ali'nin (kv) ilim şehrinin tek kapısı olarak kalacağı, diğer taraftan da, diğer sahabeler hakkında hem Peygamber Efendimizin (s.a) ve hem de bizzat Hz. Ali'nin (k.v) buyurdularının doğrulanacağı bu hadisin ne gibi bir te'vili yapılabilir?

Ben bu konuda şunu söylemek isterim: Herşeyden önce, Hz. Ali'nin (k.v) mertebesinin yüceliği hakkında sahih ve güvenilir hadis kıtlığı yoktur ki, sened itibariyle zayıf hadis mertebesinden daha aşağı bir hadis ona nispet edilmeye kalkışılın. Bütün bu açıklamalara rağmen birisi kalkar da bu hadisin şahinliği üzerinde ısrar ederse, söz konusu hadisin: "Her kim bu şehre gelmek isterse, bu kapıdan gelsin" bölümünün tamamıyla yanlış olduğunu bilmelidir." Çünkü bu, Rasûlullah'ın (s.a) diğer bir çok kavline ve O'nun (s.a) Ömrü boyunca yapmış olduğu amellere muhalif olduğu gibi, bizzat Hz. Ali'nin kavüleriyle de çatışmaktadır. Çok çok bu hadisin

"Ben ilim şehriyim, Ali ise onun kapısıdır" kısmı sahih olarak kabul edilebilir. Ancak, bu da bu şehrin sadece bir tek kapısı olduğu ve bunun da Hz. Ali olduğu mânâsına değildir. Bilakis, bu şehrin kapılarından bir tanesi de Ali'dir (k.v) mânâsmadır. Bu mânâ hem hakka uygundur ve hem de Hz. Peygamber'in (s.a) diğer kavil ve amelleriyle mutabakat ar-zetmektedir.^{182[182]}

Birkaç Hadisteki Karışıklığın Açıklanması

^{180[180]} Müsned-i Ahmed ibn Hanbel, Hadis no: 859

^{181[181]} Bu rivayetler için bkz: Ahmed b. Hanbel'in Müsnedi Hadis no: 833-837, 871-880, 909, 922, 932-934, 1030-1032, 1040, 1051, 1052, 1054, 1055, 1059,1060. (Mevdûdî).

^{182[182]} Tercüman'ul Kuran, Zilkade, 1376 I Ağustos, 1957

Soru:

İki-üç mesele bir zamandır kafamı meşgul edip duruyor. Bu yüzden sizin yönlendirmenize ihtiyaç duyuyorum.

1. Buhânin üçüncü hadisinde vahyin nazil olması ve Peygamberimizin halleri zikrediliyor. Bu hadistan anlaşıldığına göre vahyin ilk nazil olmaya başladığı zamanlarda Peygamber Efendimizi bir perişanlık kaplıyordu. Sormak istediğimiz soru şudur: Hz. Peygamber (s.a) neden telaşa kapılıyordu? Buna cevap olarak, bunun peygamberlik vazifesini yerine getirme düşünce ve kaygısından kaynaklandığını söylemek tatmin edici olmuyor. Aksi takdirde Varaka b. Nevfel'e götürülmesinin hiçbir mânâsı kalmaz. Bazı kimselerin, Hz. Peygamber'in (s.a) o zaman için kendi peygamberliğini gerektiği gibi açıkça anlayamadığı şeklindeki şüpheleri de pek akıllıca bir düşünce gibi gözüküyor. Eğer bu doğru ise, acaba Hz. Peygamber'in halini arz etmek üzere gittiği kimse, Peygamber'in (s.a) bu hallerinin geçmişini ondan daha mı iyi biliyordu? Varaka b. Nevfel'in:

"Bu Allah'ın Musa'ya indirdiği Nâmûs (Cebrail)tur" sözü, o sırada gerçektende Hz. Peygamber'in kendi risaletini gerektiği gibi açıkça anlayamadığı düşüncesini desteklemektedir. Böyle bir düşünce neticesinde ise, şüphe ve vesvese daha da artmaktadır. Sizce asıl keyfiyet nedir?

2- Cihad ve Barışın Şartları Babındaki 1266 nolu hadiste sahabenin Hz. Peygambere (s.a) olan inanç ve bağlılıkları nakledilirken Urve (r.a) şöyle buyuruyor:

Allah'ayemin olsun ki, Rasûlullah'ın tükürdüğü hiçbir zaman yoktur ki, onlardan (sahabe) birinin avucuna düşmesin ve o da o tükürüğü yüzüne ve vücuduna sürmesin."

"Nehâme" hem balgama ve hem de burundan çıkan katı sıvıya (sümük) denilmektedir, 'nehâme' bu iki mânâdan hangisine alınırsa alınsın, düşündürücüdür. Acaba Peygamber'in (s.a) "nehâme" si(balgam ya da sümüğü) herkesinki gibi değil miydi? Veya, inanç ve bağlılıklarının aşırılığından dolayı mı sahabeler 'nehâme'yi yüz ve vücudlarına sürdüklerinde bir tiksinti hissetmiyorlardı? Hz. Peygamber'in (s.a) temizliğe düşkünlüğü onların böyle davranmalarına neden engel teşkil etmiyordu?

3. insanların Abdest Artığının Kullanılması Babı'ndaki 155 nolu hadis şöyledir:

"Nebi (s.a) bir bardak su istedi. İçinde elini ve yüzünü yıkadıktan sonra mazmaza yaptı ve (yanında bulunan iki sahabeye) 'bunu için, yüzünüze ve sinenize serpin' buyurdu."

Su kabında el yıkamak, daha sonra içine mazmaza yapmak ve bütün bunlardan sonra sahabeye o suyu içmelerini ve yüzlerine sürmelerini söylemek!.. Bütün bunlar Hz. Peygamberin (s.a) temizliğe aşırı düşkünlüğüne aykırıymış gibi geliyor insana. Dahası, sahabenin kendisinden geçerek o suyu kullanması da işin ikinci bir hayret verici yanı. Bu konunun aydınlatılmasını rica ediyorum.

4. Merhum İkbâl, Pakistan'da genel kabul görmüş ender şahsiyetlerden birisidir. Özellikle yeni nesiller içerisinde. Bu yeni nesiller içerisinde Pervizci^{183[183]} kimseler de göze çarpmaktadır. Bu yüzden söz konusu insanlar İkbâl'in de hadisi inkâr etmekte olduğu şayiasını yaymağa çalışıyorlar. Bu işin hakikati nedir? İngilizce ile yaptığı konuşmalarda Mer-hum'un (İkbâl) kaynak olarak gösterdikleri arasında hadis de var. Fakat, Merhum'un konunun detaylarını anlatırken ortaya koyduğu üsluptan sanki hadis münkirlerini teşvik ediyormuş gibi bir izlenim doğmaktadır.

Cevap:

Sormuş olduğunuz soruların kısa cevapları şu şekildedir:

Vahyin Nazil Olmaya Başlaması

1. Vahyin nazil oluşunu çok iyi bir şekilde anlamak için öncelikle Peygamber Efendimizin böyle bir durumla ansızın karşılaştığını iyice bilmek gerekir. O (s.a) ne bundan Önce nebi olarak vazifelenileceğini aklından geçirmiş, ne böyle bir istek kalbinin bir köşesinde var olmuş ve ne de bu iş için herhangi bir hazırlık yapmış ve bir meleğin gökten mesaj alıp geleceği umudunu taşımıştı.

Şüphesiz, Hz. Peygamber uzlete çekilip murakabe ve ibadetle meşgul oluyordu, ama nebî olarak vazifelenirilmeye düşüncesi aklının ucundan bile geçmiyordu. Bu durumda, Hıra mağarasının yalnızlığında melek ansızın gelince, tabii olarak O (s.a) bu ilk ve olağanüstü tecrübenin etkisiyle -ne kadar üstün olursa olsun hiç şüphesiz her beşerin kapılacağı cinsten bir telaşa kapıldı. Bu şaşkınlık ve telaş basit değil, karmaşık bir keyfiyete sahipti. Peygamber Efendimizin (s.a) aklına mübarek mizaçlarını şiddetli bir şekilde

^{183[183]} Gulam Mustafa Perviz: Ehl-i Kuran diye anılan ve hadisin hüccet oluşunu inkâr eden taifenin başı. (Çev.)

endişeye sürükleyen çeşit çeşit soru geliyordu. Acaba gerçekten de nebî mi olmuştu? Çetin bir imtihana mı tâbi tutuluyordu? Bu ağır yükü nasıl omuzlayacaktı? İnsanlara, kendisinin nebi olarak vazifelendirildiğini nasıl söyleyecekti? İnsanlar söylediklerine nasıl inanacaklardı? Şimdiye kadar izzetli bir şekilde hayatını sürdürdüğü toplumda şimdi halk kendisiyle alay edecek ve deli olduğunu iddia edecekti. Cahiliyete batmış bu çevre ile nasıl savaşıacaktı? Peygamber Efendimizin zihnini meşgul edip, Onu perişan eden bunun gibi daha nice sorular vardı kinibilir! Bu yüzden Hz. Peygamber evine ulaştığında titriyordu. Eve girer girmez "beni örtün, beni örtün" buyurdu. Hane halkı onun üstünü örttüler. Bir müddet sonra biraz sakinleştiğinde Hz. Hatice'ye (r.a) tüm hadiseyi anlattı ve:

"Canımdan endişe ediyorum" dedi. Hz. Hatice (r.a) O'nu teskin etmeye çalışarak:

"Hayır, Allah'a yemin olsun ki, Allah seni mahzun etmez. Sen sılayı rahim yapıyorsun, kimsesizlere yardım ediyorsun, fakirlerin elinden tutuyorsun, misafire ikram ediyorsun ve bütün hayırlı işlere koşuyorsun." Daha sonra O'nu Varaka b. Nevfel'e götürdü. Çünkü, Varaka ehl-i kitaptan idi ve geçmiş peygamberlerin durumlarını bilirdi. Varaka b. Nevfel Hz. Peygamber'den (s.a) hadisenin tafsilatını işitince hiç tereddüt göstermeden; "bu Hz. Musa'ya gelmiş olan Nâmûs'tur" diyerek Peygamberimizi tasdik etti. Vara-ka'nın bunları söylerken hiç tereddüt göstermemesinin nedeni, Peygamber Efendimizin çocukluğundan gençliğine kadar son derece temiz ahlâkına çok iyi bir şekilde vakıf olmasıydı. Varaka, bulunduğu toplum içerisinde dedikodu kabilinden bile olsa peygamberlik iddiası için önceden bir hazırlık yapılmadığını da biliyordu. Varaka b. Nevfel, gaybtan gelen bir varlığın, böyle bir şahsa, böyle bir durumda, peygamberlerin öğretisiyle tam bir uygunluk arzeden bir mesaj vermesini yukarıdaki iki durumla karşılaştırınca, bunun mutlaka gerçek nübüvvet olması gerektiği kararına varmıştı.

Bütün bu olaylar o kadar doğal ve makuldür ki, buna benzer durumlarda böyle bir şeyin olması gerekirdi. Bunun üzerinde şüphe etmek bir tarafa, bana göre bu hadise Rasûlullah'm (s.a) sadık ve gerçek nebî olduğunun en önemli delillerinden bir tanesidir. Eğer bu hadise yukarıda anlatıldığı şekilde söz konusu olmayıp, Hz. Peygamber (s.a) Hı-ra'dan kendinden gayet emin bir şekilde gelip, kendisine meleğin gelmesi hadisesini halkın içinde anlatarak peygamberlik iddiasında bulunsaydı, halk içerisinde şöyle bir şüphe oluşması ihtimali oldukça fazlaydı: Muhammed (s.a) zaten kendisini önceden nübüvvet ehil görüyor; uzakta, dağın tepesinde bir mağarada bıkıp usanmadan oturarak kendisine bir keşif ya da ilhamın ne zaman geleceği beklentisi içerisinde bulunuyordu. Sonunda -maazallah- murakabe ve tefekkürünün şiddetinden gözünün önünde melek sureti görünür, kulaklarına bazı sesler gelir gibi oldu. Hz. Peygamber'in o ortamda nübüvveti dilemesi, onu arzulaması ve bunun için aşırı gayret göstermesi bir tarafa, nübüvvet vazifesi bilfiil kendisine verilince bile bir kaç saat şaşkınlığını üzerinden atamadı. Başka bir tabirle bunu şöyle anlayabilirsiniz: Eşsiz bir kimliğe sahip olma, erişme durumunda bile O zât (s.a) tekebbür ve kendini beğenmişlikten o derece uzaktı ki, birdenbire bu yüce vazifeye memur kılınması durumunda uzun bir müddet dünyadaki milyonlarca insan arasından bu makam için Alemlerin Rabbi'nin tercihinin üzerine düştüğü bu işe layık tek kişinin kendisi mi olduğu şeklindeki hayretini yenememişti.

Peygamberimizin Tükrüğünden Bereket Hasıl Etme

2. İki numaralı sorunuzda, aslında hiç de taacüp edilmemesi gereken bir hadise hakkında şaşırığınızı bildiriyorsunuz. O halde, şu mesele üzerinde düşününüz: Hâdise; bir peygamberle, O'nun (s.a) peygamberliğine yürekten inanan ve bu ölçüde yüce bir makama sahip bir varlığın kendi aralarında bulunmasından iftihar duyan insanlar arasında geçmektedir. Allah (c.c) ile konuşma şerefine nail olmuş bir varlığın kendi içlerinde bulunmasının buna yürekten inanan insanlar üzerinde oluşturacağı oldukça güçlü etkiyi, bir nebze de olsa, kendinizi onların yerine koymakla çok iyi bir şekilde anlayabilirsiniz. Nebilerin insanlar üzerinde oluşturduğu olağanüstü etki nedeniyledir ki, onların bağlılarından birçoğu haddi aşarak aşırıya kaçmış, onları Tanrı, Tanrının Oğlu vs. gibi görmeye başlamışlardır. Peygamber Efendimizin (s.a) kendi bağlılarının sürekli itidal sınırında kalması için göstermiş olduğu gayretler herkesin malumudur. Ancak, Hz. Peygamber (s.a) insan tabiatını da göz önünde bulundurmuş ve itidal sınırı içerisinde olmak kaydıyla bağlılık göstergesinin gidebileceği noktaya kadar gitmesine müsaade etmiş, o noktaya kadar insanları engellememişti. Bu yüzden ki, herhangi bir zamanda insanlar Yüce Peygamberin (s.a) tükrüğünü bile yere düşürmemiş ve hatta daha da ileri giderek onu elleriyle tutarak yüzlerine ve bedenlerine sürmüşlerse, Rasûlullah da (s.a) bunu engellememiştir. İnsanların bundan neden tiksinsenmediklerine gelince, şunu demek lazım gelir: Normal bir insanın tükrüğünden tiksirmek kaçınılmazdır; ancak, Allah'ın Kelamının indiği ağızın tükrüğünden tiksirmek şöyle dursun; iman ehlinin gözünde bu tükrüğe karşılık ıtırın bile fazla bir kıymeti yoktur.

3. Sormak istediğiniz üçüncü hâdise de yukarıda açıkladığımız hâdise cinsindedir. Ancak, bu konunun Buhârîmn, Kitab'ul Megâzi Bölümünün Taif Gazvesi Ba-fc'ında zikredilen tafsilat göz Önüne alınca, benim yukarıda açıklamaya çalıştığım konu daha güzel anlaşılacaktır. Konu şudur: Hz. Peygamber (s.a) Huneyn Gazvesi ganimetlerini savaş mahallinde değil de Cîrâne bölgesine varıldığında taksim etmeyi kararlaştırmıştı. Bu sebeple de yeni müs-lüman olmuş bazı insanlar sabırsızlanmaya başladılar. Peygamber Efendimiz (s.a) Cîrâne bölgesine ulaşınca, bedevilerden bir tanesi Peygamberimize (s.a) gelerek ganimetlerden kendi hissesini istedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a): "Sana müjdeler olsun" buyurdu. (Yani, çok kısa bir zaman sonra ganimetlerin pay edileceği ve o zamana kadar sabretmesinin ecrini göreceği müjdesi) Bedevi kızgın bir şekilde: "Senin bu müjdelerini çok işittim" diye cevap verdi. Bu sırada Hz. Ebu Musa el-Eş'arî ve Hz. Bilâl (r.a) orada bulunuyorlardı. Hz. Peygamber (s.a) onlara dönerek: "Bu, benim müjdem reddetti. Siz ikiniz müjdem kabul edin" buyurdu. Her ikisi birden "Biz kabul ettik" dediler. Daha sonra Hz. Peygamber (s.a) bir bardak dolusu su istedi. Onunla elini yüzünü yıkadı, mazmaza yaptı ve iki sahabeye dönerek: "Siz bunu için, yüzünüze ve sinenize sürün ve müjdenizi alın" buyurdu. Onlar da istenildiği şekilde yaptılar. Perdenin gerisinde müslümanların annelerinden Hz. Ümmü Seleme (r.a) oturuyordu. O iki sahabeye: "Biraz da annenize bırakın" diye seslendi. Bunun üzerine onlar biraz su artırarak mü'minlerin annesine verdiler.

Peygamber Efendimizin bu hâdisıyla söz konusu bedeviye, müslüman olduğunu iddia etmesine rağmen bu paha biçilemeyecek değerdeki müjdeyi reddetmekle ne gibi bir şükürsüzlüğe ve bedbahtlığa uğradığını anlatmak ve gerçek iman ehlinin de peygamberlerine nasıl davrandığını göstermek suretiyle ders vermek istediği açıkça anlaşılacaktır. Yine Hz. Ebu Musa el-Eş'ari'nin (r.a) rivayetindeki üslubundan ve Ümmü Seleme'nin (r.a) bu sudan kendi hissesini talep etmesinden sahabilerin söz konusu mübarek suyu alıp içmekten, yüzlerine ve sinelerine sürmekten tiksilmek şöyle dursun, onu kendileri için âb-ı hayat olarak gördükleri ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden bu şerefe nail olabilmek için birbirleriyle yarışıyorlar ve nasiblerine böyle bir nimet düştüğü için de övünç duyuyorlardı.

4. "İkbâl ve hadis" ile ilgili sorunuza sadece şu cevabı vermekle yetineceğim: Bizim için, merhum İkbâl'in hadisle ilgili görüşünün ne olduğu, ne olmadığı hiçbir önem arz etmemektedir. Eğer elimizde bu konu ile ilgili açık ve vazih nass-lar ve Hulefâ-i Raşidîn'den günümüze kadarki ümmetin alimlerinin üzerinde ittifak ettikleri hareket tarzı olmasaydı, belki o zaman hadisle ilgili olarak Allâme İkbâl'in görüşlerine başvurma gereği duyabilirdik. Ancak, yukarıda zikrettiğimiz hüccetlerin varlığı karşısında böyle bir şey için telaşa düşmeye hiç de gerek yoktur.^{184[184]}

Kuran Ve Hadis Arasındaki Karşılıklı Bağlar

Soru:

"Resâil ve Mesâil" isimli kitabınızın 2. cildinin 62. ve 63. sayfalarında şöyle yazıyorsunuz: "Kur'an-ı Kerim'de umumî olarak beyan edilen herhangi bir hükmün, hangi özel durumlar için uygulanacağı hadis tarafından açıklanmışsa, bu; Kur'an'ın hükmünün nefyedilmesi değil, bilakis şerhe-dilrnesidir. Eğer siz bu şerhetmeyi Kur'an'ın aleyhine görerek reddederseniz, bundan sayısız karışıklıklar çıkar. Bunların misallerini önünüze serdiğim zaman siz de bu konu üzerinde ısrar etmenin yanlış olduğunu kabullenirsiniz."

Eğer yazınızın sonunda konuyla ilgili birkaç misal verseydiniz, soruyu soran kimse daha çok ikna olurdu. Şahsen benim, hadis tarafından yapılan şerhi Kur'an'ın aleyhine göstermenin gerçekten de ne gibi karışıklıklara yol açacağını gösteren ve o inkarcının ikna olmasına vesile olacak olan birkaç misale ihtiyacım var. Eğer dört misal verirseniz, benim için çok daha iyi olur.

Ben, hadisin Kur'an'ı açıkladığına, şerhettiğine inanan birisiyim. Ancak, herhangi bir hükmün Kuranda olmaması ile Kur'an aleyhine olması arasında ne gibi bir fark olduğunu anlayamıyorum. Altını çizdiğim iki mefhum arasındaki farkı açık bir şekilde anlamama yardımcı olabilecek dört örnek verirseniz çok memnun olurum.

Cevap:

Hadis'in Kur'ân-ı Kerimi şerhettiği birçok misalden birkaç tanesini aşağıya alıyorum:

Kur'an an hırsızın elinin kesilmesini emretmektedir.^{185[185]} Ancak, bunda herhangi bir had tayin edilmemiştir. Öyle ki, eğer kendi çocuğunuz da cebinizden birkaç yüz lira aşarsa, o bile hırsız olarak gösterilebilir. Kesilen el hakkında da bir sınır belirtilmemiştir. Sağ el mi, yoksa sol el mi? Dirsekten mi, omuzdan mı, yoksa bilekten mi? Bunlarla ilgili bütün belirlemeler hadislerle yapılmıştır. Eğer bunları göz ardı edecek olursak, hükmün uygulanması esnasında ne gibi haksızlıklar vukua gelebileceğini varın siz hesaplayın.

Kur'an, haccın farz olması hususunda umumî hüküm vermekte, ancak gücü olan müslümanın her sene haccetmesinin mi farz olduğu yoksa ömründe bir kere eda etmenin yeterli mi olacağı hususunda açıklama yapmamaktadır.^{186[186]}

Herhangi bir müslümanın ömründe bir kere haccetmesinin yeterli olacağı hadisler kanalıyla öğrenilmektedir. Hadisin bu sınırlamasını kabul etmeyecek olursak, gücü yeten müslümanın Kur'an'daki bu genel hükme uyararak her yıl haccetmesi gerekecektir.

Kur'an-ı Kerim kadınlardan bazılarıyla evlenmeyi haram kıldıktan sonra, onlar dışında kalan diğer kadınlarla evlenmenin helal olduğunu bildirmektedir. Kendileriyle evle-nilmesi sonsuza dek haram edilmiş bu kadınlara ilave olarak, yalnız -kız kardeşi hayatta ve nikah altında bulunduğu müddetçe baldız zikredilmiştir.^{187[187]} Kadının teyzesi ve halası zikredilmemiştir. Hadisten anlaşılmaktadır ki, kadının kız kardeşi gibi, babasının kız kardeşi ve annesinin kız kardeşi de kendisiyle aynı nikah altında bulunamaz. Hadisin bu açıklaması göz ardı edilirse, kişi; hükmün umumîliğinden yanlış yönde istifade ederek, şeriatın iki kız kardeşi bir nikah altında toplamayı haram kılan hükmüne ters düşen bir hataya sebebiyet verebilir.

Kur'an-ı Kerim altın ve gümüş biriktirenleri şiddetli bir şekilde uyarılmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak Tevbe Sûresi'nin 34-35. ayetlerinin anlamına bakılabilir.^{188[188]} Bu ayetin umumi hükmünden yola çıkacak olursak evimizde altın ya da gümüşten bir tel bile bulundurmamıza imkân kalmaz. Bu ayetin anlamını açıklayan ve şerheden hadistir.

Herhangi bir hükmün Kur'an-ı Kerim'de bulunmayıp da hadiste bulunmasının anlamı, hadis Kur'an'a muhalif bir hüküm veriyor demek değildir. Bilakis hadis, Kur'an-ı Ke-rim'den kaynaklanan bir hüküm bildirmektedir. Meselâ; namazın rekatları, okunacak şeyler ve diğer ayrıntılar Kur'an'da yoktur. Haccın tüm rükünleri (menâsik) Kur'an-ı Kerim'de bildirilmemiştir. Zekatın nisabı, açıklaması ve diğer ayrıntılar Kur'an'da beyan buyurulmamıştır.^{189[189]} Ezanın sözleri Kur'an-ı Kerim'de zikredilmemiştir.-Bu şekilde, hadis yoluyla bize gelen ne kadar ahkâm varsa, Kur'an hükümleri üzerine fazlalıktır ama onlarla çatışma halinde değildir. Kur'an aleyhine olmak ise, Kur'an bir şeyi emrettiği halde, hadisin onu nehyetmesi veya tersi, yani; Kur'an bir şeyi nehyettiği halde, hadisin onun yapılması hükmünü vermesidir. Hiçbir sahih hadiste böyle bir duruma rastlanmamaktadır.^{190[190]}

Hadisleri Tevil Etmenin Doğru Yolu

Soru:

Bir konuda aşağıdaki hadis nakledilmiştir: "Canım kendi kudret elinde olan zâta (Allah'a) yemin olsun ki, siz eğer hiç günah işlemeseydiniz, o zaman Allah sizi kaldırırdı da, günah işleyen ve Allah 'tan günahlarının bağışlanmasını dileyen başka bir millet gönderirdi ve onların günahlarını da bağışlardı."

Bu belki de günahkârların günah işlemelerine izin vermek için uydurulmuş mevzu bir hadistir. Ben öyle

^{185[185]} Söz konusu emrin zikredildiği ayet-i kerimenin anlamı şöyledir: "Hırsızlık eden erkek ve kadmm, yaptıklarına karşılık Allah'tan bir ceza olarak ellerini kesin! Allah daima üstündür, hikmet sahibidir." (Mâide: 39)

^{186[186]} Haccın farz kılınışı ile ilgili ayetin meali şöyledir:

"Yoluna gücü yeten herkesin o, Ev'e (gidip) haccetmesi, insanlar üzerinde Allah'ın bir hakkıdır. Kim İnkâr ederse şüphesiz Allah bütün âlemlerden zengindir (kimseye muhtaç değildir)" (Al-i İmrân: 97)

^{187[187]} Size (şunlarla evlenmeniz) haram kılındı: Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, kardeş kızları, kız kardeş kızları, sizi emziren analarınız, süt bacılarınız, karılarınızın anaları, birleştiğiniz karılarınızdan olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız -

eğer onlarla henüz birleşmemişseniz, (kızlarını almaktan ötürü) üzerinize bir günah yoktur- kendi sulbünüzden gelen oğullarınızın karıları ve iki kız kardeşi bir arada almanız. Ancak geçmişte olanlar hariç. Şüphesiz Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir."(Nisâ: 23)

^{188[188]} Ey inananlar hahamlardan ve rahiplerden birçoğu, insanların mallarını haksızlıkla yerler ve (insanları) Allah yolundan çevirirler. Altun ve gümüşü yığıp da onları Allah yolunda sarfetmeyenler var ya, işte onlara acı bir azabı müjdele.

O gün cehennem ateşinde bunların üzeri ısıtılı(p pulları); bunlarla, onların alınları, yanları ve sırtları dağlanır: "İşte nefisleriniz için yığdıklarınız, yığdıklarınızı tadın!" (denir)" (Tevbe: 34-35)

^{189[189]} Namaz ve zekatla ilgili ayet-i kerimelerin çokluğu herkesin malumudur. Biz bunlardan yalnız bir tanesinin anlamını almakla yetiniyoruz: Namazı kılın, zekatı verin; kendiniz için yapıp gönderdiğiniz her hayrı, Allah'ın yanında bulunsunuz. Allah yaptıklarınızı görür." (Bakara: 110)

^{190[190]} Tercüman ul Kur'an, Şubat, 1961

sanıyorum. Görünüş bakımından bu hadis istiğfara (af dilemeye) Önem vermekten çok, daha fazla günah işlemeye teşvik ediyormuş gibi geliyor. Bu hadis sahih midir? Bu hadisin mantıklı bir izahını yapmak mümkün müdür?

Cevap:

Herhangi bir hadisi reddetmek için insanın o hadisin konusuna kısa bir bakış atması yeterli olmadığı gibi, doğru bir yol da değildir. Hadiste anlatılan konu anlaşılmadığı yahut zihinde yanlış bir anlam uyandırdığı zaman hemencecik onun uydurma bir hadis olduğuna hükmetmek ve şu şu sebeplerden dolayı uydurulmuştur diye kesip atmak çok yanlıştır. Hadisler bu tür bir mantıkla incelemeye tabi tutulacak olursa ne kadar sahih hadisin nehire salınıvereceğini Allah bilir. Hadis ilmini bütün derinliği ve genişliği ile bilen insanlar ancak hadisleri inceleyebilirler. Hadislerin sahih olup olmadıklarına karar vermek için yalnız hadis bilgisi de yetmez. Hadisi inceleyen kimsenin sözün özünü anlama kabiliyeti de tam olmalıdır. Bir insan ancak bu özelliklere sahip olduktan, rivayet ve dirayetle ilgili sağlam bir ölçüye ulaştıktan sonra hadis kritiği yapabilir; onun sahih olup olmadığı ve hangi mânâyaya geldiği hususunda söz söyleyebilir.

Sizin tenkit ettiğiniz hadis-i şerif Müslim, Tirmizî ve Müsned-i Ahmedde farklı rivayetlerle nakledilmiştir. Bu hadise rivayet açısından herhangi bir itirazın yapılması hadis ilmi açısından mümkün değildir.

Muhtevasına gelince: O konuyla ilgili başka bir takım hadisler daha bildirilmiştir. Onların hepsini bir araya getirerek okuduğunuz zaman görebileceğiniz ki; insanın önce bile bile günah işlemesi, sonra da bu günahlarından tevbe etmesi gerekir gibi bir anlam çıkarma ihtimali katıyyen yoktur. Hadisin gerçek anlamı şudur: İnsanoğlu hata ve günahattan büsbütün arınmış değildir. İnsanın asıl güzelliği hiç günah işlememesi, kendisinden hiç hata sâdır olmaması değildir. Aksine onun en güzel tarafı, ne zaman hataya düşer, ne zaman bir günah işlerse; ondan derhal pişmanlık duyması, Rabb'in-den af talebinde bulunmasıdır. Rasûlullah (s.a) bu düşüncenin zihinlerde iyice yerleşmesi için, "Eğer Allah Teâlâ hiçbir günah işlemeyecek bir varlık murad etseydi, insan yerine başka bir varlığı yaratırdı" buyurmuştur.

Allah Teâlâ insanları sevap ve günah gibi iki ayrı ve zıt şeyi yapabilecek yetenek ve güçte yaratmıştır. Hem sevap hem de günah işleyebilecek bir fitratta yaratılan böylesi bir varlıktan günahsız olması beklenemez. İnsan için en büyük mertebe, fitratının gereği olarak bir hataya düştüğü veya bir günah işlediği zaman onda ısrar etmemek, derhal tevbe ederek, Rabb'inden af dilemektir.^{191[191]}

İKİNCİ BÖLÜM

FIKHÎ MESELELER

Zekat Ve Mülkiyet Meselesi

Hanefî mezhebi alimleri, genellikle, zekat vermek için şahsî mülkiyeti (kişinin kendisinin mal varlığına sahip olması) şart koşmaktadırlar. Onların fetvasına göre, mülkiyet hilesine başvurmadan, amme menfeatine uygun olan yerlerin (mesela; okul, hastane v.s.nin) sosyal harcamalarına zekat verilemez. Bir adam bu konuyla ilgili bazı zor meseleleri ve anlaşılmasız noktaları alimlere sormuştu. Biz de o soruların cevaplarını Tercüman'ul Kur'an dergisinin Muharrem 1374 nolu sayısında yayınlamıştık.

Soru sahibi şöyle bir itirazda bulunuyordu:

"Hanefî fıkının yalnız mülkiyet söz konusu olduğu takdirde zekat verilebilir şeklindeki beyanlarının teferruatından çıkan sonuç şudur: İnsanlar fert olarak kendilerine düşen zekat miktarını hesaplayarak istedikleri yerlere verebilirler. Bu uygulanabilir. Fakat toplu bir zekat uygulaması, meselâ; İslâm devletinin zekatları toplayıp, belli bir düzen içerisinde harcaması, mülkiyet şartının ayrıntılı hükümleri yüzünden bir günlüğüne bile gerçekleştirilemez. Çünkü zekat sisteminin sağlam bir temele oturtularak yaygın şekilde uygulanabilmesi için gerekli düzenlemeler yapılırken (taşınması, dağıtımı, ilgili malzemelerin temini) ortaya çıkması muhtemel bir yığın sorunla birlikte mülkiyet şartına bağlı kalmak imkânsız olacaktır."

Bu sorulara o zaman verdiğimiz cevapları aşağıya alıyoruz:

Bana göre, kendisine dayanılarak bu soruların sorulduğu fetva:

"Sadakalar, (zekâtlar) Allah'tan bir farz olarak ancak fakirlere.^{192[192]} ayetinin Hanefî alimi erince benimlenen yorumuna göre bile doğru değildir. Bunun ne demek olduğunu anlamak için ayette geçen kelimelere

^{191[191]} Tercüman 'ul Kur 'an, Kasım, 1962

^{192[192]} Tevbe: 20

bir bakınız:

Allah Teâlâ buyuruyor ki:

"Sadakalar, (zekâtlar) Allah'tan bir farz olarak ancak fakirlere, düşkünlere, onlar üzerinde çalışan (zekât toplayan) memurlara, kalbleri (islâm'a) ısındırılacak olanlara, mahsustur.^{193[193]}

Bu ayetin başında geçen ve 'içindir' mânâsına gelen "lâm" harfi sadece 'fakirler' kelimesini ihtiva etmiyor. Aynı zamanda kimsesizleri, zekat toplama memurlarını, kalpleri İslâm'a ısındırılmak istenenleri de ihtiva ediyor. Ayet-i kerî-me'de geçen "lâm" harfi mülkiyet anlamına da gelse, hak sahibi olma, ait olma anlamlarını da taşısa, hatta daha başka bir anlam da ifade etse, bütün bu anlamlar "fukara" (fakirler) kelimesi ile ilgili olduğu kadar ondan sonra gelen diğer üç kelimeyle de ilgilidir. Hanefî'lerin bu ayetten yola çıkarak benimsedikleri görüşe göre zekat vermek mülkiyeti şart görüyor olsa bile, farz olan zekat ve sadaka malları o dört grub-tan hangisine ait kümürsa kılınsın, mülkiyet şartı gerçekleşmiş olacaktır. Mülkiyet içinde mülkiyet hükmü nereden çıkarılmaktadır?

Zekat malı fakirin ve yoksulun mülkiyetine geçtikten sonra, onun harcanmasında herhangi bir sınırlama var mıdır? Böyle bir sınırlama olmadığına göre; mal, zekat toplamakla görevli kimselere ulaştığı zaman "mülkiyet lâmı"nın gereği yerine gelmiş olur. Zekat toplama memurlarının daha fazla mülkiyet sahibi olmalarını engelleyen delil nedir?

Eğer buradaki "lâm" harfinin, mülkiyet (sahip olma) mânâsında kullanıldığı düşünülecek olursa, o zaman da herhangi bir kimse zekat ve vacib sadakalara ait malları zekat işinde çalışanlara teslim etmekle, bir bakıma onları o malın sahibi kılmaktadır. Bu mallar, harpte ganimet malı olarak ele geçirilen malların devletin mülkiyetine geçmesi gibi, o kimselerin mülkiyetine geçmektedir. Zekatı toplayan kimseler topladıkları bu malı hak sahiplerinden hangisine vermiş olurlarsa olsunlar, onların mülkiyetine vermeleri gerekmez. Çünkü, zekat toplama işiyle meşgul olanların topladıkları zekat mallarını Kur'an-ı Kerim'de belirtilen yedi yerden herhangi birine harcama ve dağıtma hakkı vardır. Mülkiyet lâmı'nın zorlamasından dolayı onlar üzerine bir sınır ve tahdit konamaz. Burada konulması gereken bir tek şart vardır. O da zekat toplama ve dağıtma işinde çalışanların emeklerinin karşılığı olan ücretleri dışındaki zekat mallarını hak sahiplerine dağıtmaları şartıdır. Zira zekat işinde çalışanlar, zekatı verenler tarafından toplanılan zekat mallarının sahipleri kılınmaktadırlar. Fakat bu kimseler, zekat mallarını bizzat kendileri için kullanmaya hak sahibi kılınmamaktadır. Ayet-i Kerime'deki Onlar üzerinde

çalışan (zekât toplayan) memurlar" tabiri, hem bu kimse lere zekat verilebileceğini, hem de bu kimselerin topladıkları zekat mallarından ne kadarını şahsî harcamaları için kullanabileceklerini açıklamaktadır.

Ayet-i kerime'yi bu kadar açıkladıktan sonra, İmam Ah-med'in (rh.a) Enes b. Malik (r.a) Hazretlerinden rivayet ettiği hadise bir göz atalım. O hadiste Hz. Enes (r.a) şöyle anlatıyor: Bir adam Rasûlullah'ın (s.a) huzuruna geldi ve dedi ki:

"Sizin gönderdiğiniz temsilcinize (zekat toplama memuruna) zekatımı vermekle Allah'a ve Rasûlü'ne karşı görevimi yapmış olur muyum?" Rasûlullah da (s.a) karşılık olarak:

"Evet sen onu benim elçime verdiğin zaman, Allah ve Hasûlü karşısında sorumluluğundan kurtulmuş, görevini yerine getirmiş olursun. O verdiğin zekatın ecir ve mükâfatı sanadır, günahı da yanlış yola harcayan olursa onadır" buyurdu. Bu ifadelerden açıkça anlaşılıyor ki zekat verecek olan kişi, zekatını zekat işiyle uğraşanlara vererek sorumluluktan kurtulmuş oluyor. Diğer bir ifade ile, bir fakire veya yoksula zekat vermekle nasıl mülkiyet lâmı'nın gereği yerine getirilmiş oluyorsa, aynı şekilde zekat işiyle uğraşanlara vermekle de onun gereği yerine getirilmiş olur. Hal böyle olunca, 'zekat işiyle uğraşanlar eğer zekat mallarını mülkiyet yoluna göre harcarsalarsa onlara zekat veriniz, yoksa vermeyiniz' şeklindeki fetvanın hangi temele dayandığını sormak gerekir. Zekat verenlere, zekat işiyle uğraşanlar neye göre hareket ediyorlar, araştırınız ve zekatınızı ona göre veriniz diye bir mecburiyeti kim getirdi? Onlara böyle bir farzı kim yükledi? Onların üzerine düşen farz sadece, zekatı almaya hak sahibi olanlara veya onlar için çalışan zekât toplama memurlarına kendi zekat mallarını vermektir. Zekat yolunda çalışanlar hakkında en çok denilebilecek söz şudur: "Zekat veren kimse, zekat tahsildarı olarak kendisine gelen kimsenin gerçekten zekat tahsildarı olup olmadığı hususunda kesin kanaat sahibi olmalıdır." Bir İslâm devletinde, zekat tahsildarı olarak tayin edilen kimselerin yanında hükümet tarafından verilen zekat toplama belgesinin bulunması güven için yeterlidir. Ama böyle bir durum yoksa ve müslü-manların zekat toplayıp dağıtma işini herhangi bir sosyal kuruluş kendi basına yürütüyorsa, bu durumda sadece o kuruluşun gerçekten bu malı zekata layık olanlara dağıtıp dağıtmadığını ve bu yöndeki çalışma masraflarını caiz olan ölçüde alıp almadığını araştırmak gerekir. Araştırma sonucu kesin güven elde edilirse, böyle kuruluşlara zekat verenler kesinlikle farzı yerine getirmiş olurlar, sorumluluktan da kurtulurlar.

Şimdi de Kur'an-ı Kerim'deki Onlar üzerinde çalışan (zekat toplayan) memurlar" buyruğuyla kimlerin tanımlandığı anlamaya çalışalım. İnsanlar zekat işinde çalışan memurlar" buyruğuyla sadece devlet tarafından zekat toplamakla görevlendirilen kimselerin kastedildiğini sanıyor. Oysa Kur'an-ı Kerim'deki bu buyruk genel bir ifadedir. Bu ifade zekatın toplanması ve dağıtılması işiyle ilgili olan herkesi içine alan bir ifadedir. Bu genel ifadeyi özelleştiren hiçbir delil ve ispata rastlamış değilim.

Eğer İslâm devleti yoksa veya var da bu görevden habersiz ve ilgisizse, bu işi yürütmek için müslümanlardan bir zümre harekete geçmişse, böyle bir durumla hangi delile dayanarak bunlara, siz zekat işinde çalışanlar" değilsiniz denilebilir? Böyle olması, bence, Allah Teâlâ'nın bize bir rahmetidir. Allah Teâlâ bu emri Özelleştirmeyip genel bir emir olarak göndermekle, müslümanların bir İslâm devletine sahip olmamaları durumunda veya İslâm devleti olduğu halde devlet idarecilerinin bu görevi yerine getirmemeleri durumunda, müslümanların bir teşkilat oluşturarak zekatı toplayıp dağıtabilmelerine imkan hazırlamış olmaktadır. Eğer Allah Teâlâ'nın koyduğu bu genel hüküm konulduğu gibi uygulanacak olursa, yaşlıların, sakatların, kimsesizlerin her türlü bakım, tedavi vs. ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan teşkilatlarda görev alanlar tam anlamıyla

IfjP oJUIp "zekat işinde çalışanlar" sınıfına dahil olacaktır. Böyle olunca da bu teşkilatta görev alan herkes, zeka ti toplama ve ihtiyaç sahiplerine harcama konusunda yetkili kılınmış sayılacaklardır. Bu uygulandığı takdirde müslü-man kılığına girerek çeşitli dalaverelerle zekat toplayan kuruluşlar da engellenmiş olacaktır. Allah'ın bu genel emrinin uygulamaya konulmasıyla, yalnız zekatla ilgili işleri yürütecek bir teşkilatın kurulmasına da imkân hazırlanmış olacaktır. Bu teşkilatın kurucuları "zekat işinde çalışanlar" sınıfına girecek ve zekatı toplayıp dağıtmada ellerinde mülkiyet hakkı gerektiren bir fetva taşımalarına da lüzum kalmayacaktır.

Kanaatimce Kur'an-ı Kerim'deki bu genel ifade dikkate alınır, bu ifadeyle yalnız zekat memurlarına hitap edilmediği, bu ifadenin zekat işiyle meşgul olan herkese şamil olduğu görülecektir. Meselâ; herhangi bir yetimi himayesine alan, hasta veya sakat bir kimsenin bakımını üstlenen, kimsesiz yaşlıları korumaya çalışanlar da zekat işinde çalışanlar" sınıfına dahildir. Bu gibi kimseler de zekat toplayarak ' bu insanların ihtiyaçları için harcamak hakkına sahiptirler. Hatta isterlerse topladıkları bu zekat mallarından hizmetlerine karşılık olarak belli miktarda ücret de alabilirler. Topladıkları zekatı buldukları yerden başka bir yere gönderme durumunda kalırlarsa, posta masrafını bu zekattan düşebilirler. Çünkü onlar gördükleri hizmet çerçevesi içinde zekat işinde çalışanlar" sınıfına dahildirler.

Zekat toplamak, zekat mallarını bir yerden başka bir yere mecburen taşımak veya zekata hak kazananların değişik ihtiyaçlarını yerine getirmek için tren, otobüs, kamyon, at arabası vs. kullanılırsa, bunların ücret ve masrafları da zekat malından verilebilir. Çünkü bu hizmet yürütülürken onların hepsi zekat işiyle uğraşanlar" arasında sayılırlar.

Zekat almaya hak kazananlara hizmet için ne kadar me- mur, ne kadar işçi kullanılacaksa hepsinin ücreti toplanan zekat malından verilebilir. Çünkü onlar, zekat işinde çalışanlar" içine girerler. Hele hele istasyonda zekat mallarına ait tahıl çuvallarını taşıyanlar veya kimsesiz bir hastaya hizmet için arabasını yürütenler, ya da kimsesiz yetim çocukları himaye edenler rahatlıkla bu zekattan ücretlerini alabilirler. Acaba zekat işinde çalışanlar, zekat alma durumunda olanlar için bina yapamazlar, araba, ilaç, alet, malzeme, kumaş vs. lüzumlu eşyaları satın alamazlar diye bir sınırlama var mıdır sorusuna gelince: Ben derim ki: Hanefîle-rin ayeti tevil edişlerine göre bu sınırlandırma sadece zekat verenlere aittir. Şüphesiz onların kendileri bu harcamaların hiçbirini yapamazlar. Onların işi sadece Allah Teâlâ'nın emrine uyarak zekat kimlere verilebilirse onların veya* onlardan birinin mülkiyetine vermektir. Zekat işinde uğraşanlar içinse bu tür bir engelleme ve tahdit yoktur. Onların hepsi zekat almaya hak kazananlar için veli veya vekil durumundadırlar. Zekata asıl hak kazanan zekat malında ne kadar kullanabilme hakkına sahipse, onlar da onların velisi ve vekili olmaları açısından aynı haklara sahiptirler. Onlar, fakirlerin ve yoksulların ihtiyaçları için bir bina yaptırdıklarında veya bir araba satın aldıklarında bu, tıpkı, birçok fakir ve yoksulun bir araya gelerek aldıkları zekat paralarıyla bir bina yaptırmalarına veya bir binek satın almalarına benzer. Bu kullanmaya nasıl bir engelleme ve tahdit konulamazsa, aynı şekilde, vekillerine ve velilerine de bir engelleme ve tahdit konulamaz. Zekat işiyle uğraşanlara zekat mallarının verilmesi, bir bakıma zekata hak kazanan herkese teslim etmek olduğundan; Allah Teâlâ ve Onun Peygamberi zekat malını zekat işiyle uğraşanlara verenleri farzdan kurtulmuş kabul etmiştir. Zekat işiyle uğraşanlar zekata hak kazananlar adına zekat mallarını almakta ve sadece onların vekili ve hamisi olarak bu malları sarfetmektedirler. Şüphesiz onların harcamalarına falan şeye gereğinden fazla harcadın veya yaptığın hizmet karşılığında fazla ücret aldın ya da bir işçiye normalden fazla ücret verdin diye itiraz edebilirsin. Ama bildiğim kadarıyla hiçbir şer'î prensip yoktur ki, ona dayanarak, zekat işini yürütenlere; şu şu harcamaları yapabilirsin, şu şu harcamaları

yapamazsın denilebilsin. Şeriat prensipleri onlara zekatı almaya hak kazananlara verilen her işi yapma izni vermiştir. Özet olarak, bu meselede çözümlenmesi gereken iki sorun vardır:

a) Eğer zekat verenlerle, zekat alacak durumda olanların arzusu ile devlet adamı (resmi) olmayan birkaç kişi zekat işi ni yürütürlerse, acaba bunlar Kur'an-ı Kerim'in emir ve fermanına uygun olarak "zekat işinde çalışanlar" tarifi içine girerler mi, girmezler mi?

b) Zekat işinde çalışanların eline zekat malını teslim ettikten sonra, onların harcamaları üzerinde bir de mülkiyet izni verilmesi gerektiği delili var mıdır? Müslümanların alimlerine düşen işte bu iki sorun üzerinde düşünüp inceleme yaparak bir karara varmaktır.^{194[194]}

Yapışık Doğan İkizlerin Evlenmesi

(Aşağıda öyle bir sorunun cevabı verilmektedir ki, buna dayanarak bir kaç seneden beri bir grup insan, bizim aleyhimize, iki kız kardeşin arasını birleştirmeyi (aynı anda iki kız kardeşle birden evlenmeyi) helal kabul etmektedir diye propaganda yürütmektedir. Şimdi herkes o yazıyı doğrudan kendisi okuyarak, bu iftiranın gerçek yüzünün ne olduğu hakkında kararını versin. Şu da unutulmamalı ki, iki erkek veya kız kardeşin birbirine bitişik doğması imkânsız bir şey değildir. 1952 yılının Aralık ayına ait "Deader Digest" dergisinde yazılan Taylandlı bitişik doğmuş iki erkek kardeşin hikayesini okuyunuz.)

Soru:

Aşağıdaki satırlar cevap verilmesi isteğiyle size gönderilmektedir. Sizi ziyarete gelen herhangi biri aracılığı ile cevabı göndererek bizi sevindiriniz.

Bhawelpur şehrinde bitişik doğmuş iki kız kardeş yaşamaktadır. Yani; onlar doğduklarında, omuzlarından yanlarına, kaburga kemiklerine kadar birbirine bitişiktiler. Hiçbir şekilde onlar birbirinden ayrılamadı. Doğduklarından itibaren, şimdiki gençlik zamanlarına kadar birlikte gezip dolaşmaktadırlar. Aynı anda acıkmakta ve aynı anda büyük ve küçük abdest ihtiyacı duymaktadırlar. Hatta ikisinden biri herhangi bir hastalığa yakalansa, diğeri de aynı hastalığa yakalanmaktadır.

Şimdi bunların bir erkekle evlenip evlenemeyeceğini sormak istiyorum. Bir de, ikisi aynı anda bir tek erkekle evlene-bilirlerse bunun şeriatteki delili nedir?

Bölgemizin alimleri, ne bir tek erkekle evlenmelerine izin vermektedirler, ne de iki ayrı erkekle evlenmelerine. İkisinin bir tek erkekle evlenmesi Kur'an-ı Kerim'in: "iki kız kardeşi bir arada almanız (size haram kalındı)^{195[195]} ayetine göre doğru değildir. Bu hükmü temel kabul ederek bu iki yapışık kızı bir tek erkekle evlendirmeyip, iki erkekle evlendirecek olursak, aşağıda yazılan mahzurlar ortaya çıkar. Alimler mahzurları gördükleri için susmuşlardır. Mesela; İkizlerden biri ile evlenen erkeğin yalnız kendi nikahı altında bulunması ile cinsî münasebette bulunup, diğeri ile böyle bir münasebete girişmeyeceğini nasıl garanti edebiliriz?

2. Kız kardeşiyle vücudu bitişik olan diğer kız da aynı his ve duyguları taşıdığı için, ikiz kardeşinin kocasıyla münasebeti esnasında etkilenip, aynı hazzı duymaz mı?

3. Bitişik ikizler bütün duyguları paylaştıkları için iki ayrı erkekle evlendirilmeleri halinde de birinin cinsî münasebet enasında taşıdığı hisleri diğeri de taşıyacaktır. Bu durumda onlar utanma duygularını atar ve birbirlerini kıskanmaya başlarsa

"O'nun ayetlerinden biri de, kendileriyle kaynaşmanız için size kendi nefislerinizden eşler yaratması ve aranıza sevgi ve merhamet koymasındır.^{196[196]} ve 'Gönlü ısınsın diye ondan eşini var etti'.^{197[197]} ayetlerinde ifadesini bulan nikah ve evlilikteki esas gayeye aykırı bir davranış sergilenmiş olmaz mı?

4. Evlenmenin en büyük amaçlarından biri insan neslinin çoğalmasındır. Bununla birlikte ebeveyn ile çocukları arasında şefkat ve merhamet duygularının yerleşmesi de önemlidir. Bu yapışık ikizlerin, iki ayrı erkekle evlenmeleri durumunda bu duygular köreltilmiş olacaktır. Böyle bir evliliğin daha nice kötülükleri vardır ki, biz onları burada yazmak istemiyoruz.

Lütfen bu sorunu şeriatın aydınlığında çözüme kavuşturunuz. Şüphe ve tereddütleri yok ediniz ki, ebeveynleri bu ikizleri evlendir ehilsin. Bu genç ikizlerin kendilerini kaptırabileceği fitnelere de ortadan kalksın.

^{194[194]} Tercüman'ul Kur'an, Rabûlevvel, 1374 I Aralık, 1954

^{195[195]} Nisa: 23

^{196[196]} Rum: 21

^{197[197]} A'râf: 189

Cevap:

Bu iki bitişik kız meselesinde dört durum ve dört uygulama imkânı vardır:

1. İkisinin ayrı ayrı iki kişiyle evlenmesi.
2. Birinin herhangi bir erkekle evlenmesi, diğerinin hiç evlendirilmemesi.
3. ikisinin bir tek kişiyle evlendirilmesi.
4. ikisinin de hiç bir zaman evlendirilmemesi.

Bunlardan ilk iki şeklin hiçbir delil ve mantığa ihtiyaç bırakmayacak biçimde caiz olmadığı açıktır. Sonraki iki şekle gelince: Bunların ikisi de uygulanabilir. Ne var ki, ikisinin bir tek erkekle evlendirilmeleri hakkında, bölge alimlerinin bu durum, iki kız kardeşin aynı anda bir erkeğin nikahı altında bulunmalarını haram sayan Kur'an-ı Kerim hükmüne aykırıdır demeleri sebebiyle üçüncü ihtimal de ortadan kalkmakta ve yalnızca son şekle göre hareket etmek gerekmektedir. Görünüş bakımından alimlerin bu sözü doğru gibi gelmektedir. Çünkü kız kardeşlerin ikisi de bitişik kardeşlerdir. Kur'an-ı Kerim'in, iki kız kardeşle aynı anda evlenmeyi haram kıldığına ait emri açık ve kesindir. Burada iki soru ile karşı karşıya bulunmaktayız: Bu ikizleri, ömür boyu yalnız yaşamaya mahkum ederek, evlenmekten mahrum bırakmak bir zulüm değil midir?

Kur'an-ı Kerim'deki açık ve kesin hüküm bu bitişik kızlarda olduğu gibi eşine ender rastlanan durumları da ihtiva etmekte midir?

Kanaatimce, Allah Teâlâ'nın bu hükmü; bedenleri birbirinden büsbütün ayrı, birbiriyle hiçbir bedeni bağı olmayan, iki ayrı varlık olan kız kardeşlerle ilgili bir hüküm olup, bu özel hükmü içine almamaktadır. Çünkü ayrı ayrı bedenlere sahip iki kız kardeşin bir tek kişinin nikahı altında bulunmaları da, iki ayrı insanla evlenmeleri de mümkündür. Bitişik durumda olanlarsa ayrı ayrı kimselerle evlenmeleri mümkün değildir. Allah Teâlâ emirlerini genel durumlar için vazetmiştir. Eşine ender rastlanan bu gibi durumlar ise genel hükümlerin dışındadır. Böylesi durumlarla karşılaşıldığında yapılacak iş, fihî hükümlere dayanarak genel hükmü rastgele uygulamak değil; hükmün şeklini bir kenara bırakarak amacına uygun bir yol takip etmektir. Bunun için şöyle bir örnek verilebilir: Allah Teâlâ şeriatinde çok açık bir ifadeyle, fecirle birlikte oruca başlanması ve gece ile birlikte iftar edilmesi hükmünü koymuştur:

"Şafağın beyaz ipliği siyah iplikten aydırdedilinceye kadar yeyin, için; sonra tâ gece oluncaya dek orucu tamamlayın."^{198[198]}

Bu ayet-i kerimede açıklanan hüküm gece ile gündüzün 24 saat olduğu bölgeler içindir. Hüküm bu şekilde bildirilmiştir. Çünkü insanların büyük çoğunluğu gece ile gündüzün 24 saat olduğu yeryüzü bölgelerinde yaşamaktadır. Buradaki hüküm ve emir genel içindir. Herhangi biri çıkar da bu emri güney ve kuzey kutbunda da uygulamaya kalkarsa büyük bir hata işlemiş olur. Gece ile gündüzün aylarca hüküm sürdüğü bölgelerde fecrin doğusuyla birlikte oruca başlanmalı, güneş kaybolup gece çökünceye kadar da oruca devam edilmeli demek ne kadar yanlışsa, o bölgelerde oruç tutmaya gerek yoktur demek de o kadar yanlıştır. Fıkhi iyi bilmenin ve fıkhi daimi derinden kavramanın gereği, bu gibi durumlarda genel hükmü bir yana koyup, maksada uygun bir sonuca ulaşmak ve Allah'ın o emirdeki gayesini gerçekleştirmektir. Meselâ; oruçla ilgili emrin amaca en uygun şekli gece ile gündüzü 24 saat olan kutuplara en yakın bir yeri ölçü alarak bir zaman belirlemek ve orucu o zaman dilimlerinde tutmaktır.

Bana göre bu formül bitişik doğan o iki kız hakkında da uygulanabilir. Onların iki ayrı erkekle evlenmeleri ya da hiçbir zaman evi enemeyecekleri görüşüne varılması yanlıştır. Bunun yerine,

İki kız kardeşin aynı anda bir kişiyle evlenmesi haramdır^{199[199]} ayetinin dış görünüşü bırakılarak, sadece onun amacı yerine getirilmelidir. Bu ayetteki emrin hedefi, iki kız kardeşi kıskançlık ve rekabet duygusundan korumaktır. Burada şöyle bir sonuçla karşı karşıyayız: Bu iki kız kardeş ya bir tek erkekle evlenebilirler ya da hiç kimseyle ev-lenemezler. Bu durumda yapılacak iş, kararı bu iki kıza bırakmaktır. İsterlerse her ikisi de birlikte olmak üzere bir erkeğin nikahlısı olurlar, isterlerse ömür boyu yalnız yaşamayı tercih ederler. Tercihlerini evlilik üzerine yaparlarsa, onları evlendirmek gerekir. Yalnız yaşamayı tercih etmeleri halinde, bizi zulüm yapma sorumluluğundan kurtarmış olurlar. Allah'ın kanunu da böyle bir şey muhatap olmaz. Bunların ikisinin bir kişiyle evlendirildiklerini varsayalım. Bu durumda evlenen adam onlardan birini boşarsa ne olacak, diye itiraz edilebilir. Buna cevabım şudur: Onlardan birinin boşanılması durumunda ikisi de boşanmış sayılır. Birinin boşanması, erkeğin onu boşaması sebebiyledir. Diğerinin boşanması da ondan artık faydalanamayacağından dolaydır. Sadece faydalanma değil; onu kendi evinde bile alıkoyamaz. Çünkü boşanan kadını kendi evinde zorla tutma hakkına sahip değildir. Boşanmamış kadın

^{198[198]} Bakara: 187

^{199[199]} Nisa: 23

veya kız da öbüründen ayrılamadığı sürece o adamın evinde kalmaz. Bu bakımdan, adam onlardan birini boşadığı zaman, bitişiklerden diğersinin de kendisini boşamasını isteme hakkı doğar. Adam boşamazsa, mahkemenin onu boşandırması gerekir. Bu iki kız doğuştan itibaren öyle bir durumdadırlar ki, bir kimse ne onlardan bir tekiyle evlenebilir ve ne de sadece bir tekini boşayabilir. Onların evlenmeleri de birlikte olacaktır, boşanmaları da. Benim bildiğim bu kadar. Doğruyu en iyi bilen Allah'tır.^{200[200]}
